

Brita Jern

”Så länge hemmafronten håller”

*Ett studium av understödjarkåren
för Svenska Lutherska Evangeliföreningens
missionsarbete i Kenya åren 1963–2000*

”SÅ LÄNGE HEMMAFRONTEN HÅLLER”

Brita Jern

”Så länge hemmafronten håller”

*Ett studium av understödjarkåren
för Svenska Lutherska Evangeliföreningens
missionsarbete i Kenya åren 1963–2000*

DOKTORSAVHANDLING I KYRKOHISTORIA VID ÅBO AKADEMI 2019

Copyright © 2019 Brita Jern och SLEF-Media, Vasa

GRAFISK FORMGIVNING: David Forsblom

OMSLAGSFOTO: SLEF:s gruppresa 1967 besöker Atemo där grunden till folkskolan är lagd.

TRYCK: Grano Oy, Vasa 2019

ISBN 978-952-5578-77-5 (print)

ISBN 978-952-5578-78-2 (online)

SLEF-Media

Korsholmsesplanaden 2, 65100 VASA, FINLAND

TFN +35850 400 9135

E-POST: slef-media@slef.fi

WEBBPLATS: www.slef.fi/slef-media

Innehåll

Förord	9
1 Inledning	11
Forskningsuppgift och frågeställningar	11
Terminologi	12
2 Teoretiska utgångspunkter	15
Studieobjektet som en avgränsad social kropp	15
Självskapande system som teoretisk bas	16
Självbeskrivningar, identitetsstrukturer och praktiker	19
<i>Självbeskrivningar</i>	19
<i>Identitetsstrukturer</i>	20
<i>Praktiker</i>	21
Förändring och utveckling över tid	22
3 Metod och material	25
Analysmodell	25
Metod och upplägg	27
Avgränsningar	29
<i>Studieobjektets förhållande till SLEF som helhet</i>	29
<i>Tidsmässig avgränsning</i>	30
Källmaterial	32
4 Bakgrund	33
Tidigare forskning inom området	33
Målsättningen för Evangeliföreningen och dess missionsverksamhet, 1900–	35
Översikt över Evangeliföreningens missionsarbete åren 1900–1963	42

SLEF:s missionsarbete vid tröskeln till 1960-talet	48
Kenyamissionens hemmafront, begreppsbestämning	52
<i>Definition av begreppet "Kenyamissionens hemmafront"</i>	52
<i>Motiveringar för begreppets användning</i>	53
<i>Diskussion om begreppet "hemmafronten"</i>	53
<i>Bruket av begreppet "Kenyamissionen" i SLEF</i>	54
<i>Allmänt om begreppet "front" i missionssammanhang</i>	56
<i>Bruket av begreppet "hemmafronten" i SLEF</i>	57
5 SLEF upptar missionsarbete i Kenya, 1960-talet	59
Självbeskrivningar av Kenyamissionens hemmafront	59
<i>SLEF:s missionsbroschyr 1968</i>	60
<i>SLEF:s verksamhetsberättelser 1963–1969</i>	62
<i>SLEF:s styrelseprotokoll 1963–1969</i>	64
<i>Sammanfattning av självbeskrivningarna av Kenyamissionens</i> <i>hemmafront, 1960-talet</i>	65
Tre centrala identitetsstrukturer för hemmafronten	66
Identitetsstrukturerna lotsar Kenyamissionen in i hemmafronten	68
<i>Missionslägren 1956–1958 och skrivelsen från norra Österbotten</i>	70
<i>Åvistlägret, SLEF:s styrelse och SLEF:s missionärskandidater</i> <i>1961–1963</i>	73
<i>Mötet mellan Finland och två missionsfält</i>	77
<i>Diskussion om u-hjälp och mission 1967–1969</i>	85
Beslut bakom identitetsstrukturerna	91
<i>Den teologiska identitetsstrukturen och Evangeliföreningens</i> <i>stadgar 1873</i>	92
<i>Den lokalbaserade identitetsstrukturen och stadgeförändringen 1906</i>	95
<i>Inledning av missionsarbete i Kenya och årsmötesbeslutet 1963</i>	97
Identitetsstrukturernas praktiska uttryck, fem praktiker	99
<i>Missionsrelaterade verksamhetsformer</i>	102
<i>Regelbunden gemenskap</i>	108
<i>Praktikernas målsättningar</i>	115
<i>Särdrag hos praktikerna som befäste identitetsstrukturerna</i>	130
<i>Praktikerna ger Kenyamissionen fotfäste inom hemmafronten</i>	136
<i>Åldersstrukturen och återväxten inom hemmafronten, 1960-talet</i>	141
Hemmafront i förändring	146

6 SLEF som officiell kyrklig missionsorganisation, 1970–2000	153
Självbeskrivningar av missionens hemmafront	153
<i>Fokusering på SLEF som kyrklig missionsorganisation, 1970-talet</i>	154
<i>Betoning av evangelisation och sociala insatser på missionsfältet, 1980-talet</i>	160
<i>De lutherska församlingarna inkluderas i hemmafronten, 1990-talet</i>	162
Centrala identitetsstrukturer för hemmafronten, 1970–2000	164
SLEF:s väg till officiell kyrklig missionsorganisation	168
<i>Luthersk-kyrkligt missionsarbete i Finland växer fram</i>	170
<i>SLEF iklar sig rollen som kyrklig missionsorganisation</i>	175
Hemmafronten breddas till Borgå stift, 1970-talet	182
<i>Lanseringen av Kenyamissionen får draghjälp av Kyrkans missionsår 1970</i>	183
<i>1970-talets mitt – en stimulerande tid i luthersk-kyrkligt missionsarbete</i>	190
<i>Mångsidig identitet och åldersmässig breddning</i>	197
Kenya stärker sin ställning inom hemmafronten, 1980-talet	202
<i>Fördjupade kontakter till missionsfältet i Kenya</i>	203
<i>Missionsarbetet utvecklas mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan</i>	213
<i>Församlingsavtalsverksamheten etableras</i>	218
Nyanserade relationer till Evangelisk-lutherska kyrkan och Kenya, 1990-talet	232
<i>Kontakterna mellan hemmafronten och missionsfältet</i>	233
<i>En utmanande tid i förening och kyrka</i>	237
<i>Åldersmässig breddning av hemmafronten</i>	248
<i>Hemmafrontens församlingsprägel</i>	252
Identitetsstrukturernas uttryck i praktiker åren 1970–2000	258
<i>Missionsfestverksamheten upphör gradvis</i>	258
<i>Syföreningsverksamheten växer och mattas av</i>	264
<i>Juniorverksamheten blomstrar fram till 1990-talets mitt</i>	269
<i>Missionslägret/missionsfesten når nya marker</i>	273
<i>Gruppreseverksamheten blir en etablerad verksamhet</i>	281
Missionsunderstödjande verksamhet i församlingarna 1970–2000	294

7 Sammanfattande diskussion	303
Hemmafrontens utbredning, numerära styrka och omfång	305
Kenyamissionens hemmafront, 1960-talet	306
<i>Identitet, struktur, verksamhet, målsättning och relationer</i>	306
<i>Kenyamissionens gynnsamma effekt på hemmafrontens livskraft och fortbestånd</i>	314
Kenyamissionens hemmafront, 1970–2000	316
<i>Identitet, struktur, verksamhet, målsättning och relationer</i>	316
<i>Hemmafronten diversifieras till följd av SLEF:s kyrkliga ställning</i>	328
<i>Hemmafrontens funktionsduglighet och fortbestånd</i>	334
Kenyamissionens hemmafront ur ett kommunicerande perspektiv, 1963–2000	338
 Förkortningar	 343
 Käll- och litteraturförteckning	 344
 Personregister	 353
 Summary	 355

Förord

Kallelsen till Kenya nådde Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF) ett par månader innan jag själv föddes. Min uppväxtmiljö präglades av en naturlig och självklar inriktning på det som å ena sidan var påtagligt och konkret, men å andra sidan fullständigt okänt: SLEF:s missionsfält i Kenya. När sedan jag och min familj åren 1989–1998 verkade som SLEF:s missionärer på detta missionsfält fick jag uppleva hemlandsstödet i egenskap av mottagande part. Den till synes försynta hemmafronten framträdde nu med full kraft. Om detta vittnade strömmen av besökare, den aldrig sinande brevsörden och det kännbara förbönsstödet. Engagemanget och intresset hos hemmafronten fascinerade mig. Hängivenheten var omisskännlig. Den löpte som en röd tråd genom generationer, regioner och olika andliga gemenskapsformer. Kort sagt, hemmafronten väckte min nyfikenhet.

Nyfikenheten på Kenyamissionens hemmafront ledde mig till en forskningsprocess som påbörjades hösten 2014 vid Åbo Akademi. Forskningen finns dokumenterad i den här avhandlingen under rubriken ”Så länge hemmafronten håller”. Fascinationen för hemmafronten har inte minskat under forskningsåren. Tvärtom har den utökats med en stor tacksamhet över alla dem som trätt fram ur källmaterialet. Många av dem har lämnat jordelivet. Men många har jag kunnat närma mig med mina frågor om hur det var och om vem som gjorde vad.

När det gäller mitt forskningsprojekt har jag fått hjälp av flera olika personer. Några av dem vill jag särskilt nämna. Min tacksamhet går till mina handledare, professor Ingvar Dahlbacka och docent Kim Groop. Ett varmt tack! Jag vill även tacka dem som deltagit i doktorandseminarierna i kyrkohistoria vid Åbo Akademi från

hösten 2014 till våren 2019 samt amanuens Mary Dahlbacka för hennes insatser. Vidare riktas min tacksamhet till de av fakulteten utsedda förhandsgranskarna, professor Tormod Engelviken och professor Ruth Franzén, för värdefulla synpunkter i slutskedet av skrivprocessen. Ett särskilt tack vill jag rikta till min tidigare kollega FM Göran Stenlund som har läst mitt manuskript och gett mig många viktiga synpunkter. Jag vill även tacka TM Anita Jackson vid missionsorganisationen World Mission Prayer League Canada som granskat språket i den engelska sammanfattningen. Ett par personer som bidragit med källmaterial är SLEF:s pionjärmissionärer Linnéa Klemets och Märta Norrback, tack till dem! Jag vill även tacka tidigare missionssekreterare Iris Sandberg för det material hon sammanställt i anslutning till SLEF:s Kenyamission. Tack även till Sven-Olof Sundstedt för tekniskt bistånd! Ett tack vill jag även framföra till Bengt Blom för beredskapen att stå till förfogande när jag haft frågor om gångna tider. Förlagschefen David Forsblom på SLEF-Media tackar jag för ett gott samarbete! Jag vill också tacka alla som hjälpt till med att identifiera fotografier. Min familj vill jag tacka för tålamod och visat intresse.

På Kenyas märkesdag Mashujaa Day (the Heroes' Day)

Vasa, den 20 oktober 2019

Brita Jern

KAPITEL I

Inledning

FORSKNINGSUPPGIFT OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Den här avhandlingen har som syfte att undersöka den understödjarkår som omgav Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland rf:s (SLEF) missionsarbete i Kenya åren 1963–2000. Studien kretsar kring frågan om vad som kännetecknade understödjarna och deras verksamhet, vad det var som drev dem i deras insatser och hur de som grupp utvecklades under den aktuella tidsperioden. Orsaken till att denna grupp är av intresse är att den kan betraktas som grundförutsättningen för SLEF:s möjligheter att överhuvudtaget bedriva missionsarbete. Samtidigt som understödjarkåren spelade en central roll i SLEF:s missionsarbete, blev dess insatser sällan föremål för dokumentation. SLEF:s missionsarbete under den aktuella tidsperioden har inte som sådant varit föremål för forskning, men i den mån det har dokumenterats har materialet nästan helt dominerats av det arbete som utfördes på missionsfältet i Kenya. Hemlandsdelen av missionsarbetet har däremot ofta hamnat i skymundan.

SLEF:s missionsarbete i Kenya inleddes år 1963. SLEF bedrev vid den tiden missionsarbete i Japan i samarbete med sin systerförening Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys ry (Sley). 1960-talet blev det årtionde då SLEF parallellt höll sig med två missionsfält för att från slutet av årtiondet enbart koncentrera sig på Kenya. Fram till år 2007 var Kenya sedan SLEF:s enda missionsfält. Under den tidsperiod som den här avhandlingen omfattar, åren 1963–2000, genomgick mis-

sionsarbetets understödjarkår i hemlandet ett par större förändringar. Avhandlingen är uppbyggd kring dessa två förändringar. Den ena var tillkomsten av SLEF:s nya missionsfält i Kenya år 1963, den andra SLEF:s nyvunna ställning som en av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands missionsorganisationer i december 1969.

Avhandlingens syfte är således att undersöka hur understödjarkåren för SLEF:s missionsarbete åren 1963–2000 utvecklades och påverkades till följd av de två nämnda förändringarna. I avhandlingen använder jag benämningen *hemmafront* för att beteckna understödjarkåren. Begreppet utreds och förklaras i kapitel 4, där även begreppet *Kenyamission* definieras. Bruket av begreppet hemmafronten i avhandlingens titel förklaras också i kapitel 4.

Frågeställningarna preciseras i enlighet med avhandlingens syfte till följande två huvudfrågor:

- Hur utvecklades och förändrades missionens hemmafront till följd av att SLEF upptog missionsarbete i Kenya?
- Hur utvecklades och förändrades missionens hemmafront till följd av att SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer?

I huvudsak intresserar jag mig för hemmafrontens identitet, insatser och utveckling. Studien inriktar sig på sådana aspekter som hemmafrontens identitet, struktur, verksamhet, inneboende strävan och yttre relationer under de nämnda åren.

TERMINOLOGI

Förutom de ovan nämnda begreppen hemmafront och Kenyamission förekommer i avhandlingen ett antal begrepp och termer mer frekvent än andra. Termen *evangelisk* används här för att beteckna något som hänför sig till den evangeliska rörelsen. För övrigt utreds termen ”evangelisk” närmare hos Franzén.¹ *Den evangeliska rörelsen* avser i sin tur den väckelserörelse som räknar Fredrik Gabriel Hedberg som sin upphovsman.² För Svenska Lutherska Evangeliföreningen används förkortningen SLEF, medan Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland benämns *Evangelisk-lutherska*

1 Franzén, 19–22.

2 Koskenniemi 1967, 13 ff.

kyrkan, i något fall används även termen *kyrkan*. För Evangelical Lutheran Church in Kenya används förkortningen ELCK, men i vissa fall även uttrycket *den lokala lutherska kyrkan i Kenya*. Med *luthersk församling* avses en församling inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Teoretiska utgångspunkter

STUDIEOBJEKTET SOM EN AVGRÄNSAD SOCIAL KROPP

Studieobjektet för avhandlingen utgörs som ovan nämnts av SLEF:s missionsarbete i Kenya, till den del det berörde dess insatser i hemlandet Finland. Avhandlingens teoretiska dräkt är systemteoretisk och närmare bestämt organisationsteoretisk. En systemteoretisk ansats har jag funnit lämplig av den anledningen att undersökningen fokuserar på system med omvärldar, och på kommunikation, processer, relationer och dynamik mellan dessa. Jag närmar mig objektet dels ur ett strukturellt perspektiv, dels ur ett processuellt. Mitt primära intresse är inte objektets form eller omfång, även om dessa aspekter kommer att beröras. De två synvinklar som är aktuella är dels objektets kommunikation med en eller flera omvärldar, dels den interna bild som objektet uppvisar. För att kunna studera de ovan nämnda aspekterna, inte enbart inom den organisation som objektet utgör, utan också i organisationens kommunikation med omvärlden, är det viktigt att definiera och avgränsa objektet i förhållande till dess omvärldar. Objektet kan betraktas som en mängd som med sina komponenter och relationer formar en identitet och karaktäriseras av strukturer. Utgångspunkten är att objektet betraktas som ett socialt system med avgränsningar i tre riktningar i förhållande till sina omvärldar.

Utän att föregripa resultatet av analysen definierar jag således det aktuella sociala systemet med följande avgränsningar utåt: (1) geografiskt som en omvärld då det

gäller den missionsverksamhet som SLEF bedrev utanför hemlandet, (2) SLEF som en avgränsad enhet i förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, vilken alltså utgör ytterligare en av dess omvärldar, (3) SLEF som en separat enhet i förhållande till övriga aktörer som SLEF samarbetade med, vilka följaktligen också ses som en eller flera av dess omvärldar.

SJÄLVSKAPANDE SYSTEM SOM TEORETISK BAS

I min avsikt att belysa organisationens interna drag och den verksamhet som förekommer där utgår jag från en modell av Jonas Ideström. Ideström har i sin avhandling *Lokal kyrklig identitet* byggt upp en organisationsteoretisk modell som han sedan tillämpar för att studera den lokala kyrkliga identiteten hos en församling i Sverige.¹ Ideströms modell bygger i sin tur på Niklas Luhmanns organisationsteoretiska begrepp om självskapande system. Begreppet självskapande utgör sålunda avhandlingens teoretiska bas. För att underlätta förståelsen av det teoretiska resonemang som ligger till grund för undersökningen, kommer jag i korthet att förklara innebörden av begreppet självskapande.

Begreppet *självskapande*, eller *autopoiesis*, myntades av två chilenska forskare, Humberto R. Maturana och Francisco Javier Varela, för ursprunglig användning inom cellkemi.² Den som utvecklat begreppet autopoiesis allra längst inom systemteorin är Niklas Luhmann. Begreppet har därefter bearbetats ytterligare för studier av sociala system, och det har också använts för beskrivning av målinriktade verksamheter. I min avhandling beskrivs en sådan målinriktad organisation. Medan begreppets motsats, *allopoiesis*, kräver en utomstående upphovsman, driver autopoiesen sig själv inom ett slutet system.³ Systemet är dock inneslutet i en omvärld, med vilken systemet kommunicerar. En självskapande process består av möten mellan impulser från omvärlden och impulser inne i systemet. Ett självskapande system kan utgöra en enda sådan process, men systemet kan också inom sig hysa flera

1 Ideström 2009.

2 Hessler 2003, 179; Seidl 2004, 2; Ideström 2009, 42. Uttrycket autopoiesis kommer från grekiskans ord för "själv", auto, respektive "att producera", poiein.

3 Seidl 2004, 2. Uttrycket allopoiesis kommer från grekiskans ord för "andra", allos, respektive "att producera", poiein.

självskapande processer. Det kan till exempel vara frågan om två system som möts inom ett större system. Ytterligare kan det handla om två system som möts så att det ena är systemet och det andra dess omvärld.

Det som sker i ett sådant möte mellan impulser från två system är ett utbyte av information, en kommunikation. Denna kommunikation innehåller information, klädd i en yttre form, samt en bekräftelse, där det mottagande systemet genom förståelse bekräftar den mottagna informationen. Med *förståelse* menas i detta fall den mening som skapas hos den mottagande parten. Om den inkommande informationen känns igen och omfattas av systemet, tas den emot. Informationen får då en förstärkande effekt på systemets identitet. Det som avgör om kommunikationen tas emot eller inte, är systemets identitet.⁴ Identiteten i sin tur drivs eller styrs av sökandet efter mening. Meningen har alltså enligt detta sätt att se sin grund i systemets identitet. Meningen bearbetar omvärldens komplexitet och gör den tillgänglig för systemet. Ifall den inkommande informationen omfattas, bekräftas identiteten genom förståelse.⁵ Förståelsen eller bekräftelsen i många sådana återkommande processer utgör tillsammans de beslut inom systemet som med tiden är med och utformar systemets identitet och strukturer. Genom upprepade kommunikationsprocesser bekräftas systemets identitet gång på gång. På så sätt nöts identiteten in och skapar med tiden en väv av strukturer som är unik för systemet i fråga.

För att återknyta till Ideströms modell kan den självskapande processen sammanfattas med att enskilda, upprepade nya beslut i nya beslutssituationer tillsammans småningom skapar ett för systemet unikt mönster av strukturer.⁶ Dessa strukturer återskapas gång på gång i kommunikationen med omvärlden eller internt inom systemet självt. Genom upprepade självskapande processer bekräftas och utmejslas de strukturer som befäster systemets identitet. Dessa tar sig sedan uttryck i handlingar som motsvarar systemets verksamhet. Detta perspektiv tillämpas i avhandlingen på Kenyamissionens understödjarkår i syfte att urskilja dess självförståelse, kontinuitet och särdrag.⁷

En *förändring* i ett systems identitet förklaras enligt modellen med att inkommande information, trots att den avviker mer eller mindre från det mottagande

4 Luhmann, 167.

5 Luhmann, 66.

6 Ideström 2009, 54. Det är dessa strukturer som Ideström kallar systemets identitetsstrukturer.

7 Jämför Ideström 2009, 53.

systemets identitet, ändå tas emot och förstås. Detta sker dock inte utan vidare, utan kräver en bearbetning eller någon form av anpassning. När så sker påverkar den inkommande informationen systemets identitet i riktning mot en förändring. Inkommande avvikande information måste först förstås och få förtroende inom organisationen för att kunna åstadkomma nya strukturer i systemet.⁸ På det här sättet kan man analysera hur två eller flera system påverkar varandra i riktning mot en förändring, eller betrakta ett enskilt systems interaktion med sin omvärld i riktning mot förändring.

Ett möte mellan två system kan givetvis leda till olika utfall beroende på om systemen lyckas kommunicera med varandra eller inte.⁹ För en sådan kommunikationsprocess använder Luhmann begreppet penetrering. Begreppet *penetrering* innebär att systemet gör sin egen komplexitet tillgänglig för ett annat system. Om den inkommande informationen inte omfattas eller om den inte känns igen av det mötande systemet, förblir kommunikationen låst. Då stärks inte identiteten. I brist på ett upprepat självskapande går systemet i stå.¹⁰ Utfallet av en kommunikationsprocess beror således på om systemen lyckas kommunicera med varandra till ömsesidig förståelse eller inte. Systemet söker dock efter sådana relationer, eller väljer sådana möjligheter i omvärlden, som relaterar till systemets mening eller identitet.¹¹ Således är identiteten eller meningen av central karaktär i processen. Det är denna mening som driver systemet i en viss riktning.

Ett självskapande perspektiv kan enligt min mening tillämpas för att undersöka förhållandet mellan hemlandet och missionsfältet eller mellan SLEF och församlingarna inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Det kan omfatta kontakterna från hemlandet till det geografiskt avlägsna missionsfältet i Kenya eller belysa graden av öppenhet i förhållande till samarbetsparter i hemlandet, till exempel Finlands Evangelisk-lutherska kyrka och dess församlingar. Det kan också användas för att studera hur SLEF:s missionsarbete påverkades av sådana aktörer som andra missionsorganisationer i hemlandet eller i utlandet.

8 Luhmann, 49.

9 Luhmann, 285.

10 Luhmann, 403.

11 Luhmann, 32.

SJÄLVBESKRIVNINGAR, IDENTITETSSTRUKTURER OCH PRAKTIKER

Självbeskrivningar

Aldrich och Ruef argumenterar för att organisationers identitet trots sin unika utformning visat sig vara influerade av det omgivande samhällets standardiserade kulturella modeller.¹² I sin undersökning av en församlingsidentitet utgår Ideström från det som han kallar *identitetsstrukturer*. Jag återkommer till begreppet identitetsstruktur i följande avsnitt och nöjer mig i det här skedet med att notera att en identitetsstruktur motsvarar ett invariant beteendemönster i en organisation. I samband med detta tar Ideström hjälp av så kallade *självbeskrivningar*.¹³ Dessa är beskrivningar som formulerats av organisationen själv eller av element inom den och som anger hur objektet beskriver, definierar och avgränsar sig självt.¹⁴ Självbeskrivningarna ligger sedan till grund för identifieringen av vilka strukturer som präglar den aktuella organisationen. Självbeskrivning definierar Ideström som ”en organisatorisk helhet” där organisationens komplexitet har reducerats till en iakttagbar helhet.¹⁵ Självbeskrivningar är en del av den strukturella nivån i en organisation och de består i och med detta över långa tidsperioder.¹⁶ En självbeskrivning springer fram ur en organisations identitet.¹⁷ Den är därmed direkt kopplad till organisationens väsen. Självbeskrivningar återfinns i olika typer av texter, där det viktiga är att de ger uttryck för en helhetsbeskrivning av organisationen i fråga.

Med hjälp av sin modell åskådliggör Ideström den lokala församlingen i Flemingsberg som social kropp. Även i den här avhandlingen betraktas det studerade objektet som ett socialt system. Ideströms strukturbegrepp gör det möjligt att studera objektet utan läsningar vid förutfattade strukturer, som på förhand bestämmer hur den sociala kroppens identitet ska förstås eller som den sociala kroppen

12 Aldrich & Ruef 2006, 115.

13 Luhmann, 167.

14 Ideström 2009, 55–58.

15 Ideström 2009, 103.

16 Detta till skillnad från det som Ideström kallar självobservationer som han kopplar till avgränsade tidpunkter. Jämför Ideström 2009, 103.

17 Aldrich & Ruef 2006, 115.

består av. Detta möjliggörs genom bruket av självbeskrivningar. Här används självbeskrivningar som instrument dels för att få fram en inledande bild av avhandlingens studieobjekt, dels för att definiera objektet och identifiera dess identitetsstrukturer.¹⁸ I detta syfte analyserar jag ett antal dokument i anslutning till den aktuella tidsperioden.

Identitetsstrukturer

I avsnittet om självskapande nämndes att ett systems identitet avgör om inkommande information omfattas eller förkastas. Varje gång informationen bekräftas förstärks systemets identitet. I en självskapande process skapas sålunda efter många upprepade bekräftelser och beslutssituationer småningom ett mönster av strukturer som är unika för systemet. De självskapande processerna utmejslar med tiden strukturer som på det här sättet befäster systemets identitet. I modellen som utvecklades kring den lutherska församlingen i Flemingsberg i Sverige kallar Ideström förhållandet mellan ett systems identitet och dess strukturer för systemets *identitetsstrukturer*. Modellen begränsar sig inte till en enda identitetsstruktur utan tillåter flera parallella sådana, som därtill är invävd i varandra. Begreppet identitetsstruktur utgår enligt Ideström från det samspel som ständigt pågår mellan en organisations identitet och dess struktur, där strukturen påverkar besluten och besluten strukturen.¹⁹ I sin forskningsmodell om den lokala kyrkan i Flemingsberg definierar Ideström identitetsstrukturer som strukturer som ”på ett signifikant sätt formar och präglar den sociala kroppens identitet”.²⁰

Att analysera en social kropp med hjälp av identitetsstrukturer gör det möjligt att studera dess identitet på ett dynamiskt sätt. Att endast fokusera på kroppens strukturella nivå ger inte tillräcklig insyn i de dynamiska processer som objektet är föremål för. En analys av identitetsstrukturerna fångar upp samspelet mellan identitet och struktur och registrerar deras förhållande till den sociala kroppens beslutsprocesser, både i gången tid och i framtiden. Eftersom en social kroppens identitet är resultatet

18 Jämför Ideström 2009, 58.

19 Ideström 2009, 60. I Ideströms studie belyses praktikerna ytterligare genom något som Ideström kallar identitetsutrymmen. Varje praktik motsvaras av tre olika identitetsutrymmen som vart och ett belyser den aktuella praktiken ur en egen synvinkel: det föreställda rummet, det materiella rummet och det levda rummet.

20 Ideström 2009, 58, 246.

av många i sig unika beslutssituationer, har identiteten sin förankring i den sociala kroppens historia. Framtida beslutssituationer, eller vägval, påverkas i sin tur av den sociala kroppens identitet. På så sätt samspelar identitet och beslut, och på sikt resulterar samspelet i en unik struktur för just den sociala kroppen. I beslutssituationerna skapas förutsättningar för utformandet av ett flertal möjliga identitetsstrukturer. Vissa av dessa identitetsstrukturer är mer utmärkande för den sociala kroppen än andra. De mest signifikanta identitetsstrukturerna kan identifieras utgående från att de mer än andra påverkar de beslut som tas i en organisation. Men enligt Ideströms strukturbegrepp utgår den sociala kroppens identitet inte enbart från historien utan också från vad kroppen strävar efter. Identiteten är stadd i rörelse och formas genom ett samspel mellan det förflutna, nuet och framtida föreställningar. Eftersom Kenyamissionens understödjarkår i likhet med andra sociala kroppar var stadd i förändring, framstår Ideströms strukturbegrepp som ett ändamålsenligt angreppssätt att närma sig den med. Ideströms strukturbegrepp möjliggör därtill ett iakttagande av flera samtidigt förekommande identitetsstrukturer, vilket tillför ytterligare möjligheter att iaktta olika nyanser av den sociala kroppen.

Praktiker

Ideström beskriver förutom församlingens form och omfång också dess roll som social aktör. I Ideströms modell ingår nämligen också verksamheter. Dessa fungerar som uttryck för identitetsstrukturerna. Enligt Ideströms modell motsvaras varje identitetsstruktur av ett eller flera praktiska uttryck. Dessa är socialt etablerade, kollektiva handlingar som Ideström kallar *praktiker*. Praktikerna utgör ändamålsenliga aktiviteter som uttrycker identitetsstrukturerna och samtidigt uppfyller det mål som identiteten eftersträvar. Genom aktiviteternas upprepade mönster bekräftas identitetsstrukturerna gång på gång. Samtidigt förkovras de medlemmar som är inbegripna i aktiviteten i sin identitet.²¹ Bekräftelserna utgör enligt Ideströms modell samtidigt de beslut som styr utvecklingen i en viss riktning. I Ideströms version är till exempel gudstjänsten en identitetsstruktur som utgör ett tätt återkommande inslag i församlingsverksamheten, vilket i sin tur ytterligare förstärker församlingens gudstjänstidentitet.

21 Ideström 2009, 61.

FÖRÄNDRING OCH UTVECKLING ÖVER TID

Frågeställningarna i denna avhandling syftar till att belysa ett par allmänt kända förändringars påverkan på det undersökta objektet. För att kunna placera in de aktuella förändringarna på rätt nivå och studera deras omfattning, finns det skäl att förse undersökningen med en viss teoretisk orientering om förändringar. Howard E. Aldrich och Martin Ruef har studerat förändringar i organisationer ur ett evolutionärt perspektiv. Ett sådant perspektiv uppfattar jag som tillämpligt på den här studien. Till skillnad från ett teleologiskt perspektiv, där målsättning, planering, tillämpning och utvärdering är det centrala, ser ett evolutionärt perspektiv i stället variation, selektion och bevarande i kommunikationen mellan systemet och dess omvärld som viktiga drivkrafter bakom förändringar. Det evolutionära synsättet fokuserar på dynamik i händelseförloppet. Enligt Aldrich och Ruef är en förändring ett resultat av att variation och bevarande (retention) uppstår i ett system, samtidigt som selektion förekommer i systemet.²² *Variation* innebär förändring i rutiner, traditioner eller kompetens. Dessa kan vara målmedvetna eller resultat av misstag. *Selektion* innebär eliminerande av vissa variationer till följd av yttre eller inre krafter, till exempel att en tidigare struktur överges till följd av yttre krav på likformighet i förhållande till en samarbetande organisation. *Bevarande* innebär att en utvald variation konsolideras i organisationen. Det handlar om bevarande och upprepande av en viss variation antingen inne i organisationen eller mellan två organisationer, till exempel ett stärkande av gemensamma värderingar. De ovan nämnda processerna variation, selektion och bevarande är exempel på processer i ett självskapande system.²³

Enligt Aldrich och Ruef har förändringar samband med en populations överlevnad. Om organisationen i fråga lyckas anpassa sig till tidens förändringar överlever den, och även dess population överlever. Om organisationen däremot inte lyckas förändra sig i takt med tiden, överlever populationen i stället ifall nya organisationer börjar betjäna den. Alternativt kan redan existerande organisationer som lyckats förändra sig influera andra organisationer, så att även dessa förnyas sig. Sådana överlevande organisationer får på dessa sätt till stånd att en population består. Det

²² Aldrich & Ruef 2006, 16.

²³ Aldrich & Ruef 2006, 16–27.

kan dock hända att hela populationer dör ut. Så blir fallet om en tillräckligt stor andel av de existerande organisationerna inte förmår förnya sig och inga nya organisationer heller bildas. I dylika fall kan helt nya populationer i stället komma in i bilden och ersätta de utdöda populationerna.²⁴

När det gäller begreppet förändring skiljer Aldrich och Ruef på *transformation* och *change*, där den förra är mer omfattande och kan inbegripa en organisations mål, rutiner eller kunnande. Den senare, *change*, handlar om förändringar av mindre omfattning. Som *transformation* räknas inte sådana förändringar som sker inom ramen för en organisations förändringsmönster, till exempel cykliska variationer. I sin analytiska jämförelse av organisationer i förändring pekar Aldrich och Ruef på tre områden där förändringar kan inträffa.²⁵ De riktar uppmärksamheten på organisationens mål, gränser och aktivitet. Målförändringar inbegriper förändringar i domän, produktion eller service. Gränsförändringar innefattar förändringar i medlemskår eller i förhållandet till andra organisationer. Aktivitetsförändringar innebär förändring i sådana aktiviteter som får direkta följder för organisationens kunnande. Exempel på målförändringar är förändringar i den marknad eller population som den aktuella organisationen riktar in sig på.²⁶ Gränsförändringar kan antingen utgöra en förstoring eller en minskning, till exempel i medlemskåren eller genom samgång eller avyttrande. Aktivitetsförändringar i sin tur handlar om förändringar i arbetssätt. Enligt Aldrich och Ruef antyder genomförda studier att förändringar inte sker på dagar eller veckor utan snarare räknas i månader och år. Förändringar kan enligt detta urskiljas ur ett tillräckligt långt tidsperspektiv.

24 Aldrich & Ruef 2006, 157–158.

25 Aldrich & Ruef 2006, 132–151.

26 Aldrich 2006, 135. Mål som alla är överens om är svåra att mäta. Sättet att mäta förändringar i mål utgår hos Aldrich & Ruef från hur organisationer förhåller sig till sina resurser, till exempel kan man mäta domäninnehav eller målbreddning från specialisering till allmännare mål.

Metod och material

ANALYSMODELL

Den analysmodell som tillämpas i denna avhandling har sin huvudsakliga bas i teorin om självskapande system. Sin utgångspunkt har modellen i den analysmodell som Jonas Ideström byggde upp i sin undersökning av församlingen i Flemingsberg. Den modell som används här skiljer sig dock i vissa avseenden från Ideströms modell. Jag redogör kort för själva analysmodellen och därefter beskriver jag de metoder som jag använder.

I analysmodellen ingår tre led. 1) Det första ledet består av ett skede i två faser där studieobjektets *identitetsstrukturer* identifieras. a) Första fasen handlar om att söka *självbeskrivningar* för studieobjektet. b) Andra fasen är en redogörelse för den *utveckling* som studieobjektet genomgick i samband med att det gick in för missionsarbete i Kenya. Självbeskrivningarna ger en viss, inledande bild av studieobjektets identitet och strukturer. De ger därmed en indikation på vilka identitetsstrukturer som kan tänkas känneteckna studieobjektet. I redogörelsen fokuserar jag på några särskilt väsentliga vägskäl. Jag räknar med att objektets identitetsstrukturer fungerade som vägvisare när studieobjektet stod inför olika vägskäl i utvecklingen mot sitt nya missionsfält i Kenya. Detta är i enlighet med Ideströms tillämpning av teorin om självskapande system, där identitetsstrukturerna förväntas aktivera sig och träda till när ett system träffas av impulser. Identitetsstrukturerna avgör sedan om de inkommande impulserna omfattas eller förkastas. Vid sådana vägskäl

borde följaktligen även mitt studieobjekts identitetsstrukturer bli synliga. Med den välgkost som självbeskrivningarna ger, räknar jag med att få tillräckligt med underlag för att kunna identifiera studieobjektets identitetsstrukturer. Slutresultatet av analysmodellens första led är således ett antal identifierade identitetsstrukturer som kännetecknar studieobjektet.

2) Analysmodellens andra led fokuserar på de identifierade identitetsstrukturernas bakomliggande *beslut*. Dessa utgörs av *ursprungsbeslut* som i tiden på ett särskilt utmärkande sätt markerade de aktuella identitetsstrukturerna. De är viktiga ur den synvinkeln att de anger identitetsstrukturens strävan i någon viss riktning. Identitetsstrukturerna drivs av sökandet efter mening, och denna mening är förankrad i dessa ursprungs- eller bakgrundsbeslut. Bakgrundsbesluten anger alltså inriktningen hos identitetsstrukturerna, eller för att anknyta till den teoretiska ramen om självskapande processer: respektive identitetsstruktur är förankrad i ett beslutsval i studieobjektets tidiga historia. Även om ett system kontinuerligt är föremål för ett upprepat beslutsfattande, innehar dessa ursprungsbeslut en särskild ställning som markörer av särskilt viktiga händelser i studieobjektets utveckling. Varje nytt framtida beslut som inte avviker från den riktning som identitetsstrukturerna stakat ut, kan betraktas som ett eko av ursprungsbeslutet. Resultatet av analysmodellens andra led är således ett antal beslut som vart och ett uttrycker någon form av strävan hos studieobjektet.

3) Det tredje ledet i analysmodellen undersöker identitetsstrukturernas *verksamhetsuttryck*. Med detta avses det som i den teoretiska ramen kallades praktiker. Identitetsstrukturerna undersöks genom att studera ett antal etablerade, kollektiva aktiviteter som studieobjektet engagerat sig i. Aktiviteterna, eller verksamhetsuttrycken, fungerar som konkretiseringar av identitetsstrukturerna. De visar därmed hur identitet och strukturer samspelar och omsätts i konkret handling. För varje gång handlingarna upprepas befästs identitetsstrukturerna i fråga i studieobjektet. Upprepanheten påverkar studieobjektets kontinuerliga beslutsfattande i enlighet med identitetsstrukturernas inneboende strävan. Identitetsstrukturerna befästs också genom att deltagarna i aktiviteten förkovras i sådana färdigheter som är till nytta för fullföljandet av identitetsstrukturernas intentioner. Ett enkelt exempel på detta kunde vara en släkt med stark tradition av släktfester. Identitetsstrukturen i denna släkt skulle vara släktgemenskapen och omsorgen om varandra. Genom ett upprepat deltagande i fester och arrangerande av sådana, blir släktingarna, kanske redan under uppväxten, skickliga på sådant som är till nytta för att uppehålla

traditionen med släkttfester. Det kan till exempel handla om att skapa nätverk och baka. Verksamhetsuttrycken visar identitetsstrukturernas konkreta form, och deras funktion är att ytterligare befästa identitetsstrukturerna.

METOD OCH UPPLÄGG

Den ovan presenterade analysmodellens funktion är alltså att få fram studieobjektets identitetsstrukturer, klarlägga dess inneboende strävan och belysa de aktiviteter som det var inbegripet i. Studieobjektet hann emellertid genomgå en förhållandevis lång utveckling under den tid som avhandlingen omspannar. Under denna tid kulminerade utvecklingen i de två förändringar som avhandlingen kretsar kring: (1) SLEF inledde missionsarbete i Kenya i juni 1963, och (2) SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer i december 1969. För att kunna belysa utvecklingen har jag valt att dela in studien i två tidsepoker, där den första fokuserar på beslutet om att inleda Kenyamission och den andra på beslutet om SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation.

Analysmodellen används av den här anledningen i tillämpliga delar i två omgångar, en för varje tidsepok. Att jag valt att upprepa analysen en andra gång har att göra med att jag vill säkerställa en tillräckligt förutsättningslös bild av studieobjektet under den senare tidsepoken, åren 1970–2000. Om jag uteslutande hade sökt studieobjektets identitetsstrukturer i självbeskrivningar från 1960-talet och sedan automatiskt applicerat dessa på tidsepoken 1970–2000, skulle analysen nämligen ha låsts till 1960-talets identitetsstrukturer. Det kan emellertid hända att utvecklingen efter 1960-talet gick mot att helt eller delvis andra identitetsstrukturer än 1960-talets blev aktuella. För att lyckas fånga upp även sådana identitetsstrukturer upprepar jag analysmodellens första led under tidsepoken 1970–2000. En sådan sökning efter självbeskrivningar med därpå följande urskiljande av vägskalet och identitetsstrukturer säkerställer alltså att eventuella nya förhärskande identitetsstrukturer identifieras i studieobjektets utveckling efter 1960-talet. På så sätt hoppas jag få reda på inte bara hur studieobjektet utvecklades för de ursprungliga identitetsstrukturernas vidkommande utan också i andra avseenden. Efter dessa analyser räknar jag med att ha fått de uppgifter jag behöver för att kunna besvara de i avhandlingen aktuella frågeställningarna.

Analysmodellens tre led tillämpas ändå i något olika utsträckning på de två tidsepokerna. Analysmodellens första och tredje led, självbeskrivningar, utvecklingsredogörelse och verksamhetsuttryck, tillämpas på båda tidsepokerna. Analysmodellens andra led, besluten, upprepas däremot inte, eftersom identitetsstrukturernas ursprungsbeslut kvarstod oförändrade. Detta innebär att avhandlingens femte kapitel, som fokuserar på händelserna under 1960-talet, utgör en analys där självbeskrivningar, utvecklingsredogörelse, redogörelse för bakgrundsbeslut och verksamhetsuttryck i anslutning till 1960-talet ingår. Avhandlingens kapitel sex består i sin tur av en motsvarande analys av tidsperioden 1970–2000, men där saknas redogörelsen för beslutens del.

Rent konkret genomförs analysmodellens första led, sökandet efter självbeskrivningar, på så sätt att sådana dokument analyseras där studieobjektet beskriver sig självt. För utvecklingsredogörelsens del undersöks dokument som visar Kenyamissionens utveckling. För 1960-talets del utgörs de förra av en broschyr, verksamhetsberättelser och styrelseprotokoll. Broschyren var den första broschyr som SLEF gav ut om sitt missionsarbete i Kenya. Motsvarande dokument från åren 1970–2000 går igenom för att om möjligt hitta aktuella självbeskrivningar från den tiden. Den information som på detta sätt erhålls, används för att urskilja de viktigaste kännetecknen för studieobjektet. Det är dessa kännetecknen som utgör avhandlingens identitetsstrukturer.

Analysmodellens andra led, redogörelsen för de bakomliggande besluten för identitetsstrukturerna, fokuserar på ett antal styrdokument i källmaterialet. De utgör alla någon form av beslut, till exempel ett årsmötesbeslut. Analysmodellens tredje led, identitetsstrukturerna omsatta i verksamhet, innebär att identitetsstrukturerna appliceras på de verksamhetsformer i SLEF som kunde klassificeras som missionsunderstödjande verksamhet. Det handlar om sådana aktiviteter som den missionsunderstödjande grupperingen inom SLEF var involverad i under de fyra sista decennierna av 1900-talet.

AVGRÄNSNINGAR

Studieobjektets förhållande till SLEF som helhet

Varken stadgarna för den tvåspråkiga Lutherska Evangeliföreningen i Finland, som grundades 1873, eller stadgarna för den svenskspråkiga Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland, som grundades 1922, nämnde något om en särskild understödjarkår för föreningens verksamhet på missionsfältet. Båda föreningarna betraktades i sina respektive stadgar som en helhet i förhållande till sin verksamhet. När jag nu går in för att analysera ett studieobjekt som understödde SLEF:s missionsarbete uppstår givetvis frågan hur detta kan avgränsas.

En väsentlig fråga blir då hur studieobjektet med sin verksamhet kan särskiljas från SLEF:s övriga medlemmar och verksamhet. Om man till exempel företog en undersökning av vilka identitetsstrukturer som kunde tänkas känneteckna SLEF som helhet, skulle man förmodligen få fram åtminstone någon av dem som nu kan förmodas känneteckna studieobjektet. Frågan som uppstår är då, på vilket sätt de identitetsstrukturer som småningom identifieras för studieobjektet har någon möjlighet att framhäva det specifika för studieobjektet. Är det ens möjligt genom ett studium av identitetsstrukturer att separera studieobjektet från SLEF i övrigt? Eftersom studieobjektet utgjorde en så pass integrerad del av SLEF, måste uppgiften betraktas som komplicerad. Samtidigt innebär det faktum att studieobjektet var en så pass välintegrerad del av SLEF, att de två enheterna rimligtvis måste präglas av liknande identitetsstrukturer. Detta talar för att studieobjektet mycket väl kan studeras utgående från de identitetsstrukturer som identifieras, också då de befinnas utmärka SLEF i övrigt.

Det är dock nödvändigt att söka de aspekter där studieobjektet så tydligt som möjligt var inriktat på SLEF:s missionsarbete. I annat fall skulle denna avhandling förlora en del av sin mening. Det är här som betydelsen av källmaterial och parallella identitetsstrukturer kommer in i bilden. Källmaterialet måste koncentreras till sådant material som uttryckligen berörde SLEF:s Kenyamission. Med *parallella identitetsstrukturer* avses att flera identitetsstrukturer samtidigt tillåts känneteckna studieobjektet. Genom en helhetsbild av studieobjektet där flera identitetsstrukturer ingår och kompletterar varandra, är det möjligt att få fram en noggrant specificerad bild av studieobjektet. Identitetsstrukturerna tillför var för sig något till bilden

av studieobjektet, samtidigt som deras infätning i varandra ytterligare nyanserar bilden. En sådan helhetsbeskrivning av Kenyamissionens understödjakår beaktar och framhäver såväl dess särart som dess gemensamma identitet med SLEF. Som tidigare nämnts möjliggör Ideströms strukturbegrepp ett sådant iakttagande av flera parallella identitetsstrukturer. Strävan är därför att med identitetsstrukturer som instrument försöka få fram en så tydlig bild som möjligt av studieobjektet.

Tidsmässig avgränsning

Studien omfattar tidsperioden från slutet av 1950-talet till slutet av 1990-talet. De yttre tidsramarna motiveras av att avhandlingens syfte är att ringa in två förändringsprocesser för studieobjektet, dels på 1960-talet, dels från 1970-talet framåt. Det var under 1960-talet som SLEF:s missionsarbete utvecklades och befästes. Även om SLEF bedrivit missionsarbete tidigare, blev 1960-talet en tid då föreningens folk slöt upp kring missionsarbetet på ett särskilt sätt. Detta är något som den tidigare verksamhetsledaren för SLEF, Anders-Gustaf Stjernberg, uppmärksammade i Evangeliföreningens hundraårshistorik 1973. Stjernberg skrev om 1960-talet som "ett välsignat decennium" i föreningens historia just till följd av att SLEF då inledde missionsarbete i Kenya. Stjernberg skrev: "Ansvaret för vår mission i Kenya har på ett särskilt sätt sammansvetsat föreningens medlemmar och vänner och alla de olika arbetsgrupper som verkar för denna sak."¹ Stjernberg menade att den nya Kenyamissionen under sitt första årtionde hade haft en enande effekt på SLEF som helhet. Men det som Stjernberg även antyder är att i synnerhet 1960-talet blev den tid då understödjakåren för SLEF:s missionsarbete i Kenya utvecklades och konsoliderades.

Den bakre tidsgränsen, slutet av 1950-talet, motiveras av att SLEF:s missionsarbete i Kenya aktualiserades då. Den främre tidsgränsen, år 2000, motiveras av att SLEF från 2000-talet upptog missionsarbete i andra länder vid sidan av Kenya. Den undersökta perioden var således den tid då SLEF bedrev missionsarbete uteslutande i Kenya. Indelningen i de två tidsepokerna motiveras av att vardera epoken redogör för varsin förändringsprocess på 1960-talet respektive 1970-talet framåt.² Valet av tidsperiod som helhet motiveras även av det som Aldrich och Ruef

1 Evangeliföreningen 1873–1973, 116.

2 Den första inleddes i och med att SLEF inledde missionsarbete i Kenya år 1963. Den andra tog

antytt gällande studier av förändringar, som visat sig inte på dagar eller veckor, utan snarare kunnat urskiljas först efter månader och år.³ Förändringar kan i enlighet med detta urskiljas med hjälp av ett tillräckligt långt tidsperspektiv.

En väsentlig avgränsning utgör även valet av utgångsdokument för självbeskrivningarna. Eftersom självbeskrivningarna utgör bärande element i avhandlingen, i och med att identitetsstrukturerna härleds ur dem, finns det skäl att välja källmaterialet för självbeskrivningarna med omsorg. För 1960-talets del har jag valt att söka självbeskrivningar i tre källor: (1) SLEF:s missionsbroschyr 1968, (2) SLEF:s verksamhetsberättelser om missionsarbetet i Kenya åren 1963–1969 och (3) SLEF:s styrelseprotokoll åren 1963–1969. Valet av dessa dokument garanterar att de formuleringar identifieras som refererar till studieobjektet samtidigt som SLEF som helhet beaktas. Två av källorna kan karaktäriseras som utåtriktade källor, nämligen verksamhetsberättelserna och missionsbroschyren. Att jag valt att inleda analysen med missionsbroschyren beror på att den fungerade som ett slags gemensam nämnare för SLEF:s missionsverksamhet i Kenya och dess understödsverksamhet i hemlandet på 1960-talet. Kenyamissionsbroschyren från 1968 var tillsammans med SLEF:s tidskrifter det enda utåtriktade material som utgavs om SLEF:s Kenyamission under 1960-talet, bortsett från officiella handlingar, till exempel verksamhetsberättelser. Kenyamissionsbroschyren 1968 visar hur SLEF valde att presentera sitt missionsarbete vid den här tiden. Valet av missionsbroschyren 1968 motiveras också av att den sammanställdes vid den tidpunkt då SLEF hunnit få en viss erfarenhet av hur arbetet och missionsuppgiften i Kenya som helhet gestaltade sig. På motsvarande sätt har källmaterialet för självbeskrivningarna valts för tiden efter 1960-talet. Även det utgörs av broschyrer, verksamhetsberättelser och protokoll för den aktuella tidsperioden.

sin början då SLEF i december 1969 blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer.

3 Aldrich & Ruef 2006, 157.

KÄLLMATERIAL

Källmaterialet i avhandlingen består i huvudsak av dokument som producerats i anslutning till SLEF. I syfte att besvara avhandlingens frågeställningar har jag analyserat dokument och publikationer utgivna av SLEF samt brev mellan hemlandet och missionsfältet i Kenya i anslutning till den aktuella tidsperioden. I de fall då dokumentation saknats har jag utfört intervjuer.⁴ Det skriftliga källmaterialet utgörs sålunda av SLEF:s verksamhetsberättelser, styrelseprotokoll, tidskrifterna *Sändebudet*, *Ungdomsvännen* och *Salamu*, missionsbroschyren 1968 och senare missionsbroschyren, brev mellan missionärer och tjänstemän i SLEF samt diverse brev från hemlandet till missionärerna. Därtill har ett urval av protokoll använts, såsom protokoll och rapporter från SLEF:s missionskommittéer, fältenhetsmöten, arbetsgrupper och rapporter. Som källmaterial har använts också skrifter som getts ut av SLEF, bland annat årsboken *Hemåt*, och annan litteratur, till exempel missionsböcker utgivna av SLEF:s systerförening Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (Sley). Även broschyrer, programblad och foldrar har utgjort källmaterial, likaså i någon mån privata dokument som brev, dagböcker och bildmaterial. Överlag är SLEF:s dokumentation välskött på alla nivåer, från föreningens årsmöten ner till lokalavdelningarna. Den lokala verksamhetens dokumentation har bestått av mötesdagböcker och årsvisa rapporter. Dessa innehåller bland annat statistikuppgifter. Det som saknas inom denna dokumentation är narrativa beskrivningar av verksamheten på lokalplanet, till exempel mötesreferat. Tack vare publicerade intervjuer i SLEF:s publikationer och bevarade privata brev har en vidgad insyn i verksamheten dock kunnat erhållas.

4 Förutom tillgången till intervjuer i källmaterialet har totalt sex intervjuer gjorts: Blom 2016, Fredriksson 2015, Förars 2015, Klemets 2015, Stenlund 2018 och Wallin 2019.

Bakgrund

TIDIGARE FORSKNING INOM OMRÅDET

Som redan nämnts har SLEF:s missionsarbete i Kenya inte i någon större utsträckning varit föremål för vetenskaplig forskning. När Evangelisk-lutherska kyrkan i Kenya (ELCK) firade sitt 60-årsjubileum år 2008, utarbetade Rune Imberg från Sverige, tidigare missionär i Kenya, en historik över ELCK:s sex första decennier. I historiken, med titeln *A door opened by the Lord*, tangeras SLEF:s missionsverksamhet. Eftersom tyngdpunkten ligger på ELCK och dess utveckling, inskränker sig dock behandlingen av SLEF:s Kenyamission till några sidor.¹ Detsamma gäller i fråga om Jaakko Lounelas doktorsavhandling, *Mission and development. Finnish Pentecostal, Lutheran and Orthodox mission agencies in development work in Kenya 1948–1989*, skriven inom ämnet kyrkohistoria vid Åbo Akademi. I doktorsavhandlingen behandlas finländska missionsorganisationers inställning till statliga biståndsmedel under den aktuella tidsperioden. Visserligen omfattar undersökningen sådana missionsorganisationer som arbetar i Kenya, varav SLEF är en, men undersökningen är inriktad på en speciell fråga inom missionsverksamheten och ger därför ingen helhetsbild av till exempel SLEF:s Kenyamission.²

1 Imberg 2008, 120–123.

2 Lounela 2007, 42–47, 75, 139–141, 212.

Gustav Norrback gav år 1998 ut boken *Kenyamissionen 1963–1973*.³ Boken bygger på arkivmaterial som Norrback själv samlade in om SLEF:s missionsarbete i Kenya under sin tid som missionär, samt på egna minnesbilder av denna verksamhet. Boken ger en allmän bild av SLEF:s arbete i Kenya under dess tio första år. Därtill har en rad andra minnesskrifter och artiklar om SLEF:s missionsarbete i Kenya publicerats. De flesta av dem har en populärvetenskaplig prägel och riktade sig till missionsarbetets understödjare i Finland.⁴

I sin undersökning *Evankeliumi Japaniin* har Lauri Koskenniemi behandlat Evangeliföreningens Japanmission ur såväl ett sändar- som ett mottagarperspektiv.⁵ Det innebär att han inte bara har undersökt missionsarbetet i Japan, utan också granskat dess återverkningar i den evangeliska verksamheten i Finland under tidsperioden 1896–1939. Denna undersökning visar vilket starkt missionsintresse som fanns i de evangeliska kretsarna också på finlandssvenskt håll. Reijo Arkkila har i sin undersökning *Menkää maitten ääriin asti* behandlat de båda Evangeliföreningarnas missionsarbete åren 1940–1980.⁶ År 1970 anslöt sig Sley till det arbete inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Kenya som SLEF gått med i sju år tidigare. Arkkila täcker också i undersökningen kortfattat in SLEF:s missionsarbete i Kenya, från dess början fram till etableringen av SLEF:s andra missionsstation Rukongo. Ur en personcentrerad synvinkel granskar Arkkila SLEF:s missionsledning, missionsnärsfrågan och utvecklingen på missionsfältet, inklusive förhållandet till Evangelisk-lutherska kyrkans (ELCK:s) ledning i Kenya.

Gun Ahlberg skrev år 1982 en pro gradu-avhandling i ämnet kyrkohistoria vid Åbo Akademi. Avhandlingen behandlade de femton första åren av SLEF:s missionsarbete i Kenya under titeln: *Kenyamissionen 1963–1978. Svenska Lutherska Evangeliföreningens missionsarbete på fältet och på hemmafronten med tonvikt på arbetet i Kenya*. Camilla Palmén undersökte år 2002 tidskriften *Sändebudets* bild av SLEF:s missionsarbete i Kenya under 1960-talet i en pro gradu-avhandling i allmän kyrkohistoria vid Teologiska fakulteten vid Helsingfors universitet. Avhandlingen har titeln *Tidskriften Sändebudets bild av Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finlands Kenyamission under åren 1960–1970*. SLEF:s missionsarbete i Kenya

3 Norrback 1998.

4 Se till exempel ”Sänd ditt bröd över vattnet ... Evangelisk mission i Kenya” samt ”På ditt ord. Kenyamissionen 1963–1983”.

5 Koskenniemi 1992.

6 Arkkila 2010.

tangerades i Antti Kuokkanens pro gradu-avhandling i kyrkohistoria vid Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi 2009. Avhandlingen har titeln *When the Money Ran Out. A Study of the Financial Crisis of the Evangelical Lutheran Church in Kenya in the 1990s*. Evangeliföreningens praktikantverksamhet har behandlats i en kandidatuppsats i kyrkohistoria vid Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi år 2013 av Mirjam Stenlund under titeln *Korttidsinsatser till långsiktig nytta. Missionspraktikantverksamheten i SLEF*. En undersökning av Atemo missionsstations tillkomst, utveckling och roll i missionsarbetet har behandlats i en pro gradu-avhandling i kyrkohistoria vid Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi 2016 av Christin Söderbacka. Avhandlingen har titeln *Atemo – en missionsstation i västra Kenya. En undersökning av missionsstationens tillkomst, utveckling och roll i missionsarbetet*.⁷

MÅLSÄTTNINGEN FÖR EVANGELIFÖRENINGEN OCH DESS MISSIONSVERKSAMHET, 1900–

Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland, SLEF, grundades år 1922 efter en delning av den tvåspråkiga Lutherska Evangeliföreningen i Finland som hade grundats år 1873.⁸ Jag har i det följande använt benämningen ”Evangeliföreningen” med avseende på den förening som verkade fram till sin delning år 1922, medan benämningen ”SLEF” avser Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland rf som bildades år 1922. ”Sley” avser den förening som fortsatte att verka på finska efter år 1922. Evangeliföreningens kyrkohistoriska kontext var 1800-talets evangeliska väckelse i Finland. Den evangeliska väckelsen, som brukar räkna Fredrik Gabriel Hedberg som sin upphovsman, uppstod genom Hedbergs brytning med den pietistiska rörelsen under 1840-talet. Den fick till en början anhängare framför allt i Åbotrakten, men kom senare att spridas framför allt till Nyland, Åland och Österbotten.⁹

Målsättningen för Evangeliföreningen angavs i dess första stadgeparagraf, som

7 Maria Ahlberg skrev år 2004 en proseminarieuppsats i allmän teologi vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi/Österbottens Högskola: Småskaliga vattenprojekt i South Nyanza – Redogörelse för en del av SLEF:s missionsverksamhet i Kenya.

8 Dahlbacka 2009, 46 ff. ; Arkkila 1975, 81–82.

9 Koskenniemi, 1964.

ingick i föreningens stadgar antagna av Kejsrerliga Senaten den 13 november 1873. Målsättningen var ”att i förtröstan på Guds nåd och bistånd utbreda och till lifgivande bruk allmännare befordra Evangelii Ord.” Syftet skulle förverkligas genom att sprida Bibeln, Luthers skrifter och ”andra med kyrkoläran noggrant öfverensstämmande böcker, traktater och tidskrifter” samt genom muntligt vittnesbörd ”framburet af kristligt sinnade, för saken lifvade och lämpliga kolportörer.”¹⁰ Medlemmar som anslöt sig till föreningen skulle verka för dess syftemål genom personlig verksamhet. Enligt stadgarna skulle föreningen för all framtid ”hafva de tre första paragraferna af sina stadgar oförändrade”. Evangeliföreningens målsättning skulle därmed aldrig förändras, även om övriga stadgeparagrafer, till exempel förändringar som hade med styrelse, medlemmar och årsfest att göra, vid behov kunde skrivas om. Evangeliföreningens stadgar föreskrev en stark verksamhetskoppling till Finlands Evangelisk-lutherska kyrkas lära och bekännelse, i avsikt att hos folket väcka ett andligt liv med lutherska förtecken.¹¹

År 1923 utgav Sley föreningens femtioårsjubileumsskrift där dess stadgar kommenterades. Här betonades att målsättningsparagrafen i tiden medvetet hade formulerats mycket vid för att möjliggöra en så bred verksamhet som möjligt. En av dem som sammanställde ursprungsförslaget till stadgarna, Alfred Brynolf Roos, lär ha åtagit sig uppgiften med särskilt intresse. Han var känd för att ha försvarat den vida formuleringen av föreningens målsättningsparagraf med motiveringen att den gjorde det möjligt för föreningen att i framtiden på sitt program uppta ”hednamission”.¹² Enligt jubileumsskriften var det uppenbart att formuleringen om att de tre första paragraferna skulle förbli oförändrade skulle tolkas som ett noggrant fasthållande vid Evangelisk-lutherska kyrkans lärostandpunkt. Jubileumsskriftens uppfattning var således att föreningens stadgar gav frihet till vitt varierad verksamhet såvida den höll sig till Bibeln och Evangelisk-lutherska kyrkans lära och bekännelse. Den orubbliga bindningen till Bibeln samt till kyrkans lära och

10 Evangeliföreningens stadgar 1873, § 1, 2, 3 och 8 ur Koskenniemi 1967, 284–86, Bilaga 1.

11 Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys 1873–1923, 116–117.

12 Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys 1873–1923, 10. ”1 § on niin laadittu, että siihen voi saada sisällymään laajan toiminnan, jonka tähden sanat ”Luth. Evank. Yhdistyksen tarkoitus on luottamalla Jumalan armoon ja apuun levittää ja elählyttävään käytäntöön yleisemmäksi saattaa evankeliumin sanaa” käytäntöön sovitettuina ovatkin aiheuttaneet ei ainoastaan sisälähetykseen vaan myöskin pakana- ja juutalaislähetystyöhön ryhtymisen. Tunnettua on, että erityisesti rovasti A.B. Roos jäykästi piti kiinni siitä, että kysymyksessä olevan pykälän sananmuoto olisi tällainen, jotta pakanalähetyksen ottaminen yhdistyksen ohjelmaan vastaisuudessa kävisi mahdolliseksi.”

bekännelse skulle alltså utgöra den kompass enligt vilken föreningens verksamhet skulle utformas.¹³

När Evangeliföreningen år 1898 tog beslut om att påbörja ett eget missionsarbete hade dess missionsinriktade verksamhet i 25 års tid kanaliserats via Finska Missionssällskapet.¹⁴ Samarbetet mellan Evangeliföreningen och Finska Missionssällskapet hade dock tidvis stött på svårigheter. Bland annat hade elever från evangeliskt håll i Finska Missionssällskapets missionsskola vantrivits på grund av att Finska Missionssällskapets ledare förhöll sig kritiska till den evangeliska rörelsen för dess ”lösa” läras skull.¹⁵ Evangeliföreningen ansåg sig därför ha både rätt och skyldighet att påbörja en egen missionsverksamhet.¹⁶ Inför beslutet att inleda ”hednamission” reflekterade föreningen över behovet av en stadgeändring för att möjliggöra den nya verksamheten.¹⁷ Stadgarna innehöll inte någon geografisk avgränsning av verksamheten, men Evangeliföreningen uppfattades allmänt som en inremissionsrörelse. I föreningens verksamhetsberättelse för år 1896 hette det till exempel att föreningen ”följer sina av Hans Majestät stadfästade stadgar och arbetar för Evangelisk-

- 13 Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys 1873–1923, II. ”Sääntöjen 8 § määrätään, että tarkoituksensa turvaamiseksi tahtoo yhdistys kaikiksi ajoiksi pitää sääntöjensä kolme ensimmäistä pykälää muuttamattomina”. On selvää, että tämä tarkoitti tarkkaa pysymistä evankelis-luterilaisen kirkkomme opinkannalla, ja kokemus on osoittanut, että perustajat siinä kohden toimivat viisaan miehen tavalla, joka rakensi huoneensa kalliolle. Eräs sen ajan miehistä kirjoittaa: ”Menneenä aikana on kaikunut monia ääniä, joilla ei ole ensinkään mitään evankelis-luterilaista sointua. Miten tärkeätä siis, että tehdään paljon, jotta kansamme oppisi tuntemaan ja omistamaan kirkkomme jaloa aarretta, jonka se on isiltään perinyt. Silloin se ei niinkään pian jää kuuntelemaan jokaista opintuulta.”
- 14 Takala 1948, 362–363, 367, 369, 373.
- 15 Takala 1948, 370–373; Koskenniemi, 1992, 22–23, 29; Festpublikation till Fredrik Gabriel Hedbergs minne 1911, 65.
- 16 SLEF:s arkiv i Vasa (SLEFA) LEF Vb 1898 kap IV; Sb 1899, 333. ”Driffjädern till detta beslut om egen, själfständig missionswärksamhet war i främsta rummet Jesu sista bud. En annan orsak härtill – hwarför icke erkänna detta – war den afwoghet, som under de senaste åren i så rikt mått har kommit Föreningen till del. Föreningen tänkte: Få wi icke arbeta för missionen med andra, så är det naturligtwis wår skyldighet och wår rätt att arbeta på egen hand.”
- 17 Koskenniemi, 1992, 29; Sb 17/1898, 206. Julius Engströms meddelande i Sb 17/1898 under rubriken ”Missionsfrågan”: ”På sitt senaste årsmöte beslöt Lutherska Ev. Föreningen upptaga på sitt program äfwen arbetet för evangelii utbredning bland hedningarna. Frågan hade redan på twänne föregående årsmöten uppkastats, och Luth. Ev. Föreningens bestyrelse hade fått i uppdrag att till detta sista årsmöte inkomma med utlåtande i saken. Inom bestyrelsen nedlades ett utskott för sakens beredning. Utskottet utarbetade sitt betänkande, hwari frågan, huruvida Föreningen skulle begynna med missionswärksamhet beswarades jakande, helst som redan wid Föreningens stiftande och wid upprättandet af dess stadgar hänsyn tagits till en möjlig framtida utveckling af arbetet i denna riktning.”

lutherska kyrkans och Guds rikets väl i Suomis bygder”.¹⁸ Styrelsen hade genom ett utskott berett ärendet om att inleda ”hednamission” inför föreningens årsmöte 1898. Utskottet motiverade i sitt betänkande varför någon stadgeändring inte skulle behövas: Föreningens stadgeparagraf 1 innehöll ingen geografisk precisering och dess stadgeparagraf 5 ingen precisering beträffande dess ”funktionärer”.¹⁹ Årsmötet 1898 beslöt att inleda missionsarbete i Japan i enlighet med detta men gav befogenhet för styrelsen att omarbeta stadgarna om detta skulle visa sig nödvändigt. Det visade sig dock inte behövas.²⁰ Beslutet att inleda mission i Japan meddelades föreningens medlemmar och vänner genom ett upprop med följande ordalydelse i *Sändebudet* i november 1898: ”med den rätt, första paragrafen i Föreningens stadgar medgifwer, wända sig med fridens och salighetens budskap till inbyggarene på det mäktiga, men ännu hedniska Japans öar i den fjärran östern.”²¹ I synnerhet föreningens första stadgeparagraf ansågs tillräckligt vid för att inrymma även missionsarbete i Japan. Denna paragraf hade man, som tidigare nämnts, i tiden medvetet undvikit att precisera med tanke på en eventuell framtida geografisk utvidgning av verksamheten.²²

Evangeliföreningen utvidgade alltså sin verksamhet med missionsarbete i Japan utan att stadgarna ändrades. Dessa ansågs tillräckligt vitt formulerade såväl innehållsmässigt som geografiskt för att inrymma den aktuella missionsverksamheten. Stadgarna medgav elasticitet i verksamhetsformerna så länge dessa strävade efter att förmedla andligt liv och inte avvek från Bibeln och Evangelisk-lutherska kyrkans lära och bekännelse.

Hade Evangeliföreningen i samband med inledandet av sitt missionsarbete år 1898 någon uttalad målsättning för verksamheten?²³ Syftet med den nya verksam-

18 LEF Vb 1896, slutet av kap. II. Verksamhetsberättelsen finns också publicerad i *Sändebudet* 15–18/1897. Den aktuella formuleringen finns i Sb 16/1897, 188.

19 Hemåt, 1994, 16–22. Utskottets betänkande finns publicerat i Hemåt 1994.

20 Koskenniemi 1992, 28–29.

21 Sb 21/1898, 243. ”Upprop till Lutherska Evangeliföreningens i Finland medlemmar och vänner” 1.11.1898.

22 Koskenniemi 1992, 29.

23 Koskenniemi 1992, 26; Persson 2016, 17–18. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen i Sverige verkade ha stått som förebild för Evangeliföreningens strävanden efter ett eget missionsarbete. Vid Evangeliföreningens årsmöte 1897 föreslog kaplan G. O. Holmberg nämligen att Evangeliföreningen skulle uppta ett självständigt missionsarbete bland ”hedningar” enligt modell från Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen hade trettiofem år tidigare, år 1862, beslutat att ”söka grunda egna missioner inom hednaländer genom missionärens och kolonisters utsändande”. År 1865 sände Fosterlandsstiftelsen ut sina första missionärer. Se t.ex. Hellström 1989.

heten kunde till en början uttryckas i ordalag som att ”wända sig med fridens och salighetens budskap till inbyggarna på det mäktiga, men ännu hedniska Japans öar i den fjärran östern”, att i föreningens verksamhet inlemma ”Evangelii utbredning bland hedningarna” och att missionsarbetet skulle vara ”ett ringa redskap i Herrens samlingsarbete bland hedningarna”²⁴ Föreningens verksamhetsberättelse för år 1901 motiverade valet av Japan som missionsfält på följande sätt:

Det saliga ljus, som i begynnelsen lyste från Fadrens ansigte öfver den saliga människan, har synden förtagit. Och alla de naturliga krafter och gåfvor som efter fallet kvarstå hos människan hafva, fördärfvade som de äro, icke varit i stånd att skingra mörkret. Med allt bildningens ljus, kulturutveckling och framsteg har människan dock stått rädlös inför det själens mörker, som med synden brutit sig in öfver henne. ... Men ljuset är ... ett ljus äfven för hedningarne till att bringa Guds salighet intill världens ändar. Må då äfven vi låta det lysa uti de mörka landen, så att jorden må vara full av Herrens kunskap. Just i medvetandet därom, att Jesus Kristus ensam är det sanna lifvets ljus har Luth. Evang. Föreningen valt Japan såsom fält för sin missionsverksamhet, ehuru detta folk torde bland alla hedniska folk vara det som besitter den högsta grad av bildning och civilisation.²⁵

Att valet föll på Japan berodde alltså på att japanerna trots sin höga bildning och kultur saknade kunskapen om ”[d]et saliga ljus” som skulle bringas ”intill världens ändar”.

Verksamhetsberättelsen för år 1903 angav målsättningen för missionsarbetet:

Men äro fåren Herrens egna, så skola de ock samlas blott till honom. Då bör hvarje missionsarbetare och missionsvän lägga all vikt därpå att arbetet bedrifves på ett sådant sätt, som länder till Herrens Kristi ära. Målet blir då icke att få så många nya medlemmar som möjligt antecknade i den eller den församlingens böcker, utan att leda arma syndare att såsom förlorade i sig själfva fly till syndares frälsare och till blodet ... Att tala om synd och nåd blir då det viktigaste stycket i missionsarbetet, för hvilket allt annat, vare sig det nu är bildnings-, civilisations- eller barmhertighetsverk, måste träda tillbaka och blott intaga en tjenande ställning.²⁶

24 Sb 21/1898, Upprop; Sb 17/1898, 14–15; LEF Vb 1899, kap IV; Sb 1900, 283–85.

25 LEF Vb 1901, kap IV, 39–41.

26 LEF Vb 1903, kap IV, 35.

Målsättningen i missionsarbetet var enligt detta klart teologiskt och andligt motiverad. Den andliga dimensionen gick före allt annat, vare sig det handlade om utbildning, kultur eller sociala insatser. Målsättningen för det nya missionsarbetet var sålunda att även bland japanerna utbreda samma evangelium om Jesus Kristus som föreningens stadgar föreskrev för arbetet i hemlandet. Även i praktiken utformades arbetet i Japan med tydligt andliga förtecken. Förkunnelsen och undervisningen hade en central plats under hela Japanmissionstiden.²⁷

Beslutet att inleda missionsverksamhet i Japan följdes år 1900 upp genom utsändandet av missionärer.²⁸ Föreningen beslöt att sända präster till Japan med motivationen att dessa, när de väl återvände till hemlandet, inte skulle utgöra en ekonomisk belastning för föreningen, utan för sitt uppehälle skulle kunna söka prästtjänst. Genom detta förfarande skulle föreningen inte heller vara tvungen att grunda en missionärsskola.²⁹ Bakom detta tillvägagångssätt kan man spåra ett ekonomiskt tänkesätt. Emellertid blev Evangeliföreningen snart tvungen att delvis frångå denna strategi. Utsändandet av ”ett fruntimmer” visade sig nämligen nödvändigt, eftersom man menade att en kvinna skulle ha lättare att vinna inträde i de japanska hemmen och delta i verksamhet bland kvinnor.³⁰ Förutom utsändande av missionärer strävade Evangeliföreningen efter att bygga upp missionsstationer på missionsfältet.³¹ Evangeliföreningens missionärer fick från år 1905 möjlighet att bedriva självständig verksamhet i Japan efter att till en början ha samarbetat med amerikanska lutheraner. De gick då in för att köpa eller hyra hus som sedan användes både som bostad och kyrkorum. Ofta hyste dessa byggnader också en barnträdgård. År 1951 hade Evangeliföreningen ett tiotal sådana ”missionsstationer” på olika håll i Japan.³²

Evangeliföreningen delades på språklig grund år 1922. Enligt det beslut som årsmötet år 1922 tog angående delningen skulle all svenskspråkig verksamhet till förmån för såväl inre- som yttremissionsarbete övergå till den nygrundade svenskspråkiga Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland. Ett gemensamt missionsutskott för de båda Evangeliföreningarna grundades med tanke på det gemensamma arbetet i Japan. Missionsutskottet skulle bland annat ge utlåtande ifall

27 Evangeliföreningen 1873–1973, 48.

28 Sb 20/1900, 315; Sb 15/1900, 283.

29 Sb 15/1898, 263–264.

30 Sb 4/1900, 61.

31 Karén 1951, 13.

32 Karén 1951, 50–52.

ett nytt missionsfält blev aktuellt.³³ Detta utskott verkade flera år efter att SLEF hade upptagit verksamhet i Kenya eftersom SLEF utsåg sina representanter till detta utskott ännu år 1968.³⁴ Delningen år 1922 var ingen lätt process. Ganska snart uppstod oenigheter mellan centrala personer i de båda föreningarna om fördelningen av de missionsmedel som insamlades i SLEF:s regi.³⁵ Runtom i de svensktalande bygderna fortsatte emellertid understödsverksamheten för missionsarbetet i Japan med oförtruten styrka även efter den språkliga delningen.³⁶ I en tillbakablick gjord år 1972 karaktäriserade SLEF:s dåvarande direktor Helge Hildén delningen år 1922 av Lutherska Evangeliföreningen i Finland på följande sätt:

Den enda verksamhetsgren som såg ut att tyna på grund av den språkliga delningen var missionen; japanmissionen gled nämligen alltmer över i den finskspråkiga föreningens händer och den personliga kontakten med missionsfältet var svår att upprätthålla. Under de senaste tio åren har emellertid hednamissionen åter blivit även den svenskspråkiga evangeliska verksamhetens »stora sak»: den 1963 öppnade kenyamissionen har fört flere evangeliskt betonade församlingar upp bland de bästa i fråga om missionsstöd från Borgå stift.³⁷

Uttalandet bedömde SLEF:s missionsarbete efter delningen år 1922 som ett alltmer borttynande arbete som upplivades först i och med SLEF:s nya missionsfält i Kenya. Evangeliföreningarnas gemensamma missionsarbete i Japan leddes från hemlandet närmast genom brevkorrespondens. Föreningarnas styrelser och missionsutskottet beslöt om missionärsförflyttningar, byggnadsprojekt, påbörjande av olika verksamhetsformer och inrättande av missionsstationer.³⁸ Men eftersom de allra flesta missionärerna kom från finskspråkigt håll blev det på sikt svårt för SLEF att i samarbetet med sin finskspråkiga systerförening Sley i Japanmissionsarbetet upprätthålla en egen identitet. Mer om den svenskspråkiga insatsen i Japan följer i nästa avsnitt om Evangeliföreningens missionsarbete 1900–1963.

När Svenska Lutherska Evangeliföreningen upptog missionsarbete i Kenya år 1963, skedde det i enlighet med stadgarnas oförändrade målsättning. SLEF:s första

33 Koskenniemi 1992, 166–167; Dahlbacka 2009, 46–60.

34 SLEF styr. 28.8.1968 § 4.

35 Se Koskenniemi 1992, 167–172.

36 Evangeliföreningen 1873–1973, 48.

37 Sb-Uv II/1972, 7.

38 Koskenniemi 1992, 72.

missionär i Kenya, Gustav Norrback, återgav år 1972 för sin del den målsättning som han uppfattade hade gällt för missionsarbetet i Kenya vid tidpunkten för dess inledande nio år tidigare: ”Evangelium för allt skapat”.³⁹ Under 1980-talet formulerade SLEF sin första egentliga *strategi* för missionsarbetet i Kenya. Den godkändes av styrelsen i februari 1986. I strategin angavs missionsarbetets primära målsättning vara ”att vinna människor för Jesus genom förkunnelse av evangeliet.” Missionens mål angavs vidare vara att medverka till att självständiga nationella församlingar skulle grundas.⁴⁰ De strategiska målsättningarna som uttalades under 1980-talet var sålunda klart inriktade på förkunnelse och församlingsverksamhet.

ÖVERSIKT ÖVER EVANGELIFÖRENINGENS MISSIONSARBETE ÅREN 1900–1963

Evangeliföreningen beslöt, som tidigare nämnts, vid sitt årsmöte 1898 att påbörja ”hednamission”. Japan ansågs av flera orsaker vara ett lämpligt land för föreningens tilltänkta missionsarbete. Jesuiter hade tidigare vistats i Japan i missionssyfte, men ansågs ha blandat sig i landets politik med påföljden att missionsarbetet där hade förbjudits år 1638. Japan stängdes för utlänningar och kristna japaner mördades.⁴¹ År 1859 kom såväl katolska som protestantiska missionärer till Japan. Lutherska missionärer kom till landet från år 1892, då från Amerika.⁴² De första finländska lutherska missionärerna sändes ut år 1900 av den odelade Evangeliföreningen.⁴³ De spred biblar och katekeser, höll bibelklasser, medverkade vid gudstjänster och

39 SLEF Vb 1972–1973, 16.

40 SLEF styr. 8.2.1986, § 13, bilaga 2; SLEF Vb 1985, 8. ”I missionsbefallningen i Matt. 28:18–20 ger Jesus sin församling uppdraget att göra alla folk till sina lärjungar. Därför är missionens första mål att vinna människor för Jesus genom förkunnelse av evangeliet. Människor, som lever utan honom, är förtappade och kan räddas bara genom att de får höra evangeliet om honom (Tron kommer av hörandet ... Rom 10:17). Allt arbete som SLEF utför må därför bedömas utifrån denna målsättning. Missionens mål är vidare att medverka så, att självständiga nationella församlingar grundas, som är i stånd att fungera utan stöd utifrån, både andligt och ekonomiskt-administrativt.”

41 Karén 1951, 4.

42 Karén 1951, 5.

43 LEF Vb 1899, 49; Karén 1951, 7.

Syföreningen i Djupsjöbacka, Terjärv, år 1949. Syföreningen arbetade denna tid för Japanmissionen och i princip alla kvinnor som fanns i byn deltog i syföreningens arbete. Kvinnorna kom från Djupsjöbacka, Sandvik, Grannabba och Långbacka. Personerna på bilden är: Översta raden från vänster: Alli Ahlsved, Berit Långbacka, Lena Sandvik, Margareta Sandvik, Ingeborg Forsén, Svea Ahlsved, Doris Sandvik, Edit Karlström, Betty Långbacka, Anneli Sjö Lind, Bernice Sandvik, Rut Djupsjöbacka och Birgit Grannabba. Andra raden uppifrån från vänster: Roger Djupsjöbacka (som troligen i egenskap av predikant i SLEF höll andakt vid syföreningsmötet), Aina Långbacka, Ivi Långbacka, Ragni Djupsjöbacka, Emma Djupsjöbacka, Rauha Djupsjöbacka, Irene Djupsjöbacka, Aili Djupsjöbacka, Edit Sandvik, Svea Grannabba och Eira Ahlsved. Andra raden nerifrån från vänster: Lune Ahlsved, Hildur Djupsjöbacka, Maria Djupsjöbacka (Alisvidi Mari), Lisa Ahlsved (Alisvidi Lisa), Rakel Wistbacka, Irene Sjö Lind, Maria Djupsjöbacka (Junnas Mari), Jenny Långbacka och Ida Djupsjöbacka. Nedre raden från vänster: Anna-Lisa Sandvik, Dorothy Ahlsved, Leila Djupsjöbacka, Berit Wistbacka, Siv Ahlsved, Gun Wistbacka och Ann-Mari Djupsjöbacka. Ur Sanna Savolainens arkiv.

evangeliserade bland kvinnor. De kom därmed att på missionsfältet ägna sig åt en verksamhet som på många sätt påminde om den kolportörsverksamhet som kännetecknade föreningen i hemlandet.⁴⁴

I hemlandet fick Japanmissionen starkt stöd från första början. Evangeliföreningens hemlandsverksamhet började betjäna också föreningens yttremission. I synnerhet kolportörerna, evangelifesterna och syföreningarna engagerades till förmån för yttremissionsverksamheten.⁴⁵ Syföreningarna kom att bli en viktig understödsverksamhet för Evangeliföreningens yttre mission. Bildandet av syföreningar verkar inte vid den här tiden att ha påbjudits från centralt håll inom föreningen. Däremot omnämndes syföreningarna och deras arbete såväl i föreningens språkrör *Sändebudet* och *Sanansaattaja* som i dess verksamhetsberättelser. På så sätt fick syförenings-

44 LEF Vb 1903 kap IV, 36–37.

45 Sb 15/1898, 263–264; LEF Vb 1899 kap IV; Sb 12/1900, 15; Sb 3/1949: Meddelanden; Koskeniemi 1992, 176.

verksamheten erkännande från föreningens ledning. Omnämmandet fungerade samtidigt som en påminnelse till andra om möjligheten att i denna form stöda föreningens verksamhet.⁴⁶ Åren 1899–1910 grundades exempelvis i svenska Österbotten 52 syföreningar i 20 olika församlingar, som framför allt verkade för Japanmissionen.⁴⁷ Också senare växte antalet svenskspråkiga syföreningar trots att de finlandssvenska missionärerna i Japan var få. Medelinsamlingen visar att föreningens medlemmar och vänner på allvar gick in för att var och en på sitt sätt stöda Japanmissionen. Gåvor samlades in på alla upptänkliga sätt och vid många olika tillfällen. Man gav gåvor i samband med möten, vid besök av präster och kolportörer, genom basarer och skördefester, vid födelsedagar, bröllop och dop samt genom testamenten.⁴⁸ Föreningens publikationer var alltjämt viktiga för uppehållet av missionsintresset men också som kanal för föreningens missionsinformation. Beträffande missionsarbetet utvecklades tidningsverksamheten under den här tiden. År 1905 började föreningen ge ut ett särskilt missionsblad, *Autuus Pakanoille*. Den svenskspråkiga motsvarigheten, *Hedningarnas Tröst*, gavs ut under åren 1907 till 1922. Bevakningen av Japanmissionen i föreningens språkrör *Sändebudet* minskade till följd av detta.⁴⁹ I *Hedningarnas Tröst* ingick andliga betraktelser, missionärsbrev, information om hemlandsverksamheten samt missionsnotiser från utlandet.

Under rysk-japanska kriget åren 1904–1905 försvärades arbetet för de finländska missionärerna i Japan eftersom de var ryska medborgare.⁵⁰ Finländarna flyttade år 1905 till Tokyo i väntan på besked om ett eget arbetsområde. Slutligen tilldelades Evangeliföreningens missionärer en arbetsplats i staden Shimosuwa där deras bostad användes som barnträdgård och kyrka. Nya missionärer kom ut, infödda anställdes och entusiasmen var påtaglig. År 1905 döptes den första japanen inom Evangeliföreningens missionsarbete. Arbetet utvidgades ytterligare med nya missionärer

46 Sb 15/1898, 263–264; Sb 12/1900, 15; LEF Vb 1899 kap IV. I Sb 15/1898 skrev redaktören och föreningens tidigare överombudsman, Julius Engström, under meddelanden: ”Medel hafwa på många orter redan insamlats för Japanmissionen, syföreningar hafwa bildats för detta ändamål o.s.w. Herren gifwe sin wälsignelse åt detta påbegynta företag, att allt måtte lända hans namn till ära och till hans rikets förkofran. J.E.”

47 Dahlbacka 1987, 223.

48 Koskenniemi, 1992, 44; Sb 15/1902, 159; Sb 16/1902, 256; Sb, 18/1902, 288.

49 Sb, 5/1907, 96; Koskenniemi 1992, 108–109, 112, 182. Också i ungdomstidningarna Nuorison Ystävä och Ungdomsvännin infördes periodvis mycket material om missionsarbetet. Detsamma gällde barntidningarna Lasten Lehti och Barnavännin. Även i andra skrifter uppmärksammade föreningen sin Japanmission. I årsböckerna Kotimatkalla och Hemåt var missionsinslaget tidvis rikligt. Likaså uppmärksammades Japanmissionen i föreningens jultidningar.

50 LEF Vb 1905, 44; Karén 1951, 9.

och nya arbetsområden. Nya predikoplatser kom till, man öppnade barnträdgårdar, höll söndagsskola och grundade missionsstationer.⁵¹ Arbetet utvidgades så långt som till ön Hokkaido och staden Sapporo.⁵² Missionärerna var även engagerade i undervisning och översättningsarbete. År 1932 rapporterades att totalt 1 741 personer hade döpts sedan missionsarbetet i Japan upptogs och antalet församlingar som hade bildats under samma tid var elva.⁵³ Åren 1924–1933 hade båda Evangeliföreningarna dock svårigheter att få nya missionärer av bland annat ekonomiska orsaker. Under nämnda tidsperiod sände Sley ut endast en ny missionär till Japan.⁵⁴ År 1936 meddelade SLEF genom sin verksamhetsberättelse att dess avsikt med föreningens japanmissionsfond var att ha en egen missionär i Japan.⁵⁵ Totalt sände de båda Evangeliföreningarna fram till år 1950 ut 33 missionärer till Japan.⁵⁶

Under andra världskriget tvingades missionärerna i Japan att lämna sina poster i skolor, i kyrko- och församlingsstyrelser. De hindrades i sin predikoverksamhet och hölls under noggrann uppsikt, men fångslades inte.⁵⁷ Infödda japanska kristna trakasserades och övervakades.⁵⁸ Under perioden juni 1945 till mars 1946 återvände Sleys samtliga missionärer till hemlandet.⁵⁹ År 1947 sände Sley emellertid ut sin tidigare Japanmissionär, Vihtori Savolainen, med fru.⁶⁰ Många kyrkosamfund visade sig vara upplösta och det saknades medel att bygga upp förstörda kyrkor och missionärsbostäder i Japan.⁶¹ Församlingarna hade minskat i antal och kunde inte heller underhålla egna pastorer.⁶² Det evangelisk-lutherska kyrkosamfundet återuppriktades och höll kyrkomöte år 1949. De infödda prästerna var då sex till antalet.⁶³

51 SLEF Vb 1925, 7; SLEF Vb, 1930, 6–7; Karén 1951, 10, 12.

52 SLEF Vb 1931, 11; SLEF Vb 1933, 6; SLEF Vb 1934, 7.

53 SLEF Vb 1932, 7.

54 Koskenniemi 1992, 206 ff, 215, 244, 256. Den svaga ekonomin berodde till stor del på ofördelaktig valutakurs mellan den finska marken och japanska yenen.

55 SLEF Vb 1936, 7.

56 Karén 1951, 45–50.

57 Karén 1951, 22.

58 Karén 1951, 25.

59 Karén 1951, 24–25.

60 Karén 1951, 26.

61 Karén 1951, 28.

62 I oktober 1948 var totalantalet kristna i Japan 324 734 varav 199 462 var protestanter, resten var katoliker. 1889 japaner var lutheraner. År 1949 uppgick Japans befolkning till 80 miljoner och antalet protestantiska missionärer i landet var 618.

63 Karén 1951, 30.

Irene Karén. Irene, född Tengström i Jakobstad år 1892, gifte sig år 1918 med Artturi Karén. Paret verkade från år 1922 som missionsnärer i Japan. Irene Karén vistades i landet i tre repriser. Hon skrev brev till SLEF:s missionsgrupper och tidskrifter och berättade om sitt liv som missionärshustru. Irene Karén undervisade även Hisashi Shiobara i svenska inför hans vistelse i Finland som SLEF:s stipendiat i teologi åren 1963–1965. SLEF:s arkiv.

Evangeliföreningens förhoppning vid denna tid var att kunna sända ut åtminstone 20 missionsarbetare under fem år.⁶⁴

År 1950 beviljade kyrkostyrelsen i Finland för första gången en officiellt påbjuden kollekt för den finländska lutherska Japanmissionen.⁶⁵ Medlen för missionsverksamheten samlades i övrigt in genom föreningarnas predikoverksamhet. Predikanter åkte runt och höll japanmissionsfester och fick vanligen också del av kollekterna i de församlingar som de besökte. Serveringsinkomsterna gick i regel till Japanmissionen. För SLEF:s vidkommande var det predikanterna Leander Eriksons och Walter Fredrikssons uppgift att samla medel och sporra till fortsatt arbete för Japanmissionen. Inför japanmissionsfesterna ordnades i regel även insamlingar. Sparbössor spelade också en viss roll.⁶⁶ Åtminstone Sleys Japanmission fick därtill ekonomiskt stöd från de finska kyrkosamfundet i Amerika och från lutherska organisationer i Sverige.⁶⁷

Evangeliföreningen fungerade som en odelad förening fram till år 1922. Under denna tid representerades det svenskspråkiga missionsarbetet i Japan av endast en familj, Ruben och Aura Lindgren. De sändes till Japan år 1917. SLEF ansvarade för dem från 1922 till 1924, då de återvände till Finland. Till finlandssvenskarna hörde också folkskollärarinnan Irene Karén, hustru till missionären Artturi Karén som sänts till Japan av Sley. Irene Karén vistades i Japan åren 1922–28, 1931–36 och

64 Karén 1951, 32. Detta torde avse Sley och uttrycks i Artturi Karéns femtioårsskrift över "Lutherska Evangeliföreningens missionsarbete i Japan" utgiven år 1951.

65 Karén 1951, 34.

66 SLEF Vb, 1952, 7.

67 Koskeniemi, 1992, 235 ff; SLEF Vb, 1928, 8; SLEF Vb, 1944, 4–5.

Avsked inför SLEF:s Japanmissionärer Gunnel och Gottfrid Söderbackas utresa år 1951. Gruppen samlad vid ingången till Lutherkyrkan i Helsingfors. Foto Esa Hilli.

1954–60.⁶⁸ SLEF:s insats i Japan omfattade även avlöning av ett par japanska arbetare som verkade i Okaja och Akaho från 1929. Arbetet inriktade sig på fabriksarbeterskor.⁶⁹ I Okaja kunde man år 1937 inviga en kyrka.⁷⁰ Följande år, 1938, kunde missionsarbetet registreras i Japan. Samma år övergick den högsta beslutande rätten för missionsarbetet från Evangeliföreningen till den japanska kyrkan och dess kyrkomöte.⁷¹ År 1939 godkände Japans parlament kristendomen som officiell religion vid sidan av övriga religioner.⁷² År 1940 fick man dock veta att kyrkosamfundet var för litet för att kunna registreras hos myndigheterna. Delvis på grund av krigstiden gick alla protestantiska kyrkor i Japan vid den här tiden samman till en enda sammanslutning. Missionärerna var tillfälligt tvungna att underkasta sig detta samfund och avbryta förbindelserna till sina missionssällskap.⁷³ År 1949 kunde slutligen en evangelisk-luthersk kyrka bildas i Japan.⁷⁴

SLEF uttalade år 1945 en förhoppning om ny vind i seglen för sitt missionsarbete i Japan. Målet var först en arbetare som man ensam kunde understödja, sedan

68 Evangeliföreningen 1873–1973, 48.

69 SLEF Vb, 1929, 7.

70 SLEF Vb, 1937, 9.

71 SLEF Vb, 1938, 7.

72 SLEF Vb, 1939, 7.

73 SLEF Vb, 1940, 6–7; SLEF Vb, SLEF Vb 1942, 5.

74 SLEF Vb, 1949, 4.

en missionär ur den egna kretsen och slutligen en egen missionsstation.⁷⁵ År 1948 hade SLEF identifierat en missionärskandidat, Gottfrid Söderbacka. År 1952 anlände lärarparet Gunnel och Gottfrid Söderbacka till Japan.⁷⁶ Familjens insats begränsades till en arbetsperiod på fyra år. Utsändandet av egna missionärer från SLEF gav upphov till nya syföreningar på orter där inga sådana förekommit tidigare.⁷⁷ Efter att Söderbacka avgått ur SLEF:s tjänst sökte föreningen förgäves efter missionärskandidater och gick år 1957 in för att stå för hälften av Irene och Artturi Karéns lön. Irene Karén berättade om sitt liv som missionärshustru i sina brev till SLEF:s missionsyföreningar samt genom artiklar i SLEF:s tidskrifter.⁷⁸ Under ett knappt år från september 1959 var diakonissan Ilma Ruth Aho i SLEF:s tjänst i Japan. Hon hade varit Sleys missionär i Japan sedan 1956.⁷⁹ SLEF fortsatte därefter att stöda arbetet inom Japans förenade lutherska kyrka. Någon egen missionär hade man inte längre.

SLEF:S MISSIONSARBETE VID TRÖSKELN TILL 1960-TALET

Vid ingången till 1960-talet hade SLEF i närmare fyrtio års tid bedrivit missionsarbete i Japan. Inom SLEF:s led fanns således en etablerad understödjarkår för missionsarbetet och även en föreningsledning med insikter i organiserande av ett yttremissionsarbete. Missionsarbetet i Japan bedrevs, som redan noterats, efter föreningens delning på språklig grund år 1922 som ett gemensamt yttremissions-

75 SLEF Vb, 1945, 4: "Genom att missionärerna återvänt till hemlandet har för en tid missionsarbetet avstannat i Japan. Men blott för en tid. Ty avsikten är att på nytt upptaga arbetet, detta med desto större skäl som från Japan anlant en kallelse till de kristna länderna att sända missionärer dit. Och att hörsamma den kallelsen bör vara vår hjärtesak. Inom svenska evangeliska kretsar bör därför arbetet för missionen i Japan få ny vind i seglen. Målet bör vara: först en missionär, som vi ensam underhålla, sedan en egen missionär ur vår egen krets och slutligen en egen missionsstation."; SLEF styr. maj 1945 § 6; "Beslöts att föreningens arbete för Japanmissionen skall effektivteras i syfte att anställa en egen missionär i Japan så fort som möjlighet därtill föreligger."

76 SLEF Vb, 1952, 6-7.

77 SLEF Vb, 1953, 6.

78 SLEF Vb, 1957, 12-13.

79 SLEF Vb, 1958, 9; SLEF Vb, 1960, 6.

arbete med ett gemensamt missionsutskott för de båda föreningarna.⁸⁰ Som även noterats samlade SLEF:s predikanter in kollekter och mottog inkomster för missionsarbetet.⁸¹ Stödet på hemmaplan byggdes också upp genom det material i anslutning till missionsarbetet som ingick i föreningens tidskrifter *Sändebudet* och *Ungdomsvännen*. I dessa publicerades brev från missionsfältet i Japan, upplysningar om SLEF:s missionsarbete och utblickar över det globala missionsarbetet.⁸² Stödet stimulerades också av Japanmissionärernas brev till missionsgrupper och besök när missionärerna befann sig i hemlandet. Astrid Björkell i Liljendal var en av dem som var aktiv i en syförening som stödde SLEF:s Japanmission. Björkell intervjuades angående detta för SLEF:s årsbok *Hemåt* år 1988. Björkell beskrev kontakten till missionsfältet i Japan på följande sätt:

På sommaren hölls evangelifester på skolgården i Hommansby. ... Under dessa fester tog man upp kollekter också för japanmissionen. Hemma hade vi alla föreningens tidningar, Sändebudet, Barnavännen, Ungdomsvännen och Hedningarnas Tröst, där vi fick följa med det arbete som våra missionärer utförde i Japan. Daniel Watanabe var en kristen japan som man kände till genom dessa tidningar.⁸³

Sedan SLEF:s sista Japanmissionärer i början av 1960-talet hade avslutat sina missionsuppdrag, fortsatte SLEF att stöda samarbetskyrkan i Japan via Sley.⁸⁴ I början av 1960-talet understödde SLEF även en japansk stipendiat i Finland. Parallellt med detta sökte SLEF nya missionärer med tanke på fältet i Japan. Missionsarbetet i Japan bestod i början av 1960-talet dock uteslutande av ekonomiskt understöd.⁸⁵

Intresset för missionsarbetet var tillräckligt stort inom SLEF för att avsaknaden av egna missionärer vid ingången till 1960-talet skulle upplevas både som en vända och en stark frustration. Upprepade gånger anhöll SLEF om att få sända missionärer till Japan. I det avvisande svaret från den japanska lutherska kyrkan meddelades SLEF att man till Japan önskade endast prästvigda missionärer från Finland. Det fanns potentiella missionärskandidater inom SLEF:s led, men dessa hade inte

80 SLEF styr. 29.8.1961 § 8.

81 Karén 1951, 34.

82 Se till exempel Sändebudet årgång 1960.

83 Hemåt, 1988, 42–43. Sirkku Hildén, intervju med Astrid Björkell om den evangeliska verksamheten i Liljendal.

84 Arkkila 2010, 354; Evangeliföreningen 1873–1973, 48.

85 SLEF styr. 10.1.1956 § 8; SLEF styr. 4.12.1956 § 8; SLEF styr. 5.1.1960 § 8; SLEF styr. 10.5.1960 § 9; SLEF styr. 8.7.1960 § 5; SLEF styr. 4.1.1961 § 11; SLEF Vb, 1961, 6.

den utbildning som krävdes för missionärskap i Japan dit alltså endast prästvigda män välkomnades.⁸⁶ För att använda produktionstekniska termer kunde man säga att SLEF i slutet av 1950-talet hade en produkt i form av villiga framtida missionärer men ingen avsättning för sin produkt. I maj 1958 hade SLEF:s styrelse trots motgångarna i Japan beslutit att fortsättningsvis koncentrera missionsinsatsen dit.⁸⁷

Sommaren 1959 föllades ett påstående angående SLEF:s missionsarbete som visade hur föreningsfolket själva uppfattade situationen vid den här tiden: "Vid årsfesten i Terjärv sade kyrkoherde Bäck vid ett tillfälle, med tanke på yttre missionen, att vår förening nu befinner sig i ett djupt förnedringstillstånd."⁸⁸ Uttalandet citerades i *Ungdomsvännan*, som fortsatte:

Och är vi ärliga, så måste vi med blygsel erkänna sanningen av detta påstående. – Vem och vad har bringat det därhän? – Låt oss nu inte kasta sten varken på föreningens styrelse, eller på någon annan. Låt oss i stället var och en rikta frågans udd mot oss själva och ödmjukt svara: Felet är mitt. – – Vi behöver åter och åter väckas, påminnas, läras, tändas. Och detta kan ske endast genom ordet, där Anden är verksam. Om inte missionens sak, hedningarnas nöd ligger oss på hjärtat, vittnar det om, att vårt eget andliga liv är i fara. Vi liknar då Döda havet, som saknar utlopp och därför är livlöst.⁸⁹

SLEF upplevde enligt detta omdöme situationen beträffande föreningens yttremissionsarbete som gränsande till skamlig. Ett och ett halvt år senare konstaterade SLEF:s styrelse följande:

- 86 SLEF styr. 3.1.1962 § II, punkt b: "Ifråga om Sven Klemets föreligger den japanska lutherska kyrkans svar. Däri säges att han först bör avlägga prästexamen. Styrelsen konstaterade med beklagande, att detta i praktiken betyder att hans väg till Japan är stängd."
- 87 SLEF styr. 6.5.1958 § II. "I anledning av skrivelse från Ev.Ungas i Österbottens norra krets årsmöte angående strängbandsverksamheten och missionen beslöts; – – , att föreningen fortsättningsvis koncentrerar sig på missionen i Japan utan att splittra sig på flere missionsfält."
- 88 Programblad för SLEF:s missionsläger/missionsfest 1959 (SLEFA). Av programbladet framgår inte vilken Bäck som uttalade sig. Vid missionslägret i Jeppo sommaren 1959 hade både Helge Bäck och Håkan Bäck medverkat under lördagen. Båda var kyrkoherdar, Helge Bäck i Munsala (Se Hemåt 1985, 112) och Håkan Bäck i Vörrå (se Hemåt 2001, 122). Helge Bäck hade hållit ett bibelstudium om ämnet "Evangelisk – Vad är det?". Håkan Bäck hade medverkat med ett tal och vid lördagens kvällssamkväm.
- 89 Uv 10/1959, 167.

Missionsfrågan ventilerades. Ute i Japan har den lutherska kyrkan därstädes tagit hand om ledningen av arbetet. Överlåtelsen av missionens egendom såsom kyrkor, prästgårdar, barnträdgårdar m.m. pågår som bäst. Det börjar bli svårt att härifrån kunna sända tillräckligt kvalificerad arbetskraft till Japan. Under sådana förhållanden måste man fråga sig om inte en omprövning av läget är av nöden. Det framhölls, att läget i Afrika är vida mer brännande i detta nu och att det vore skäl att taga reda på om föreningen kunde göra något där. Något beslut fattades ej utan understödet till missionen i Japan skulle utgå som tidigare bestämts.⁹⁰

SLEF:s styrelse var i början av år 1961 således fast besluten att fortsätta att bedriva missionsarbete. Men nu hade styrelsen ändrat ståndpunkt i förhållande till själva missionsfältet. Japan verkade inte längre ha varit det avgörande. Det viktiga var ett fortsatt missionsarbete. Uthålligheten i missionsuppgiften i denna tid med upprepade motgångar, vittnade om ett starkt missionsengagemang i SLEF.⁹¹ Det faktum att missionsengagemanget i hemlandet inte ens under de perioder då SLEF saknade egna missionärer svek, vittnar om hängivenhet och målmedvetenhet inom missionens understödjarkår.

Läget inför 1960-talet var alltså i den bemärkelsen nedslående att SLEF inte hade några utsända missionärer. Samtidigt fanns det inom SLEF en stor frustration över situationen och en nöd för att fortsättningsvis få bedriva mission. SLEF:s styrelse började småningom undersöka möjligheterna att sända arbetare åt annat håll, där prästvigning inte utgjorde ett krav.⁹² Att SLEF i början av 1960-talet inledde missionsarbete i Kenya hade samband med det starka missionsintresset inom rörelsens led.

90 SLEF styr. 4.1.1961 § 11.

91 Jämför Sb 9/1963, 13: "Ända sedan vårt missionsarbete i Japan begynte för över sextio år sedan har intresset för hednamissionen varit starkt inom våra evangeliska kretsar. För mången har den utgjort den käraste uppgiften inom hela verksamheten." Se även Evangeliföreningen 1873–1973, 45, 48; Koskenniemi, 1992, 24.

92 SLEF Vb, 1961, 6; SLEF Vb 1962, 7; SLEF styr. 5.3.1962 § 8: "Konstaterades att det framgick att den Japanska kyrkan endast önskar prästvigda män som missionärer. Frågan om nytt missionsfält i Afrika hänsköts för beredning till missionsutskottet."

KENYAMMISSIONENS HEMMAFRONT, BEGREPPSBESTÄMNING

Den gruppering inom SLEF som stödde föreningens missionsarbete har jag hittills genomgående kallat "studieobjektet". Från och med det här kapitlet kommer jag dock att införa ett särskilt begrepp för det. Det nya begreppet är *Kenyamissionens hemmafront*. Begreppet utreds närmare nedan, samtidigt som dess användning motiveras. Först definierar jag begreppet och motiverar dess användning, därefter ger jag en allmän bakgrund till begreppet, kompletterad med en översikt över hur det använts i SLEF-sammanhang.

Eftersom begreppet *hemmafronten* ingår i avhandlingens titel är det på sin plats att i det här sammanhanget också återknyta till titeln, "*Så länge hemmafronten håller*". Formuleringen är ett citat ur ett av de första brev som missionär Gustav Norrback skrev efter sin ankomst till Kenya senhösten 1963. Citatet hör till de tidigaste tillämpningarna av uttrycket "hemmafront" i SLEF:s missionssammanhang. Brevet där citatet ingår är daterat 10.12.1963 och riktar sig till SLEF:s föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg. I sin helhet lyder citatet: "Vi tackar för alla upplysningar angående verksamheten där på hemmafronten. Vi vet att linjen håller bara så länge som hemmafronten håller. Herren är dock bakom, enligt sitt ord. Vi är i H a n s tjänst."⁹³ Användningen av Norrbacks citat i avhandlingens titel ger begreppet "hemmafront" en central position i avhandlingen redan från början. I citatet pekar Norrback på "hemmafrontens" centrala betydelse i SLEF:s missionsarbete, vilket även är orsaken till valet av "Kenyamissionens hemmafront" som ämne för denna avhandling.

Definition av begreppet "Kenyamissionens hemmafront"

Uttrycket "Kenyamissionens hemmafront" består av två delar, "Kenyamissionen" och "hemmafront". Jag kommer därför framöver att använda uttrycket *Kenyamissionen* i betydelsen SLEF:s missionsarbete i Kenya och *hemmafronten* i betydelsen "Kenyamissionens hemmafront". Med uttrycket "Kenyamissionen" avser jag således det

93 Btff 1963.12.10. Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg.

missionsarbete som SLEF bedrivit i Kenya sedan år 1963. ”Kenyamissionens hemmafront” (ibland bara ”hemmafronten”) definierar jag som ”de personer och grupperingar i hemlandet som vid respektive tidpunkt genom olika aktiviteter fungerade som resurs för att möjliggöra SLEF:s missionsuppdrag i Kenya”.⁹⁴

Motiveringar för begreppets användning

1) *Kenyamissionen*

Min motivering för att använda mig av begreppet *Kenyamissionen* är att uttrycket blev ett vedertaget begrepp i SLEF redan i ett tidigt skede av SLEF:s verksamhet i Kenya. Av det följande framgår att begreppet användes allmänt även utanför SLEF. Av dessa anledningar anser jag det motiverat att använda begreppet ”Kenyamissionen” som beteckning för SLEF:s missionsarbete i Kenya i denna avhandling.

2) *Hemmafronten*

Orsaken till att uttrycket *hemmafronten* valts att beteckna studieobjektet i denna avhandling är uttryckets hävdvunna koppling till SLEF:s Kenyamission, men också dess innebörd. Begreppets hävdvunna koppling utreds i ett senare avsnitt. Till sin innebörd inneslöt ”hemmafronten” inte enbart den gruppering människor som stod för missionsarbetets understödsverksamhet i SLEF. Innebörden var mer pregnant än så. Begreppet bar på en inneboende antydning om en annan front, en motpol till ”hemmafronten”, eller en ytterfront. ”Hemmafronten” stod alltså i ett förhållande till en annan enhet. Av denna anledning är begreppet ”hemmafronten” mycket lämpat att beteckna studieobjektet i denna avhandling.

Diskussion om begreppet ”hemmafronten”

Jag är medveten om att begreppet *hemmafronten*, som i regel brukar förbindas med en krigssituation, kan vara problematiskt. Hemmafronten var, och är fortfarande, inom SLEF:s led ett naturligt och vedertaget begrepp, som dock hos utomstående kan väcka frågetecken. Till exempel kan det föra tankarna till begreppets motpol,

94 Aldrich & Ruef 2006, 135 ”... members engaged in collective action toward a target”.

den yttre fronten eller krigslinjen. Hela missionssituationen kan då uppfattas som krigföring där de utsända missionärerna betraktar missionslandets lokalbefolkning som sin fiende. Begreppet kan även föra tankarna till kolonialtidens ras- och klasstänkande. Om jag emellertid gör mig till tolk för hur uttrycket ”hemmafronten” uppfattades inom SLEF:s Kenyamission, så motsvarade det den stödfunktion som föreningens män och kvinnor tagit till sin egen i och med att de sändt missionärer till missionsfältet. Det var i första hand förhållandet mellan hemlandets stöd och de utsända missionärerna som framhövdes när uttrycket hemmafronten brukades i SLEF-sammanhang. Förhållandet mellan de utsända missionärerna och lokalbefolkningen i missionslandet faller utanför ramen för den här avhandlingen, men ingenting antyder att den befolkning som SLEF:s missionärer arbetade bland skulle ha betraktats som en fiende. Däremot nämndes nog sjukdom, fruktan, bruk av onda andar och död, som sådana fiender som man önskade befria missionslandets befolkning från. Indirekt omnämndes också människor som fiender i den bemärkelse som de förekommer i bibliskt språkbruk. Detta framgår av ett citat av missionär Gustav Norrback inför missionsuppgiften 1963: ”Vi kan bedja för arbetarna och de kristna som redan finns på platsen. Ja, vi kan ock bedja för alla dem som ännu vandra såsom fiender till Kristi kors.”⁹⁵ I detta fall avsågs inte fiendskap mellan missionärer och infödda utan mellan människor och Kristus. Jag har således valt att hålla fast vid begreppet ”hemmafronten”, trots risken att det kan missförstås, med de motiveringar jag ovan anfört.

Bruket av begreppet ”Kenyamissionen” i SLEF

Benämningen ”Kenya-missionen” användes första gången i ett SLEF-styrelseprotokoll hösten 1963. Av sammanhanget framgår att uttrycket ”Kenya-missionen” betecknade SLEF:s nyss påbörjade missionsuppdrag i Kenya.⁹⁶ Uttrycket ingick också i SLEF:s verksamhetsberättelse för år 1963 som underrubrik i avsnittet om missionsarbetet i Kenya.⁹⁷ Det kan alltså konstateras att uttrycket var i bruk redan från år 1963 då SLEF:s verksamhet i Kenya kom igång. Även ute i bygderna

95 Uv 8-9/1963, 133, 143.

96 SLEF styr. 16.9.1963 § 7, 9. ”Ungdomssekreteraren Forsén meddelade att han undersökt möjligheterna för juniorer att sälja fintvål för Kenya-missionen.” samt ”Frågan om tidpunkten för en eventuell offervecka för Kenya-missionen skulle avgöras av lokalavdelningarna.”

97 SLEF Vb 1963, 7.

användes uttrycket tidigt. Det förekom i *Sändebudets* spalter under första halvan av 1960-talet.⁹⁸ Även om begreppet Kenyamissionen kom i bruk inom SLEF redan år 1963, var det inte självklart. SLEF:s styrelse hade dessförinnan använt andra benämningar för föreningens nya missionsuppgift. År 1962 talade styrelsen om "Missionen i Afrika" och "Afrika-missionen".⁹⁹ Även uttrycket "Maragolimissionen" användes.¹⁰⁰ Man kan utgå från att uttrycket Kenyamissionen härrörde sig från den sistnämnda benämningen. "Maragolimissionen" var en uppföljande benämning till SLEF:s beteckning för missionsarbetet i Japan, vilket genomgående hade kallats "Japanmissionen". Denna benämning härrörde sig i sin tur högst antagligen från det finska uttrycket "Jaappaninlähetys".¹⁰¹ SLEF:s sätt att benämna sitt nya missionsfält var alltså kongruent med tidigare praxis. Kenyamissionen blev med tiden ett etablerat begrepp också utanför SLEF. Ett exempel utgör ett reportage i Österbottniska Posten (ÖP) sensommaren 1982.¹⁰² Inom de evangelisk-lutherska församlingarna i Svenskfinland kom uttrycket med tiden att användas synonymt med SLEF:s missionsarbete. I den egenskapen användes det till exempel i församlingarnas verksamhetsannonsering och av Borgå stifts missionskommitté.¹⁰³ Inom de luthersk-kyrkliga sammanhangen i Svenskfinland kunde uttrycket inte förväxlas med något annat missionsarbete, eftersom det vid denna tid inte fanns någon annan finländsk luthersk missionsorganisation som arbetade i Kenya.¹⁰⁴

- 98 Uv 7/1964, 110; Sb 7/1965, 153–154: I en hälsning i Ungdomsvännen från juniorerna i Åvist: "Söndagen den 26 april hade vi här i Åvist en värfest till förmån för Kenyamissionen".
- 99 SLEF styr. 5.2.1962 § 24; SLEF styr. 25.3.1963 § 14; SLEF styr. 22.4.1963 § 9; SLEF styr. 14.10.1963, § 6.
- 100 Uv 8–9/1963, 145–147. SLEF:s tidskrift Ungdomsvännens specialnummer introducerade det nya missionsarbetet i Kenya. SLEF:s första missionärer skulle bosätta sig bland maragolifolket i västra Kenya, därav benämningen "Maragolimissionen".
- 101 Se t.ex. Karén 1951, 34; Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys 1873–1923, 95.
- 102 ÖP 2 sept. 1982: Reportaget berättade om en sommarmarknad där olika föreningar deltog. I det sammanhanget nämndes "Kenyamissionen".
- 103 Missionskommittén i Borgå stift (MKB) MKB Vb 1997, 1. "På Missionskommitténs initiativ har en stiftskurs ordnats; Tända tro och bygga hopp. – – – Missionskommittén har i samband med kursens andra del i Vasa, betalat resekostnader, dagtraktamenten samt kost och logi för föreläsarna från Finska Missionssällskapet, Kenyamissionen och Kyrkans Utlandshjälp."
- 104 Sley upptog arbete i Kenya år 1970. Tidvis och ibland indirekt har andra lutherska missionsorganisationer verkat i Kenya under senare år. I samarbete mellan Finska Missionssällskapet och Lutherska världsförbundet producerades till exempel ett utbildningsmaterial i anslutning till katastrofhjälp år 2016. Med hjälp av stöd från FMS följdes detta upp genom att Lutherska världsförbundet samma år ordnade utbildning i ämnet bland annat i Kenya. Se FMS Vb 2016, 17.

Allmänt om begreppet ”front” i missionsammanshang

Varifrån kom då uttrycket hemmafronten? Varför kom det till användning inom SLEF i betydelsen understödjakären för missionsarbetet? Uttrycket front användes i missionsammanshang redan vid tiden för första världskriget och kanske även tidigare. Detta framgår exempelvis av en artikel i Finska Missionssällskapets tidning *Missionstidning för Finland* år 1915. I den kunde man läsa om efterdyningarna av den internationella missionskongressen i Edinburgh år 1910. Fronten som åsyftades var en front mot hedendomen.¹⁰⁵ Ordet front användes också av missions-sällskapet med anspelning på dess hemlandsverksamhet. Följande formulering ingick i *Missionstidning för Finland* år 1917:

Även platsen bakom fronten är viktig. De unga kunna och böra arbeta för Herrens rikssak, hvar i sin församling, sin krets. T.ex genom spridandet af missionslitteratur, genom insamlandet af medel för missionen, genom tillståndet af möten o.s.v.¹⁰⁶

Här åsyftades således hemlandsdelen av Finska Missionssällskapets missionsarbete. Det var fråga om aktiviteter på hemmaplan som syftade till att främja sällskapets arbete på missionsfälten. Inom Evangeliföreningen verkar uttrycket front inte överhuvudtaget ha använts i anslutning till föreningens yttre mission vid tiden för första världskriget. Den enda gången uttrycket användes åsyftade det fronten i ett andligt krig.¹⁰⁷ I detta sammanhang sågs missionsverksamheten som en global andlig krigsföring med tillhörande krigsfront. Den kristna missionsuppgiften sågs som en helhet där en kämpande yttre front stöddes av en bakomliggande front. Begreppet hade med andra ord en koppling till krigsföring, också andlig sådan. Fronten var den linje som åtskilde fienden från de egna trupperna, i andlig bemärkelse hedniska områden från kristna delar av världen.

I de ovan nämnda sammanhangen användes enbart ordet front. Uttrycket ”hemmafronten” verkar vid den här tiden ha begränsat sig till krigssituationer. Det avsåg

105 *Missionstidning för Finland* 1.1.1915, 15. *Missionstidning* skriver om ”den samhörighetsanda och den samverkan, som speciellt efter konferensen i Edinburgh ha rotfast sig. Hela den evangeliska missionsverksamheten i hednaländerna har organiserat sig till en gemensam och enhetlig front emot hedendomens makter.”

106 *Missionstidning för Finland* 1.9.1917, 108–109.

107 HT 1.7.1914, 112. Evangeliföreningens missionsblad *Hedningarnas Tröst* skrev att ”det framtida missionsläget är nu svårare än någonsin. Det är liksom en pågående strid med en väldig utsträckt front. Och fronten blir med hvarje år alltmer utsträckt.”

då försvaret bakom krigsfronten bland civilbefolkningen. Uttrycket hemmafronten användes inte i de missionstidningar som utgavs i Finland vid tiden för första världskriget. Uttrycket förekom inte heller med anknytning till SLEF:s understödsverksamhet för missionsarbetet förrän på 1960-talet. Under Japanmissions-tiden använde man sig i SLEF av uttrycket ”missionsvänner” när man talade om understödjare för missionsarbetet. Det uttrycket användes även inom Finska Missionssällskapet.¹⁰⁸ I Finska Missionssällskapet använde man efter andra världskriget enligt uppgift uttrycket ”hemmaverksamheten” för hemlandsdelen av arbetet. I globala sammanhang har uttrycket ”homefront” åtminstone under de tre senaste årtiondena använts för att beteckna den del av missionsarbetet som understödarna i hemländerna utgör.¹⁰⁹ Så ingick uttrycket till exempel i artikelserien ”Heroes on the Homefront” i tidskriften *Mission Frontiers* hösten 1983.¹¹⁰ År 1994 förekom uttrycket i handboken *The Home Front Handbook* i betydelsen understödsgruppering för utsända missionärer.¹¹¹

Bruket av begreppet ”hemmafronten” i SLEF

Uttrycket hemmafronten blev, som redan nämnts, populärt i SLEF på 1960-talet efter att Kenyamissionen kommit in i bilden. Det finns skäl att tro att begreppet inte kunde komma till användning inom SLEF förrän det hade fått en viss distans till krigstiden och den belastning som uttrycket medförde med anledning av den. Begreppet hemmafronten i SLEF:s missionssammanhang användes särskilt ofta av några centrala personer inom SLEF:s missionsarbete. Dessa personer var dessutom sådana som ofta skapade texter för SLEF:s behov. En av dem var SLEF:s pionjärmissionär Gustav Norrback som verkade i Kenya åren 1963–1973. Norrback torde ha varit den första som använde uttrycket hemmafronten i SLEF för att beteckna un-

108 SLEF Vb 1924; SLEF Vb 1939; Karén 1951, 38; Sb 12/1925, 188; Sb 19/1925, 301; Sb 3/1928, 43, 46; Sb 5/1929, 75; Sb 7/1935, 109–112; Sb 3/1938, 46; Sb 15/1938, 239; Sb 1/1940, 14; Sb 3/1940, 44; Sb 7/1940, 112; Sb 5/1946, 47; Sb 10/1946, 98; Sb 5/1949, 76. Sirelius citerad i Sb 5/1940, 77–78 använde uttrycken ”missionens vänner” respektive ”våra vänner i hemlandet”.

109 Se t.ex. Ph. D. Kathryn T. Longs kommentar år 2010 om kvinnors roll i missionsarbetet i början av 1900-talet: ”... part of this was because for adventurous women there were few opportunities on the homefront”. Exploring a Century of Change: Protestant Missions 1910 - 2010. vimeo.com. Hämtad 18.9.2018.

110 Mission Frontiers 1983, november- och decemberutgåvorna.

111 Kroll 1994.

derstödjakären för föreningens missionsarbete. Uttrycket ingick i det brev som redan omnämnts, från Norrback till SLEF:s föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg hösten 1963 där Norrback skrev att "[v]i vet att linjen håller så länge som hemmafronten håller."¹¹² Termen hemmafronten användes även frekvent av Helge Hildén efter hans tillträde som direktor för SLEF år 1968.¹¹³ Också SLEF:s missionärer och missionssekreterare använde uttrycket i sin korrespondens sinsemellan, och även i andra sammanhang.¹¹⁴ Inom SLEF kom hemmafronten att användas uttryckligen i förbindelse med SLEF:s Kenyamission.¹¹⁵ Begreppet användes genomgående i denna betydelse även i SLEF:s verksamhetsberättelser fram till år 2010.¹¹⁶

112 Btff 10.12.1963, Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg; Uv 5/1969, 6–7 (Gustav Norrback).

113 SLEF Vb 1968–1973, (Helge Hildén); SLEF Vb 1974–1976, (Jorma Iiskola respektive Sirkku Hildén).

114 Btff 6.11.1972, Jorma Iiskola till Barbro Finskas; Btff 24.8.1976, Sirkku Hildén till Sven Klemets.

115 Sb 4/1992, 6.

116 Uttrycket användes t.ex. i SLEF:s verksamhetsberättelser 1992, 1999–2002, 2004, 2006, 2007–2009.

SLEF upptar missionsarbete i Kenya, 1960-talet

SJÄLVBESKRIVNINGAR AV KENYAMMISSIONENS HEMMAFRONT

I enlighet med avhandlingens upplägg appliceras dess analysmodell i två omgångar. Den första av dem berör 1960-talet och den andra åren 1970–2000. I vardera fallet är syftet att få fram ett antal identitetsstrukturer för Kenyamissionens hemmafront, som senare kommer att studeras ytterligare utgående från dessa identitetsstrukturer. Samtidigt beräknas analyserna ge en första översiktsbild av hemmafronten. För att få fram de centrala identitetsstrukturerna för hemmafronten använder jag mig av så kallade självbeskrivningar, det vill säga hemmafrontens sätt att beskriva sig själv. Utgångspunkten är att de valda dokumenten där självbeskrivningar eftersöks kan anses ha en koppling till det jag avser med begreppet Kenyamissionens hemmafront. När SLEF, via någon anställd eller någon annan som fått detta uppdrag, i de utvalda dokumenten beskriver sitt missionsarbete och dess understöd i hemlandet, uppfattar jag således detta liktydigt med en självbeskrivning av Kenyamissionens hemmafront.

SLEF:s missionsbroschyr 1968

SLEF utgav år 1968 sin första broschyr om missionsarbetet i Kenya. Broschyren behandlades av styrelsen i mars samma år. Det troliga är att broschyren gavs ut med anledning av en så kallad missionsmässa som hölls i Helsingfors stift i maj 1968, MISSA 68.¹ Broschyren riktade sig utåt, till människor utanför SLEF:s led. Den var informativ och lämpar sig därför väl som källa för självbeskrivningar. Dess rubrik var "Luthersk Kenyamission". Innehållsmässigt behandlade broschyren i viss mån SLEF:s verksamhet i hemlandet och i övrigt Kenya och föreningens missionsuppgift där. Det fanns två foton, det ena föreställande SLEF:s pionjärmissionär Gustav Norrback och det andra en gudstjänstfirande församling i Kenya. Den bild som broschyren gav av SLEF:s verksamhet i Finland visade en förening som samlade människor till mötesgemenskap, bedrev barn-, ungdoms- och förlagsverksamhet samt understödde "hednamission" i Kenya. Tre utmärkande drag kan iakttas i självbeskrivningarna, nämligen den lutherska bekännelsegrunden, samverkan med de lutherska församlingarna [i Finland] samt Bibeln och luthersk litteratur.² Församlingsgudstjänsten och sakramentsförvaltningen omnämndes som särskilt viktiga. Broschyren beskrev föreningens Kenyamission i huvudsak med hjälp av nationen Kenya och dess geografi, samarbetsparterna i Kenya och de utsända missionärerna. De två sistnämnda underströks av broschyrens två foton som båda visade missionärer, dels en SLEF-missionär, dels en rikssvensk missionär bland infödda kenyaner. Geografiska områden och folkstammar beskrevs ingående medan arbetsformerna nämndes mera i förbigående. Detta tyder på att arbetsformerna var mer bekanta för broschyrens mottagare än landet Kenya var. Även en strategi för SLEF:s uppgift i Kenya presenterades i broschyren. Enligt strategin eftersträvade SLEF ett eget geografiskt verksamhetsområde med framväxten av en livskraftig kristen kyrka som mål. Sitt missionsarbete betecknade SLEF i broschyren som "lutherskt" och "finländskt".³ Hela tre gånger betecknades föreningens missionsar-

1 SLEF styr. 25.3.1968 § 10: "Missionsmässan 1968. Beslöts ansöka hos Länsstyrelsen om tillstånd att få arrangera ett snabblotteri i samband med Missa-68 den 1.5.68. ... Beslöts även trycka en reklambroschyr för missionen i Kenya för bl.a. utdelning i samband med mässan."; Sb 4/1968, 18. Missa-68 ordnades till hundraårsminnet av de första finländska missionärernas utresa till Amboland och uppmärksammade bland annat då aktuella missionsfält.

2 Om Bibeln och luthersk litteratur nämndes att föreningen i tiden grundades för "spridning av Bibeln och luthersk litteratur" och att denna uppgift alltjämt "är en av de viktigaste".

3 De uttryck i Kenyamissionsbroschyren 1968 som åsyftas är "luthersk kenyamission" och "finländsk mission i Kenya".

bete som "lutherskt". Missionsuppgiften i Kenya kallades i broschyren "vår hednamission" och "missionen". Vidare talades det om "våra utsända missionärer", "vår finländska mission" och "vår verksamhet".⁴

Till vilka grupper refererade då ordet "vår" i dessa meningar? Betecknade det SLEF som formell organisation, de utsända missionärerna, föreningens understöd-jare i hemlandet eller dess hemlandsanställda? Uttrycket "vår" såväl i "vår hednamission" som "våra utsända missionärer" måste anses referera både till SLEF som formell organisation och till den grupp människor i hemlandet som understödde föreningens missionsarbete i Kenya. "Vår" är i dessa fall alltså såväl en organisatorisk som en social bestämning. På samma sätt hänför sig ordet "vår" i uttrycken "vår finländska mission" och "vår verksamhet" både till SLEF som organisation och till understödjarna.⁵ I dessa fall måste även de utsända missionärerna inkluderas. Missionsverksamheten handlade i dessa fall uttryckligen om det som försiggick på fältet i Kenya, alltså det arbete som föreningens missionärer utförde. Då ordet "mission" står ensamt, som i "[d]å missionen är direkt önskad bland många av stammarna", måste det uppfattas som globalt missionsarbete i allmänhet, utan speciell hänvisning till SLEF. Det är alltså i de fallen ingen självbeskrivning av SLEF eller dess Kenyamissionshemmafront. Sammanfattningsvis kan således ordet "vår" i broschyren från 1968 betraktas som en självbeskrivning av SLEF både i formell och social betydelse. I ett par fall inkluderades därtill missionärerna i utlandet. Sammantaget tecknar broschyrens självbeskrivningar en bild av något som kunde kallas en "verksamhetsproducerande" social enhet, som utöver sina ansvarsområden i Svenskfinland också hade missionsarbete i Kenya som sitt särskilda ansvarsområde.

Hemmafronten betonades

Broschyren lade stor vikt vid det stöd som fanns i hemlandet för föreningens Kenyamission:

- 4 Formuleringarna i Kenyamissionsbroschyren 1968 var följande: "Vår hednamission når just så långt, som dess resurser tillåter."; "Då missionen är direkt önskad bland många av stammarna, har det varit en tacksam uppgift att uppta arbetet."; "Småningom kommer vår finländska mission dock att inrikta sig på egna områden."; "Får vår verksamhet fortgå under lugna förhållanden och med Guds fortsatta välsignelse, skall här växa fram en livskraftig kristen kyrka."
- 5 Formuleringarna i Kenyamissionsbroschyren 1968 var följande: "Småningom kommer vår finländska mission dock att inrikta sig på egna områden" respektive "Får vår verksamhet fortgå under lugna förhållanden och med Guds fortsatta välsignelse, skall här växa fram en livskraftig kristen kyrka."

[Vår hednamission] behöver ett ekonomiskt »ryggstöd» och en villig och uthållig andlig »hemmafront». Denna missionens hemmafront utbygges genom 1) varje ny arbets- och sykrets för ändamålet och 2) varje enskild, som är färdig till personliga offer och tjänst för missionen.⁶

Arbetet i Kenya uppgavs enligt broschyren vara direkt beroende av det stöd som i broschyren benämndes missionens hemmafront. I det sammanhanget användes således uttryckligen begreppet hemmafront. Broschyren framhöll att arbetet i Kenya kunde byggas ut just så långt som resurserna i hemlandet räckte. Texten framhöll att hemmafronten kunde utvidgas och nämnde också hur detta i praktiken kunde gå till. Ordet "mission" avsåg i det fallet föreningens eget missionsarbete i Kenya, till skillnad från globalt missionsarbete i allmänhet.

Med hemmafront åsyftade således Kenyamissionsbroschyren 1968 de personer och grupper som på hemmaplan gjorde insatser för föreningens missionsarbete i Kenya. Broschyren konkretiserade begreppet hemmafront till ett samlingsbegrepp för alla arbetsgrupper och enskilda personer som offrade medel och aktiverade sig för SLEF:s missionsarbete. Det är skäl att lägga märke till att broschyren formulerade sig på ett sätt som verkar ha tagit avstånd från begreppet hemmafront i en krigssituation. Hemmafronten fungerade enligt broschyren uttryckligen som en *andlig* hemmafront för föreningens missionsarbete.

SLEF:s verksamhetsberättelser 1963–1969

Från Kenyamissionsbroschyren 1968 går jag vidare till att söka självbeskrivningar i SLEF:s verksamhetsberättelser. I det här fallet har jag använt mig endast av sådana avsnitt i verksamhetsberättelserna som behandlade missionsarbetet. Överlag lade dessa avsnitt inte tyngdpunkten på de insatser som gjordes i hemlandet, i stället skildrades arbetet i Kenya. Understödsverksamheten i hemlandet fick ingen större uppmärksamhet. Detta gällde i synnerhet början av 1960-talet. Verksamhetsberättelsen 1964 nämnde dock en ökad insats på hemmaplan till följd av föreningens nya missionsarbete i Kenya. Den förmedlade en vision för "hurdana understödjare Herren ville göra oss till". Denna formulering kan betraktas som en självbeskrivning.

6 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr 1968 (SLEF:s missionsarkiv i Helsingfors, SLEFM).

Eftersom ordalydelsen troligtvis var avfattad av föreningens föreståndare inkluderade uttrycket ”oss” även föreningens anställda.⁷

I verksamhetsberättelserna åren 1965–1967 förekom ett antal formuleringar där orden ”vår” och ”vi” kan tolkas som beteckningar för SLEF som formell organisation, men även med avseende på missionsarbetets understödjare.⁸ ”Vi” förekom ett flertal gånger i verksamhetsberättelsen 1965. Även uttrycket ”envar av oss” användes.⁹ Dessa uttryck för tankarna till en vidare grupp än enbart missionsarbetets understödjare, nämligen hela kristenheten. De kan därmed inte anses vara enbart självbeskrivningar av SLEF:s missionsunderstödjare. Ytterligare en självbeskrivning förekom i slutet av 1960-talet, ”den evangeliska missionen” och ”den evangeliska missionsinsatsen”. Dessa nämndes i samband med SLEF:s representation i Borgå stifts missionskommitté och i statistikrapporteringen för Borgå stift. Uttrycken hänvisar i båda fallen till SLEF som missionsorganisation i Borgå stift vid sidan av Finska Missionssällskapet.¹⁰

Åren 1968–1969 innehöll SLEF:s verksamhetsberättelser särskilda avsnitt med rubriken ”Missionens hemmafront”.¹¹ Fram till dess hade verksamhetsberättelserna så gott som uteslutande skildrat missionsarbetets utveckling på missionsfältet. Orsaken till nyordningen 1968–1969 måste tillskrivas föreståndarskiftet i SLEF år 1968. Den nye direktorn (föreståndaren) Helge Hildén engagerade sig starkt i föreningens hemlandsförvaltning. Men också då hemmafronten fick egna avsnitt i SLEF:s verksamhetsberättelser saknades sådan information som skulle ha relaterat till understödsverksamhet på gräsrotsnivå, till exempel syföreningar och lokala missionsfester.¹² I stället relaterades tilldragelser på stifts- och riksplanet i hemlandet, inkomststatistik samt överläggningar och administrativa åtgärder på tjänstemannanivå inom

7 SLEF Vb 1964, 7. ”Arbetet i hemlandet har vunnit ökad stadga genom att flere nya missions-syföreningar bildats på olika orter. Genom de s.k. Kenyagaranterna och genom många andra gåvor har arbetet på missionsfältet kunnat underhållas i nödig utsträckning. Trägna förebedjare och glada givare vill Herren göra oss till.”

8 SLEF Vb 1965, 7: ”... det arbete våra missionärer utför inom den lutherska kyrkan därstädes”.

9 SLEF Vb 1965; 7: ”... att vi som lemmar i Kristi kropp lever och verkar Herrens verk”; ”Tänk att även vi får vara med”; ”Inför Jesu Kristi ansikte må envar av oss pröva huruvida vi verkligen lever för honom”.

10 SLEF Vb 1969–1970, 9. Jag återkommer till detta i kapitel 6.

11 SLEF Vb 1968–1969, 9; Vb 1969–1970, 8.

12 I samband med verksamhetsberättelsen för föreningens ungdomsförbund, som ingick i SLEF:s verksamhetsberättelser dessa år, nämndes däremot vissa år förekomsten av missionssyföreningar.

SLEF:s missionssektor i hemlandet. I SLEF:s verksamhetsberättelse 1968–1969 användes dock självbeskrivningen ”hemmafrontens missionsinsats” i anslutning till redogörelsen för ett effektiviserat upplägg på hemmaplan.¹³ Självbeskrivningen måste i det här fallet anses avse samtliga insatser inom SLEF till förmån för missionsarbetet, inklusive missionsarbetsgrupperna på gräsrotsnivå. Någon utförligare beskrivning av dem tillhandahöll verksamhetsberättelsen emellertid inte.

Tillför då verksamhetsberättelsernas självbeskrivningar något till den bild av hemmafronten för SLEF:s Kenyamission som målades upp i missionsbroschyren 1968? Verksamhetsberättelsernas självbeskrivningar vidgar i någon mån bilden av Kenyamissionens hemmafront. Från att självbeskrivningarna i 1968 års Kenyamissionsbroschyr avsåg SLEF som formell organisation, understödjarna för yttre missionen, de anställda och missionärerna på fältet, vidgas nu bilden till att gälla SLEF som en del av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, ja rentav en del av kristenheten.¹⁴ Samtidigt används uttrycket ”missionens hemmafront” i verksamhetsberättelserna också på ett sätt som kan tolkas med avseende på den hemlandsförvaltning som SLEF organiserade för att sköta sitt missionsarbete på såväl föreningsnivå som på stifts- och riksplanet.

SLEF:s styrelseprotokoll 1963–1969

Vad kan man då i sammanhanget utläsa ur SLEF:s styrelseprotokoll från 1960-talet? Från Kenyamissionens första verksamhetsår hittas endast ett fåtal självbeskrivningar i SLEF:s styrelseprotokoll. Uttrycket ”missionens hemmafront” användes under 1960-talet endast i ett par styrelseprotokoll. Det ena avsåg Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland och det andra gällde SLEF:s missionsutskott.¹⁵ De är därmed inga självbeskrivningar av SLEF eller Kenyamissionens hemmafront. Även uttrycket ”den evangeliska missionen” förekommer i styrelseprotokollen. Det syftar både på SLEF:s och Sleys missionsarbete. Uttrycket ”vår kenyamission” förekommer

13 SLEF Vb 1969–1970, 9. ”För effektivare planering av hemmafrontens missionsinsats tillsatte föreningens styrelse hösten 1969 ett missionsutskott II.”

14 SLEF Vb 1969–1970, 9. ”För det första erkändes vid Förstärkta biskopsmötets sammanträde i december 1969 Evangeliföreningens mission tillika med Missionssällskapet och vår finska systerförening som vår kyrkas egen.”

15 SLEF styr. 18.3.1969, § 3; SLEF styr. 18.9.1969, § 25.

en gång och syftar enbart på SLEF:s arbete.¹⁶ Med utgångspunkt i SLEF:s styrelseprotokoll kan alltså konstateras att i de få fall där självbeskrivningar förekommer liknade resonemanget det ovan anförda där ”vi ”och ”vår” syftar på föreningen, dess understödjare och dess anställda.

Sammanfattning av självbeskrivningarna av Kenyamissionens hemmafront, 1960-talet

Resultatet av undersökningen av självbeskrivningarna i de analyserade dokumenten från 1960-talet, visar en hemmafront involverad i mötesgemenskap för olika åldrar, litterär verksamhet och missionsarbete i Kenya. I anslutning till missionsarbetet och verksamheten i hemlandet framhölls arbetskreter och enskilda insatser som särskilt viktiga element. I övrigt betonas Bibeln, luthersk bekännelse, lutherskt gudstjänstliv och luthersk litteratur. I anslutning till missionsarbetet ligger tonvikten på missionslandet Kenya, SLEF:s samarbetsparter och missionärer. Vidare framkommer det att [Kenya]missionens hemmafront verkade inom SLEF, i Svenskfinland samt inom Evangelisk-lutherska kyrkan. Hemmafrontens insatser bestod av förbön och ekonomiskt offer. Hemmafronten hade med andra ord en ekonomisk, men också en andlig funktion i SLEF:s missionsarbete. Även missionsarbetets administration i hemlandet inkluderades i hemmafronten. Det framgår att den ansågs viktig, för att inte säga oumbärlig. Det framgår också att den gärna fick utvidgas och att dess resurser hade direkta konsekvenser för arbetets omfattning på missionsfältet.

Även om det tillämpade strukturbegreppet med självbeskrivningar hjälper till att precisera hemmafronten som en del av SLEF, förblir bilden av Kenyamissionens hemmafront ändå otydlig. Det analyserade materialet ger till exempel inte några uppgifter om vilka som ingick i hemmafronten. Det som man får veta är att skaran av understödjare för SLEF:s missionsarbete i Kenya enligt uppgift bestod av såväl

16 SLEF styr. 7.9.1964, § 6: ”Styrelsen beslöt fråga Ex.Committén för LCK vad den anser om vårt arbete i Kenya, om vi bör ha en egen station och var, eller om Ex.com har något annat förslag.”; SLEF styr. 18.3.1969, § 3: ”På missionens hemmafront har man sedan november diskuterat ett förslag — — — om en frivillig självbeskattning och organiserad u-landshjälp.”; SLEF styr. 18.3.1969 § 6: ”Både programkommittén och insamlingskommittén för missionsåret 1970 har — — — föreslagit, att av missionsårsarrangemangens inkomst 30 % skulle tillfalla den evangeliska missionen och därvid inom Borgå stift 30 % av inkomsten den svenska Evangeliföreningen. — — — Beslöts, att ifall vår kenyamission sålunda av centralkommittén noteras vid missionsårets upplägning, Atemoprojektet eller delar därav föreslås.”

grupper som enskilda. Kenyamissionsbroschyren 1968 konkretiserar missionens hemmafront till missionsarbets- och sykkretsar samt enskilda missionsunderstödjare som alla verkade för SLEF:s missionsarbete. Denna gruppering är dock inte lätt att avgränsa från den helhet som SLEF utgjorde. Hemmafronten sågs i vissa sammanhang som hela SLEF och i andra sammanhang som endast en del av föreningen. Därtill måste rimligtvis delar av hemmafronten rentav ha funnits utanför den helhet som SLEF utgjorde, i synnerhet då understödet från de lutherska församlingarna räknades in.

Intresset i avhandlingen riktar sig dock inte i första hand mot hemmafrontens form eller ens dess förhållande till SLEF, utan snarare till dess väsen. Av denna anledning vänder jag uppmärksamheten till de utmärkande drag som enligt materialet kännetecknade dem som understödde SLEF:s missionsarbete. Det är i huvudsak tre drag som framträder i det analyserade materialet från 1960-talet: en fokusering på Bibeln och den lutherska bekännelsen, de lokala arbetsgrupperna och fokuseringen på missionslandet Kenya. Utgående från dessa tre drag formulerar jag tre så kallade identitetsstrukturer, som ska uppfattas som de centrala strukturer som utmärkte och även kontinuerligt formade hemmafrontens identitet.

TRE CENTRALA IDENTITETSSTRUKTURER FÖR HEMMAFRONTEN

I kapitel två redogjordes för begreppet *identitetsstruktur*. Det framkom att en identitetsstruktur är en social kropps identitet uttryckt i strukturer. Dessa strukturer har formats av den sociala kroppens identitet och fungerar också som dess fortsatta vägvisare. Identitetsstrukturerna påverkar sålunda framtida beslut och beteendemonster i den sociala kroppen. I det här delkapitlet kommer de identitetsstrukturer som utmärkte Kenyamissionens hemmafront under 1960-talet att definieras.

Hur kan man då avgöra vilka identitetsstrukturer som kännetecknade Kenyamissionens hemmafront? Väggkost för detta har redan fått genom de självbeskrivningar som presenterades i föregående delkapitel. I självbeskrivningarna framträdde några karaktäristiska drag för Kenyamissionens hemmafront. Utifrån dessa karaktärsdrag härleder jag tre identitetsstrukturer som jag anser vara kännetecknande för Kenyamissionens hemmafront under 1960-talet. Dessa tre är (1) en teolo-

gisk identitetsstruktur, (2) en lokalbaserad identitetsstruktur och (3) en geografisk identitetsstruktur. Deras tre motsvarande karaktärsdrag, som framkommer i självbeskrivningarna, är (1) betoningen av Bibeln och den lutherska bekännelsen, (2) förekomsten av arbetskretsar, syföreningar och enskilda understödjare samt (3) den uttryckliga inriktningen på landet Kenya. Utöver betoningen av Bibeln, bekännelsen och tros läran framhålls i självbeskrivningarna även sakramentsförvaltningen och vikten av församlingsgudstjänster.

Den bild av Kenyamissionens hemmafront som självbeskrivningarna förmedlar synliggör en teologisk medvetenhet som även tog sig uttryck i verksamhet och gemenskap. Detta för fram till *den teologiska identitetsstrukturen*. Den säger något om de teologiska betoningar som var förhärskande inom hemmafronten. Det som talar för *den lokalbaserade identitetsstrukturen* är att självbeskrivningarna poängterar den verksamhet som bedrevs lokalt i hemlandet i syfte att stöda missionsarbetet. Denna verksamhet lyfts fram som särskilt betydelsefull och central. Förutom enskilda personers och grupper insatser för att upprätthålla föreningens missionsarbete inräknas här även de anställdas insatser. Den lokalbaserade identitetsstrukturen berör också strukturer, hierarkiska nivåer och initiativtagande. Enligt självbeskrivningarna fanns det ett direkt samband mellan hemlandsverksamhetens insatser och möjligheterna att förverkliga missionsuppdraget i Kenya. Hemmafronten var i den meningen oersättlig. Det framkommer vidare att praktiska insatser förenades med ett andligt innehåll. Självbeskrivningarna använder i detta sammanhang uttrycket ”andlig hemmafront”. Uttrycket visar på ett samspel mellan den teologiska identitetsstrukturen och den lokalbaserade. Slutligen förekommer i självbeskrivningarna rikligt med uppgifter om landet Kenya. Redan under Kenyamissionsarbetets första årtionde formades det en identitetsstruktur kring missionsfältet Kenya samt de utsända missionärerna och föreningens samarbetsparter där. Detta talar för *den geografiska identitetsstrukturen*. Även den strategi som presenteras i självbeskrivningarna angående SLEF:s missionsuppgift i Kenya understryker geografiska aspekter. Samtidigt betonas inriktningen på en livskraftig kristen kyrka i Kenya. Detta visar på en koppling mellan den teologiska identitetsstrukturen och den geografiska. Den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya skiljde sig emellertid från de två tidigare nämnda identitetsstrukturerna i två avseenden. Dels var dess centrum nytt: Kenya var ett annat missionsfält än Japan. Dels handlade det om en gränsöverskridande identitetsstruktur: missionsfältet i Kenya utgjorde en av hemmafrontens omvärldar.

Efter att ha identifierat tre centrala identitetsstrukturer för Kenyamissionens

hemmafront, går jag i enlighet med avhandlingens analysmodell vidare till en analys av den utveckling som SLEF genomgick i samband med upptagandet av missionsarbete i Kenya. Detta görs genom att fokusera på några avgörande vägskäl i utvecklingen fram till SLEF:s beslut att inleda missionsarbete i Kenya år 1963. I kapitlet om avhandlingens teoretiska utgångspunkter nämndes bland annat att centrala identitetsstrukturer känns igen på att de mer än andra påverkar de beslut som tas i en organisation. Detta är utgångspunkten för analysen av hemmafrontens utveckling med avseende på de tre identitetsstrukturerna. Analysen är samtidigt ett sätt att pröva de tre föreslagna identitetsstrukturernas bärkraft. Var det just dessa identitetsstrukturer som fungerade som vägvisare när hemmafronten gjorde sina vägval på vägen från Japanmission till Kenyamission?

IDENTITETSSTRUKTURERNA LOTSAR KENYAMMISSIONEN IN I HEMMAFRONTEN

I föregående delkapitel identifierades med hjälp av självbeskrivningar det utmärkande för Kenyamissionens hemmafront under 1960-talet. Det utmärkande benämndes identitetsstrukturer. Nu kommer jag att följa utvecklingen från slutet av 1950-talet till slutet av 1960-talet för att iaktta i vilken mån de tre identitetsstrukturerna präglade den fortlöpande beslutsprocessen inom hemmafronten. En beslutsprocess i en organisation kan ses som en lång kedja av beslut som dels baserar sig på tidigare beslut, dels påverkar framtida beslut. Identitetsstrukturerna faller alltså ytterst tillbaka på organisationens tidigaste beslut, till exempel organisationens stadgar. Då och då möter en organisation impulser som framtvingar nya ställningstaganden. Vad accepteras, vad accepteras inte? Detta avgörs av organisationen i enlighet med dess rådande identitetsstrukturer. De beslut som undan för undan tas till följd av dessa impulser påverkar sammantaget organisationens strukturella nivå.¹⁷ Det är alltså fråga om ett pågående samspel där rådande identitetsstrukturer och upprepade nya ställningstaganden formar organisationens framtida struktur. Vad som accepteras eller inte accepteras avgränsar också organisationen i förhållande till dess

17 Idestrom 2009, 53–54. ”Genom att varje nytt beslut måste relateras till tidigare fattade beslut blir de del i en process som sträcker sig över tid.”

omgivning. Utan dessa gränser kan organisationen inte samla sina krafter till slagkraftig verksamhet.¹⁸

Nu följer den utvecklingsredogörelse som utgör andra delen av analysmodellens första led. På vilket sätt kan avgörande händelser och skeenden i anslutning till uppbyggnaden av Kenyamissionens hemmafront kopplas till de tre identitetsstrukturerna? Jag kommer att redogöra för uppkomsten av SLEF:s Kenyamission och utformningen av dess hemmafront genom att följa upp fyra skeden där identitetsstrukturerna präglade och påverkade beslutsprocessen inom hemmafronten. Dessa skeden är (1) de första missionslägren, (2) händelser i anslutning till beslutet att uppta Kenyamission i SLEF, (3) inriktningen på missionslandet Kenya och (4) diskussion om u-hjälp och mission. Som källor för analysen har jag använt mig av års- och jubileumsböcker samt tidskrifter utgivna av SLEF, årsberättelser för Evangeliska Ungas lokala avdelningar, missionslägerprogram, SLEF:s styrelse- och missionsdelegationsprotokoll, brev, lokaltidningsnotiser om missionslägret i Jeppo och tre intervjuer. En av dem som intervjuats är Bengt Blom. Blom var en av de aktiva lokala arrangörerna för det första missionslägret i Jeppo år 1956. De två övriga intervjuade är Stig-Olof Fredriksson och Hjördis Förars, som båda hörde till de ungdomar som deltog i SLEF:s verksamhet på 1960-talet. Tidvis var Fredriksson även anställd i SLEF på 1960-talet.

Analysen av Kenyamissionens tillkomst och dess hemmafront görs som en kombination av kronologi och tematik. För kronologin står den händelsekedja som kännetecknade Kenyamissionens inträde i SLEF år 1963. För tematiken står de tre identitetsstrukturerna – den teologiska, lokalbaserade och geografiska identitetsstrukturen. Av dessa tre kan den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen sägas utgöra ett slags bas-identitetsstrukturer. Vardera omfattade SLEF som helhet och präglade dessutom föreningen sedan lång tid tillbaka. Till skillnad från den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen var den geografiska identitetsstrukturen kring missionslandet Kenya något som till stor del utformades under 1960-talet efter Kenyamissionens tillkomst. Fram till dess hade hemmafronten levt med missionsarbetet i Japan, som hade inletts år 1900. Vid ingången till 1960-talet fanns det således inom SLEF en fungerande och etablerad hemmafront kring Japanmissionen. Denna fungerade i enlighet med de iden-

18 Aldrich & Ruef 2006, 112. "Without the shelter afforded by boundaries, bundles of routines and competencies cannot coalesce into organized action."

titetsstrukturer som hade byggts upp under de gångna årtiondena.¹⁹ Den geografiska identitetsstruktur som utformades kring missionslandet Kenya under 1960-talet var därför till stor del en omformning av den identitetsstruktur som redan fanns kring missionsfältet i Japan. Man kunde uttrycka detta så att strukturen bestod, men innehållet förändrades. Denna process granskas närmare i det avsnitt som kallas mötet mellan Finland och två missionsfält.

I början av 1960-talet befann sig SLEF i ett kritiskt skede, då föreningen mer eller mindre tvingades till ett vägval när det gällde dess framtida missionsarbete. Ett sådant vägval skulle givetvis komma att få långtgående konsekvenser. Det var således ett beslut av stor betydelse. Vägvalet inbegrep frågor som val av framtida samarbetsparter och inriktning på missionsarbetet. I den här situationen inleddes den beslutsprocess som ledde fram till ett missionsfält i Kenya. Under processens gång måste SLEF ta ställning till impulser som ibland kom från de egna leden, ibland utifrån. Varje impuls skulle antingen accepteras, förkastas eller omformas. I varje beslutssituation hade identitetsstrukturerna en avgörande inverkan. Av den anledningen ägnas intresset särskilt åt att i utvecklingen försöka känna igen identitetsstrukturer och iaktta på vilka sätt de gav sig till känna. Samtidigt iakttas hur hemmafronten under 1960-talet mer och mer fick prägel av den nya Kenyamissionen. I övrigt fungerade SLEF:s verksamhet under 1960-talet i enlighet med gamla invanda mönster.²⁰

Missionslägren 1956–1958 och skrivelsen från norra Österbotten

Den händelsekedja som ledde fram till att SLEF påbörjade missionsarbete i Kenya inleddes redan under 1950-talet. Föreningsmedlemmar och andra aktiva uttryckte under senare hälften av 1950-talet behovet av ett livaktigare missionsarbete i SLEF. Det avgörande beslutet att inleda arbete i Kenya fattades dock inte förrän nästan tio år senare, vid SLEF:s årsmöte sommaren 1963.²¹ Årsmötesbeslutet föregicks av flera års diskussioner om det som kallades ”missionsfrågan” i SLEF:s styrelse. Frågan diskuterades också lokalt bland föreningens medlemmar och andra föreningsaktiva.

19 S-O Fredriksson 2015. Intervju, Brita Jern. Fredriksson kom särskilt ihåg de brev från Japan som sänts av Irene Karén och Ruth Aho.

20 1970-talet förde sedan med sig nya inslag i verksamheten. Föreningens ungdomsverksamhet utvecklades och lägerområden kom in i bilden.

21 SLEF styr. 15.6.1963, § 4.

Missionslägret i Jeppo i slutet av 1950-talet. Bilden är tagen vid SLEF:s bönehus som var samlingsplats under lägret dagtid. Foto Valdemar Enlund.

Uttrycket ”missionsfrågan” var den samlande benämningen på olika styrelseärenden som berörde behovet av en omprövning av föreningens missionsarbete till följd av svårigheter med att finna tillräckligt kvalificerad arbetskraft att sända till missionsfältet i Japan.²² Det källmaterial som har använts visar att föreningens fotfolk vid den här tiden engagerade sig i just den här frågan. De som engagerade sig aktivast var de som mötte upp till missionslägren i Jeppo i norra Österbotten i slutet av 1950-talet. Missionslägren i Jeppo samlade vid den här tiden hundratals ungdomar från Österbotten, men även från andra delar av Svenskfinland. Det intressanta i sammanhanget var de schemalagda diskussionerna som också berörde föreningens missionsarbete.²³ Diskussionerna uppdagade ett engagemang som i slutändan nådde SLEF:s styrelse. Lägerdeltagarnas engagemang i Jeppo vittnar om att det vid den här tiden fanns en aktiv och engagerad hemmafront. Den hemmafront som samlades vid missionslägren i Jeppo i slutet av 1950-talet hade åsikter och tvekade inte att ingripa i en så omfattande fråga som ett nytt missionsfält. Detta är ett exempel på den lokalbaserade identitetsstrukturens inverkan på beslutsgången. Påverkan skedde med de medel som stod till buds, genom en skrivelse till SLEF:s styrelse. Skrivelsen kan ses som gräsrotternas strategi för att vända utvecklingen när det gällde inriktningen på föreningens missionsarbete.

22 SLEF styr. 4.1.1961, § 11; SLEF styr. 5.3.1962, § 8; SLEF styr. 2.4.1962, § 7; SLEF styr. 21.5.1962, ”Rapport från föreståndarens Stockholm-resa”; SLEF styr. 3.1.1963, § 3; SLEF styr. 11.2.1963, § 6.

23 Sarelin 2016, 22.

Bengt Blom var ordförande i SLEF:s lokalavdelning i Jeppo som planerade programmet inför det första missionslägret 1956. Enligt Blom var gruppdiskussionerna om föreningens missionsarbete vid missionslägren ett första led i ett försök att hitta en väg framåt i en låst situation.²⁴ Det rädde frustration över att föreningen inte lyckades sända missionärer till Japan, trots att det fanns villiga kandidater i hemlandet. I sin artikel "Hur allting började" om missionslägrets tillkomst år 1956, berättar Blom följande om engagemanget vid missionslägren: "Diskussionen på lägren ledde till ett initiativ till SLEF:s styrelse, där man föreslog att styrelsen skulle undersöka vilka möjligheter det fanns att uppta missionsverksamhet på något annat ställe än i Japan."²⁵ Blom vittnar om lägerdeltagarnas önskan att påverka föreningens styrelse i riktning mot ett nytt missionsfält. Formellt gjordes detta via SLEF:s kretsstyrelse i norra Österbotten.²⁶ SLEF:s styrelseprotokoll från den aktuella tiden visar att missionsfrågan behandlades i SLEF:s styrelse till och med upprepade gånger åren 1958–1963.²⁷ Styrelsens svar på initiativet från norra Österbotten var dock avböjande. SLEF:s styrelse ville fortsättningsvis koncentrera arbetet till Japan och inte splittra det på flera fält.²⁸ Det verkar dock ha varit först i och med nämnda skrivelse som SLEF:s styrelse på allvar började diskutera föreningens framtida missionsengagemang. De lokala krafterna i norra Österbotten spelade därför en viktig roll i den händelseutveckling som mynnade ut i ett nytt missionsfält år 1963. Det nya missionsfältet förankrades därigenom i ett tidigt skede i föreningens breda lager. Diskussionerna vid missionslägren bidrog samtidigt till en breddad ansvarskänsla för missionsarbetet hos hemmafronten. Den lokala identitetsstrukturen personifierad i missionslägerdeltagarnas engagemang i Jeppo i slutet av 1950-talet påverkade således utformningen av föreningens framtida missionsarbete.

24 Blom 2016. Intervju, Brita Jern.

25 Sarelin 2016, 24.

26 SLEF styr. 6.5.1958, § II. "I anledning av skrivelse från Ev.Ungas i Österbottens norra krets årsmöte -- -- beträffande missionen beslöts, att föreningen fortsättningsvis koncentrerar sig på missionen i Japan utan att splittra sig på flere missionsfält."; Noteras kan att Bengt Blom var ordförande i Österbottens norra krets vid den här tiden. Se även Uv 6/1956, 92.

27 Se not 21.

28 SLEF styr. 6.5.1958, § II.

Åvistlägret, SLEF:s styrelse och SLEF:s missionärskandidater 1961–1963

SLEF:s missionsfält diskuterades, som redan nämnts, i SLEF:s styrelse upprepade gånger åren 1958–1963. I januari 1961 konstaterade styrelsen att föreningens insats i Japan hade försvårats eftersom SLEF inte förmådde erbjuda tillräckligt kvalificerad arbetskraft dit. Afrika utpekades i det sammanhanget som ett fält med stora missionsbehov.²⁹ Frågan om föreningens missionsfält var högaktuell också bland föreningens folk i övrigt. Från diskussionerna vid missionslägren i Jeppo gick Kenyamissionens väg in i SLEF vidare via ett lokalt arrangerat läger i Åvist by i Överpurmo midvintern 1961–1962. Dit inbjöds den svenske Kenyamissionären Martin Lundström med fru.³⁰ Lundström kom att påverka utvecklingen i SLEF när det gällde föreningens framtida missionsfält.

Traditionen att inbjuda talare från Sverige var lång inom SLEF, och Lundström var en i raden av talare med anknytning till Bibeltrogna Vänner.³¹ Bibeltrogna Vänner (BV) hade bildats i Sverige år 1911 efter en teologisk tudelning inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS).³² Lutherska Evangeliföreningen hade före delningen år 1922 haft kontakter till EFS, men efter delningen kallades i huvudsak talare från Bibeltrogna Vänner. Därav kan man dra slutsatsen att SLEF teologiskt sympatiserade med Bibeltrogna Vänner. Kallandet av gästtalare till Åvist midvintern 1961–1962 var alltså ett resultat av ett teologiskt vägval långt tillbaka i historien. Besöket i Åvist kom att leda SLEF in på ett missionssamarbete med Bibeltrogna Vänner i Kenya. Vid det aktuella besöket i Finland midvintern 1961–1962 inbjöd Martin Lundström i olika sammanhang SLEF till Kenya, där Bibeltrogna Vänner hade verkat sedan slutet av 1940-talet. Den etablering i Kenya som SLEF småningom skulle genomföra hade alltså på detta sätt en teologiskt färgad bakgrund. Ytterst var den resultatet av att SLEF i tiden valt Bibeltrogna Vänner som samarbetspart kring ett utbyte av förkunnare. Här framgår hur den teologiska identitetsstrukturen inverkade på beslutsgången gällande valet av framtida missionsfält i SLEF.

Frågan om missionsfält diskuterades även vid SLEF:s präst-, predikant- och lärardagar i januari 1962. Förutom sitt besök vid midvinterlägret i Åvist besökte

29 SLEF styr. 4.1.1961, § 11.

30 Uv 2/1962, 24–25.

31 Sb 12/2012, 11. Alf Lönnquist spårar här seden med svenska talare till läraren J. W. Wegar.

32 Om splittringen mellan BV och EFS, se t.ex. Imberg, Einarsson och Gunnarsson, I Jesu spår, Evangelisk Luthersk Mission – Bibeltrogna Vänner 1911–2011, 50–58.

SLEF:s präst-, predikant- och lärardagar i Evangeliska folkhögskolans festsal i Vasa den 7 januari 1959. Det var vid motsvarande rådplägningsdagar i januari 1962 som ett inledande av missionsarbete i Kenya diskuterades. Foto B. Sandvik.

Lundström även dessa dagar som hölls i Vasa 3–4.1.1962.³³ I samband med dagarna sammanträffade Lundström med SLEF:s styrelse. Lundström informerade styrelsen om möjligheterna till ett framtida missionsarbete i Kenya. Enligt Lundström fanns det i Kenya behov av en luthersk mission vid sidan av det missionsarbete som Bibeltrogna Vänner utförde. Lundströms möte med styrelsen ägde rum under det styrelsemöte som SLEF höll vid präst-, predikant- och lärardagarna. Enligt redaktören för *Sändebudet* och tillika SLEF:s styrelsemedlem, Håkan Bäckers referat från dagarna i *Sändebudet*, beslöt SLEF:s styrelse vid nämnda möte att ”öppna mission i östra Afrika, helst i nära grannelagsförhållande till Bibeltrogna Väners mission”.³⁴ Enligt mötesprotokollet beslöt styrelsen att kontakta Bibeltrogna Väners föreståndare Sigurd Stark.³⁵ Dagen efter styrelsens möte diskuterades föreningens ”hednamissionsverksamhet” vid de fortsatta präst-, predikant- och lärardagarna. I diskussionen deltog representanter för SLEF:s styrelse men även paret Gunborg och Martin Lundström. Diskussionen som sådan var inte inriktad på ämnet Kenyamission, men fördes i den riktningen genom Lundströms närvaro. Ämnet verkar dock ha rönt stort intresse. Även en skriftlig kallelse till Kenya i form av en artikel skriven av samme Lundström infördes i föreningens mest spridda tidskrift *Ungdomsvännen* i mars 1962.³⁶ På detta sätt fördes missionsfrågan till en bred krets av föreningsaktiva. Genom Åvistlägret, präst-, predikant- och lärardagarna i Vasa och artikeln i *Ungdomsvännen* fick SLEF:s Kenyamission redan i ett tidigt skede bred förankring i SLEF.³⁷ Allt detta skedde innan SLEF officiellt hade tagit ställning till frågan om missionsarbete uttryckligen i landet Kenya, givetvis med tidningsredak-

33 Sb 1/1962, 14–15.

34 Sb 1/1962, 15.

35 SLEF styr. 3.1.1962 § 18.

36 Uv 3/1962, 40–41.

37 SLEF Vb 1962, 7.

Gustav Norrback och Sven Klemets. Båda två var aktuella som SLEF:s missionärskandidater i början av 1960-talet. De reste med sina familjer till Kenya åren 1963 respektive 1964 och blev därmed SLEF:s missionärspionjärer i Kenya. SLEF:s arkiv.

törers och SLEF-tjänstemäns goda minne. I de händelser som utspelade sig kring Lundströms besök i Finland vårvintern 1962 ses sålunda inverkan på beslutsgången både från den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen. Den lokala influensen representerades av Ävistlägret men också av deltagarna i präst-, predikant- och lärardagarna. Den teologiska identitetsstrukturens påverkan bestod närmast i ett bejakande av det andliga sammanhang som Lundström representerade.

Ytterligare en omständighet där samma identitetsstrukturer inverkade på beslutsprocessen var en brevkorrespondens under våren 1962 mellan SLEF:s föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg och två unga män. Dessa ynglingar blev senare SLEF:s missionspionjärer i Kenya, Gustav Norrback och Sven Klemets. Dessa två hade av allt att döma deltagit i det nämnda midvinterlägret i Ävist 1961–1962 och också samtalat med Martin Lundström.³⁸ Norrback och Klemets var båda påtänkta som missionärskandidater i SLEF.³⁹ Våren 1962 fördes i anledning av detta en brevkorrespondens mellan dem och föreningens föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg. Av breven framgår att Stjernberg föreslagit en ”förbindelse med Finska Missionssällskapet” när det gällde de unga männens missionsintresse. Vad Stjernberg avsåg med detta framgår inte, men eftersom åtminstone Norrback låtit

38 Btff 13.II.1962. Martin Lundström till Anders-Gustaf Stjernberg. ”Ett mycket stort och välsignelserikt tillfälle finns för era rara ungdomar jag träffade i Ävist”, skrev Lundström. Brevet sändes till prosten Stjernberg med kopia till kyrkoherde Bäck.

39 SLEF styr. 3.I.1962 § 11, punkt b och c. Punkt b lyder: ”Ifråga om Sven Klemets föreligger den japanska lutherska kyrkans svar. Däri säges att han först bör avlägga prästexamen. Styrelsen konstaterade med beklagande, att detta i praktiken betyder att hans väg till Japan är stängd.” Punkt c lyder: ”Lärare Gustaf Norrback har anhållit om att bli antagen som missionär. Föreståndaren meddelade, att stora missionsutskottet haft upp frågan till behandling, varför det nu närmast blir att vänta på japanska lutherska kyrkans svar.”

Missionär Martin Lundström från Bibeltrogna Vänner i Sverige sittande till vänster och SLEF:s föreståndare, Anders-Gustaf Stjernberg till höger. Bilden är från Stjernbergs rekognoseringsresa till Kenya våren 1963. SLEF:s arkiv.

förstå att hans håg stod till Afrika, är det möjligt att Stjernberg hänvisade honom till ett missionssällskap som arbetade i Afrika, vilket SLEF inte gjorde. Själva föreslog de unga männen i stället kontakt till Bibeltrogna Vänner missionsarbete i Kenya. Förmodligen hade deras tanke om Bibeltrogna Vänner en teologisk bakgrund. Något sådant nämndes dock inte i breven. I sitt svar till föreståndare Stjernberg hänvisade Norrback till det trängande behovet av mission i Afrika och hemmafrontens förväntningar på att föreningen skulle sända ut missionärer.⁴⁰ Brevkorrespondensen var inte officiell och finns inte omnämnd i styrelsens protokoll eller i något annat officiellt sammanhang. Den kan ändå ses som en bidragande orsak till att SLEF engagerade sig i Afrika. Norrback och Klemets hade influerats av Lundströms besök men påverkades förmodligen också av att SLEF stod teologiskt närmare Bibeltrogna Vänner än Finska Missionssällskapet. Detta kan ses som ett exempel på den teologiska identitetsstrukturens inflytande på utvecklingen. Samtidigt kan Norrbacks och Klemets tillvägagångssätt ses som ett exempel på den lokalbaserade identitetsstrukturens inverkan på händelseutvecklingen.

Efter detta utvecklades händelserna i snabb takt. Vid sitt aprilmöte 1962 diskuterade SLEF:s styrelse ett samarbete med Bibeltrogna Vänner om missionsarbete i Kenya. Styrelsen beslöt att sända föreståndare Stjernberg till Sverige för att där diskutera frågan med Bibeltrogna Vänner.⁴¹ I maj 1962 beslöt styrelsen att begära ”teknisk hjälp” från Finska Missionssällskapet.⁴² I november 1962 bad Martin Lund-

40 Btff 26.3.1962. Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg. ”Det evangeliska folket i vårt stift frågar allt oftare när skall vår missionsfråga bli klar? Finns det ingen att sända? Får vi en egen missionär?”

41 SLEF styr. 2.4.1962, § 16.

42 Med detta avsågs uppenbarligen upplysningar om hur mission bedrevs i Afrika, såsom

ström om slutgiltigt besked angående SLEF:s villighet att gå in i ett missionsarbete i Kenya. SLEF:s styrelse föreslog då ”att föreståndaren eventuellt skulle besöka Africa”.⁴³ I januari 1963 riktade SLEF:s styrelse en anhållan till lokala myndigheter i Kenya om tillstånd att uppta missionsarbete i North Maragoli.⁴⁴ Den föreslagna rekognoseringsresan till Kenya genomfördes våren 1963 av föreningens föreståndare Stjernberg. Efter den beslöt SLEF:s styrelse föreslå för årsmötet 1963 att föreningen skulle inleda missionsarbete bland Maragolifolket i Kenya inom den lutherska kyrkan.⁴⁵

Mötet mellan Finland och två missionsfält

Till skillnad från den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen fick den geografiska identitetsstrukturen kring det nya missionslandet Kenya sitt innehåll och sin inriktning efter att hemmafronten fått ett missionsfält i Kenya. Från år 1963 koncentrerades SLEF:s missionsuppgift geografiskt till Kenya. Den geografiska identitetsstruktur som under årtiondena dessförinnan hade byggts upp kring Japan utmanades sålunda av ett nytt fält. Vad kännetecknade mötet mellan de två missionsfälten och hur reagerade hemmafronten på detta? Jag identifierar två karaktäristiska skeden i utvecklingen av den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya när det gäller 1960-talets hemmafront. Det första är ett introduktionsskede och det andra ett kontaktskapande skede. Introduktionen är av särskilt intresse eftersom den utgjorde den kritiska punkt där Kenya kunde uppfattas som konkurrent till Japan.

Att SLEF:s styrelse slutgiltigt hade insett att föreningen inte förmådde sända tillräckligt kvalificerad arbetskraft till Japan, meddelades föreningens folk genom en kortfattad notis i *Sändebudet* i mars 1963.⁴⁶ Styrelsen signalerade att dess intention ändå inte var att överge Japan utan att bedriva arbetet där på annat sätt.⁴⁷ SLEF fortsatte alltså med missionsarbete i Japan samtidigt som föreningen introducerade

penningutförelse och anordnande av missionärsresor.

43 SLEF styr. 10.12.1962, § 3.

44 SLEF styr. 3.1.1963, § 3.

45 SLEF styr. 13.6.1963, § 4.

46 Sb 3/1963, 8–9.

47 Sb 6/1963, 10.

det nya missionsfältet i Kenya. Den tidigaste introduktionen av missionsfältet i Kenya gjordes vid samma årsmöte där beslutet om det nya arbetet fattades. Åtminstone enligt årsfestreportaget verkar dock inte det nya missionsfältet ha präglat årsmötet eller årsfestdagarna särskilt mycket.⁴⁸ Beslutet betecknades som en viktig sak och det påpekades att föreningens arbete i Japan inte skulle inskränkas på grund av beslutet att inleda missionsarbete i Kenya. Inte bara i SLEF:s styrelse, utan även bland andra aktiva i SLEF, hade det tidigare förekommit en viss tveksamhet till ett nytt missionsfält. Första gången ett nytt missionsfält diskuterades i ett något vidare sammanhang var vid SLEF:s präst-, predikant- och lärardagar som hölls i januari 1961. Deltagarna var tveksamma till tanken på en inriktning på Afrika. ”Skall vi lämna Japan, trots att ännu bara en halv procent är kristna av de över nittio miljoner japanerna?” frågade man sig.⁴⁹ Vid därpå följande års präst-, predikant- och lärardagar i januari 1962 hade saken dock mognat i riktning mot en positivare inställning till ett nytt missionsfält.⁵⁰ Den lansering av Kenyamissionen som gjordes i föreningens tidskrifter sommaren 1963 verkade inte heller ha haft behov av att bemöta någon tveksamhet i frågan. SLEF:s ordförande Y. R. Bäck berörde visserligen saken i sina ledare i *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* sommaren 1963 genom att intyga att SLEF inte skulle överge arbetet i Japan.⁵¹ Om detta var ämnat att lugna hemmafronten så hade det avsedd verkan. Något direkt missnöje med det nya missionsfältet registrerades inte efter detta. Hemmafronten verkar ha varit införstådd med utvecklingens gång.⁵²

Den mest omfattande introduktionen av den nya Kenyamissionen gjordes i föreningens tidskrifter. Kenyamissionen lanserades såväl i *Ungdomsvännen* som i *Sändebudet* sommaren 1963, delvis som speciella temanummer. Det nya missionslandet Kenya, eller till en början ”Kenia”, introducerades genom ett specialutformat dubbelnummer av *Ungdomsvännen*. Tidskriftens egentliga titel fick i sommarnumret 1963 ge vika för titeln *Kenia kallar*.⁵³ En påtagligt stor andel av numret avdelades åt en geografisk och samhällelig orientering om Kenya. Efter ledaren, en andlig betraktelse och en dikt följde en artikel kallad ”Kenia i blickpunkten”. I denna tio-

48 Sb 6/1963, 8–11.

49 Sb 1/1961, 10.

50 Sb 1/1962, 14–15.

51 Sb 9/1963, 13–15; Uv 8/1963, 115–116.

52 Evangeliföreningen 1873–1973, 104; Sb 2/1961, 10.

53 Uv 8–9/1963.

sidiga artikel relaterades utförligt landet Kenyas historia, geografi, folk, språk och politik. Den tilltänkta missionsorten i Kenya, Maragoli, presenterades på tre sidor, Östafrikansk missionshistoria på fyra, de nya missionärerna på tre, hemmafronten på två och ekonomin på fem sidor. Ett bibelstudium upptog två sidor. I specialnumret hade tre representanter för hemmafronten skrivit varsitt inlägg med rubriken ”Hemmafronten har redan lystrat till kallelsen”. De tre inläggen var författade av lärare Tyra Jansson från Västanfjärd, redaktören för SLEF:s barntidning *Barnavännen*, fru Ulla-May Lindén, bosatt i Ekenäs och lärare Michael Eriksson, Nykarleby. De förankrade den nya missionsuppgiften i Bibeln och framhöll nödvändigheten av att föra ut ”evangeliet”. I det avseendet bekräftade skribenterna alltså den teologiska identitetsstrukturen. Deras inlägg beaktade också Japanmissionens existens och den ekonomiska aspekten av det nya uppdraget. Som helhet behandlade ändå mer än halva tidskriftsnumret det nya missionsfältets historia, geografi, politik, folk och samhälle. Även senare under årtiondet återkom denna typ av information om landet och nationen Kenya i föreningens publikationer. Vad avsikten med denna utförliga redogörelse för landet, folkstammarna och språket var, presenterades inte närmare. Den geografiska aspekten var av allt att döma viktig.⁵⁴

Så här långt hade introduktionen av det nya missionsfältet inte stött på något motstånd inom hemmafronten. Hur förhöll det sig då med den introduktion som gjordes i samband med missionslägren i Jeppo? Vid missionslägren åren 1963–1965 fick hemmafronten rent påtagligt möta både Japanmissionen och Kenyaminationen. Dessa tre år besökte en japansk gäst nämligen missionslägren i Jeppo. 1963 års missionsläger arrangerades ett par månader efter SLEF:s årsmötesbeslut att inleda missionsarbete i Kenya. Lägre sammanföll med det första besöket någonsin från SLEF:s missionsfält i Japan, av den japanske pastorn Hisashi Shiobara.⁵⁵ Shiobaras besök i Jeppo kunde beskrivas som höjdpunkten på föreningens drygt sextioåriga missionsarbete i Japan. Sedan etableringen i Japan år 1900 hade hemmafronten undan för undan lärt känna missionsfältet i Japan. Relationen till Japan hade byggts upp genom predikantverksamhet, föreningens tidskrifter *Sändebudet*, *Ungdomsvän-*

54 S-O Fredriksson 2015. Intervju, Brita Jern. Om detta vittnade även de utställningar som SLEF arrangerade vid sina fester och möten. Missionsutställningarna visade upp föremål från Kenya och informerade om de kenyanska folkens traditioner och kultur. Även då en första gruppresan genomfördes till Kenya år 1967 lades vikt vid landets natur och djurliv, sedvänjor och kulturella yttringar. Ett par personer som aktivt engagerade sig i denna typ av information var missionär Gustav Norrback och SLEF:s föreståndare från 1968, Helge Hildén. Men även SLEF:s övriga missionärer under 1960-talet berättade om landets förhållanden under sina hemlandsperioder.

55 Sarelin 2016, 79–80; JT 14.8.1964.

nen och *Hedningarnas Tröst*, missionärsbrev och besök av hemmavarande missionärer. Sensommaren 1963 kom slutligen missionsfältet Japan så nära hemmafronten att den fick möta frukten av sitt arbete genom pastor Shiobara. Shiobara vistades som stipendiat i Finland åren 1963–1965 och deltog av den anledningen även åren 1964–1965 i missionslägren i Jeppo. Shiobaras besök i Jeppo år 1963 kompletterades för övrigt av Japanmissionärerna Irene och Artturi Karén som även de medverkade vid missionslägret tillika med pastor Shiobara, delvis som hans tolkar.⁵⁶

I en lokaltidningsnotis om missionslägret i Jeppo sensommaren 1963 nämndes föreningens nya missionsfält framom lägrets andra stora attraktion, den långväga gästen från SLEF:s missionsfält i Japan. Det nya missionsfältet utpekades i notisen som lägrets största och viktigaste händelse:

Årets läger fick en alldeles speciell anknytning till praktiskt och konkret arbete ute på missionsfältet genom att evangeliföreningen nyligen fått tillstånd att öppna ett nytt missionsfält i Kenya. Kontakten med ett äldre missionsfält förmedlades av den unge japanske pastorn H Shiobara som på evangeliföreningens bekostnad kommer att studera teologi vid Åbo akademi och nu deltog i lägret tillsammans med sina lärare, missionärsparet Karén.⁵⁷

Av dagstidningsnotisen om missionslägret i Jeppo år 1963 framgår det således att missionslägret i Jeppo år 1963 mer än missionslägren under tidigare år, bjöd på inslag med anknytning till SLEF:s missionsarbete. Det nämns att lägerdeltagarna av föreståndare Stjernberg fått veta att SLEF stod i beråd att sända ett par missionärer till Kenya.⁵⁸ Även 1964 års missionsläger framhöll enligt lokaltidningarna SLEF:s missionsarbete. *Jakobstads Tidning* skrev att missionen stod ”i centrum” och att brev från föreningens missionärer upplästes under lägerdagarna.⁵⁹ Av tidningsnotiserna att döma gav missionsarbetet sin prägel åt missionslägren i Jeppo dessa år. I själva

56 Sarelin 2016, 79–80, 129.

57 Tidningsurklipp 1963. Datum eller tidning framgår ej. SLEF:s arkiv.

58 Odaterat tidningsurklipp 1963: ”Prosten A G Stjernberg berättade om det nya missionsfältet i Kenya dit folkhögskollärare Gustav Norrback med familj skall resa såsom evangeliföreningens missionär.”

59 JT 14.8.1964. ”Att missionen står i centrum är uppenbart. Och de pengar som kollekt och servering ger går till missionen, bl. a. till Japan som på lägret är representerat av pastor Shiobara. Tack vare pastor Shiobaras närvaro får lägerdeltagarna en direkt kontakt med ett av de länder där evangelieföreningens missionärer arbetar.”; Vbl 14.8.1964. ”Brev från de fyra missionärerna som verkar på olika håll skall också uppläsa under lägerdagarna.”

programbladet åren 1963–1965 nämndes dock inget om missionsarbetet.⁶⁰ Visserligen framgick där endast de medverkandes namn, men under senare år omnämndes missionsarbetet både som ämne och med rubrik. Berodde återhållsamheten i programupplägget dessa år på att den informativa sidan av missionsarbetet överhuvudtaget inte hade någon framträdande plats, eller på att man inte visste särskilt mycket om det nya landet? Eller var man försiktig till följd av föreningens motgångar i Japan och artig mot den gästande japanen? Förmodligen hade man under dessa första år av Kenyamission svårt att ge särskilt mycket information om Kenya eller om missionsarbetet eftersom det fanns så få som kände till det. Av tradition koncentrerades programmet vid missionslägret i stället kring förkunnelsen. Att ”Kenya” inte togs med i de på förhand uppgjorda programmen åren 1963–1965 tyder på att de lokala arrangörerna inte upplevde det som lägrets uppgift att informera om Kenya. Lägre sågs synbarligen främst som ett forum där hemmafronten skulle samlas och förkovras i andlig bemärkelse och på den vägen utrustas i sin missionsuppgift. Missionsuppgiften fanns således med i bilden, men inte som ett geografiskt fält. Den geografiska identitetsstrukturen var här alltså underställd den teologiska. Däremot ingick ”Kenya” som programrubrik vid missionslägren åren 1966–1967.⁶¹ De åren var för övrigt de enda gångerna under 1960-talet som ”Kenya” nämndes i det utannonserade programmet. Detta kan tolkas som ett uttryck för att de lokala arrangörerna åren 1966–1967 själva önskade få höra om Kenyamissionen och även presentera den för lägerdeltagarna.⁶² Det skulle i så fall antyda att de ditintills trots allt hade saknat en tydligare inriktning på Kenyamissionen i programupplägget.

Jämfört med synligheten i *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* var de direkta inslagen med koppling till missionslandet Kenya alltså få vid missionslägren i Jeppo före 1966, åtminstone om man får tro programbladen. Ingenting i lägerprogrammet tyder heller på något envist fasthållande vid det gamla fältet i Japan.⁶³ Det undersökta materialet om missionslägren ger en bild av en okomplicerad samexistens mellan

60 Programblad för missionslägren 1963–1965 (SLEFA).

61 Programblad för missionsläger, 1966 och 1967 (SLEFA).

62 Sarelin 2016, 151, 153, 171. En lokal lägerplaneringskommitté i Jeppo gjorde upp stommen till programmet vid den här tiden. Detta arrangemang fortsatte ända in på 1980-talet då även SLEF:s anställda fick en roll i planeringsarbetet.

63 Uv 10/1965, 150–152. När SLEF vid missionslägret år 1965 tog avsked av pastor Shiobara skedde det inte utan känslor. Kanske kände gemene man att det nu var mer än en japan man tvingades lämna, att hela Japanmissionen var på väg ut ur föreningen? Mot bakgrunden av 1950-talets missionslägerdiskussioner om missionsarbetets framtid är det inte förvånande att en ny inriktning på SLEF:s missionsarbete trots allt hälsades med glädje bland deltagarna.

SLEF:s två missionsfält. Oberoende av om man verkligen hade försökt balansera mellan föreningens båda missionsfält vid missionslägren i början av 1960-talet eller inte, förefaller det ändå som om man vid 1966 års läger mera helhjärtat vågade satsa på att lansera Kenyamissionen. Till den ökade informationsmängden om Kenya bidrog även arbetets gynnsamma utveckling på fältet. Det fanns positiva nyheter och konkreta saker att förmedla från fältet i Kenya. År 1967 informerades lägerdeltagarna om Kenya genom ett föredrag kallat "Aktuellt från Kenya" som hölls av föreståndare Stjernberg.⁶⁴

En annan plattform där Japanmissionen sedan länge hade omhulrats var syföreningarna. Hur reagerade dessa inför det nya missionsfältet? Inte heller Japansyföreningarnas möte med det nya missionsfältet stötte på några större hinder. De flesta övergick på 1960-talet smärtfritt till att understödja Kenya.⁶⁵ Exempel på syföreningar som år 1964 övergick till Kenyamissionen var Hommansby syförening i Liljendal, Lappfors syförening och syföreningarna i Terjärv.⁶⁶ Övergången motiverades med att "Kända missionärer for ut och kenyamissionen kändes genast som en egen sak" och "Det är ju fråga om samma arbete var än det utförs, att föra ut evangelium."⁶⁷ När det gällde det känslomässiga kändes det visserligen "lite ledsamt" att avstå från Japanmissionen, men samtidigt insåg man att det var svårt att bedriva mission utan missionärer: "Vi hade ju inte heller mera egna missionärer i Japan".⁶⁸ Inte heller bland syföreningarna verkar det alltså ha funnits någon större tveksamhet inför ett nytt missionsfält. Många redan existerande syföreningar övergick snabbt till att stödja det nya missionsfältet. Det nya fältet sporrade även till bildandet av nya syföreningar.

64 Programblad för SLEF:s missionsläger, 1967 (SLEFA). Den som visste mest om fältet i Kenya fram till år 1967 var föreningens föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg. Han besökte fältet i Kenya första gången år 1963. Följande besök skedde hösten 1965 i sällskap med Sigurd Stark från Sverige. Stjernberg var således den enda i hemlandet som under flera år hade någon konkret kännedom om SLEF:s nya missionsfält.

65 Årsberättelser för Evangeliska Ungas avdelningar (SLEFA).

66 Btff, 1978, odaterat. Hälsning från syföreningen i Lappfors. För de två övriga syföreningarna, se följande noter.

67 Hemåt 1988, 39. Sirkku Hildén, intervju med Naima Dahlbacka: Ett långt dagsverke i Kortjärvi. "Alla syföreningar här i Terjärv gick genast över till kenyamissionen. Kända missionärer for ut och kenyamissionen kändes genast som en egen sak."

68 Hemåt 1988, 44. Sirkku Hildén intervju med Astrid Björkell. "Japanmissionen hade varit kär för oss och vi kände till det arbetet genom missionärernas brev i föreningarnas tidningar. Det var nog lite ledsamt att avstå från den missionen, men vi hade ju inte heller mera egna missionärer i Japan. Vi gick nog genast över till kenyamissionen 1963. Och nu har vi arbetat såhär länge för kenyamissionen. Det är ju fråga om samma arbete var än det utförs, att föra ut evangelium."

Det möte mellan SLEF:s hemmafront och Kenya som ägde rum i SLEF i början av 1960-talet skulle komma att fördjupas ytterligare under årtiondet. Följande steg i en fördjupning av den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya var den kontaktyta som med tiden etablerades mellan hemmafronten och missionsfältet. Att döma av den mångsidiga information som förmedlades till hemlandet via SLEF:s tidskrifter och missionärer strävade SLEF efter mer än bara kunskap om Kenyas natur, kultur och historia. Målet var att skapa en andlig relation till Kenya. Man strävade uppenbarligen efter att upprätta en relation mellan SLEF:s hemmafront och det kenyanska folket. I synnerhet sedan SLEF i mitten av 1960-talet inledde mission med särskild inriktning på en av Kenyas folkstammar, luofolket, fick denna relation fastare ramar. Hemmafronten uppmuntrades ofta att be för Kenya och leva sig in i folkets och missionärernas liv.⁶⁹ Intrycken från Kenya förmedlades i huvudsak av de utresta missionärerna.⁷⁰ Ytterst sällan förekom under 1960-talet några direkta kontakter mellan kenyaner och finländare.⁷¹ Detta är förstäeligt med tanke på dåtida språkkunskaper. SLEF:s missionärer medverkade flitigt i SLEF:s publikationer.⁷² I regel ingick i föreningens tidskrifter *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* under 1960-talet ett brev i månaden från Kenya. ”Ju klarare bild våra vänner får av läget desto bättre”, skrev SLEF:s föreståndare Stjernberg år 1966 till missionärerna då han uppmanade dem att skriva till föreningens tidskrifter. Stjernberg var också redaktör för *Sändebudet*.⁷³ I tidskrifterna förekom även uppmaningar till läsarna att skriva till missionärerna. Missionärerna skrev därtill flitigt till syföreningar, SLEF:s anställda och privatpersoner. Förutom brev och artiklar till föreningens publikationer sände de hem bilder, ljudupptagningar och föremål. Föremålen såldes och blev på så sätt en konkret påminnelse om missionsfältets verklighet.⁷⁴

69 Sb 2/1965, 47; Uv 3/1965, 37, 41, 44; Sb 3/1966, 64; Uv 9/1966, 140; Uv 4/1967, 9; Sb 9/1967, 12; Uv 5/1968, 12; Uv 4/1969, 18.

70 SLEF styr. 13.6.1963, § 4, 16; SLEF styr. 5.2.1968, § 7; SLEF styr. 25.3.1968, § 10; SLEF styr. 12.12.1968, § 2. År 1963 belystes i *Sändebudet* bland annat föreningens missionssituation, föreningens förhållande till hednamissionen och initialskedet av arbetet i Kenya. Från år 1964 ingick regelbundna brev från missionärerna, presentation av nya missionärer, missionspredikningar och föredrag.

71 DYM 8.2.1980, § 15 (SLEFM).

72 Btff 08.1966. Gustav Norrback till Evangeliska Unga.

73 Btff 24.II.1966. Anders-Gustaf Stjernberg till Gustav Norrback.

74 Btff 16.II.1966 sid. 2. Anders-Gustaf Stjernberg till Sven Klemets; Btff 15.09.1967. Sven Klemets till Anders-Gustaf Stjernberg; Btff 01.II.1963. pt 10, 11 och 12. Gustav Norrback till styrelsen; Btff 10.12.1963. pt 5, 6. Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg; Palmén 2002, 83.

Hur tog då hemmafronten emot den information som den fick? En viss bild av detta ger det som Helge Hildén skrev i *Sändebudet* efter sin andra resa till Kenya i oktober 1971. Hildén gjorde resan i sällskap med fjorton andra gruppresenärer. ”För personer som i missionen sett en av sitt livs viktigaste uppgifter, som i åtanke och medkänsla, förbön och fantasi redan länge levat med hjärtat halvt i Afrika, är en resa till dessa missionens breddgrader den verkliga upplevelsen.”⁷⁵ Citatet är hämtat ur *Sändebudet* och ingår i det resereportage som Helge Hildén skrev om SLEF:s andra gruppresa till Kenya år 1971. Hildén menade att hemmafronten i sinne och fantasi levde sig in i sin missionsuppgift i Afrika. Missionsfältet omfattades med känsla och inneslöts i såväl tanke som förbön. De personer som Hildén åsyftade i sin formulering var således de som här kallas Kenyamissionens hemmafront. Formuleringen visar att det uppenbarligen fanns sådana som förmådde leva sig in i sin missionsuppgift i Kenya utan att ha besökt fältet. Det var ändå inte alltid lätt att ta till sig det som missionärerna förmedlade till hemlandet. Om detta vittnar Hjärdis Förars. Hennes kännedom om missionsfältet och missionsarbetet var begränsad också efter tre års brevskörd från brodern Sven och hans hustru Linnéa Klemets, vilka verkade som SLEF:s missionärer i Kenya:

Jag hade en väldigt dunkel bild. Man gav kollekt och så hade de ju missionsläger, och där var jag troget med. Men mina kunskaper om mission var nästan obefintliga, för jag kunde bara inte smälta vad de pratade om.⁷⁶

Förars hade fått rikligt med personlig information men hade ändå en dunkel bild av missionsfältet och missionsarbetet. Trots såväl skriftlig som muntlig information ansåg hon sina kunskaper vara nästan obefintliga. Detta tyder på att hemmafronten saknade de referensramar som krävdes för att kunna ta till sig livet och arbetet på missionsfältet.

Kontaktytan mellan hemlandet och Kenya fördjupades dock ytterligare genom de besök som med tiden gjordes mellan Finland och Kenya. Hemmafronten kunde från mitten av 1960-talet ta emot resenärer och besökare som återvände från Kenya. Tidsutvecklingen hade gått därhän att det jämfört med under Japanmissions-tiden gick lättare att resa mellan missionsfältet och hemlandet. Ett viktigt steg i utformningen av den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya blev därför

75 Sb-Uv 19/1971, 9.

76 Förars 2015. Intervju, Brita Jern.

den ”sällskapsresa” som SLEF arrangerade till Kenya i december 1967.⁷⁷ Även de möten som hemmafronten fick med hemvändande missionärer blev betydelsefulla för utformningen av den geografiska identitetsstrukturen. Under ett par år i slutet av 1960-talet vistades SLEF:s Kenyamissionärer i hemlandet på så kallade viloperioder. SLEF satsade då medel för att anställa de manliga missionärerna för reseverksamhet. Erfarenheterna av detta arrangemang gav mersmak.⁷⁸ Missionärernas besök i hemlandet uppfattades som ”en stor tillgång”.⁷⁹ Det visade sig vara ett utmärkt sätt att föra ”Kenya” och hemmafronten närmare varandra. Allt efter råd och lägenhet anställde föreningen även efter detta sina hemmavarande missionärer för reseverksamhet.

Den geografiska identitetsstrukturen kring landet Kenya bekräftades och förstärktes naturligt i takt med att Kenya i praktiken blev SLEF:s enda missionsfält. Samtidigt kom missionsbegreppet i SLEF nästan uteslutande att förknippas med ”Kenya”. Man talade om Kenyasyföreningar, Kenya-aftnar och Kenyaresor då man kunde ha använt uttryck som missionsyföreningar, missionsaftnar och missionsresor.⁸⁰

Diskussion om u-hjälp och mission 1967–1969

Som nämnts i anslutning till missionslägren i Jeppo var den teologiska identitetsstrukturen något som kännetecknade hemmafronten. I slutet av 1960-talet aktiverades den ytterligare. Då blev utvecklingshjälp och u-landsfrågor aktuella

77 SLEF styr. 10.4.1967, § 8. Resan benämndes ”sällskapsresa” i styrelsens protokoll.

78 Uv 6/1968, 7. Gustav Norrback skrev i Ungdomsvännen: ”Vi tror att missionens vänner har stor nytta av missionärernas hemmavistelse. Då kommer ni ju att personligen få höra och se huru arbetet tillgår ute på fältet. De många frågorna, som inte kan besvaras så lätt i brev kan då ventileras och utredas, missionären kan då lägga fram de problem, som är av stor betydelse för det fortsatta arbetet.”; Uv 2/1969, 7.

79 SLEF Vb 1968, 9. ”En stor tillgång för missionens hemmafront blev missionärsfamiljerna Klemets’ och Norrbacks vistelse i hemlandet. Genom sin förkunnelse har de både tillfredsställt, uppbyggt och uppmuntrat den sändande församlingen. Därtill har de genom trägen verksamhet spritt kunskap om missionen.”; Uv 6/1968, 7.

80 Kenya som benämning på föreningens missionsarbete återkom under årtiondet i så gott som varje nummer av Ungdomsvännen och från 1965 i allt ökande grad även i Sändebudet. Där talades om Kenyabrev, Kenyamissionär, Kenyagarant, Kenyahälsning och Kenyamission. Uv 1/1964, 10; Uv 9/1964, 143; Uv 11/1966, 182; SLEF styr. 9.9.1967, § 14; SLEF styr. 9.10.1967, § 5; SLEF styr. 20.11.1967, § 3; Uv 11/1967, 9; Uv 1/1968, 6; Uv 2/1968, 14; Uv 1/1969, 17; Sb-Uv 7/1971, 8.

i samhället.⁸¹ Begreppen u-hjälp och u-land aktualiserades bland annat genom uppmaningar i olika sammanhang att delta i aktioner för u-länder. Detta ledde till en diskussion i SLEF:s tidningsspalter om u-hjälpens förhållande till missionsarbetet. Eftersom ämnet tangerade SLEF:s missionsarbete såg SLEF:s missionärer och föreståndare sig föranledda att reda ut begreppen och undervisa hemmafronten om hur man borde resonera i dessa frågor.⁸² Vad avsågs med mission och vad var u-hjälp? Frågorna behandlades i flera artiklar i *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* åren 1967–1969.⁸³ Första gången ämnet utvecklingshjälp och mission togs till tals i *Sändebudet* gjordes det genom en lånad och från finska språket översatt artikel från SLEF:s systerorganisations, Sleys, språkrör *Sanansaattaja*. Där fastslogs att både mission och utvecklingshjälp behövs och att u-hjälp rätt använd också kan tjäna evangeliets sak. Samtidigt poängterades det att förkunnelsen av evangeliet alltid ska vara kyrkans viktigaste sak.⁸⁴

U-hjälpsdiskussionen kan ses som ett inslag som gav SLEF anledning att reagera och slå vakt om den teologiska identitetsstrukturen. År 1967 fann missionär Gustav Norrback det viktigt att underrätta missionens hemmafront om skillnaden mellan mission och u-hjälp och framhålla vikten av att inte blygas för missionsarbetet. Norrback skrev: ”Nu har man under den senaste tiden velat sammanblanda u-hjälp med mission. Också socialt understödsarbete av olika slag har man försökt samordna med missionsarbetet.” Norrback skrev vidare att u-hjälp och sociala understödsprogram är ”någonting gott”, men att u-hjälp inte är ”mission såsom Guds Ord framställer den” och fortsatte:

Det blir lätt en sammanblandning, som i världens ögon ter sig såsom ideala lösning-

- 81 Hela kyrkans mission (Koko kirkon missio) punkt 2.3. I mitten av 1970-talet pågick i ekumeniska sammanhang en diskussion om ett närmare förhållande mellan ”ord” och ”handling”. Temat aktualiserades på flera internationella missionskongresser, t.ex. i Lausanne 1974, vid Kyrkornas Världsråds Nairobi-möte 1975 och Lutherska Världsförbundets möte i Dar-es-Salaam 1977.
- 82 U-hjälp och missionsarbete påminde i praktiken om varandra, men bedrevs på 1960-talet av skilda aktörer. Missionsarbete bedrevs av missionsorganisationer eller kyrkliga aktörer medan u-hjälp i regel bedrevs av icke-kyrkliga aktörer. Den fara som SLEF:s anställda förmodligen såg var att Kenyamissionens understödjare skulle jämställa u-hjälp med missionsarbete, med risk för att SLEF skulle förlora understödjare för sitt missionsarbete.
- 83 ”Det värsta är, att mången Jesu lärjunge mer eller mindre omedvetet ger sig i kast med dylikt [sambeförstånd, broderskap och gemensamma aktioner för u-länderna] och tror sig därmed verka för själars frälsning.” skrev Gustav Norrback i Sb 4/1968, 17. Se även Sb 12/1969, 10–11.
- 84 Sb 8/1967, 5. Frågan som helhet berörs även i Jaakko Luonelas doktorsavhandling *Mission and Development*, se t.ex. sidorna 45–46.

en då däremot Guds Ord säger: Vakna upp och håll dig vaken, och styrk det som ännu är kvar, det som har varit nära att dö. Ty jag har icke funnit dina gärningar vara fullkomliga inför min Gud (Upp 3:2).⁸⁵

Gustav Norrback reagerade på det som han betraktade som en urvattning av missionsbegreppet. Genom att ta saken till tals i *Ungdomsvännen* ville Norrback varna hemmafronten för att lockas att tro att det räckte med utvecklingshjälp. Norrback ville försäkra sig om att hemmafronten höll "evangeliet" främst av allt. Norrback skrev: "Det är med oro och ängslan man tar del av dagens diskussion, där man behandlar missionen och missionsmetoderna i ljuset av ledande mäns uttalanden och olika möten och kommittéers rapporter." Norrback gav vattenprojekt som exempel. "Man talar om behovet av ett visst antal borrhål som behövs för den törstande menigheten, men sällan eller aldrig talas det om det vatten, som allena världens Frälsare kan ge en törstande själ!"⁸⁶ SLEF:s avgångne föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg anlade en mera försonlig attityd till u-hjälpen och efterlyste en vettig samordning mellan mission och u-landshjälp. Stjernberg framhöll vid en Östafrikakväll i Helsingfors våren 1968 att missionsarbetet kunde dra nytta av u-hjälpen, till exempel för olika byggprojekt på missionsfältet.⁸⁷ Även SLEF:s föreståndare Helge Hildén berörde dessa frågor i en rapport från sitt besök vid Lutherska Världsförbundets kongress i Danmark år 1968. Hildén beskrev den rådande tidsandan som en flykt från "troskristendom till social kristendom".⁸⁸

Det som från SLEF:s sida framförallt betonades i u-hjälpsfrågan var skillnaden mellan social u-hjälp och evangelisation samt att SLEF för sin del ville slå vakt om båda. Kanske var diskussionen om u-hjälpens plats i SLEF:s missionsarbete berättigad med tanke på att SLEF:s missionsinsats i Kenya i mångt och mycket var av praktisk natur vid den här tiden. Att uppföra byggnader, såsom kyrkor och missionärsbostäder, sågs till exempel som en självklar förutsättning för att kunna upprätta ett missionsarbete. Anlagda "kyrkcentra" på missionsfältet sågs som en naturlig bas att arbeta utifrån.⁸⁹ Tankegången att kombinera mission med prak-

85 Sb 11/1967, 14–15; Uv 3/1969, 8.

86 Uv 3/1969, 8; Sb 10/1969, 3–4.

87 Sb 6/1968, 9–11; Lounela 2007, 70 ff.

88 Sb 10/1968, 18.

89 Sb 4/1965, 76–78. Anders-Gustaf Stjernberg skrev i Sändebudet år 1965 om sina förhoppningar att SLEF på missionsfältet i Kenya skulle kunna uppföra ett antal kyrkcentra från vilka det lokala arbetet sedan skulle utföras.

tiska insatser tillämpades därför då SLEF etablerade sig i västra Kenya i slutet av 1960-talet. Det skedde genom att på ort och ställe bygga upp en missionsstation. Också i den femårsplan som SLEF:s styrelse gjorde upp för missionsarbetet i västra Kenya i mitten av 1960-talet betonades missionsarbetets praktiska sida. Planen var ingen andlig strategi, i stället var det fråga om ett byggnadsprogram. ”Grundas en missionsstation, är den ju därtill avsedd att bli grunden också för en utvidgad verksamhet, både lokalt och i ett nät av församlingar runtom”, skrev redaktör, direktor Helge Hildén i *Sändebudet*.⁹⁰ Byggnaderna skulle tjäna missionsverksamheten, uttryckligen utåtriktad sådan. Byggandet var bara ett sätt att nå målet, vilket var att predika ”evangeliet”. Det praktiska arbetet skulle därför kompletteras med andliga inslag, såsom andakter på kliniker, byggplatser och i skolor.⁹¹ ”De sociala verksamhetsformer vi praktiserar på missionsfältet är ägnade att hjälpa oss fram med evangelium till så många som möjligt. De får inte bli reklam för vårt arbete, utan må finnas där som en sida av det arbete till vilket vi tvingats av Kristi kärlek” skrev missionär Sven Klemets.⁹² Den teologiska identitetsstrukturen trädde alltså till och fungerade som vägvisare i den diskussionen om u-hjälp och mission som fördes inom SLEF i slutet av 1960-talet. Diskussionen underströk därmed den teologiska identitetsstrukturen i missionsarbetet.⁹³ ”Evangeliets” plats betonades och utvecklingshjälpens roll i förhållande till evangelisation klargjordes.

Slutsatser

Analysen av de fyra utvecklingsskeden som år 1963 ledde fram till SLEF:s missionsarbete i Kenya och även angav dess riktning vidare under 1960-talet, omspänner ett drygt årtionde. Vad kan man dra för slutsatser av analysen? Jag har särskilt intresserat mig för de tre identitetsstrukturerna – den teologiska, den lokalbaserade

90 Sb 2/1969, 3–6.

91 Uv 8–9/1963, 145–147; Sb 4/1965, 76–78.

92 Sb 3/1969, 13–14; Sb 12/1969, 10–11

93 SLEF styr. 18.3.1969 § 5. Att SLEF var positivt inställt till u-hjälp visar styrelsens behandling av ett ärende som år 1969 initierades av Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland gällande frivillig självbeskattning för u-länderna. SLEF:s styrelse beslöt i detta fall att Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland i sin kampanj för frivillig självbeskattning för u-länderna skulle erbjuda också SLEF:s Kenyamission som mottagare av församlingars och enskildas insatser inom u-hjälp. Också Finska Missionsällskapet erbjöd sig som mottagare för u-hjälpen. SLEF:s styrelse betonade att genom att erbjuda församlingsmedlemmarna alla dessa tre möjligheter – Församlingsförbundets, Missionsällskapets och Evangeliföreningens arbete – kunde själva saken på möjligast effektiva sätt genomdrivas i hela stiftet.

SLEF:s styrelse samlad i Helsingfors den 1 oktober 1968. Nyss hemkomne missionär Gustav Norrback avgav rapport från missionsfältet i Kenya. Efter diskussion i styrelsen beslöts att en femårsplan för föreningens missionsverksamhet i Kenya åren 1969–1973 skulle utarbetas. Från vänster Lars Julin, Benny Wistbacka, Gustav Norrback, Fredrik Forsén, Y.R. Bäck, Per-Erik Panelius, Håkan Bäck, Holger Andersson, Arne Lumme, Börje Salenius. SLEF:s arkiv.

och den geografiska. Jag har också intresserat mig för deras bärkraft och för hur de inverkade på beslutsprocesserna. Jag har samtidigt iakttagit vilken bild av hemmafronten som växte fram på dess väg mot missionsuppgiften i Kenya.

Det kan konstateras att i stort sett alla impulser i riktning mot ett nytt missionsfält som den dåvarande Japanmissionens hemmafront mötte, också omfattades. Detta berodde delvis på att en del av impulserna kom inifrån hemmafronten själv. Den inre förändringsviljan fanns till exempel hos deltagare i missionslägret i Jeppo, men också hos blivande missionärer. Eftersom impulserna hade sin förankring inom hemmafronten, möttes de av en omedelbar förståelse som även i självskapande bemärkelse var meningsfull. Även de impulser som kom utifrån, från Sverige, träffade rätt när det gällde rådande identitetsstrukturer inom hemmafronten.

Vilka identitetsstrukturer kommer då till uttryck i utvecklingsredogörelsen, och i vilka sammanhang? Vilken bild av Kenyamissionens hemmafront träder fram? För det första kan det konstateras att utvecklingen genomgående visar spår av samtliga tre identitetsstrukturer. I olika skeden inverkade de på de beslutsprocesser som undan för undan formade hemmafronten. I synnerhet i början av utvecklingen var den lokala prägeln stark. Föreningens folk engagerade sig och försökte påverka SLEF:s styrelse i riktning mot ett nytt missionsfält. Även årsmötesbeslutet 1963 föregicks av lokala diskussioner. Vid valet av missionsfält var både den lokalbaserade och den teologiska identitetsstrukturen starkt företrädade. Det slutliga valet av missionsfält påverkades vid sidan av lokala impulser också av den teologiska identitetsstrukturen. Vägvalet styrdes av ett långvarigt samarbete med Bibeltrogna Vänner kring inbjudna gästande talare. Konsekvensen av detta blev i slutändan ett samarbete med Kenyas lutherska kyrka, där Bibeltrogna Vänner redan verkade. Det intryck man

får av hemmafronten i dess val av missionsfält är att föreningens gräsrotter visste vad de ville, men att diskussionerna i föreningens styrelse inte höll jämna steg med dem. Av redogörelsen för missionslägren framgår det att alla tre identitetsstrukturer samverkade i utvecklingen. Den lokala identitetsstrukturen framkom vid missionslägrens planering och genomförande. Programmet som planerades lokalt fokuserade på andlig uppbyggelse. Lägren bar sålunda stark prägel även av den teologiska identitetsstrukturen. Också den geografiska identitetsstrukturen framkom vid missionslägren. Även om de två missionsfälten, Japan och Kenya, inte var särskilt framträdande i programmet, gav de ändå sin prägel åt lägren.

För det andra kan det konstateras att utvecklingsredogörelsen för 1960-talet ger en särskild inblick i hur den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet Kenya tog form. Från att ha haft sitt fokus på missionsfältet i Japan flyttade den geografiska identitetsstrukturen under 1960-talet sitt fokus till Kenya. Vid missionslägren underställdes dock den geografiska aspekten den teologiska och någon konflikt mellan de två missionsfälten kunde inte skönjas. Trots att övergången från missionsarbete i Japan till missionsarbete i Kenya var en stor och viktig sak, gick processen smärtfritt. Detta berodde uppenbarligen på att de strukturer och aktiviteter, ja rentav den målsättning som fanns, förblev intakta. Man fortsatte med samma verksamhetsformer och samma målsättning med hjälp av samma strukturer. Det var endast målgruppen som ändrade.

För det tredje kan det konstateras att diskussionen om u-hjälp och mission är ett utmärkt exempel på en process där SLEF reagerade på impulser utifrån. De inkommande impulserna upplevdes äventyra hemmafrontens fokusering på evangelisation och förkunnelse. Det fanns en rädsla att hemmafronten skulle börja fokusera på sociala hjälpinsatser i u-länderna. Missionärer och andra anställda såg ett behov av att slå vakt om den teologiska identitetsstrukturen. U-hjälpsdiskussionen kan därför ses som en beslutsprocess där den teologiska identitetsstrukturen förstärktes. Man ville försäkra sig om att Kenyamissionens hemmafront fortsättningsvis hade sin medvetna inriktning på evangelisation och förkunnelse. En bakgrundsfaktor i sammanhanget var sannolikt det faktum att hemmafronten under Japanmissionens tid inte hade vant sig vid ett missionsarbete som inbegrep socialt engagemang. I Japan var levnadsstandarden en annan än i Afrika och därför bidrog SLEF i Japan i huvudsak med evangelisation, förkunnelse och undervisning. Det fanns en risk för att hemmafronten så till den grad skulle beröras av den sociala nöden i u-landet Kenya att den helt skulle uppslukas av socialt engagemang utan andliga förtecken.

I de upprepade beslutsprocesser som kännetecknade utvecklingen av Kenyamis-

sionen på 1960-talet framgår det hur olika gränser drogs upp. I vissa fall drogs de av föreningens gräsrotter och ibland av dess styrelse eller anställda. Där SLEF:s gräsrotter ville vidga perspektivet till nya missionsmarker ville SLEF:s styrelse för sin del begränsa antalet missionsfält till ett. I diskussionerna som följde då styrelsen trots allt sökte ett nytt missionsfält, drogs en gräns mot ett samarbete med Finska Missionssällskapet, förmodligen av teologiska skäl. Den nya inriktningen följde i stället Bibeltrogna Vänners missionsarbete i Afrika. I u-hjälpsdiskussionen drogs en gräns mot enbart sociala hjälpinsatser i missionsarbetet. På detta sätt uppvisar beslutsprocesserna både geografiska och teologiska gränsdragningar. Sammantaget kan bilden av Kenyamissionens hemmafront under 1960-talet beskrivas som en social kropp där i synnerhet fotfolket var aktivt och engagerat, där den teologiska medvetenheten var stor och där fokus under årtiondet mer och mer flyttades mot missionsfältet i Kenya.

BESLUT BAKOM IDENTITETSSTRUKTURERNA

I föregående delkapitel relaterades ett antal konkreta beslutssituationer som visade hur identitetsstrukturerna medverkade till den fortlöpande beslutsprocessen inom Kenyamissionens hemmafront. Analysen av Kenyamissionens hemmafront utifrån från de tre identitetsstrukturerna fortsätter nu med en tillbakablick i tiden. Avsikten är att söka de drivande krafterna bakom identitetsstrukturerna och deras förankring i föreningens historia. Tillbakablicken strävar efter att belysa identitetsstrukturernas förhållande till de övergripande och grundläggande beslut som i tiden formade dem. Dessa beslut kunde betecknas som en sorts ”urbeslut”, vilka fungerade som startskott för respektive identitetsstruktur vid en viss tidpunkt i historien. Besluten uttryckte sålunda Evangeliföreningens strävan att i olika avseenden fullfölja sin uppgift. Besluten skulle kunna definieras som ”föreningens ambitioner vid några särskilt avgörande skeden i föreningens historia nedtecknade i beslutsform”. ”Urbesluten” byggde på de karaktärsdrag som med tiden hade blivit utmärkande för den evangeliska väckelserörelsens folk. Vissa av dessa karaktärsdrag fanns förmodligen redan innan denna gruppering år 1873 bildade en förening.

Vilka var då de övergripande besluten som låg till grund för utformningen av de tre aktuella identitetsstrukturerna? För den teologiska och den lokalbaserade

identitetsstrukturen har jag gått tillbaka till Lutherska Evangeliföreningens stadgar år 1873 respektive år 1906 för att finna de övergripande bestämmelserna. För den geografiska identitetsstrukturen har jag däremot sökt beslutet i ett protokoll från föreningens årsmöte 1963, eftersom de stadgar som var i bruk vid inledandet av SLEF:s missionsarbete i Kenya år 1963 inte föreskrev något särskilt geografiskt ansvarsområde för föreningens verksamhet. Detta finns däremot nämnt i årsmötesprotokollet 1963.

Den teologiska identitetsstrukturen och Evangeliföreningens stadgar 1873

Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873 angav bland annat föreningens syfte. De gav även direktiv om beslutsfattande, verksamhet, medlemskap och anställd personal. Allt detta inrymdes i Lutherska Evangeliföreningens tre första stadgeparagrafer så som de utformades då föreningen grundades år 1873.⁹⁴ Samma paragrafer gäller fortfarande, eftersom föreningens tre första stadgeparagrafer från 1873 hållits intakta till dags dato, sånär som på någon smärre omformulering och ny numrering. Vad uppfattade då Evangeliföreningen som sitt ansvar utifrån stadgarna? Målsättningen för Evangeliföreningen var enligt stadgarnas första paragraf år 1873 ”att i förtröstan på Guds nåd och bistånd utbreda och till lifgivande bruk allmännare befordra Evangelii Ord”.⁹⁵ Målgruppen framgick inte på annat sätt än genom uttrycket ”allmännare”. När det gällde föreningens medlemmar och dess verksamhetsmetoder angav stadgarna följande (stadgeparagraf 2 år 1873):

Detta syftemål söker föreningen vinna genom utspridande af Bibeln, hvilken Föreningen alltid ställer i främsta rummet, äfvensom af Luthers skrifter och andra med kyrkoläran noggrant öfverensstämmande böcker, traktater och tidskrifter samt,

94 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873. Stadgarna antogs av Kejsrerliga Senaten den 13.11.1873. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

95 Målsättningen för Lutherska Evangeliföreningen, angiven i den första paragrafen i föreningens stadgar vilka antogs av Kejsrerliga Senaten den 13.11.1873. Formuleringen har sedan 1873 ändrats endast på en punkt: ”Evangelii Ord” byttes ut till ”Kristi evangelium” i samband med en stadgereform i SLEF år 1994.

så vidt ske kann, genom mundtligt vittnesbörd, framburet af kristligt sinnade, för saken lifvade och lämpliga kolportörer.⁹⁶

”Kolportörerna” och ”kolportriserna” skulle fördes med en förteckning över vilka böcker och skrifter ”som få kolporterar”.⁹⁷ Stadgarnas tredje paragraf från 1873 handlade om föreningens medlemmar. Endast de personer kunde vara medlemmar ”hvilka af full öfvertygelse fasthålla den Lutherska Kyrkans rena, uti den heliga Skrift grundade och i dess samtliga symboliska böcker framställda lära”. Medlemmar anslöt sig till föreningen ”för att genom personlig verksamhet, skrifter, gåfvor och testamenten m.m. bidra till vinnande af dess ändamål”.⁹⁸ Stadgarna gav styrelsen i uppgift att ”antaga medlemmar” och ”utse ... ombud” i landsorten. De senare skulle tillhandahålla föreningens böcker och bistå styrelsen. I stadgarnas sjätte paragraf nämndes att medlem skulle godkännas av föreningens styrelse.⁹⁹

Det är uppenbart att Evangeliföreningens stadgar förutsatte en teologisk medvetenhet hos både styrelse och medlemmar. Styrelsen skulle hålla uppsikt över vilka böcker som fick spridas men också övervaka vilka som kallades till medlemmar. Det var inte enbart fråga om andlig inriktning i största allmänhet. Föreningens värdegrund och verksamhetsutformning var tydligt biblisk och uttryckligen luthersk. I uppdraget värderades Bibeln främst av allt, men även böcker som stod i överensstämmelse med den lutherska kyrkoläran aktades högt. Spridandet av ”Kristi evangelium” skulle underställas ”Gud” och ”hans nåd och bistånd” samt Bibeln och den lutherska kyrkoläran. Mot dessa rättesnören skulle all verksamhet i föreningen, men även dess anställda och dess spridda skrifter samt föreningens medlemmar, bedömas. All verksamhet skedde under överinseende av föreningens styrelse, som genom sina utsända kolportörer höll allt under uppsikt.¹⁰⁰ Också sina kolportörer hade

96 Se till exempel Koskenniemi 1967, 284, Bilaga 1. Föreningsstadgarnas andra paragraf. Även paragraf 2 och 3 har till sitt innehåll förblivit intakta sånär som på stavningssätt.

97 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873, § 6. Denna kontrollmekanism återfinns ej i stadgarna antagna 1964. I de stadgar som gällde fram till 1964 nämndes att föreningen kunde anställa ”kolportörer och kolportriser”. I SLEF:s stadgar antagna 1964 nämndes i stället att SLEF kunde anställa bland annat ”predikanter och missionsarbetare”.

98 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873, § 3. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

99 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873, § 6. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

100 Under 1800-talet var det kolportörernas uppgift att värna om bekännelsen, under 1900-talets första decennium fick även bönehusen ”utgöra ett värn för kyrkan och den lutherska läran gentemot ”sektismen”. Dahlbacka 1987, 227.

föreningen anspråk på.¹⁰¹ Stadgarna talade om ”kristligt sinnade, för saken livade och lämpliga kolportörer”.¹⁰² Den kontroll som kolportörerna i sin tur å styrelsens vägnar utförde, hade aktiverats i föreningens tidiga historia. Ingvar Dahlbacka skriver i sin doktorsavhandling om den evangeliska rörelsen i Österbotten 1845–1910, att Evangeliföreningens kolportörsinsatser påtagligt utökades på 1880-talet, av allt att döma till följd av de frikyrkliga riktningarnas starka frammarsch i trakterna.¹⁰³ De ökade kolportörsinsatserna skulle sålunda motverka den frikyrkliga influensen. Den tydliga teologiska profil som Evangeliföreningens stadgar sammantaget framhöll skulle alltså tjäna som rättesnöre för all framtida verksamhet i föreningen. Också allt beslutsfattande skulle utgå från Bibeln, den lutherska bekännelsen och tros-läran. Detta signalerades även genom föreningens namn, där både det lutherska och ”evangeliet” fanns med.

Den teologiska identitetsstrukturens genklang

Den identitetsstruktur som med tiden formades kring denna teologiska medvetenhet hade således sin bakgrund i Evangeliföreningens stadgar år 1873. Sin genklang fick den i de självbeskrivningar av Kenyamissionens hemmafront som förekom vid tiden för Kenyamissionens etablering på 1960-talet. Som redan konstaterats nämnde självbeskrivningarna under 1960-talet både Bibeln och den lutherska bekännelsen. Den teologiska identitetsstrukturen genljöd även i SLEF:s tidskrifter *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* på 1960-talet. Ett konkret exempel var den diskussion om u-hjälp och evangelisation som tidigare relaterats. Den teologiska identitetsstrukturen utgjorde den ”mening” som hemmafronten i självskapande bemärkelse sökte hos inkommande impulser från omvärlden. Ytterligare ett exempel där den teologiska identitetsstrukturen gav sig till känna, denna gång i form av en självbeskrivning, härrör från missionslägret i Jeppo 1958. En anonym formulering i *Ungdomsvännen* återgav ett föredrag som SLEF:s föreståndare Samuel Häggqvist hade hållit. Ämnet för föredraget var: ”Är Evangeliföreningens fortbestånd i fara?”

Av frågan märks att vi vill ha ansvar för föreningen och inte låta det gå hän vart det vill. Dess fortbestånd är beroende av Herren. Nu just har vi ingen svensk missionär

101 Sb 9/1932, 135.

102 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873, § 6. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

103 Dahlbacka 1987, 147–148.

i Japan. Varpå beror det? Herren behöver börja med OSS en och var. Må vi bedja att han sänder ut arbetare till sin skörd."Om Herren icke bygger huset så arbeta de fåfångt som därpå bygga."¹⁰⁴

Skribenten framhöll i lägerreferatet att SLEF:s och dess missionsarbets framtid upplevdes angelägen av föreningens folk, och att den därtill hade en bestämd inriktning. Uttrycket "inte låta det gå hän vart det vill" kan uppfattas som skribentens sätt att säga att det definitivt var av betydelse hur SLEF och dess missionsarbete utvecklade sig, samt att detta faktum hade med teologiska betoningar att göra. Formuleringen kan således sägas utgöra en självbeskrivning av den teologiska identitetsstrukturen så som den uttrycktes av en representant för hemmafronten i slutet av 1950-talet.

Den lokalbaserade identitetsstrukturen och stadgeförändringen 1906

Det bakomliggande beslutet för den lokalbaserade identitetsstrukturen får sökas några år in på 1900-talet. Men även den verksamhet som utformades till följd av stadgarna 1873 innehöll lokal verksamhet. Det ordnades till exempel evangelifester på många orter i slutet av 1800-talet.¹⁰⁵ Enligt stadgarna skulle Evangeliföreningens verksamhet anordnas av dess medlemmar, bland annat av betrodda ansvars personer och ombud "i landsorten", vilka hade till uppgift att "sprida evangeliet".¹⁰⁶ Medlemmarna förväntades uttryckligen aktivera sig med föreningens bästa för ögonen. Såväl uttrycket "sprida" som noteringen om landsorten visar att föreningen strävade efter en regionalt spridd verksamhet. Även den anställning av "kolportörer och kolportriser" som nämndes i stadgarna krävde medlemmarnas insatser. Kolportörerna skulle skjutas i bygderna och ges husrum under sina uppdrag.¹⁰⁷ Dessa insatser kan betecknas som stödfunktioner för föreningens primärverksamhet som var av andlig art.¹⁰⁸

Verksamheten hade alltså en viss spridning redan tidigare, men från början av

104 Uv 10/1958, 153–154.

105 Hemåt 2017, 108. Ingvar Dahlbacka: "En festresa i evangelifesternas barndom". Drygt 40 fester firades per år under 1880-talet, under 1890-talet hade antalet stigit till närmare 100.

106 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873, § 6. Se t.ex. Koskeniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

107 Erikson 1975, 73; Lillsjö 2005, 75, 107; Hemåt 2017, 101.

108 Detta kunde enligt stadgarna ske genom "personlig verksamhet, skrifter, gåvor och testamenten".

1900-talet intensifierades den lokala verksamheten. Evangeliföreningen vidtog då en rad åtgärder i syfte att effektivera verksamheten på lokalplanet.¹⁰⁹ Till dessa hörde en stadga om uppförande av bönehus ”i landsorten” antagen av föreningens årsmöte 1902. Bönehusen skulle tjäna som stöd för verksamheten, men också som ett skydd mot den ”sektarism” som redan berörts. Detta avsåg frikyrkliga riktningar.¹¹⁰ År 1906 organiserade Evangeliföreningens årsmöte sin verksamhet i lokala kretsar och lokala ungdomsavdelningar.¹¹¹ De senare verkade inom ramen för ett nybildat Evangeliska Ungas förbund (kallat Ungdomsförbundet).¹¹² Åren 1906–1910 grundades 190 sådana ungdomsavdelningar, varav 21 var svenskspråkiga.¹¹³ Verksamhetsmässigt syntes den lokala etableringen särskilt tydligt under 1900-talets första årtionde. Då ökade antalet lokala evangelifester samtidigt som många av dem utlokaliseras till sidobyar. Även lokala grupperingar såsom syföreningar tillkom och många nya bönehus byggdes.¹¹⁴ År 1961, två år innan Kenyamissionen inleddes, hörde totalt 73 avdelningar i Österbotten, Åboland, Åland och Nyland till Evangeliska Ungas förbund.¹¹⁵

Förutom att Evangeliföreningens verksamhet organiserades lokalt i början av 1900-talet, genomfördes även förvaltningsmässigt en decentralisering inom föreningen. Under 1800-talet hade föreningen varit strikt centralstyrd. Dess styrelse hade beslutsrätt över föreningens verksamhet, ekonomi och personal samt ansvarade även för övervakningen av allt detta.¹¹⁶ Ett exempel var kravet att ordsbor måste anhålla hos styrelsen om att få arrangera evangelifester och ta emot kolportörs-

109 Dahlbacka 1987, 225. Till detta mönster bidrog även den tidens allmänna iver att regionalt bygga ut arbetar-, nykterhets- och ungdomsföreningarna.

110 Dahlbacka 1987, 227.

111 Årsmötet 1906 godkände två förslag som båda berörde lokalplanet, grundandet av Lutherska Evangeliföreningens lokala kretsar och bildandet av Evangeliföreningens Ungdomsförbund med lokala avdelningar. Se även Santakari 1973, 71 ff.

112 Dahlbacka 1987, 230 ff; Hemåt 2006, 33. De lokala kretsarna blev inte många, däremot nog ungdomsavdelningarna.

113 Dahlbacka 1987, 231. Även äldre personer kunde tillhöra dessa ungdomsavdelningar.

114 Dahlbacka 1987, 219–224; SLEF Vb 1906, 106, bilaga, reglerna antagna 4.7.1906. I reglerna för de lokala kretsarna ingick som en punkt att ”Bilda sy- och arbetsföreningar för föreningens syftemål och anordna försäljning af dessa arbeten.”

115 SLEF Vb 1961, 7; Sb 10/1897, 120; Sb 15/1898, 263–64. Att föreningens verksamhet redan från början bedrevs lokalt visar det firande av evangeli- och missionsfester samt den tillkomst av syföreningar som blev aktuell i slutet av 1800-talet. Sommaren 1898 utannonserades evangelifester på 42 orter, varav åtta kallades evangeli- och missionsfester. Även syföreningsverksamheten var lokalt spridd i Lutherska Evangeliföreningen från slutet av 1800-talet.

116 Dahlbacka 2009, 48.

besök. Från 1900-talet ändrades förhållandena då en del av beslutsstrukturen flyttade till lokalplanet.¹¹⁷ Ungdomsförbundets lokala avdelningar ägde enligt stadgarna 1906 rätt att besluta om ledningen för sin avdelning, dess verksamhet samt även att förvalta sin egen ekonomi. Ungdomsförbundet verkade i nära anslutning till Evangeliföreningen och var därför ytterst underställt dess styrelse och årsmöte.¹¹⁸ Varje lokal ungdomsavdelning hade en viss beslutsrätt genom sin "direktion". Den hade även rätt att sända sin representant till Evangeliska Ungas förbunds årsmöte. De lokala avdelningarna ägde alltså en viss formell påverkningsmöjlighet även på central nivå. Den tidigare nämnda lokala skrivelsen från missionslägerdeltagarna i Jeppo till SLEF:s styrelse i slutet av 1950-talet, var ett sentida uttryck för denna formella beslutsmöjlighet. All verksamhet var ändå i slutändan underställd föreningens styrelse.¹¹⁹

Den lokalbaserade identitetsstrukturen hade således sin bakgrund i omorganiseringar i början av 1900-talet, bland vilka årsmötesbeslutet 1906 om ett ungdomsförbund och lokala ungdomsavdelningar måste betraktas som den mest omfattande. Vilken var då intentionen med den lokala identitetsstruktur som byggdes upp till följd av besluten från år 1906? Enligt Ungdomsförbundets regler var intentionen att "hos ungdomen" befrämja Evangeliföreningens syftemål så som detta uttrycktes i Evangeliföreningens första stadgeparagraf år 1873. Meningen var att verka i samma syfte som Evangeliföreningen med uttrycklig hänsyn till ungdomar på "olika orter".¹²⁰ Motsvarande målsättning för de lokala kretsarna var att samla Evangeliföreningens medlemmar till verksamhet församlingsvis. Det var dessa strävanden som låg bakom de arbetskretsar och syföreningar som bildades under 1960-talet till förmån för SLEF:s missionsarbete i Kenya. Mer om den lokala verksamheten följer i slutet av detta kapitel.

Inledning av missionsarbete i Kenya och årsmötesbeslutet 1963

Den tredje identitetsstrukturen, den geografiska som byggdes upp kring landet Kenya, kom in i bilden när SLEF som förening redan var över fyrtio år gammal.

117 Dahlbacka 2013. Intervju, Irene Dahlbäck.

118 Evangeliföreningens Ungdomsförbunds stadgar 1906, § 5 (SLEFA).

119 Ordningsregler för Ungdomsförbundets lokala avdelningar 1906 (SLEFA).

120 Ordningsregler för Ungdomsförbundets lokala avdelningar 1906, § 1 och 2 (SLEFA).

Beslutet att inleda missionsarbete i Kenya togs vid SLEF:s årsmöte 1963. Det fanns då sedan 63 år tillbaka en geografisk identitetsstruktur som formats kring Japan, där den tvåspråkiga Lutherska Evangeliföreningen påbörjat missionsarbete år 1900. Som tidigare nämnts omnämnde Evangeliföreningens stadgar ursprungligen inget specifikt geografiskt verksamhetsområde. Snarare signalerade stadgarna öppenhet i frågan. Stadgarna föreskrev att "Kristi evangelium" skulle spridas "allmännare". Som redan tidigare tangerats var det underförstådda här "Suomis bygder", det vill säga hemlandet.¹²¹ Även föreningens namn, Lutherska Evangeliföreningen i Finland, pekade i den här riktningen. Siktet när det gällde verksamhetsområde verkade alltså från början ha varit inställt på Finland. Men även andra geografiska områden tolkades in i formuleringen. Det har redan konstaterats att inledandet av missionsarbete i Japan år 1900 inte föranledde någon ändring av stadgarna. De ansågs öppna nog att omfatta verksamhet även i Japan.¹²² Sålunda räckte det med ett årsmötesbeslut för att uppta Japan som verksamhetsfält. Samma förfaringssätt tillämpades vid inledandet av SLEF:s missionsarbete i Kenya år 1963. SLEF:s styrelse hade i januari 1962 informerats om möjligheten att påbörja arbete i Kenya. Vid styrelsemötet i juni 1963 beslöt styrelsen föreslå för årsmötet att föreningen måtte inleda missionsarbete bland Maragolifolket inom "Lutheran Church of Kenya".¹²³ Årsmötet omfattade förslaget. Det fanns ingen tveksamhet hos vare sig styrelse, missionärer eller gräsrotter när det gällde att ta till sig det nya missionsfältet i Kenya.¹²⁴ Sålunda fattade SLEF vid sitt årsmöte den 15 juni 1963 det enhälliga beslutet att "upptaga missionsarbete bland maragolifolket i Kenya", vilket antecknades i årsmötesprotokollet.¹²⁵ Årsmötesbeslutet gällde uttryckligen en insats i Kenya. Den geografiska aspekten var således central i SLEF:s missionsarbete. Detta framkom även senare i samband med den etniskt och geografiskt inriktade etablering som SLEF genomförde i slutet av 1960-talet då arbetet inriktades på luostammen i västra Kenya.¹²⁶ "Kenya" som geografisk identitetsstruktur befästes ytterligare

121 SLEF Vb 1896 kap II. SLEF:s stadgar 1964, § 4 (SLEFA). År 1964 tillfogades formuleringen "Föreningen, vars verksamhet kan omfatta såväl inremission som hedna- och annan mission".

122 Sb 17/1898, 206.

123 SLEF styr. 13.6.1963, § 4.

124 SLEF styr. 3.1.1962, § 18.

125 SLEF Vb 1962, 7; SLEF Vb 1963, 3-4, 7.

126 SLEF styr. 19.9.1987, § 79. Som vi tidigare noterat i samband med SLEF:s etablering i Kenya 1963 var det viktigt att det handlade om en insats inom en luthersk kyrka. Här spelade således föreningens teologiska identitetsstruktur in.

av att nationen Kenya inom några få år utgjorde föreningens enda missionsfält. Allt missionsarbete koncentrerades då till landet Kenya. Riktningen för den geografiska identitetsstrukturen angavs alltså genom ett årsmötesbeslut 1963. Till skillnad från de två föregående identitetsstrukturerna var den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya helt ny. Sammanfattningsvis kan det konstateras att samtliga tre identitetsstrukturer för Kenyamissionens hemmafront hade sin bakgrund i någon typ av beslutsdokument på central nivå inom föreningen.

IDENTITETSSTRUKTURERNAS PRAKTISKA UTTRYCK, FEM PRAKTIKER

Jag har hittills identifierat de tre identitetsstrukturer som utmärkte Kenyamissionens hemmafront från dess tillkomst på 1960-talet. Jag har även iakttagit hur dessa fungerade som vägvisare vid några vägval som hemmafronten ställdes inför. Därtill har jag undersökt identitetsstrukturernas historiska förankring i Evangeliföreningen. I enlighet med Ideströms strukturmodell är emellertid identitetsstrukturer inte endast historiskt förankrade i en organisation, utan präglar även dess fortlöpande beslutsprocess. Därför är det angeläget att undersöka förhållandet mellan identitetsstrukturerna inom Kenyamissionens hemmafront och den verksamhet som hemmafronten engagerade sig i.

I det följande kommer jag att granska ett antal verksamhetsformer i SLEF som understödde föreningens Kenyamission under 1960-talet. Verksamhetsformerna benämns *praktiker* i enlighet med Ideströms terminologi. Som tidigare noterats fungerar praktikerna som identitetsstrukturernas praktiska, konkreta uttryck. Enligt redogörelsen för Ideströms praktikbegrepp i kapitel två är en praktik en socialt etablerad, regelbunden aktivitet som i sig uppfyller de mål som ifrågavarande identitetsstrukturer syftar till.¹²⁷ Praktikens kollektiva natur förenar därtill dess deltagare i en gemensam uppgift. De kanske utför olika handlingar, men i ett gemensamt syfte. Aktiviteten får på så sätt en funktion i ett större sammanhang. Samtidigt som aktiviteten pågår, utvecklar den också de färdigheter hos deltagarna som möjliggör uppfyllandet av praktikens målsättning och uppfyller samtidigt de intentioner som

¹²⁷ Ideström 2009, 61.

identitetsstrukturerna uttrycker. Praktikerna är därtill identitetsbefästande. Tack vare regelbundenheten i aktiviteten bekräftas aktuella identitetsstrukturer gång på gång. Varje upprepning fungerar som bekräftelse på de identitetsstrukturer som praktiken uttrycker. Analysen synliggör också samspelet mellan praktiker och beslutsprocesser. Genom sin etablerade, upprepande och kollektiva natur medverkar en praktik över tid till de övergripande beslut som tas i den aktuella organisationen. Att studera verksamhetsformer på detta sätt möjliggör en nyanserad analys av hemmafronten.

I SLEF förekom under 1960-talet ett flertal verksamhetsformer. Några av dessa var tydligare än andra inriktade på SLEF:s missionsarbete. Det är givetvis de senare som är av särskilt intresse i den här avhandlingen. I de fem följande delkapitlen identifieras och analyseras dessa verksamhetsformer ur olika synvinklar. Delkapitlen presenteras här nedan. För att underlätta läsningen har delkapitlen utmärkts med bokstäverna A–E. Det sista delkapitlet behandlar återväxten inom hemmafronten under 1960-talet.

(A) Det första delkapitlet ringar in de verksamhetsformer i SLEF som *riktade in sig på missionsarbetet* och fyllde en funktion inom det. I delkapitel A berörs även i vilken omfattning praktikerna utgjorde en etablerad verksamhet. Enligt Ideströms praktikbegrepp är en av förutsättningarna för att något ska kunna kallas en praktik, att den ingår i ett aktivitetsmönster som formats gemensamt av många människor över en lång tid. En praktik bygger således både på interaktion och på tradition.¹²⁸

(B) Det andra delkapitlet går igenom praktikerna i avsikt att belysa deras *regelbundna och kollektiva natur*. Endast de verksamhetsformer som upprepas och bildar gemenskaper kan sägas uppfylla kravet på en praktik. Den här delen av verksamhetsanalysen tar fasta på kombinationen av identitet och gemenskap och dess konsekvenser för beslutsfattandet inom hemmafronten. Här undersöks också hur praktikerna förmådde utveckla deltagarna för det syfte som eftersträvades.

Det tredje och fjärde delkapitlet berör *praktikernas och identitetsstrukturernas inbördes förhållanden*.

(C) Det tredje delkapitlet undersöker praktikernas eventuellt uttalade *målsättningar*. Utgångspunkten för resonemanget är att en praktik kan uttrycka flera samtidiga identitetsstrukturer. För att en praktik ska uppfylla målsättningarna för sina respektive identitetsstrukturer, måste givetvis praktikens och identitetsstrukturernas målsättningar i väsentlig mån sammanfalla. Den aktuella praktikens målsättning jämförs med identitetsstrukturernas intentioner i syfte att få reda på om

¹²⁸ Ideström 2009, 61.

Missionsfest i Skaftung bykyrka i Sideby den 19 augusti 1969. I predikstolen SLEF:s predikant Bror-Erik Wikström. SLEFs arkiv.

de strävade åt samma håll. Detta ger möjlighet att granska praktikernas och identitetsstrukturernas inbördes förhållande och avgöra om praktikerna fyllde en funktion inom identitetsstrukturerna. Till exempel förmodades SLEF:s gruppresor 1967 fungera inom ramen för SLEF:s missionsarbete och inom denna ram fylla en viss funktion. Den var inte enbart en nöjesresa, den spelade en viss roll i ett visst sammanhang.

(D) Det fjärde delkapitlet undersöker i vilken bemärkelse praktikerna fungerade som *praktiska uttryck* för identitetsstrukturerna. Praktikerna genomgås i syfte att finna de karaktärsdrag som omsatte de tre identitetsstrukturerna i konkreta former. Jag gör här inte något anspråk på att undersöka praktikernas effektivitet, det vill säga hur väl de uppfyllde sina målsättningar i förhållande till identitetsstrukturerna.¹²⁹ Jag nöjer mig med att undersöka praktikernas syften och ställa dem i relation till de aktuella identitetsstrukturerna.

(E) Det femte delkapitlet undersöker *förhållandet mellan den geografiska identitetsstrukturen och de missionsrelaterade praktikerna*. Det har i olika sammanhang framgått att den nya Kenyamissionen under 1960-talet snabbt genomsyrade hemmafronten. Praktikerna granskas i syfte att ta reda på hur det gick till när den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya fick fotfäste inom 1960-talets hemmafront.

129 Ideström 2009, 60–63.

(A) Missionsrelaterade verksamhetsformer

Verksamhetsanalysens första del gäller alltså vilka av SLEF:s verksamhetsformer under 1960-talet som kan klassificeras som missionsrelaterade. De verksamhetsformer som tack vare sin koppling till missionsarbetet kan sägas konstituera sig som missionsanknutna praktiker var: (1) de lokala missionsfesterna, (2) syföreningarna, (3) juniorverksamheten, (4) missionslägret i Jeppo och (5) en gruppresa till Kenya. Jag kommer nu att betrakta deras relation till SLEF:s missionsarbete.

De lokala missionsfesternas kontaktyta till missionsarbetet hade ekonomiska förtecken. Missionsarbetet aktualiserades vid missionsfesterna i samband med att kollekterna pålystes. I övrigt var programmet inriktat på andlig förkunnelse. Missionsfesterna var uppbyggda så att de genererade inkomster som alltså tillföll missionsarbetet. Merparten av inkomsterna härrörde från festernas kollekter, men även från festernas servering. Serveringsinkomsterna gick i regel oavkortade till missionsarbetet, eftersom serveringsingredienserna vanligen donerades och arbetet gjordes på frivillig väg.¹³⁰ Vid den här tiden användes även missionssparbössor för att samla medel till missionsarbetet. Sparbössorna delades ut gratis och var avsedda för enskilda donationer i hemmen. Till missionsfestbilden hörde att deltagarna hämtade sin sparbössa för tömning.¹³¹ Av inkomstredovisningen i *Sändebudet* år 1961 framgick det att en eller ett par sparbössor i allmänhet redovisades till predikanten i samband med en missionsfest. Missionsfesterna fungerade också i övrigt som kanaler för enskilda gåvor till missionsarbetet. Predikanten redovisade gåvorna till SLEF:s expedition i efterskott.¹³² Förutom festinkomsterna var missionsfesternas övriga kontaktytor till missionsarbetet fåtaliga. Programmet under en typisk missionsfest bestod av predikan och en serveringspaus varvade med allsång ur sångboken *Sionsharpan*. Andra programinslag förekom även, såsom strängbandssång, dikter, berättelser, försäljning eller lotterier. Enligt Börje Lillsjö, som medverkade som missions-

130 Sb 11/1957, 14; Lillsjö 2005, 105, 107, 108; SLEF Vb 1969, 7.

131 Lillsjö 2005, 31, 105; Sb 6/1961, 12: Inför sommaren 1961 uppmanade föreståndare Stjernberg via *Sändebudet*: "När det sedan blir japanmissionsfest, tag den med för tömning." Sb 10/1961, 15. Vid missionsfesten i Jakobstads församlingshem 1961 tömdes fyra sparbössor samtidigt. De innehöll sammanlagt 10 878 gmk.

132 Sb 11/1963, 14. Börje Lillsjö berättar om en sådan enskild donation. Lillsjö medverkade vid en missionsfest vid Bläsåsstranden i Pargas år 1963. En av åhörarna kom under serveringspausen och överräckte en stor sedel till Japanmissionen. Därefter tog hon fram en ännu större sedel och sa: "Det här är till Kenyamissionen". Av inkomstredovisningen i *Sändebudet* framgår det att sedeln till Japanmissionen var av valören 50 nya mark medan sedeln till Kenyamissionen var dubbelt så stor.

festpredikant i SLEF på 1960-talet, avvek missionsfesterna till sin uppläggning från vanliga möten genom att programmet var mer omväxlande och genom att det alltid förekom servering.¹³³ Predikanterna hade även med sig föreningens litteratur till försäljning. Enda gången under 1960-talet som en tydligt missionsanknuten talare medverkade vid en missionsfest var sommaren 1964. Då fungerade den japanske pastorn Hisashi Shiobara som en av två ambulerande missionsfestpredikanter i södra Österbotten. Shiobara var, som framgick i samband med missionslägren under 1960-talet, i egenskap av japansk luthersk pastor en representant för SLEF:s missionsfält i Japan.¹³⁴ Att en talare hade anknytning till missionsfältet spelade uppenbarligen ändå ingen avgörande roll när predikanterna sinsemellan fördelade evangelii- och missionsfesternas predikouppdrag. Sommaren 1965 medverkade pastor Shiobara vid SLEF:s evangelifester i Åboland och Nyland, men inte vid missionsfesterna. Samma scenario återkom sommaren 1969 då hemmavarande missionär Gustav Norrback medverkade vid sommarens evangelifester i Åboland, men inte vid missionsfesterna.¹³⁵ Sammanfattningsvis var de lokala missionsfesternas främsta funktion inom föreningens missionsarbete således att samla medel för verksamheten på missionsfältet.

Sy föreningsverksamhet var traditionellt ett sätt att samla medel till olika nyttiga ändamål, till exempel missionsarbete.¹³⁶ Sy föreningsverksamheten var inte förbehållen endast andliga sammanhang. Den tjänade också andra allmännyttiga ändamål i samhället.¹³⁷ Källmaterialet om SLEF:s sy föreningar under 1960-talet visar att sy föreningsmedlemmarna var medvetna om sin betydelse när det gällde det ekonomiska stödet till missionsarbetet.¹³⁸ Men sy föreningsverksamhetens koppling till missionsarbetet var inte enbart av ekonomisk art. Genom sy föreningarna fick medlemmarna kontakter till missionsfältet och information om missionärernas arbete.¹³⁹ De fick rentav förstahandsinformation från missionärerna genom de särskilda brev

133 Lillsjö 2005, 31.

134 SLEF styr. 29.8.1961, § 8. Shiobara studerade teologi under ett par år vid Åbo Akademi.

135 Sb 4/1964, 15–16; Sb 5/1965, 97–98; Sb 5/1969, 17–18.

136 Se Wejryd 2005, 102–188.

137 Voittosaari 1994, 3.

138 Uv 11/1963, 173. ”Hur mycket har inte detta arbete förringats och begabbats av de världsvisa. Och vi medger villigt, att sy föreningsarbetet utföres under mycket anspråklösa yttre former. Men stundom frestas man tänka: Kanske är det just därför det utträttat så stora ting för Guds rike.”

139 Se Wejryd 2005.

som dessa skrev till syföreningar. Genom sitt handarbete utövade syföreningarna också inflytande på främmande och fjärran belägna samhällen. Exempel på detta var skolbyggnader och sjukvård som byggdes upp med syföreningsmedel.¹⁴⁰ Med Kenyamissionens inträde i SLEF förstörades kontaktytan mellan syföreningarna och missionsarbetet. Antalet missionssyföreningar ökade nämligen under 1960-talet. Detta skedde genom att befintliga syföreningar bytte verksamhetssyfte och även så att helt nya syföreningar bildades. Syföreningsverksamhetens primära funktion inom missionsarbetet var således att samla ekonomiska medel, men även att hålla kontakt med missionsfältet. Verksamheten hade därtill andra funktioner, bland annat att samla människor till andlig och social gemenskap på lokalplanet.

Juniorerna engagerades flitigt i missionsarbetet inom SLEF på 1960-talet och deras insats var betydande. Redan före Kenyamissionens tillkomst hade juniorerna samlats till så kallade missions- och offerdagar.¹⁴¹ På 1960-talet var juniorerna en resurs som SLEF räknade med. Då föreningens föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg år 1963 uppmanade till insats för den nyligen påbörjade Kenyamissionen, riktade han sig särskilt till några grupper. Dessa grupper var juniorerna, missionssyföreningarna och "missionsvännerna". Juniorerna nämndes först.¹⁴² Deras ekonomiska insats för missionsarbetet under 1960-talet var således betydelsefull.¹⁴³ Juniorernas insamlingsändamål var ofta konkreta, till exempel en kyrkklocka eller katekeser till missionsfältet.¹⁴⁴ Även under juniorlägren uppmärksammades missionen i form av missionsstimmar.¹⁴⁵ Ett exempel på detta under Japanmissionens tid var den japanske stipendiaten Hisashi Shiobaras besök på juniorlägret i Öster-Yttermark:

Pastor H. Shiobara berättade för oss om Japan och skrev, till vår stora förtjusning, med japanska skrivtecken i våra namnhäften. Trevligt och lärorikt hade vi det på våra gruppsamtal. Där fick vi fråga och samtala med varandra och med gruppledaren. Att missionsintresset var stort bland alla juniorer kom bl.a. fram vid dessa samtal.¹⁴⁶

140 Uv 10/1969, 6–7.

141 Uv 10/1963, 163.

142 Uv 9/1963, 144.

143 SLEF Vb 1968–1969, 13. Åren 1968–69 samlade juniorerna in 7 093 mk respektive 8 213 mk för missionsarbetet. Som jämförelse kan nämnas att Evangeliska Ungas avdelningar i mitten av 1960-talet samlade in totalt knappt 26 000 mk för Kenyamissionen.

144 Uv 11/1964, 72; Uv 12/1964, 187.

145 Uv 9/1964, 142.

146 Uv 11/1964, 173.

Juniorerna hade således ett omvittnat intresse för missionsarbetet. På vissa orter bildade juniorerna skilda syföreningar som verkade för missionsarbetet.¹⁴⁷ Juniorverksamhetens funktion i missionsarbetet hade därmed främst ekonomiska förtecknen, men måste givetvis också betraktas som ett led i skapandet av en ny generation understödjare.

Missionslägren i Jeppo var från starten 1956 inriktade på föreningens missionsuppgift. Till en början var Japanmissionen aktuell. På 1960-talet kom Kenyaminationen in i bilden. I slutet av årtiondet var denna i praktiken missionslägrens kontaktyta till SLEF:s missionsarbete, eftersom arbetet i Japan föll ur bilden. Missionsarbetets synlighet och närvaro vid missionslägren varierade dock från år till år. Under missionslägerverksamhetens initialske hade lägren en klar koppling till missionsarbetet. Det syntes i de första årens schemalagda diskussioner om SLEF:s missionsarbete.¹⁴⁸ Ändamålet med diskussionerna var uppenbarligen att bidra till ett ökat intresse för missionsarbetet inom föreningen. Åren 1963 och 1964 presenterades SLEF:s nya missionsfält i Kenya för missionslägerdeltagarna. Därpå följande år hade lägerarrangörerna inbjudit Olle Timgren, före detta Tanzaniamissionär, att medverka. Detta kan uppfattas som ett sätt att rikta blickarna mot Afrika i ett läge då SLEF inte ännu hade egna missionärer i hemlandet som kunde berätta om förhållandena i Afrika.¹⁴⁹ Totalt sett var dock de konkreta programinslagen om missionsarbetet under 1960-talets missionsläger få i jämförelse med övriga programinslag. Till och med då hemmavarande missionärer medverkade höll de predikningar eller bibelstudier. Vid 1966 års missionsläger var missionsarbetet särskilt starkt framträdande. Då hölls ett föredrag om Kenya vid sidan av ett par andra mer allmänna missionsföredrag.¹⁵⁰ Till de ökade missionsinslagen vid 1966 års missionsläger bidrog arbetets gynnsamma utveckling på fältet i Kenya. Ett alldeles särskilt missionsinslag utgjorde den missionärsutsändning som ägde rum vid missionslägret samma år.¹⁵¹ Det var den första missionärsutsändningen vid ett missionsläger. Akten

147 Uv 9/1965, 142. I Ungdomsvännens juniorspalt 1965 berättades om "flera små syföreningar som just nu håller på att komma igång. De arbetar förvånansvärt bra och växer sig större och större. Det är vanliga små flickor, som på det sättet vill föra ut evangelium till hednaland."

148 Sarelin 2016, 122 ff.

149 Programblad för missionslägret 1965 (SLEFA); Tidningsurklipp 13.8.1965, ur okänd dagstidning. Pastor Olle Timgren höll missionsföredrag.

150 Sarelin 2016, 66, 125; Uv 10/1967, 16. Rubrikerna för missionsföredragen var Gunnar Nylunds "Huru läser vi Matt. 28:18–20", Mikael Sandells "Huru få missionssinne" och Anders-Gustaf Stjernbergs "De öppna dörrarna i Kenya".

151 Uv 10/1966, 152–153, 161.

Majgret Stjernberg (gift Lillsjö) välsignades för missionärsuppdrag i Kenya vid missionslägret i Jeppo år 1966. Stjernberg verkade i Kenya som lärare åren 1966–1971. Foto Åke Lillas.

gjorde starkt intryck på lägerdeltagarna. Den beskrevs som lägrets höjdpunkt.¹⁵² Att missionslägret år 1966 fick stå värd för en missionärsutsändning säger något om den status som lägret vid det laget hade uppnått. Tidigare ”missionärsinvigningar” och ”missionärsavskiljningar” hade ägt rum vid föreningens årsfest eller vid andra för ändamålet särskilt arrangerade sammankomster. Att den missionärsutsändning som stod i tur år 1966 förlades till årets missionsläger visar att lägret betraktades som hemvist för föreningens missionsfolk.¹⁵³ I slutet av årtiondet fick missionslägren i Jeppo ytterligare en anknytning till missionsarbetet då lägerdeltagarna fick möjlighet att möta föreningens fyra Kenyamissionärer, som deltog i missionslägren. Missionslägrens funktioner inom SLEF:s missionsarbete under 1960-talet var således två, att förkovra deltagarna andligt och att rikta deras blickar på missionsuppgiften.

SLEF:s gruppresa till Kenya år 1967 var av naturliga skäl starkt knuten till SLEF:s missionsarbete. Även om den effektiva tid som resenärerna tillbringade i omedelbar anslutning till SLEF:s missionsarbete i Kenya var kort i jämförelse med den totala restiden, var resan ändå klart inriktad på missionsarbetet. Resenärerna fick bland annat stifta bekantskap med det arbete som SLEF stod i beråd att utveckla i västra

152 Att det var en omvälvande händelse framgår av reportagen både i Sändebudet och Ungdomsvännen. Missionärsavskiljningen refererades med både känsla och inlevelse.

153 Beslutet om den ungefärliga tidpunkten för avskiljningen togs av SLEF:s styrelse i maj 1966. Då nämndes inget om orten, däremot att avskiljningen borde ske i slutet av sommaren. Detta kan tolkas så att missionslägret trots allt inte var det primära. Snarare var det tidpunkten som avgjorde. SLEF styr. 20.5.1966, § 6: ”Frågan om nya missionärer: Beslöts att magister Stjernbergs missionärsavskiljning bör ske i slutet av sommaren och att hon före avfärden till Kenya under några månader besöker en missionärsskola i England.”

Kenya.¹⁵⁴ Resan utnyttjades också som underlag för SLEF:s styrelse inför dess fortsatta behandling av missionsrelaterade ärenden. Resans främsta funktion i SLEF:s missionsarbete var kanske ändå dess uppgift i vidare bemärkelse inom SLEF, att inspirera och informera om missionsarbetet i Kenya.

Enligt Ideströms praktikkoncept bygger en praktik även på tradition. I vilken mån var dessa fem verksamhetsformer etablerad verksamhet? De fem verksamhetsformerna – de lokala missionsfesterna, syföreningarna, juniorverksamheten, missionslägret och gruppresan till Kenya 1967 – befann sig sinsemellan i olika skeden när det gällde tradition. Missionsfesterna utgjorde en verkligt traditionell verksamhet i SLEF, med långa anor ända från slutet av 1800-talet. Också syföreningarna hade långa historiska anor. De var även vitt spridda i regional bemärkelse och sålunda i det avseendet etablerade. Detsamma gällde juniorverksamheten. Missionslägret i sin tur var ett regionalt läger i likhet med många andra läger inom SLEF. Det skiljde sig dock från dessa genom sitt tema, missionsarbetet. Missionslägrets historia var vid tiden för Kenyaminationens tillkomst i SLEF mycket kort, endast sju år hade förflutit sedan det första missionslägret 1956. Gruppresans kvalifikationer som renodlad praktik kan i detta skede naturligtvis ifrågasättas, eftersom den inte ännu var en etablerad verksamhetsform.¹⁵⁵ Det är endast i ljuset av senare års gruppresor till missionsfältet som man kan betrakta gruppseverksamheten under 1960-talet som en praktik. Av den anledningen inkluderas även gruppresan till Kenya 1967 i den fortsatta analysen. Med beaktande av detta kan det sammanfattningsvis konstateras att alla fem praktikerna kan anses etablerade. Men i sin uppbyggnad av ett ”gemensamt format aktivitetsmönster”, för att tala med Ideström, befann de sig under 1960-talet i olika skeden.

Förutom de fem nämnda verksamhetsformerna fanns det, vilket redan antytt, även andra aktiviteter genom vilka föreningens missionsarbete understöddes ekonomiskt. SLEF:s allmänna mötesverksamhet var en sådan verksamhet, eftersom SLEF:s predikanter tidvis reste ”för missionen”. Detta innebar att vid de samlingar där predikanterna medverkade upptogs det kollekt till SLEF:s missionsarbete.¹⁵⁶

154 Btff 29.3.1966, Sven Klemets och Gustav Norrback till styrelsen; Sb 1/1968, 18–19.

155 Se Falkenberg, 2000; <http://www.uppslagsverket.fi/bin/view/Uppslagsverket/Turism>. 2015. Den första sällskapsresan från Finland gjordes år 1951 till Madrid. Resor till Kanarieöarna började göras från år 1956. Regelrätta charterresor började ordnas från Finland på 1960-talet. Det var då fråga om färdigt planerat resepaket med destination Spanien eller Kanarieöarna. Gruppsekonceptet hade dock redan på 1950-talet använts inom landet med bussar och båtar som transportmedel. I denna mening hade inom SLEF företagits gruppresor, till exempel till årsfesterna i Helsingfors då man från Österbotten reste i gemensam tågvaagn.

156 SLEF styr. 15.1.1957, § 8.

Denna typ av verksamhet var dock som helhet inte i samma utsträckning missionspräglad som de fem aktuella verksamhetsformerna. En annan av SLEF:s verksamhetsformer, publikationsverksamheten, berörs inte heller i det här sammanhanget eftersom den inte kan betraktas som en praktik. Det ska dock påpekas att i synnerhet SLEF:s tidskrifter var en central kontaktlänk mellan respektive läsekrets och SLEF:s ledning och anställda, de utsända missionärerna inräknade.

(B) Regelbunden gemenskap

Verksamhetsanalysens andra del belyser praktikernas regelbundenhet och kollektiva natur. Jag undersöker först i vilken mån praktikerna var föremål för upprepning och sedan hur de tillgodosåg den kollektiva karaktären eller ”vi-känslan”. De interna relationerna utgör centrala komponenter i utformningen av en tydligt avskild grupp. Gruppens identitet är i sin tur av betydelse för gruppens slagkraft och för hur organisationen förhåller sig till sin omvärld. Jag kommer också att undersöka på vilka sätt praktikerna utvecklade deltagarna med tanke på praktikernas syften.¹⁵⁷

Upprepad gemenskap

Samtliga praktiker utom gruppresan var regelbundna, antingen så att de upprepades veckovis eller årligen. De lokala missionsfesterna och missionslägret i Jeppo återkom årligen. Missionslägertraditionen var emellertid inte från början självklar. Tack vare genvägen hos deltagarna och välvillighet från de lokala arrangörernas sida blev det dock möjligt att år efter år arrangera missionsläger i Jeppo.¹⁵⁸ Också en årlig gemenskap kunde på sikt utvecklas och bli stark. Om det vittnar Bengt Djupsjöbacka i sin tillbakablick på missionslägren i Jeppo, där han under flera år verkade som präst: ”Genom missionslägren har Jeppobor, som upplåtit sina hem som övernattningsplats, blivit bekanta med många från andra trakter. Denna gemenskap har man velat upprätthålla genom att år efter år träffas vid Jeppolägren.”¹⁵⁹ Den gemenskap som skapades mellan mottagande ortsbor i Jeppo och tillresta gäster växte sig enligt Djupsjöbacka grundmurad. Den praktik som befann sig i startgroparna inför en

¹⁵⁷ Idestrom 2009, 60–63.

¹⁵⁸ Sarelin 2016, 23.

¹⁵⁹ Sarelin 2016, 199.

förestående upprepning var som redan nämnts gruppreseverksamheten. I materialet om 1967 års gruppresa till Kenya nämns inget om någon uppföljning. Huruvida gruppresan 1967 sågs som början till en ny verksamhet, en engångshändelse eller bara ett försök att i akt och mening se hur försöket skulle utfalla, framkommer inte. I ljuset av 1970-talet framstår det dock klart att gruppresan 1967 var den första i raden av tämligen tätt genomförda gruppresor till missionsfältet. Upprepningen kom igång från år 1971 och förverkligades därefter i regel vartannat år. Trots att gruppreseverksamheten blev tradition var det givetvis inte samma grupp som gång efter gång besökte missionsfältet. Den praktik som stod för den tätaste samlingsfrekvensen var syföreningsverksamheten. Syföreningarna skilde sig även i en annan bemärkelse från de övriga fyra praktikerna. Till skillnad från syföreningsverksamhetens homogena gemenskaper var de övriga praktikerna mer sporadiskt sammansatta. De bestod av dem som för tillfället samlades till missionsfest, missionsläger, juniormöte eller företog en gruppresa. I kontrast till detta var det i regel samma personer som träffades till symöte vecka efter vecka. Något motsvarande gällde visserligen för juniorverksamheten, men där var omsättningen på deltagarna av naturliga skäl större. Vintertid arrangerades såväl sy- som juniormöten i regel varje vecka. Med sin homogena karaktär utgjorde syföreningarna stabila gemenskaper som ofta sträckte sig över flera årtionden. Samtidigt som de var tydligt avgränsade grupperingar upptog de kontinuerligt nya medlemmar från närmiljön under hela 1960-talet.

För att åstadkomma regelbunden verksamhet krävs någon form av insats. De iakttagna praktikerna drevs av olika aktörer. Initiativet till lokala missionsfester togs av SLEF:s predikanter som i sin tur kommunicerade med lokala ortsbör.¹⁶⁰ För syföreningarnas och juniorgruppernas vidkommande låg initiativet hos lokala ledare runt om i bygderna. De återkommande missionslägren under 1960-talet får tillskrivas Evangeliska Ungas avdelning i Jeppo. Den handhade initiativet, planeringen och det praktiska genomförandet av missionslägren. Verksamhetens regelbundenhet och upprepning var således resultatet av ett samarbete mellan SLEF:s anställda, lokala ortsbör och i många fall även de lokala församlingarna. Det kan därmed konstateras att samtliga fem praktiker var föremål för någon form av upprepning. På så sätt bekräftades gång på gång de rådande identitetsstrukturerna. Tätheten hos en verksamhetsform bidrog till att stärka identiteten eftersom ökad intensitet ytterligare stärkte de rådande identitetsstrukturerna. Också det omvända gällde: om praktikintervallet glesnade, försvagades identitetsstrukturerna.

160 Sb 2/1961, 13.

Arbetsgemenskap i SLEF:s avdelning i Helsingfors. Från vänster Charles Isaksson, Gretel Lasén, Sirkku Hildén, Hjördis Westerlund och Hjalmar Westerlund. SLEF:s arkiv.

Kollektiv gemenskap

Praktikerna skapade olika typer av gemenskap som var för sig bidrog till utvecklandet av vi-känslan bland deltagarna. I samtliga aktuella praktiker kan man iakttå några typer av gemenskap: *arbetsgemenskap*, *andlig gemenskap*, *social gemenskap* och *gemenskap i förhållande till ett större sammanhang*. Dessa gemenskapsformer förekom i regel sida vid sida.

Arbetsgemenskapen formades kring de praktiska insatser som krävdes i syfte att förverkliga gruppens verksamhet och mål. För de lokala missionsfesternas del handlade det om att på festorterna iordningställa festlokalen, bjuda in folk, skjutsa och härbärgera predikanter samt ombesörja servering.¹⁶¹ Uppgifterna vid missionslägren i Jeppo var motsvarande. Till detta kom insatser i samband med missionslägrens planering samt inkvartering av lägergäster.¹⁶² Syföreningarnas arbetsgemenskap bestod av ett oavbrutet handarbete i syfte att kunna ordna försäljning av alstren till förmån för missionsarbetet.¹⁶³ Även juniorverksamheten utgjorde en arbetsgemenskap. Juniorgrupperna höll om vartannat ”program- och arbetsmöten”.¹⁶⁴ Juniorernas produkter såldes och inkomsten tillföll missionsarbetet. Missionsintäkter genererades även via juniorernas lotterier.¹⁶⁵ Juniorer bildade också syföreningar som verkade för missionsarbetet.¹⁶⁶

161 Lillsjö 2005, 70–75, 105.

162 Uv 10/1959, 158; Sarelin 2016, 33 ff, 48, 199.

163 Sb-Uv 7/ 1971, 8; Sb-Uv 4/1975, 14–15; Hemåt 1990, 80–81; Hemåt 2014, 132.

164 Uv 7/1966, 112.

165 Uv 10/1966, 161.

166 Uv 9/1965, 142.

Andlig gemenskap skapades bland dem som tillsammans lyssnade till den andliga förkunnelse som förmedlades vid missionsfester, missionsläger, sy- och juniormöten samt under gruppresan. Även om den andliga förkunnelsen i alla dessa sammanhang var riklig, verkar den inte i någon större utsträckning ha omsatts i spontana, personliga samtal mellan deltagarna. Materialet innehåller inga exempel på att förkunnelsen skulle ha resulterat i förtroliga samtal eller fri bön inom aktiviteternas ramar. Denna typ av andlig gemenskap verkar inte ha präglat SLEF:s verksamhet. Kanske utövades det gemensamma tros livet i stället i form av den rikliga allsång som var något som förenade praktikerna. Trots att symötesverksamheten under 1960-talet präglades av en riklig mängd andakter, fanns det sådana som talade för ett rikligare bruk av Bibeln vid symötena, vilket kan tolkas som ett uttryck för behovet av en fördjupad andlig gemenskap vid symötena.¹⁶⁷

Social gemenskap förekom givetvis i alla praktiker, men främjades ytterligare av aktiviteter som avvek från standardprogrammet. Syföreningar gjorde utfärder, juniorer samlades till "sammandragningar" och läger och missionslägerdeltagarna gjorde utflykter.¹⁶⁸ Man sökte sig alltså utanför gruppens normala aktivitetsmönster och upplevde "omvärlden" som grupp. I vid bemärkelse var även gruppresegemenskapen ett sådant gemenskapsuttryck. Ett antal medlemmar ur hemmafronten bildade en grupp som företog en "sällskapsresa" till Kenya. Även samvaron mellan missionslägerdeltagare och ordsbor, då tillresta gäster övernattade på lägerorten, var exempel på sådan social gemenskap. Detsamma gällde då predikanter i samband med lokala missionsfester gavs husrum ute i byarna.¹⁶⁹ Sådana gånger utvecklades gemenskapen mellan värdfolk och predikanter.

Gemenskap med ett större sammanhang aktualiserades då folk från hemmafrontens perifera delar mötte upp till storsamlingar, till exempel missionslägret i Jeppo. Gemenskap med ett större sammanhang kände också missionärerna i Kenya efter den genomförda gruppresan 1967. Tiden med gruppen på missionsfältet hade upp-

167 Sb 7/2005, 2–3. Lilly Stenback, syföreningsaktiv i Övermark: "Men det som ändå har varit bäst är den andliga biten med andakter, berättelser och sånger. Lilly nämner att speciellt sångerna betytt mycket för henne. Hon funderar, att man nog använt Sionsharpan under hela tiden."; Sarelin 2016, 37, 43, 48, 89, 143, 164; Uv 11/1963, 172–173: "Låt Bibeln komma till heders på våra symöten. Intet möte utan bön och bibelläsning. Det är givet."

168 Sb-Uv 14/1978, 7. Tillbakablick på syföreningsverksamheten i Pargas: "Utfärder ha företagits både till sjöss och lands med motorbåt och bilar."; Uv 10/1961, 152. Utfärd från missionslägret till Jeppo gård. Juniorläger och juniorsammandragning, se till exempel Uv 7/1966, III.

169 Erikson 1975, 73; Lillsjö 2005, 75, 107; Hemåt 2017, 101. Ingvar Dahlbacka "En festresa i evangelifesternas barndom".

levts som att ”vara hemma”, det vill säga i hemlandet. I det fallet utgjordes det större sammanhanget av SLEF, kanske rentav av hela Finland.¹⁷⁰ Även syföreningsverksamheten vittnade om ett större sammanhang.¹⁷¹ Detta sammanhang var missionsarbetet och den gemensamma uppgiften att föra ”evangeliet om Kristus” till missionsfältet.¹⁷² Även om symötesgemenskapen var viktig, så hade den gemensamma uppgiften företräde. Källmaterialet ger intrycket att den interna gemenskapen inte var huvudmålet. Gemenskapen framträder inte som den viktigaste identitetsskapande komponenten inom hemmafronten. I stället framhålls det gemensamma målet som man arbetade för, ”Guds rikets utbredande i hem- och hednaland” som en syföreningsmedlem uttryckte sig.¹⁷³ Syföreningsmedlemmarna deltog inte i symöten enbart för gemenskaps skull.¹⁷⁴ Huvudsyftet var det missionsarbete som medlemmarna var med om att utföra på missionsfältet. Även den växelverkan som förekom syföreningar emellan bildade ett sådant större sammanhang.¹⁷⁵ Allt detta bekräftar det som enligt Idestrom utmärker en praktik: att praktiken ingår i ett vidare sammanhang än praktiken i sig.¹⁷⁶

Utvecklande gemenskap

Till den kollektiva karaktären hörde även praktikernas funktion att utrusta sina deltagare för det goda syfte som man kollektivt eftersträvade. Materialet visar att de fem praktikerna utrustade deltagarna i flera olika avseenden. Följande fyra aspekter framkommer i materialet: *andlig förkovran*, *kunskaper* och *praktiska färdigheter* samt *känslomässigt engagemang*.

170 Sb 4/1968, 7. I en hälsning till Sändebudets läsare skrev Sven Klemets att ”det kära” besöket från hemlandet ”var verkligen en stor uppmuntran för oss härute. Det var som om vi varit hemma några dagar.”

171 Uv 11/1963, 172–173; Sb 12 1969; 3. Sb 7/2005, 2–3.

172 Uv 11/1963, 172–173; Uv 3/1966, 39, Sb-Uv 2/1978, 6; Sb 12/1969, 8–9; Sb-Uv 4/1978 3, 5; Sb-Uv 14/1978, 7; Hemåt 1988, 44; Sb 7/2005, 2–3. Uv 10/1969, 6–7.

173 Uv 11/1963, 172–173. ”Just detta: Guds rikets utbredande i hem- och hednaland, och ingenting mindre, är målet i syföreningsverksamheten.”

174 Sb 7/2005, 2–3. Lilly Stenback i Övermark vittnade om att syföreningsgemenskapen gynnades av det gemensamma ändamålet: ”Att få arbeta för ett gott ändamål har helt naturligt svetsat samman gruppen och speciellt om man fått bidra till ett speciellt ändamål på missionsfältet.”

175 Uv 3/1966, 12; Sb 12/1969, 12–16. Missionärerna skrev brev från fältet till syföreningarna. Genom SLEF:s tidskrifter idkade syföreningarna växelverkan med andra syföreningar i form av hälsningar. Det ordnades även träffar där fler syföreningar kom samman.

176 Idestrom 2009, 61.

För det första utrustades praktikdeltagarna i *andligt avseende*. Det skedde främst genom predikningar. I synnerhet de lokala missionsfesterna och missionslägren innehöll rikligt med predikningar, men även de övriga praktikerna bjöd på andlig vägkost. Gruppresans deltagare deltog i och medverkade vid gudstjänster i Kenya.¹⁷⁷ Symötes- och juniormötesdeltagare lyssnade till andakter och bibelstudier. Enligt uppgift var de andliga inslagen vid symötena tillräckliga för att bidra till uppehållandet av troslivet hos enskilda medlemmar. Om detta vittnar Naima Dahlbacka i Terjärv: ”Syföreningsverksamheten har varit stommen för hela det andliga livet. Man arbetar för missionen när man själv får leva av evangeliet.”¹⁷⁸ Enligt Dahlbacka var de andliga inslagen vid symötena så viktiga att de utgjorde den andliga ryggraden i de enskilda syföreningsmedlemmarnas liv också mellan symötena. Symötet fyllde därmed en andlig funktion inom hemmafronten: det stärkte de enskildas andliga liv. Med andra ord befäste symötet den teologiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten. ”Gudsordet” fick symötesdeltagarna genom andakterna och högläsningen samt allsången ur *Sionsharpan*. Målet med förkunnelsen verkar att ha varit att skapa ett missionssinnelag. Den andliga förkunnelsen sågs som vägen till ett missionsintresse. Föreståndare Stjernbergs sammanfattning av missionslägret år 1966 är ett exempel på detta resonemang: ”Missionstanken blev ingående belyst såväl i ljuset av Guds ord som i ljuset av det arbete som våra missionärer utför inom den lutherska kyrkan i Kenya.”¹⁷⁹ Enligt ett referat från samma missionsläger skrivet av Bertha Petell formulerade en talare sambandet mellan förkunnelse och ”mission” så här: ”Mission är att vi själva äter av livets bröd och att vi bär ut det till andra.”¹⁸⁰ Genom rikligt bruk av andakter, predikningar och bibelstudier fick deltagarna den vägkost som gjorde dem skickliga att verka för andra.

För det andra utrustade praktikerna sina deltagare med rent kunskapsmässiga *upplysningar* och information om missionsland och missionsarbete. Tanken var att detta skulle gagna missionsunderstödet. Det kan man se av en uppmaning som SLEF:s föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg år 1966 gav till missionär Gustav Norrback. Stjernberg bad Norrback att i SLEF:s tidskrifter tillhandahålla så utförlig information som möjligt om SLEF:s missionsarbete, inte minst med

177 Sb 1/1968, 6–9; Uv 2/1968, 6–7.

178 Hemåt 1988, 30.

179 Sb 8/1966, 174–176.

180 Uv 10/1966, 152–153, 161.

tanke på behovet av nya missionärer. Stjernberg räknade med att en så klar bild som möjligt av missionsarbetet skulle gagna understödet.¹⁸¹ Det gavs upplysningar om land och folk, kultur och geografiska förhållanden, men också information om missionärernas arbete och stationeringsorter. Impulser av detta slag förekom i syföreningsverksamheten, i juniorverksamheten och vid missionslägren.¹⁸² I detta avseende stod gruppresan 1967 i en särställning: resenärerna fick med egna ögon se landet Kenya och fick på ort och ställe initierad kännedom om missionsarbetet. Däremot var det sparsamt med denna typ av information vid de lokala missionsfesterna.

För det tredje uppmanades hemmafronten till konkreta *handlingar*, bland annat till förbön, missionsarbetet till fromma. Sådana uppmaningar förekom i synnerhet vid missionslägren i Jeppo. Lägerdeltagarna fick höra att hemmafrontens uttryckliga uppgift var att be om nya missionärer.¹⁸³ De anmodades också att inte svika sin nya missionsuppgift i Kenya. Missionärerna uppmanade syföreningarna till förbön i sina brev. Likaså bjöd SLEF:s tidskrifter ofta på uppmaningar till förbön för missionärer och missionsarbetet samt även på uppmaningar att ihågkomma missionärerna med brev.¹⁸⁴

För det fjärde förmådde praktikerna beröra deltagarna *känslomässigt*. Om detta vittnade i synnerhet lägerreferaten från missionslägren i Jeppo. Det var för övrigt inte lika vanligt med referat från de övriga praktikerna. Enligt referaten förmådde missionslägren i Jeppo på 1960-talet sätta känslor i svall. När den japanske stipen-

181 Btff 24.11.1966. Anders-Gustaf Stjernberg till Gustav Norrback. Btff 27.5.1969. Gustav Norrback till okänd mottagare: "Det är en sak som kommit att stå allt mera klar för mig: Vårt folk måste få mera information. Saklig sådan. Grundlig information. Man kan visserligen diskutera vad man i dylika sammanhang menar med "saklig" resp. grundlig! men faktum kvarstår dock: Information."

182 Btff 1.11.1963. Gustav Norrback till SLEF:s styr, pt 11; Btff 12.12.1963. Gustav och Märta Norrback till syföreningarna. I sina brev till syföreningarna beskrev Gustav Norrback klimatet, människorna, bostäderna, odlingarna och maten. Uv 9/1964, 142; Uv 2/1966, 27; Uv 3/1966, 41; Uv 2/1968, 14; Programblad för missionslägret 1967 (SLEFA); Uv 7-8/1969, 17.

183 Uv 10/1965, 150-152; Uv 10/1967, 16. Vid missionslägret 1966 uppmanades lyssnarna av föreståndare Stjernberg att ta till vara de möjligheter till insatser som just då stod till buds i Kenya. "Vi har öppnade dörrar till att föra ut Kristi evangelium. Må vi tacka Gud för det. Ja, må vi inte svika vår uppgift, utan verka medan dagen varar. Natten kommer då ingen kan verka." Också därpå följande år manade föreståndare Stjernberg till aktiv insats. Han framhävde behovet av fler missionärer och påminde hemmafronten om dess uppgift att be om sådana. "Det stora problemet för missionsarbetet är bristen på arbetare. Flera missionärer skulle behövas för att behovet någorlunda skulle tillfredsställas. 'Bedjen fördenskull skördens Herre'."

184 Uv 11/1963, 168; Uv 11/1965, 169. "Är du med genom förbön och offer och sprider ut Ordet om vår levande förlossade till dem som ännu inte haft förmånen att höra evangeli glada budskap?"

diaten pastor Shiobara vid missionslägret 1965 tog avsked av de vänner han fått i SLEF, ”dallrade det helt visst i mångas hjärtesträngar”.¹⁸⁵ Det talades också om Majgret Stjernbergs missionärsutsändning vid missionslägret i Jeppo år 1966 som ”en gripande akt”.¹⁸⁶ Efter akten följde ”en rad innerliga hälsningar”.¹⁸⁷ Predikant Walter Fredriksson beskrev kyrkkvällen vid missionslägret 1965 som ”stämningfull”.¹⁸⁸ Dessa formuleringar vittnar om att den hemmafront som samlades till missionsläger var både engagerad och berörd.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att samtliga praktiker till sin natur var kollektiva och förmådde skapa en mångsidig gemenskap, som på olika sätt stärkte den relationella karaktären. Praktikerna föreföll dock mer målinriktade än gemenskapsinriktade. Som helhet utvecklade praktikerna i flera avseenden sina deltagare för det vidare sammanhang i vilket de ingick och för det goda syfte som de eftersträvade.¹⁸⁹

(C) Praktikernas målsättningar

Verksamhetsanalysens tredje del belyser praktikernas förhållande till identitetsstrukturernas inneboende strävan. Jag har tidigare undersökt identitetsstrukturernas bakgrundsbeslut och i det sammanhanget noterat de tre identitetsstrukturernas inneboende strävan. För den teologiska identitetsstrukturens del noterades en ursprungssträvan att utbreda ”Evangelii Ord” i enlighet med Bibeln och den lutherska läran och bekännelsen, för den lokalbaserade identitetsstrukturens del en strävan att lokalt samla ortsbor och i synnerhet ungdomar kring SLEF:s målsättning. För den geografiska identitetsstrukturens del noterades en strävan att rikta in hemmafronten på det nya missionslandet och missionsfältet i Kenya. I och med att praktikerna utgör identitetsstrukturernas praktiska uttryck, är det rimligt att förvänta sig att deras målsättningar sammanfaller med identitetsstrukturernas.

Aldrich och Ruef konstaterar i sin forskning att medlemmar i en grupp i hög grad förändras i enlighet med gruppens målsättning, dock inte så att de därmed helt

185 Uv 10/1965, 150–152.

186 Uv 10/1966, 152–153, 161.

187 Sb 8/1966, 174–176.

188 Uv 10/1965, 151.

189 Idestrom 2009, 61.

ger avkall på sig själva till förmån för gruppens mål.¹⁹⁰ Det här innebär att en grupp fortfarande kan förändras till följd av något som initieras av någon medlem i gruppen. Det är alltså inte självklart att en praktik för all framtid strävar i sin ursprungliga riktning. Om det visar sig att en praktik på detta sätt börjar avvika från sin inriktning tyder det följaktligen på att identitetsstrukturerna är stadda i förändring eller att en eller flera nya identitetsstrukturer håller på att ta över. I det här fallet, där en praktik tillåts spegla flera samtidiga identitetsstrukturer, innebär det att en praktik kan ha flera olika målsättningar. En och samma praktik kan då uppfylla de tre aktuella identitetsstrukturernas syften helt eller delvis. Detta förhållande kan därtill ändra från tid till tid. Härnäst undersöker jag vilka de målsättningar var som de fem praktikerna uttryckte under 1960-talet, för att jag sedan ska kunna jämföra dem med de tre identitetsstrukturernas ursprungssyften.

De lokala missionsfesternas syfte

De lokala missionsfesterna utgjorde en del av den omfattande evangelifestverksamhet som Evangeliföreningen började bedriva redan under 1880-talet. Festerna kallades till en början *filialfester*, eftersom de utgjorde filialer till Evangeliföreningens årsfest som på den tiden firades i Helsingfors. Evangelifesterna kom att bli en av föreningens genom tiderna mest omfattande och omtyckta verksamhetsformer.¹⁹¹ Festverksamheten följde ett mönster som prästmannen Johannes Bäck hade utarbetat på 1880-talet.¹⁹² Stor vikt lades vid samarbetet med de lokala lutherska försam-

190 Aldrich & Ruef 2006, 130. "Organizational emergence is marked by organizational boundaries coming into focus. With definite boundaries, an organization is no longer merely an aggregation of individuals. In their organizationally defined roles, people now constitute an entity that differs radically from the accumulation of individual self-interests. In this respect, there may be an asymmetry in members' orientations to their organizations: their options have narrowed, their careers have been altered, and new identities have been constructed. They do not need to renegotiate their relationship to their organization each day. Members have learned a great deal and have begun to take it for granted. We have described the social construction of organizational identity in a way that emphasizes outcomes favorable to an organization, with supportive behavior following from a variety of social processes. However, we have not meant to imply an oversocialized view of membership, in which people are simply role-takers and role-fillers rather than self-conscious actors (Granovetter, 1993). Organizational changes do occasionally occur: ideas can change, creative insights might blossom, and taken-for-granted worlds may be overturned."

191 Hemåt 2017, 93 ff.

192 Erikson 1975, 13.

lingarna.¹⁹³ I och med att Evangeliföreningen år 1898 beslöt att inleda missionarbete i Japan, kom festverksamheten även att fungera som en kanal för missionsunderstödet. Från slutet av 1800-talet utannonserades en del fester som kombinerade evangeli- och missionsfester. I praktiken såg festkonceptet i stort sett likadant ut oberoende av vad festerna kallades.¹⁹⁴ Festerna var geografiskt vitt spridda. Detta gällde också för missionsfestverksamheten under 1900-talet. Så gott som alla församlingar inom Borgå stift berördes av SLEF:s missionsfestverksamhet ännu på 1960-talet.¹⁹⁵ Festerna nådde långt ut i periferin och samlade även dem som bodde avsides i skärgården och i landsbygdens utbyar.¹⁹⁶

Vad strävade Evangeliföreningen då efter med denna festverksamhet? Det ursprungliga syftet med festverksamheten framgick av ett tillkännagivande som Evangeliföreningen publicerade år 1887, där festerna sågs mot en bakgrund av ”okyrkliga strömningar” i landet.¹⁹⁷ Syftet med festerna uppgavs i det sammanhanget vara att förena dem som var övertygade om den lutherska lärans sanning och dem som ville verka för den lutherska folkkyrkans fortbestånd.¹⁹⁸ Syftet var alltså att slå vakt om luthersk lära och luthersk kyrkogemenskap. Ett syfte nämndes även i *Sändebudet* år 1932: ”Ändamålet med dessa fester är nu som i det flydda, att bära ut det gamla budskapet om frälsningen i Kristus både i tal och skrift av Svenska Luth. Ev. Föreningen prövade och godkända predikanter.”¹⁹⁹ Syftet med festerna på 1930-talet var således att samla folket till gemenskap kring förkunnelse förmedlad av SLEF:s predikanter och att sprida evangeliet om Jesus Kristus. Båda syftena rimmar väl med den *teologiska* identitetsstrukturens intentioner att sprida ”Evangelii Ord” med

193 Dahlbacka 2009, 24-37.

194 Sb 12/1898, 143-144. Sommaren 1898 utannonserades evangelifester på 42 orter, varav åtta utlystes som kombinerade evangeli- och missionsfester. Vid dessa fester insamlades gåvor till föreningens inre och yttre mission. Också tidigare hade kombinerade evangeli- och missionsfester arrangerats, men då hade gåvoändamålet varit mer allmänt, ”frivilliga bidrag för befrämjande af Föreningens verksamhet”. Sb 1897 10, 120.

195 Se Sb 1960-1969.

196 Lillsjö 75, 107.

197 Uttrycket ”okyrkliga strömningar” ingick i det tillkännagivande angående festerna som Evangeliföreningens styrelse lät publicera år 1887. Se Hemåt 2017, 11.

198 Hemåt 2017, 115. ”[Festerna] äro nämligen egnade att närmare sammansluta alla dem, hwilka öfwertygade om den lutherska lärans sanning, hafwa funnit den fulla motsvarigheten emellan det finska folkets religiösa liwsbehof å den ena sidan samt den lutherska folkkyrkan å den andra; och hwilka derföre wilja af alla krafter arbeta för fortbeståndet af denna folkkyrka uti hwilken de se det kraftigaste stödet för vårt folks sanna, såwäl religiösa som politiska, frihet.”

199 Sb 9/1932, 135.

hjälp av muntliga och skriftliga vittnesbörd utgående från Bibeln, Luthers skrifter och andra med ”Kyrkoläran noggrant öfverensstämmande” skrifter.²⁰⁰ De båda syftemålen från 1800- respektive 1930-talet går även väl ihop med den *lokaltbaserade* identitetsstrukturens intention från början av 1900-talet, att förena de människor på lokal nivå som önskade arbeta för Evangeliföreningen. Något uttalat syfte för de lokala missionsfester som arrangerades på 1960-talet hittas inte i källmaterialet. Det kan tolkas så att man på 1960-talet inte hade samma behov att medvetandegöra syftet med missionsfesterna som under verksamhetens tidigare historia. Kanske var syftet så uppenbart att det inte behövdes, eller så hade man börjat tappa fokus när det gällde missionsfesttraditionen. Det senare bekräftar en diskussion kring festverksamheten i SLEF:s styrelse på 1950-talet där festerna kraftigt ifrågasattes. Man betvivlade deras fortsatta existens eftersom man ansåg att festerna hade tappat sin betydelse som fester.²⁰¹

Trots frågetecknen kring missionsfesterna inför 1960-talet fortsatte traditionen oförtrutet. Under 1960-talet ordnades lokala missionsfester på ett hundratal orter varje sommar. Missionsfesterna gjorde därmed ännu på 1960-talet skäl för sin roll som uttryck för den lokaltbaserade identitetsstrukturen. I tabellen nedan framgår antalet utannonserade missionsfester under 1960-talet fördelade på SLEF:s sex verksamhetsdistrikt. Någon enstaka av de utannonserade festerna föll bort, men fester kom också till, varför totalantalet torde stämma väl med antalet förverkligade fester. Missionsfesternas antal årsvis låg under hela 1960-talet på omkring hundra fester, med undantag för år 1961. Minskningen av antalet fester året 1961 berodde på att SLEF år 1961 arrangerade fester endast på uttrycklig anhållan från lokalt håll.²⁰² Den distriktsvisa fördelningen under årtiondet var jämn. Som tabellen visar minskade antalet missionsfester som helhet under årtiondet och särskilt under de två sista åren. Minskningen i täthet kan ses som ett vittnesbörd om den lokaltbaserade identitetsstrukturens minskade inflytande.

200 Hemåt 2017, 101–115; Evangeliföreningens stadgar 1873 § 10ch 2. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

201 Sb 11/1957, 14.

202 Sb 2/1961, 13. Initiativet till festerna kom vanligen från SLEF:s predikanter som uppgjorde ett festschema, men festerna utformades i samråd med lokala ortsbör, vanligen de evangeliska lokalavdelningarna på orten ifråga. Året 1961 ordnades däremot fester endast på uttrycklig begäran från lokalplanet.

Tabell 5.1

Antalet utannonserade missionsfester i SLEF distriktsvis under 1960-talet.

Distrikt	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	Totalt
Öb Norra	20	18	14	20	21	16	16	18	15	12	170
Vasa	22	18	19	18	16	15	17	26	16	16	183
Öb Södra	21	17	23	26	14	25	17	15	20	18	196
Åland	15	13	17	17	18	17	22	13	15	9	156
Åboland	14	9	11	17	11	13	18	21	15	15	144
Nyland	19	10	23	17	21	24	20	15	18	18	185
Totalt	111	85	107	115	101	110	110	108	99	88	1034

Källa: Sändebudet 1960–1969

Eftersom källmaterialet inte ger någon vägledning visavi målsättningarna med 1960-talets missionsfester, återstår möjligheten att studera målsättningarna utgående från festernas programupplägg. Med sin rikliga mängd predikningar, andliga allsång och kyrkliga kontaktyta utgjorde missionsfesterna starka uttryck för den teologiska identitetsstrukturen. De lokala missionsfesterna hade uppenbarligen ett evangeliserande syfte och detta skulle uttryckligen förverkligas genom föreningens egna predikanter.²⁰³ Att föreningens egen predikokraft stod för förkunnelsen vittnar om den vikt man fäste vid fasthållandet vid den lutherska läran. Predikanterna var godkända av föreningens styrelse bland annat på grundval av sina teologiska insikter. Missionsfesternas koppling till den geografiska identitetsstrukturen kring ”Kenya” var däremot svag. Som tidigare noterats låg festernas starkaste koppling till missionsarbetet i deras roll som inkomstbringande verksamhet.

Sammantaget kan för de lokala missionsfesternas del noteras att ursprungssyftena från 1880- och 1930-talen även kan anses gälla 1960-talets fester. Syftena rimmar både med den lokalbaserade och med den teologiska identitetsstrukturens intentioner. Även innehållsmässigt stämmer 1960-talets missionsfester överens med dessa två identitetsstrukturer, dock så att den lokalbaserade identitetsstrukturens inflytande avtog under slutet av årtiondet. Som helhet vittnar 1960-talets missionsfester således om en hemmafront som hade en

203 SLEF Vb 1969, 7.

Syföreningsauktion 1963 i Dagsmark bönehus. Till vänster Arvid Dahlroos och till höger Ingeborg Lindblad. Ur Annel Nyholms arkiv.

stark teologisk och lokal prägel, men inte ännu var särskilt inriktad på SLEF:s missionsarbete i Kenya.

Syföreningsverksamhetens syfte

Syföreningsverksamheten var, som tidigare konstaterats, från sin upprinnelse på 1800-talet en allmänt spridd aktivitet i syfte att samla ekonomiska medel till behjärtansvärda ändamål.²⁰⁴ Även i Evangeliföreningen gick syföreningarnas historia tillbaka till slutet av 1800-talet. En av Evangeliföreningens första syföreningar verkade till förmån för det lutherska bönehuset i huvudstaden. Efter att Japanmissionen kommit in i bilden från år 1898, uppkom så kallade Japanmissionssyföreningar.²⁰⁵ Undan för undan ökade antalet syföreningar under 1900-talet. En del av dem axlade ansvaret för de bönehus som byggdes på landsbygden. Det bildades på sina håll även särskilda barnsyföreningar.²⁰⁶ Syföreningarna samlade stora skaror, i första hand kvinnor. Totalantalet syföreningsmedlemmar i SLEF:s samtliga syföreningar år 1962 var 1 007 personer. Därpå följande år var totalantalet aktiva 1 254 personer.²⁰⁷ Under resten av årtiondet rörde sig totalantalet kring 1 150 medlemmar. Medeltalet för antalet medlemmar i en syförening i SLEF under 1960-talet var 17 per-

204 Voittosaari, 30 ff.

205 LEF Vb 1902, 35 (SLEFA). ”Å syföreningar för Japanmissionen har såväl här i Helsingfors som i landsorten flitiga händer varit i verksamhet under det Guds ord, bön och sång vederkvickt och lifvat hjärtana. Vid bönestunder, bibelförklaringar och fester hållna af föreningens arbetare hafva kollektur uppburits för missionen.”

206 Sb 23/1915, 360.

207 Detta bygger dock på något bristfällig rapportering. Medlemsantalet angavs endast för i medeltal var fjärde SLEF-syförening i avdelningarnas årsrapporter på 1960-talet.

soner, vilket exakt överensstämmer med medeltalet för andra missionskyröningar i landet vid den här tiden.²⁰⁸ Kyröningarnas betydelse i SLEF ansågs stor. Inom ramen för SLEF:s lokalavdelningsverksamhet samlades man överlag under 1960-talet till en mångsidig verksamhet. Man arrangerade läger, samlade körer och strängband och höll kamratmöten, men kyröningarna uppgavs vara den vanligaste typen av gruppemenskap.²⁰⁹ Tack vare sin regelbundenhet och uthållighet blev kyröningarna även ställvis det nav kring vilket all annan lokal evangelisk verksamhet kretsade.²¹⁰ Kyröningarna utgjorde på så sätt motorn i SLEF:s lokala verksamhet. Detta understryker kyröningsverksamhetens roll som uttryck för den lokalbase-
rade identitetsstrukturen.

Kyröningsverksamhetens syfte formulerades på följande sätt av en kyröningsledare på 1960-talet: "Guds rikets utbredande i hem- och hednaland, och ingenting mindre, är målet i kyröningsverksamheten."²¹¹ Kyröningsverksamheten på 1960-talet tog med andra ord sikte på SLEF:s andliga uppdrag, att "sprida Guds rike", såväl i hembygd som utland. Denna målsättning tangerar den lokalbase-
rade identitetsstrukturen och dess mål att slå vakt om och utveckla den lokala verksamheten i enlighet med hela kyröningens målsättning. I hemtrakterna förverkligades detta genom att kyröningarna samlade folk till symöten där andakter ingick.²¹² Signaturen "E.F." skrev i *Ungdomsvännen* år 1963: "Men stundom förunnas oss glädjen att få erfara hur Herren fångar in en och annan efter sin viljas behag, i Ordets not".²¹³ Man hoppades alltså att "en och annan" skulle träffas av det andliga budskapet som förmedlades vid symötena. Kyröningsmedlemmarna kände med andra ord ett andligt ansvar för andra och för varandra. Därtill mötte många förmodligen upp till symöten också för den sociala gemenskapens och den andliga behållningens skull. Kyröningsmedlemmarnas andliga ansvar begränsade sig inte bara till den omedelbara närmiljön. De kände ett andligt ansvar också för missionsländerna. När

208 Voittosaari, 72. Medelantalet var 15–20 personer enligt Voittosaari.

209 Btff 27.5.1969. Brev av Gustav Norrback om ökat behov av missionsinformation. Okänd mottagare.

210 Detta kan jämföras med Aldrich & Ruef 2006, 130–131: "An organization's survival depends upon the daily reproduction of enough of its routines and competencies to, at a minimum, keep its resource exchanges in balance." (Fritt översatt: En organisations överlevnad beror av ett tillräckligt mått dagliga rutiner för att hålla utbytet av resurser vid liv.)

211 Uv 11/1963, 172–173.

212 Sb 7/2005, 2–3.

213 Uv 11/1963, 172–173.

det gällde "hednaland" förverkligade syföreningarna det andliga ansvaret genom att samla in medel för SLEF:s missionsarbete. I 79 % av SLEF:s syföreningar år 1967 utgjorde missionsarbetet insamlingsändamål. Av dessa verkade 46 % enbart för "missionsarbetet", och 33 % för SLEF:s missionsarbete *och* ett annat ändamål. Mellan åren 1963 och 1967 ökade den andel syföreningar i SLEF som uteslutande verkade för Kenyamissionen. Andelen ökade från 20 % till 35 %. Dessa uppgifter framgår av tabellen nedan. Eftersom Japanmissionen i praktiken föll bort under årtiondets lopp kan man räkna med att ungefär 75 % av SLEF:s samtliga syföreningar i slutet av 1960-talet helt eller delvis verkade för Kenyamissionen.²¹⁴

Tabellen ger en översikt av syföreningsverksamheten i SLEF under 1960-talet med avseende på dess ekonomiska verksamhetssyfte. Av tabellen framgår att totalantalet syföreningar under 1960-talet rörde sig mellan ett sextiotal och ett drygt åttiotal. De kan i verkligheten ha varit fler, eftersom statistikrapporteringen inte var fullständig.

Tabell 5.2

Syföreningar i SLEF åren 1962, 1963, 1964 och 1967 uppdelade enligt verksamhetssyfte, antal och procent.

Verksamhetssyfte	1962 total antal	1962 %	1963 total antal	1963 %	1964 total antal	1964 %	1967 total antal	1967 %
"Japanmissionen" enbart	10	15	6	8	2	3	2	3
"Kenyamissionen" enbart	—	—	16	20	27	34	30	35
"Yttremissionen" enbart	6	9	8	10	9	11	7	8
Annat SLEF-ändamål, enbart	23	36	20	25	15	18	18	21
Flera ändamål, inkl. mission	26	40	30	37	27	34	28	33
Totalantalet syföreningar	65	100	80	100	80	100	85	100

Källor: SLEF:s lokalavdelningars och Evangeliska Ungas årsrapporter 1962–67, Sb 9/1971, 6–10; Sb 7/1971, 9.

Syföreningarna på 1960-talet verkade således med flera målsättningar för ögonen. Man samlade medel för missionsarbetet, man strävade efter att andra skulle få höra

²¹⁴ Uppgifterna är hämtade ur Evangeliska Ungas avdelningars årsberättelser åren 1962–1967 (SLEFA). I början av tidsperioden 1962–1967 var fördelningen mellan de tre missionsändamålen rätt jämn. I slutet av tidsperioden verkade däremot mellan 70 % och 90 % av missions-syföreningarna för Kenyamissionen.

”Guds ord” och man slog vakt om den egna gemenskapen. Hur förhåller sig då dessa mål till identitetsstrukturernas ursprungsmål? Det kan konstateras att syföreningsverksamhetens önskan på 1960-talet att nå fler med ”Guds ord” ligger i linje med den teologiska identitetsstrukturens ursprungliga syfte att sprida ”Evangelii Ord”. Värnandet om den lokala gemenskapen i sin tur rimmar väl med den lokalbaserade identitetsstrukturens ursprungssyfte att samla människor på lokalplanet. Sålunda uttrycker 1960-talets syföreningsverksamhet samma strävan som utmärker den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen. Därtill hade 1960-talets syföreningsverksamhet en klar inriktning på ”Kenya”. Målet att samla medel för missionsarbetet stämmer väl överens med den geografiska identitetsstrukturens intention. Sammantaget är således alla de tre aktuella identitetsstrukturerna representerade i 1960-talets syföreningsverksamhet. Den hemmafront som samlades inom ramen för syföreningarna kännetecknades av teologisk medvetenhet, lokal förankring och en levande kontakt med SLEF:s missionsfält i Kenya.

Juniorverksamhetens syfte

SLEF:s juniorverksamhet kom igång på allvar efter andra världskriget, även om junioravdelningar existerade redan på 1920-talet.²¹⁵ Åren 1962–1967 rörde sig juniorernas sammanlagda antal i SLEF:s juniorgrupper mellan 500 och 800 juniorer fördelade på 40–50 grupper, vilket ses av tabellen nedan. Antalet juniorer minskade emellertid kontinuerligt under årtiondet. Förmodligen var antalet juniorer dock större än det antal som tabellen visar, eftersom rapporteringen från vissa lokalavdelningar var bristfällig.²¹⁶ I detta sammanhang står intresset dock främst till juniorverksamhetens målsättning. Någon sådan deklarerades inte i källmaterialet från 1960-talet. Det kan likväl konstateras att det förhållandevis vitt utspridda nätet av ”junioravdelningar” talar för en strävan att samla juniorerna på deras respektive hemorter. Detta är i sin tur i linje med den lokalbaserade identitetsstrukturens ursprungligaste intention: att nå de unga på deras egna orter och att samla dem till sådan

215 Dahlbacka, Erikson och Jern 2010, 180–181; Sb 11/2006, 19. Vid den årsfest som föreningen firade 1945 var ett av ärendena vid årsmötet hur man skulle komma igång med verksamhet bland barn, juniorer och ungdomar. Till exempel i Kotka fanns det vid den här tiden en junioravdelning.

216 SLEF Vb 1965, 17. Statistik för juniorerna åren 1968 och 1969 saknas, men SLEF:s verksamhetsberättelse 1968–69 uppger mer än 500 juniorer i Österbotten.

verksamhet som syftade till att fylla föreningens målsättning.²¹⁷ Här ligger alltså juniorverksamhetens intention i linje med den lokalbaserade identitetsstrukturens strävan. Juniorernas medelinsamling till förmån för arbetet i Kenya vittnar för sin del om den geografiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten. Ifråga om sitt innehåll strävade juniorverksamheten även i tydligt andlig riktning. Juniormötena innehöll bibelstudier, sångstunder, frågesporter och frågelåda. Det var alltså fråga om andliga inslag. Också under juniorlägren förekom andligt program. Under lägren hölls möten för allmänheten där juniorerna medverkade, likaså deltog de i lokala högmässor.²¹⁸ Trots avsaknaden av en uttalad målsättning kan man sluta sig till att juniorverksamheten i SLEF på 1960-talet strävade efter lokalt spridd, andlig verksamhet i syfte att understödja SLEF:s missionsarbete i Kenya. I likhet med syföreningsverksamheten vittnar juniorverksamheten således om en andligt präglad hemmafront med lokal förankring och en levande anknytning till missionsfältet.

Tabell 5.3
Juniorer och junioravdelningar i SLEF:s regi åren 1962–1967.

Årtal	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Juniorer	834	892	731	598	671	498
Junioravdelningar	47	49	52	40	53	39

Källor: SLEF:s verksamhetsberättelser 1962–1967, Evangeliska Ungas lokalavdelningars årsrapporter 1962–1967.

Missionslägrets syfte

Missionslägret berördes redan tidigare i samband med tillkomsten av ett nytt missionsfält i Kenya och de diskussioner som föregick beslutet om att inleda missionsarbete i Kenya. I det sammanhanget stod intresset till missionslägrens diskussioner i Jeppo i slutet av 1950-talet, som visade sig spela en roll i utvecklingen fram till SLEF:s missionsfält i Kenya. I detta sammanhang är intresset riktat mot en eventuellt uttalad målsättning med missionslägerarrangemangen i Jeppo. Någon sådan framgång emellertid inte i källmaterialet. Evangeliska Ungas avdelning i Jeppo arrangerade det allra första missionslägret på uppmaning av

²¹⁷ Jämför avsnittet om bakgrundsbesluten för identitetsstrukturerna och årsmötesbeslutet 1906.

²¹⁸ Uv 7/1966, III–II2; Uv 9/1966, 138; Uv 10/1966, 160; Uv 7/1967, 16; Uv 9/1967, 15.

SLEF:s föreståndare Samuel Häggqvist sommaren 1956.²¹⁹ Någon motsvarande verksamhet hade inte tidigare förekommit i SLEF och därför hade Evangeliska Ungas avdelning i Jeppo inte någon given modell för uppgiften. Konceptet med temaläger var inte särskilt bekant, förmodligen var missionslägret i Jeppo 1956 det första temaläger som SLEF arrangerade.²²⁰ Lägerverksamhet hade dock bedrivits inom SLEF sedan 1930-talet och lägren lockade ännu på 1960-talet många ungdomar. Lägret i Jeppo 1956 planerades som ett ungdomsläger.²²¹ Häggqvist har i efterhand låtit förstå att förebilden för missionslägret i Jeppo var ett årligt läger som hölls i Nämpnäs i Närpes i södra Österbotten. Häggqvist hade en tid ansvarat för SLEF:s ungdomsarbete och i den rollen engagerat sig i ”Nämpnäsläget”. Under den tiden hade han insett behovet av någonting liknande i norra Österbotten. Valet av Jeppo kom sig av de goda kommunikationerna och den livliga evangeliska verksamheten i Jeppo.²²² Nämnade Nämpnäsläger var dock inte känt som ett missionsläger. Varför det blev just ett missionsläger i Jeppo, och inte enbart ett traditionellt ungdomsläger, är därför inte klarlagt. Förmodligen hade det med behovet att aktivera SLEF:s ungdomar för missionsarbetet att göra. Det finns vittnesbörd om att missionsintresset hos ungdomarna inom SLEF var svagt i slutet av 1950-talet. Det hade av allt att döma varit svagt under en längre tid.²²³ Ungdomarnas missionsintresse uppgavs ha legat nere sedan början av 1950-talet. Man kan därför anta att Häggqvists initiativ till ett missionsläger var ett försök att vända en nedåtgående trend.²²⁴ Att missionsintresset var i avtagande framgår även av en artikel i *Ungdomsvännen* hösten 1959. I artikeln påtalas det ”förnedringstillstånd” som SLEF:s missionssituation befann sig i vid slutet av

219 Sarelin 2016, 26 ff.

220 Från mitten av 1960-talet hölls påskläger och år 1966 ett konfirmandläger och ett skidläger. I slutet av 1960-talet arrangerades ett musikläger. Se SLEF:s verksamhetsberättelser för de aktuella åren.

221 SLEF Vb 1960, 7. Ungdomsläger ordnades vid den här tiden på många olika orter. År 1960 arrangerades ungdomsläger i Hangö, Terjärv, Jomala, Korsholm, Närpes, på Vårdö, i Purmo och Närpes.

222 Sb 7/2006, 5.

223 Uv 8/1954, 123–125. ”För väckande och stärkande av missionsintresset, särskilt bland de unga, har huvudföreningens styrelse gått in för utbildande av en troende japansk yngling för prästämbetet i Lutherska Seminariet i Tokyo.” Se även Sb 11/1972, 3.

224 Uv 9/1950, 138–139. ”Missionsintresset måste väckas även bland de unga. ... Även på sommarläger och kretsmöten borde missionssaken beaktas. ... Särskilt borde verksamheten i mellersta Österbotten, där missionsintresset ligger nere, upplivas.”; Uv 11/1963, 172–173. ”Vi är medvetna om vår ljumhet för missionen under långa år.”

1950-talet. I artikeln kopplas den rådande missionssituationen ihop med initiativet till ett missionsläger i Jeppo. Detta bestyrker tanken att missionslägret ordnades i syfte att stimulera föreningens missionsarbete, troligen med särskild inriktning på ungdomar.²²⁵

Målet med missionslägret i Jeppo förblir förvisso något oklart, men själva företeelsen med i synnerhet unga människor samlade kring ett rikligt utbud av förkunnelse i kombination med missionsanknytningen rimmar väl med alla de tre identitetsstrukturernas intentioner. Missionslägrets digra förkunnelse uttrycker den teologiska identitetsstrukturens strävan, medan missionsanknytningen uttrycker den geografiska identitetsstrukturens målsättning kring Kenya. Inriktningen på unga i kombination med den regionala prägel ger missionslägret en stark koppling även till den lokalbaserade identitetsstrukturen. I likhet med både syföreningsverksamheten och juniorverksamheten vittnar missionslägret alltså om en hemmafront med lokal förankring och en tydlig andlig prägel samt en levande anknytning till missionsfältet.

Syftet med gruppresan till Kenya 1967

SLEF:s första gruppresan till Kenya företogs i december 1967, fyra år efter att SLEF hade påbörjat missionsarbete i Kenya. Resan samlade tolv deltagare som representerade såväl föreningens ledning som dess aktiva gräsrotter. Vid tidpunkten för resan låg de motgångar som SLEF:s missionärer hade mött i Kenya några år bakåt i tiden.²²⁶ SLEF stod nu i beråd att bygga upp sin missionsstation Atemo bland luofolket. Missionärer på fältet vid tiden för resan var Gustav och Märta Norrback, Linnéa och Sven Klemets samt Majgret Stjernberg.²²⁷ Initiativet till gruppresan kom från SLEF:s ekonom, Per-Erik Panelius. Han lade fram förslaget om gruppresan för styrelsen, som ställde sig positiv till förslaget. "Sällskapsresan" genomfördes sålunda i SLEF:s regi med SLEF som arrangör.²²⁸

Något direkt syfte med gruppresan uppgavs inte i samband med styrelsebeslutet om resan i april 1967. I september samma år beslöt styrelsen ställa medel till förfo-

225 Uv 10/1959, 167.

226 Se Norrback 1998. SLEF:s missionärer etablerade sig till en början i Maragoli i syfte att bygga upp en missionsstation där. Sommaren 1964 tvingades de huvudstupa lämna Maragoli på grund av oroligheter.

227 SLEF Vb 1967, 5–6.

228 SLEF styr. 10.4.1967 § 8.

gande för såväl styrelsens ordförande Y. R. Bäckes som nytilträdande föreståndaren Helge Hildéns deltagande i resan.²²⁹ Gruppresan ordnades därför åtminstone *inte* för att ge styrelsen möjlighet att sända SLEF:s anställda och styrelsemedlemmar på fältbesök. Beslutet att någon på SLEF:s bekostnad skulle sändas med på resan togs på hösten, medan själva beslutet om gruppresan hade tagits på våren. Styrelsens avsikt med sin representation var att deltagarna ”skulle inspektera missionsfältet i Kenya”, vilket framgår av styrelsebeslutet i september. Styrelsen beviljade också medel för ungdomsutskottet att sända en person med på resan. Understödet kom Evangeliska Ungas förbundssekreterare Fredrik Forsén till godo. Det här antyder att styrelsen hade långsiktiga förväntningar förknippade med resan för ungdomssektorns del. Kanske räknade man med att en dylik resa skulle bidra till att öka kännedomen om missionsarbetet bland barn och unga i hemlandet. Behovet av fler missionärer var högaktuellt vid den här tiden.²³⁰ Föreningen behövde missionärer för uppbyggnaden av det nya missionsarbetet och den svällande arbetsmängden på missionsfältet. En representant för ungdomssektorn i resegruppen kan mot denna bakgrund ses som ett sätt att på sikt bereda marken för nya generationer av missionärer.

Då gruppresan annonserades i *Sändebudet* deklarerades inte något särskilt syfte med den²³¹. Var syftet måhända så självklart att det inte behövde anges? Vid höstens rådplägningsdagar 1967, ett par månader innan resan skulle gå av stapeln, uttalades slutligen dess syfte. Det skedde under de traditionella rådplägningsdagarna om SLEF:s verksamhet. SLEF:s föreståndare Stjernberg informerade om den förestående gruppresan. Han lät förstå att resan skulle företas i syfte ”att stimulera missionsintresset”.²³² Enligt Stjernberg fanns det således ett behov av ett vidgat missionsintresse, något som han av allt att döma räknade med att gruppresan skulle kunna bidra till. Ifråga om innehållet var resans avsikt att göra deltagarna förtrogena med SLEF:s framtida arbete i Kenya. Att det uttryckligen var SLEF:s andel av den lokala lutherska kyrkans (LCK) arbete i Kenya som lyftes fram under resan, visar att SLEF ville visa resenärerna det arbete som föreningen stod i beråd att utveck-

229 SLEF styr. 9.9.1967 § 14.

230 SLEF styr. 10.4.1967 § 5. ”Konstaterades att det förelåg ett stort behov av nya missionärer för Kenya.”

231 Resan annonserades två gånger i *Sändebudet*, i Sb 5/1967 och Sb 8/1967.

232 Uv 10/1967, 17.

Symöte vid Näse i Terjärv hos Sirkka-Liisa och Jan-Erik Döfnäs. Damerna på bilden är från vänster: Elvi Fagnäs, Ingbritt Sandvik, Viola Duvnäs, Betty Lytz, Ruth Österbacka och Gunlög Löfnäs. Till höger SLEF:s predikant Arne Erikson. Foto Sirkka-Liisa Döfnäs. SLEF:s arkiv.

la.²³³ Att resenärerna på ort och ställe invigdes i missionsarbetets framtidsplaner, var uppenbarligen ett led i att väcka en iver för uppbyggnaden av föreningens eget missionsarbete. Tidpunkten var lägligt vald. Fram till detta hade föreningens missionärer uteslutande bistått den lokala lutherska kyrkan i Kenya, LCK. Nu var platsen för en egen missionsstation vald och grunden till en folkskola var lagd.²³⁴ Förutom att resenärerna fick bevittna detta, vinnlade sig SLEF:s styrelses representanter medvetet om att dokumentera det i syfte att ge det vidare även till understödjarna i hemlandet. Resenärerna besökte även Wasundi, den plats i Maragoli där SLEF:s missionsarbete i Kenya ursprungligen hade inletts.²³⁵ Att man besökte Wasundi understryker uppfattningen att föreningen med resan ville framhålla SLEF:s eget missionsarbete framom en helhetsbild av den lutherska kyrkans arbete. Vid denna tid fanns i LCK åtta församlingar med ungefär 6 000 medlemmar. SLEF:s andel utgjordes av arbetet som bedrevs i Wasundi församling och i de två församlingar inom luostammen som SLEF fått på sin lott, Othoro och Nyagowa. Dessa tre hade tillsammans cirka tusen kyrkomedlemmar.

Hur förhöll sig då de syften som identifierats för gruppens del till de tre identitetsstrukturernas intentioner? Gruppens uttryckligen inriktad på Kenya, vilket sammanfaller med den geografiska identitetsstrukturens strävan. Att resmålet var en luthersk kyrka och ett lutherskt missionsarbete är ett uttryck för den teologiska identitetsstrukturen. Gruppens sammanför sålunda den geografiska iden-

233 Btff 29.3.1966. Sven Klemets och Gustav Norrback till styrelsen; Sb 1/1968, 18–19.

234 Btff 3.1.1968. Sven Klemets till Anders-Gustaf Stjernberg.

235 Sb 1/1968, 18–19.

titetsstrukturens kring Kenya och den teologiska identitetsstrukturens strävanden. Räkna man därtill in gruppresans återverkningar i hemlandet kan gruppresan även sägas fylla något av den lokalbaserade identitetsstrukturens strävan.

Praktikernas målsättningar och förhållandet till identitetsstrukturerna

Efter analysen av de fem praktikernas målsättningar kan det konstateras att samtliga praktiker signalerade en strävan i någon riktning, ibland i flera riktningar. I vissa fall var målsättningen uttalad, men i flera fall kunde man endast sluta sig till praktikens målsättning genom aktiviteterna. Det har av analysen framgått att praktikernas syften och de tre identitetsstrukturernas ursprungliga syften i stort sett var desamma. Samtliga fem verksamhetsformer kan sålunda genom sina uttalade eller outtalade målsättningar betraktas som väsentliga aspekter av de i avhandlingen aktuella identitetsstrukturerna. *Den teologiska identitetsstrukturens intention* att verka utgående från ett biblisk och lutherskt perspektiv, följdes upp av alla praktiker. Vid missionsfesterna och missionslägren visade sig detta genom det rikliga utbudet av andlig förkunnelse. Syförenings- och juniorverksamheten förvaltade den teologiska identitetsstrukturens intention genom de andakter och bibelstudier som ingick i verksamheten. I gruppresan syntes den teologiska identitetsstrukturens intention i kontakten med den Evangelisk-lutherska kyrkans arbete i Kenya. *Den lokala identitetsstrukturens strävan* att på lokalplanet samla de evangeliska till olika typer av verksamhet förverkligades också av alla praktiker, i särskilt hög grad av de lokala missionsfesterna, syföreningarna och juniorverksamheten. Även missionslägret i Jeppo var ett lokalt arrangerat läger, trots att det samlade deltagare från hela Svenskfinland. *Den geografiska identitetsstrukturens syfte* att lära känna missionsfältet i Kenya, följdes i alldeles särskild bemärkelse upp genom gruppresan till Kenya 1967. De som därefter flitigast engagerades i det nya missionsfältet var juniorerna. Även syföreningarna hade ett vitalt intresse för "Kenya". Detta syntes inte minst i att Kenyamissionen genererade nya syföreningar.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att praktikernas målsättningar motsvarade ett eller flera av identitetsstrukturernas syften. Praktikerna hade därmed förutsättningar att befästa alla de tre identitetsstrukturerna. De två praktiker som ger intrycket av att ha varit mest "ensidiga" i den meningen att de koncentrerade sig på *en* identitet, var missionslägret (den teologiska identitetsstrukturen) och gruppresan (den geografiska identitetsstrukturen). Samtliga fem praktiker visar påverkan av alla tre identitetsstrukturerna, möjligen med undantag av de lokala missionsfesterna som hade en svag koppling till den geografiska identitetsstrukturen.

Den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen var ungefär lika starkt företrädta i 1960-talets lokala missionsfester och i juniorverksamheten, medan systerföreningsverksamheten präglades i ungefär lika hög grad av såväl den lokalbaserade som den geografiska identitetsstrukturen. Dessa praktiker hade på så sätt den ”mångsidigaste” identiteten.

Översikten över praktikerna och deras syften har gett viktig information om Kenyamissionens hemmafront under 1960-talet. Det har framgått att hemmafronten präglades både av den teologiska och av den lokala identitetsstrukturen. Överlag präglades hemmafronten under 1960-talet inte ännu särskilt starkt av den geografiska identitetsstrukturen, undantaget SLEF:s gruppresan till Kenya år 1967. Några betydande förändringar i dessa avseenden har inte kunnat noteras under 1960-talet. Allt tyder dock på att den lokala identitetsstrukturens inflytande ökade inom hemmafronten under 1960-talet. Om detta vittnar det ständigt ökande antalet Kenyamissionssyfsöreningar. Detta vittnar samtidigt om att den geografiska identitetsstrukturens inflytande ökade.

(D) Särdrag hos praktikerna som befäste identitetsstrukturerna

Verksamhetsanalysens fjärde del undersöker praktikernas funktion som praktiska uttryck för identitetsstrukturerna. I föregående avsnitt konstaterades att det rådde samstämmighet mellan praktikernas och identitetsstrukturernas målsättningar. Praktikerna stödde på så sätt identitetsstrukturernas intentioner. Samtidigt inverkade identitetsstrukturerna på praktikernas utformning. Detta bidrog i sin tur till att befästa identitetsstrukturerna inom hemmafronten. Hur denna växelverkan såg ut i detalj är föremål för studium i följande avsnitt.

Strukturell utformning

Praktikerna hade en struktur som medgav kommunikation inom hemmafronten. Detta möjliggjordes av ett system där SLEF:s anställda systematiskt besökte SLEF:s samtliga distrikt och medverkade i lokala möten och fester. Strukturen underströk i synnerhet den teologiska identitetsstrukturens intention.²³⁶ Vid de lokala missionsfesterna förverkligades det genom föreningens egna predikanter. I regel anlätades

²³⁶ Evangeliföreningens stadgar § 1, se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1, stadgeparagraf 1.

nämligen de som talare. Eftersom predikanterna var antagna av föreningens styrelse höll styrelsen på detta sätt uppsikt över den förkunnelse som förmedlades. Denna ”predikantstruktur” höll alltså hemmafronten ”på rätt köl” i förhållande till stadgarnas föreskrifter om luthersk lära och bekännelse. Motsvarande gällde för missionslägret, även om också andra än SLEF:s predikanter medverkade under missionslägren. De som kallades att tala vid missionslägren var ändå förtrogna med SLEF:s teologiska syn, också de gånger då det handlade om församlingspräster, lärare eller gästande talare från Sverige.²³⁷ SLEF:s predikanter besökte också regelbundet syföreningar och juniorgrupper.²³⁸ Strukturen möjliggjorde alltså ett kontinuerligt flöde mellan styrelse, predikanter, lokala ledare och gräsrotter. Samtidigt som predikanterna förmedlade nyttig information till gräsrotterna, till exempel från styrelsen, kunde gräsrotter och lokala ledare i sin tur framföra ärenden till SLEF:s anställda eller styrelse.

Kyrklig anknytning

Den teologiska identitetsstrukturens betoning på ”kyrkoläran” underströks av praktikernas kyrkliga karaktär.²³⁹ SLEF delade lärogrund och bekännelse med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Verksamhetssamarbetet med de lokala lutherska församlingarna utgjorde på så sätt en konkretisering av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten. Av tradition var SLEF:s verksamhet nära sammankopplad med de lutherska församlingarna. Detta syntes till exempel i annonseringen av SLEF:s verksamhet. De lokala missionsfesterna, missionslägren och även många syföreningar annonserades i lokalförsamlingarnas kyrkliga meddelanden i lokala dagstidningar.²⁴⁰ Detta vittnar samtidigt om att SLEF:s verksamhet överlag var någorlunda känd. Att folk mötte upp till de utannonserade verksamheterna vittnar om att den evangeliska verksamheten hade förtroende i bygderna.²⁴¹

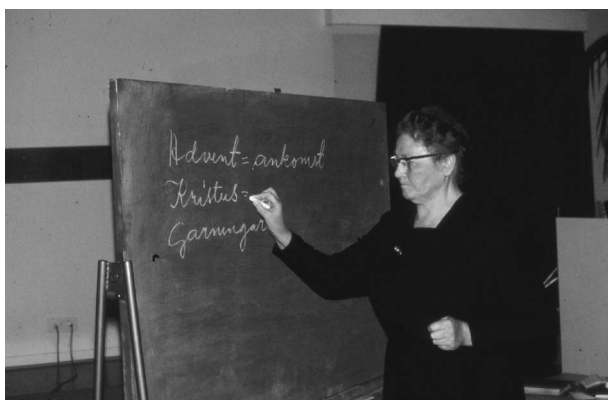
237 Uv 10/1959, 156–158. Enligt uppgift var det kyrkoherde Runar Söderholm som kallade talare till missionslägren i Jeppo.

238 Ansvaret för symötesandakter och juniorbibelstudier låg dock på de lokala gruppledarna.

239 Evangeliföreningens stadgeparagraf § 1.

240 Sarelin 2016, 33, Uv 3/1966, 39. Wejryd, 2007, föredrag. I detta avseende skiljer Cecilia Wejryd i Sverige på begreppen syjunta och syförening: ”Juntan är sluten och privat medan syföreningen är öppen och rör sig ut mot offentligheten. I båda grupperna handarbetar medlemmarna under trivsamma umgängesformer. Juntans medlemmar gör det för sin egen räkning medan syföreningsmedlemmarna handarbetar till förmån för andra. Att vara till för andra är en grundläggande del av syföreningens väsen. Syföreningen är en förening som finns för att få utgifter – finns för att ge.”

241 Hemåt 1988, 36–39. Det finns också exempel på orter där allmänheten mötte upp till SLEF:s

Elvira Fors var en av de lokala ledarna i SLEF:s verksamhet i södra Österbotten. Hon var med i det missionsutskott som SLEF år 1969 tillsatte för att dryfta frågor i anslutning till missionens hemmafront och verkade även som utskottets sekreterare. SLEF:s arkiv.

Detsamma gällde för juniorverksamheten.²⁴² Dessa praktiker var sålunda inga slutna tillställningar förbehållna endast SLEF:s medlemmar. De riktade sig uttryckligen utåt, de var öppna för allmänheten. Öppenheten var även ett led i SLEF:s målsättning att allmänna befodra "Evangelii Ord", eller Kristi evangelium som det senare hette. Enda undantaget var SLEF:s gruppresa 1967 som endast annonserades i SLEF:s egna tidskrifter och därmed riktade sig till folk inom rörelsens led.²⁴³ Även verksamheten byggde på ett samarbete med lokala lutherska församlingar. De lokala missionsfesterna arrangerades uttryckligen i samarbete med ortens lutherska församling. Vid sidan av annonseringen syntes samarbetet genom att församlingens präst medverkade.²⁴⁴ Ibland uppläts även församlingens utrymmen. För syföreningar gällde i princip samma sak. Även juniorverksamheten räknades som en del av de lutherska lokalförsamlingarnas verksamhet. Missionslägret i Jeppo anknöt till det kyrkliga livet genom att församlingens kyrka användes för kvällsmöten, genom frandet av gemensam högmässa och medverkan av församlingens präster. Gruppresan till Kenya hade inte samma konkreta anknytning till det kyrkliga livet i Finland, men förmedlade istället en hälsning till den lutherska kyrkan i Kenya från ärkebiskop Martti Simojoki och Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.²⁴⁵

symöten. På landsbygden förekom det att alla i en viss by deltog i symötet. I Djupsjöbacka och Kortjärvi byar i Terjärv var detta regel.

²⁴² Sb 5/1958, 11–12; SLEF:s stadgar 1964, § 1 och 2; SLEF Vb 1969, 7.

²⁴³ Sb 5/1967, 8; Uv 5/1967, 7; Uv 9/1967, 9. Sändebudets upplaga var vid den här tiden 2 300 och Ungdomsvännens 4 500, varför man riktade sig till en rätt vid krets, se SLEF Vb 1967, 8.

²⁴⁴ Uv 3/1966, 39.

²⁴⁵ Uv 5/1968, 9.

Ledarstaben under SLEF:s juniorläger i Högnabba, Terjärv, 29.7–1.8.1965. Lägret samlade 120 juniorer från norra Östergötten samt deras lokala ledare, vilka räknat från vänster är: Lisbeth Sandvik, Majen Sandberg, Karl Sandvik, Brita Bodbacka, Gurli Roth, Maj-Lis Sandvik, Alf Lönnquist och Michael Eriksson. SLEF:s arkiv.

Lokalt ledarskap

Samtliga praktiker utom gruppresan gav i större eller mindre omfattning uttryck för den lokalbaserade identitetsstrukturen. I enlighet med SLEF:s verksamhetsstruktur ansvarade lokala avdelningsstyrelser för verksamheten på lokalplanet. Verksamheten drevs av frivilliga krafter och rapporterades till SLEF:s styrelse och årsmöte genom lokalavdelningarnas årsberättelser. Dessa ger alltså en inblick i vilka som ledde syföreningar och juniorgrupper och även vilka som ingick i den avdelningsstyrelse som ansvarade för planeringen av missionslägren i Jeppo. Under 1960-talet arrangerade avdelningsstyrelserna årligen totalt cirka 60 medlemmöten, cirka 100 styrelsemöten, cirka 150 kamratmöten och cirka 900 möten för allmänheten. De flesta avdelningarna hörde till SLEF:s ungdomsförbund Evangeliska Unga, men det fanns även lokalavdelningar som lydde direkt under SLEF. Inom ungdomsförbundets ramar verkade sångkörer, strängband och syföreningar. Särskilda satsningar utgjorde ungdomsledarkurser och verksamhet för tonåringar.²⁴⁶

Ansvar för juniorgrupper, syföreningar och sånggrupper delegerades till lokala ledare som såg till att verksamheten fungerade. Det var endast de lokala missionsfesterna och i någon mån missionslägren som var beroende av SLEF:s anställda predikanter. Även juniorgrupperna besöktes av en SLEF-anställd juniorsekreterare, men i övrigt sköttes verksamheten av frivilliga lokala ledare.²⁴⁷ Det lokala ledarskapet bidrog därmed starkt till den lokalbaserade identitetsstrukturens fortsatta närvaro inom hemmafronten. Som redan noterats var de lokala ledarna samtidigt viktiga

²⁴⁶ Uppgifterna är tagna ur SLEF:s verksamhetsberättelser åren 1963–1969.

²⁴⁷ SLEF:s ungdomsförbund anställde förutom en juniorsekreterare också en strängbandsledare och en ungdomssekreterare.

förmedlare av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten. De deltog i SLEF:s större årliga samlingar, de träffade SLEF:s anställda i olika sammanhang, de höll kontakt med missionärerna, de prenumererade på SLEF:s tidskrifter och tog del av SLEF:s bokutbud. SLEF satsade dock inga särskilda medel på utbildning av andra frivilliga än sina lokala juniorledare. Materialet visar till exempel inte att det skulle ha förekommit någon ledarutbildning för syföreningsledarna. De lokala ledarna var förhållandevis många under 1960-talet. År 1963 hade 121 juniorledare ansvar för närmare femtio juniorgrupper (så kallade junioravdelningar). Ungefär lika stort var antalet syföreningsledare, men dessa två grupper överlappade delvis varandra. Under 1960-talet verkade totalt 111 kvinnor och tio män som syföreningsledare. På årsbasis handlade det om cirka femtio kvinnor och sju lekmän. Flera av dessa ledde fler än en syförening. Någon syförening hade två ledare, men som helhet var detta ovanligt.²⁴⁸ Att präster ledde syföreningar var särskilt i början av årtiondet ovanligt. Från år 1964 fungerade dock 4–6 präster årligen som ledare.²⁴⁹ De lokala ledarna var omvittnat uthålliga. Tio kvinnor och fyra män ledde utan avbrott missionssyföreningar inom SLEF under hela årtiondet.²⁵⁰ Småbönders syföreningsledare Edna Wistbacka i Terjärv verkade till exempel som ledare i femtio års tid.²⁵¹

Ledarna var centrala för syföreningarnas och juniorgruppernas fortbestånd. De satte sin prägel på verksamheten, ofta för lång tid framåt. De betydde mycket för många och ihågkoms ofta i historiker och vid jubileer. Ibland hedrades minnet av ledarna genom besök på kyrkogårdar.²⁵² Källmaterialet visar att de som ledde SLEF:s syföreningar ofta även hade andra ansvarsuppgifter. Ofta var

248 Dorthy Åbonde i Övermark ledde tre syföreningar, Maj-Len Åbonde ledde tidvis två i Norrnäs-Rangsby, Ethel Grannas i Närpes ledde tidvis två, Toini Högbacka i Oravais-Vörå ledde två och Axel Ingman i Iskmo ledde likaså två syföreningar. Källa: Årsberättelser för Evangeliska Ungas avdelningar, 1960-talet (SLEFA).

249 Kaplan Carl Oberg i Kimito startade år 1966 flera syföreningar för Kenyamissionen. I Sideby, Korsnäs och Malax leddes också syföreningar av präster. Präster som engagerade sig var Nils G. Bagge i Sideby, prosten Sigurd Öhrnberg i Korsnäs och kyrkoherde Mikael Sandell i Jeppo. I Malax leddes syföreningarna turvis av församlingens präster. I några fall fungerade prästfruar också som ledare. Syföreningen i Jeppo leddes år 1962 av prästfru Lisa Söderholm medan prästfru Tuva Järnström ledde Evangeliska Ungas syförening i Västanfjärd år 1965.

250 De tio kvinnorna var Irene Byström, Maria Englund, Ingrid Eriksson, Alina Granholm, Elvi Holmgård, Hjördis Kronlund, Gurli Roth, Signe Storgårds, Dorthy Åbonde och Amanda Ålgars. De fyra lekmännen var Axel Björkholm, Arne Erikson, Axel Ingman och Sven Store.

251 Wistbacka omnämndes år 1963 i Evangeliska Ungas avdelnings årsberättelse i egenskap av syföreningsledare och hade av lokalavdelningen uppmärksammas för 50 år av ”trohet och uppoffring i uppgiften.”

252 Sb 12/1969, 12–16; Sb-Uv 4/1975, 14.

syföreningsledaren också söndagsskollärare eller juniorledare. Under 1960-talet var 29 syföreningsledare samtidigt söndagsskollärare, medan 17 syföreningsledare var juniorledare. Särskilt många sådana fanns det på 1960-talet i södra Österbotten.²⁵³ Också i övrigt var dessa ledare aktiva. Ett tjugotal syföreningsledare var tillika ordförande i SLEF:s lokalavdelning eller fungerade som SLEF:s tidningsombud. Ombudsuppgiften innebar ansvar för tillhandahållande av föreningens minnesadresser, jultidningar och prenumerantlistor för SLEF:s tidskrifter. Många syföreningsledare innehade även andra roller, de var sekreterare, kassörer, bibliotekarier eller styrelsemedlemmar i lokalavdelningarna. Några fungerade också som lokalavdelningens sång- eller strängbandsledare.

Programupplägg

Även programupplägget i praktikerna tjänade identitetsstrukturernas syften. Den teologiska identitetsstrukturens intention att ”utbreda Evangelii Ord” omsattes i missionsfesternas och missionslägrens andliga förkunnelse samt i syförenings- och juniorverksamhetens andakter. Även allsången ur sångboken *Sionsharpan* stärkte den teologiska identitetsstrukturen. Till densamma kan även bokförsäljningen vid missionsfester och missionsläger räknas. Missionslägren innehöll även programpunkter där deltagarna fick möjlighet att diskutera bibelstudier och föredrag.²⁵⁴ Den lokalbaserade identitetsstrukturen bekräftades inom hemmafronten varje gång lokala missionsfester, symöten, juniormöten och missionsläger arrangerades. Samtliga dessa krävde lokala insatser av frivilliga på lokalplanet för att överhuvudtaget fungera. Hit hörde till exempel servering, basarer och inkvartering i hemmen. Den praktik som till sitt programupplägg kom en identitetsstruktur närmast var gruppresan till Kenya år 1967. Det handlade då om den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya. Den del av resan som fokuserade på SLEF:s missionsarbete var dock kort. Detta har redan berörts i samband med praktikens missionsanknytning. Av den två veckor långa resan ägnades halva tiden åt landet Kenya. Med resandet inom landet borträknat återstod endast tre dagar för besöket i västra

253 Elvira Fors, Ethel Grannas, Svea Nylén, Gurli Roth, Lisbet Storkull, Hellin Söderbacka, Eva Westerlund, Dorthy Åbonde och Maj-Len Åbonde. Exempel på detta från andra regioner var Valdine Storfors i Malax, Axel Ingman i Iskmo, Toini Högbäck i Oravais-Vörå, Edit Karf i Pensala och Sven Store i Gamlakarleby.

254 Vid missionslägren i början av 1960-talet utsågs ungdomar att hålla vittnesbörd inför festskaran. Även juniorerna uppträdde. Detta skedde vid möten för allmänheten. Vid symöten och missionsfester medverkade deltagare med dikter, sånger och högläsning.

Kenya.²⁵⁵ Där stiftade resenärerna bekantskap med sådana orter som Wasundi, Itierio, Matongo och Atemo, således platser där föreningens missionärer var verksamma.²⁵⁶ Som tidigare noterats ägnades besöket i Atemo åt de första synliga tecknen på uppbyggnaden av en egen missionsstation för SLEF:s räkning.²⁵⁷ Olika aspekter hos praktikerna, som de lokala ledarnas insatser, men också strukturer, innehåll och arbetsformer medverkade på detta sätt till de olika identitetsstrukturernas fortlevnad inom hemmafronten.

(E) Praktikerna ger Kenyamissionen fotfäste inom hemmafronten

Som redan konstaterats var den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya inte särskilt utmärkande när det gällde *de lokala missionsfesterna*.²⁵⁸ Den nya Kenyamissionen förmådde inte stimulera missionsfestverksamheten på samma sätt som den till exempel stimulerade SLEF:s syföreningsverksamhet. Källmaterialet visar att missionsfestinkomstens ekonomiska betydelse för missionsarbetet kännbart minskade i början av 1960-talet. Efter Kenyamissionens tillkomst förändrades vanligen de lokala missionsfesternas kollektändamål från ”Japan” till ”Kenya”. Redan sommaren 1964 samlade de flesta missionsfesterna kollekt till Kenyamissionen. Det var emellertid ingen självklarhet att det gamla missionsfältet byttes bort. Intäkterna ökade inte heller i de fall där kollektändamålet ändrades till Kenyamissionen. De var rentav något lägre år 1964 än de hade varit under Japanmissionens tid. Inte heller kunde någon ökning i antalet fester registreras. Om man bortser från år 1961 då festantalet minskade på grund av en uppmaning till geografisk koncentration av festerna, höll sig antalet missionsfester under 1960-talet i stort sett oförändrat.

255 SLEF styr. 9.10.1967 § 5; SLEF styr. 20.11.1967 § 3. Resan genomfördes 30.11–15.12.1967.

256 Falkenberg. 2000, 12; Sb 1/1968, 18–19. Resan hade inletts i Helsingfors 30.11.1967 och gått via Kastrup till Beirut i Libanon. Den 3.12 på kvällen hade resenärerna lämnat Beirut, och efter ett uppehåll i Addis Abeba landat i Nairobi i Kenya den sjätte december. Där firade man Finlands femtioårsdag och besåg den lutherska kyrkan. Den 8.12 på fredagskvällen ankom man till Kisumu i västra Kenya med en kleinbuss och två av missionärernas bilar. Man återvände till Nairobi på motsvarande sätt som på ditresan. Resenärerna flög från Nairobi via Egypten till Finland. På fredag den 15 december landade resenärerna i Helsingfors. Vid denna tid var det inte ovanligt att ett flygplan på grund av bränslepåfyllningar tvingades göra flera mellanlandningar. Mellanlandningar blev samtidigt resedestinationer som ökade researrangörernas möjligheter att få flera passagerare att delta i flygresorna.

257 Btff 29.3.1966 Gustav Norrback och Sven Klemets till styrelsen; Sb 1/1968, 18–19.

258 Lillsjö 2005, 69.

Stagnationen i antalet fester, den minskade uppslutningen och de sjunkande inkomsterna på 1960-talet visar att SLEF:s missionsfestverksamhet hade stagnerat. Missionsfesterna hade visserligen fortfarande en viss betydelse för Kenyamissionen, men kopplingen till missionsarbetet var svag.²⁵⁹

Däremot fick missionsfältet Kenya under 1960-talet allt synligare plats vid *missionslägren i Jeppo*. Eftersom detta redan berörts rätt utförligt ska här endast tilläggas att de konkreta programinslagen om ”Kenya” vid 1960-talets missionsläger trots allt var rätt få. Hemmafronten fick ändå möjlighet att gradvis identifiera sig med Kenyamissionen under missionslägren på 1960-talet, allt ifrån en försiktig introduktion år 1963 till en levande närkontakt i slutet av årtiondet. Missionsarbetet stimulerades ändå inte i första hand med ”Kenya” som sporre. I stället betraktades bibelstudier, föredrag och predikningar som vägen till missionsintresse. Materialet ger intrycket att missionslägren sågs som en möjlighet att förkovra hemmafronten i ”Guds ord” för att därigenom väckas till missionssinnelag.

Syfoeringsverksamheten i SLEF var den praktik som starkast påverkades av att SLEF år 1963 upptog missionsarbete i Kenya. Enligt Anna-Liisa Voittosaari som studerat finländsk syfoeringsverksamhet var 1960-talet den finländska kristliga syfoeringsverksamhetens guldålder.²⁶⁰ Även i SLEF blomstrade 1960-talets syfoeringsverksamhet. Antalet syfoeringar växte, de var livaktiga och välbesökta. Till detta bidrog helt tydligt SLEF:s nya missionsuppdrag i Kenya. Att SLEF inledde missionsarbete i Kenya påverkade syfoeringsverksamheten på flera sätt. Förändringarna berörde antalet syfoeringar, deras verksamhetssyften och den geografiska utbredningen. Det var framför allt andelen syfoeringar som verkade för missionsarbetet som ökade, delvis på bekostnad av dem som verkade för underhåll av bönehus och annat hemlandsarbete. SLEF:s missionssyfoeringar ökade från 29 till 55 syfoeringar under perioden 1962–1967. Syfoeringarnas insats för övriga verksamhetsändamål inom SLEF minskade samtidigt från 36 till 30 syfoeringar.²⁶¹

259 Sb 10/1961, 14–16; Sb 3/1965, 57–59. Medeltalet för en missionsfestkollekt år 1964 utgjorde 42,15 mk och för serveringen 14,19 mk.

260 Voittosaari 1994, 149.

261 Året innan Kenyamissionen kom in i bilden, 1962, arbetade majoriteten av de SLEF-syfoeringar som verkade för ett enda syfte antingen för det egna bönehuset eller för Japanmissionen. Under åren 1963–1966 gav det egna bönehuset i många fall vika för Kenyamissionen. Merparten verkade år 1967 uttryckligen för Kenyamissionen (53 %) och resten mer allmänt för ”missionen” (13 %). Vid det laget hade totalantalet syfoeringar i SLEF ökat med tjugo sedan år 1962. I själva verket tillkom under dessa fem år 37 helt nya syfoeringar. Slutsaldot år 1967 stannade ändå på tjugo nya syfoeringar eftersom några även föll bort under perioden. Av de 37

Detta framgår av tabellen nedan. Syföreningsstatistiken var dock inte så fullständig att man med säkerhet kan veta exakt hur många syföreningar som bildades eller avvecklades under åren 1968–1969. Trenden var ändå tydlig, den nya Kenyamissionen förde med sig ett ökat antal syföreningar som understödde missionsarbetet.

Tabell 5.4

Antalet syföreningar inom SLEF på 1960-talet, uppdelade enligt verksamhetssyfte; mission respektive övriga verksamhetsändamål.

Årtal Syfte	1962	%*	1963	%	1964	%	1965	%	1966	%	1967	%
Mission	29	45	46	57	54	68	55	66	54	65	55	65
Övrigt	36	55	35	43	26	32	28	34	29	35	30	35
Totalt	65	100	81	100	80	100	83	100	83	100	85	100

*Procentsatserna anger andelen av totalantalet syföreningar i SLEF på 1960-talet.

Källor: SLEF:s lokalavdelningars och Evangeliska Ungas årsrapporter 1962–67, Sb 9/1971, 6–10; Sb 7/1971, 9.

Även SLEF:s *juniorverksamhet* influerades starkt av missionsarbetet i Kenya under 1960-talet. Förutom de redan tidigare nämnda missions- och offerdagarna engagerade sig juniorerna även på andra sätt. I den juniorspalt som ingick i *Ungdomsvännan* omnämndes ofta missionsarbetet i Kenya.²⁶² SLEF:s juniorsekreterare Alf Lönnquist uppmanade till exempel juniorerna att be för missionsarbetet, bland annat om missionärer.²⁶³ Juniorspalten publicerade också brev från missionärerna i Kenya.²⁶⁴ Även via sina lokala juniorledare fick juniorerna brev från missionärerna.²⁶⁵ Missionärerna i Kenya fungerade också som leverantörer av kenyanska trädjur som skeppades till Finland för juniorernas räkning. Juniorerna omsatte träföremålen i pengar genom lotterier och försäljningar, varvid inkomsterna gick till missionsar-

nya syföreningarna verkade 23 stycken för Kenyamissionen, medan två syföreningar delade sina inkomster på Kenyamissionen och något annat ändamål. De övriga tolv verkade för syften som låg utanför missionsarbetet.

262 Uv 7/1964, 110. År 1964 innehöll juniorspalten följande hälsning från juniorerna i Åvist, där deras vårfest hade samlat medel till Kenyamissionen: ”Vi juniorer är glada över att vara med och stödja missionen i Kenya, där så många ännu vandrar främmande för vår Frälsare.”

263 Uv 11/1965, 174.

264 Uv 2/1966, 27; Uv 3/1966, 41; Uv 2/1968, 14.

265 Btff 1.11.1963. Gustav Norrback till styrelsen, pt 11; Uv 7–8/1969, 17.

Alf Lönnquist verkade som SLEF:s juniorsekreterare under 1960-talet då föreningen inledde missionsarbete i Kenya. Lönnquist aktiverade juniorerna i understödet för det nya missionsarbetet. SLEF:s arkiv.

betet i Kenya.²⁶⁶ Det är uppenbart att juniorernas engagemang var ett resultat av de lokala juniorledarnas hängivna intresse att föra missionsarbetet vidare till nya generationer. Juniorledarna inspirerades vid kurser där också Kenyamissionen uttryckligen diskuterades.²⁶⁷ Här spelade SLEF:s anställda juniorsekreterare en viktig roll.

Den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya förkroppsligades givetvis på ett särskilt sätt i SLEF:s *gruppresan till Kenya 1967*.²⁶⁸ Till den bilden hörde att resenärerna efter resan starkt engagerade sig för Kenyamissionen i hemlandet. Merparten av resenärerna var syföreningsledare eller syföreningsmedlemmar. I den meningen kan gruppresan ses som en fullbordad insats på en långvarig insats i hemlandet till förmån för SLEF:s missionsarbete, Japanmissionen inkluderad.²⁶⁹ Den grupp som besökte SLEF:s missionsfält i västra Kenya år 1967 bestod av elva personer, de

266 Uv 10/1966, 161.

267 Uv 12/1964, 187.

268 Btff 3.1.1968. Sven Klemets till Anders-Gustaf Stjernberg. Missionärerna såg ett samband mellan gruppresan och intresset för missionsarbetet i hemlandet: "För oss var besöket från hemlandet en uppmuntran. Vi hoppas att förståelsen för missionsarbetet skall öka när flere fått stifta en närmare bekantskap med förhållandena härute."

269 Förars 2015, intervju. "Till exempel nu om vi ser på deltagarförteckningen så var det ... såna här som med liv och själ arbetade för mission och allt vad andligt heter inom Evangeliföreningens ram. Så det var liksom höjden på vad man engagerat sig i livet."

flesta medelålders eller äldre.²⁷⁰ Med på resan fanns även ett par yngre personer.²⁷¹ Samtliga resenärer stod SLEF nära.²⁷² Det var framförallt de äldre resenärerna som hade en livslång insats inom missionsunderstödet i hemlandet bakom sig. Gruppressan fick alltså funktionen av informationskanal mellan missionsfält och hemland. Gruppressenärerna fungerade i den bemärkelsen som hemmafrontens representanter som besökte Kenya och efter hemkomsten förmedlade sina upplevelser vidare. I synnerhet de resenärer som SLEF:s styrelse hade sänt på resa hade detta som sin uttryckliga uppgift. SLEF utnyttjade resan i informationssyfte.²⁷³ Det handlade dels om rapporter avsedda för SLEF:s styrelse, dels om berättelser som förmedlades till missionsvännerna i hemlandet.²⁷⁴ För SLEF:s styrelse redogjorde SLEF:s styrelse-representanter för vad de sett under resan men även för det som diskuterats med missionärerna och den lutherska kyrkans ledning i Kenya.²⁷⁵ De missionsfrågor som var aktuella i styrelsearbetet vid den här tiden var planerna på en egen missionsstation i Kenya och det kontinuerliga behovet av nya missionärer. Styrelsens representanter använde sig även av SLEF:s publikationer för att förmedla sina reseintryck. SLEF:s ordförande Y. R. Bäck summerade resenärernas intryck i *Sändebudet*.²⁷⁶

- 270 Uv 2/1968, 6; Den tolfte resenären Ulla Virola besökte endast Nairobi. SLEF Vb 1966, 7; Hemåt 1987, 102; Sb 3/2008, 6; Sb 3/2008, 16; Byskata, Vörå församlings historik 2014, 205, 263–64, 312; Hemåt 2015, 206–207; Btff 2.10.1967. Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg; Btff 31.10.1967. Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg. De som besökte SLEF:s missionsfält i västra Kenya i december 1967 var SLEF:s styrelseordförande Y. R. Bäck, SLEF:s blivande föreståndare (direktor) Helge Hildén, SLEF:s ungdomsförbundsordförande Fredrik Forsén, redaktören för Ungdomsvännen Stig-Olof Fredriksson, Ingrid Eriksson, syföreningsledare och ordförande för Evangeliska Unga i Sundom, Lydia Finskas, missionsaktiv i Jeppo, Jarl Förars, missionsaktiv i Vasa, diakonissan Toini Högbäck, missionsaktiv och juniorledare i östra Vörå, Hjördis Klemets, syster till missionär Sven Klemets, Signe Stjernberg, aktiv i en missionskrets för Kenyamissionen i Helsingfors och mor till missionär Majgret Stjernberg samt Rut Vesterlund, aktiv inom SLEF i Oravais.
- 271 Två var under trettio, två under fyrtio, tre under eller omkring femtio, fyra var äldre än sextio. Resenärerna representerade de flesta regioner i Svenskfinland. Resenärerna kom från Borgå, Solf, Vasa, Jeppo, Vörå, Helsingfors, Oravais, Pargas och Åbo.
- 272 SLEF, medlemsregister, SLEF Vb 1967, 18 ff (SLEFA); SLEF Vb 1972–73, 34 ff. Alla utom tre var medlemmar i SLEF och de övriga tre blev senare medlemmar.
- 273 Sb 2/1968, 7–8; Sb 1/1968 1, 18–19; SLEF styr. 2.1.1968 § 6; DYM 19.4.1979 § 31 (SLEFM).
- 274 Förars 2015, intervju.
- 275 SLEF styr. 2.1.1968 § 6; Sb 1/1968, 6. SLEF:s styrelsens representanter hade av dessa anledningar delvis eget program i Kenya. Efter resan gav de följande omdöme: ”I synnerhet genom de långa överläggningarna med våra missionärer klarnade den tanken alltmer hos oss, att vår förening borde åstadkomma egna missionsstationer, besatta med folk utsänt från oss.”
- 276 Sb 1/1968, 6–9, 18–19; Sb 2/1968, 10–12.

SLEF:s blivande föreståndare Helge Hildén redogjorde för gruppens intryck i hela tre nummer av *Ungdomsvännen*.²⁷⁷ Resenärerna intygade att SLEF hade för uppgiften lämpliga missionärer på plats i Kenya, men att ett par till skulle behövas.²⁷⁸ Resereportagen upptogs till stor del av uppgifter om natur, geografi och andra detaljerade iakttagelser. Trots gruppresenärernas korta tredagarsbesök i västra Kenya fanns det mycket att relatera. I hemlandet vittnade resenärerna om ett uppenbart behov att fortsättningsvis bedriva missionsarbete i Kenya. Ännu fyrtio år efter resan uttryckte en av resenärerna, Rut Lindberg (f. Vesterlund), något av detta i *Sändebudet*. ”En del människor säger att det är onödigt med mission, att afrikanerna har det så bra. De som var med kan svara: Res dit och se! Jag vet hur de har det.”²⁷⁹ Ett kort besök förmådde dock inte sätta in resenärerna i de omständigheter som missionärerna levde i och arbetade under. Gruppresenärernas berättelser från fältet visade sig efteråt inte till alla delar överensstämma med det som SLEF:s tjänstemän i hemlandet fick sig till livs från missionärerna på fältet. SLEF:s avgående föreståndare Anders-Gustaf Stjernberg beklagade sig efter resan över motstridigheter mellan å ena sidan det som gruppbesökarna förmedlade och å andra sidan de problem som missionär Norrback relaterade i sina brev. Norrback kommenterade saken så: ”Våra besökare såg nog inte allt! Vi talade om det, men man kan inte så lätt sätta sig in i situationen.”²⁸⁰ Gruppresan tjänade alltså som ett led i att föra Kenya i egenskap av SLEF:s nya missionsfält in i hemmafronten.

Åldersstrukturen och återväxten inom hemmafronten, 1960-talet

Under 1960-talet bars SLEF:s missionsarbete upp av föreningens eget folk, det vill säga dess medlemmar och andra som engagerade sig i SLEF:s missionsunderstödjande verksamhet. Om man räknar med att dessa till stor del var de som var medlemmar i SLEF, kan man för att få en ungefärlig uppskattning av hemmafrontens åldersstruktur ta fasta på SLEF:s medlemslistor. Några tillförlitliga uppgifter om åldersstrukturen finns dock inte att tillgå i SLEF:s medlemsförteckningar. Däremot finns det i Ungdomsförbundet Evangeliska Ungas medlemsförteckningar (SLEF:s

277 Uv 2/1968, 6–8; Uv 3/1968, 8–9; Uv 4/1968, 8–9, 15

278 Sb 1/1968, 6–9, Uv 2/1968, 6–7.

279 Sb 3/ 2008, 16.

280 Btff 17.1.1968. Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg.

Ungdomsförbundet) en viss åldersuppdelning angiven. Ungdomsförbundet Evangeliska Unga fungerade som ram för en stor del av SLEF:s verksamhet, till exempel för junior- och syföreningsverksamheten och till en viss del också för missionslägret. Uppgifterna i Ungdomsförbundet Evangeliska Ungas medlemsförteckningar visar att ungdomarnas andel av medlemskåren inte var särskilt hög under 1960-talet. Uppgifter saknas för slutet av 1960-talet, men åren 1963–1965 utgjorde andelen medlemmar i Evangeliska Unga som var under 30 år mellan 11,8 % och 9,7 %.²⁸¹ Till detta kommer dock juniorerna, som inte ingick i Evangeliska Ungas medlemskår. För en motsvarande inblick i hemmafrontens *numerära storlek, könsfördelning* och *regionala fördelning* i Svenskfinland under 1960-talet kan man däremot utgå från SLEF:s medlemslistor. År 1962 var medlemsantalet i SLEF 1 704 personer och fem år (1967) senare 1 617 personer. År 1962 var andelen män bland SLEF:s medlemmar 31 %. År 1967 var andelen män 33 %. Grovt räknat kom en tredjedel av SLEF:s medlemmar under 1960-talet från norra Österbotten.²⁸² En dryg tredjedel kom från Vasatrakten och Södra Österbotten tillsammans. Ytterligare en tredjedel kom från övriga Svenskfinland, det vill säga Åboland, Åland och Nyland.²⁸³ Under årtiondet ägde en viss minskning rum i Åboland medan en viss ökning ägde rum i Södra Österbotten. I stort sett var dock den regionala fördelningen konstant under hela 1960-talet. Även om just dessa uppgifter inte står i fokus i avhandlingen, är det ändå skäl att följa upp en av dem, nämligen den aspekt som berör åldersfördelningen. Hur SLEF bevakade återväxten inom Kenyamissionens hemmafront under de aktuella åren var givetvis av avgörande betydelse för hemmafrontens fortbestånd. Detta var också något som man var medveten om inom SLEF.

Att predikanter, lokala ledare och församlingspräster bidrog till att upprätthålla en viss kontinuitet i SLEF:s verksamhet på 1960-talet var ingen garanti för att missionsintresset skulle spridas till nya generationer. För detta krävdes särskilda insatser. Detta hade SLEF:s ledarskap i olika skeden noterat. Ett tidigt exempel var Ungdomsförbundet Evangeliska Ungas årsmöte 1950 som ägnade en stor del

281 Ungdomsförbundet Evangeliska Ungas verksamhetsberättelser 1963–1965. SLEF:s medlemsförteckningar finns publicerade i SLEF:s verksamhetsberättelser 1962 och 1967 (SLEFA).

282 Hit hörde följande orter: Gamlakarleby, Karleby, Terjärv (165 medl.), Nykarleby, Esse, Jakobstad, Jeppo, Kronoby, Munsala, Purmo och Pedersöre. Noteras kan att en tiondel av SLEF:s medlemmar under 1960-talet kom från Terjärv.

283 En tiondel bodde i Åboland och en tiondel i Östra Nyland. I Helsingforstrakten bodde ungefär sex procent. Samma procenttal gällde för Västra Nyland. Ålands andel av medlemmarna rörde sig kring knappt två procent.

av mötestiden till att diskutera de ungas sviktande missionsintresse. I årsmötesprotokollet antecknades: "Missionsintresset måste väckas även bland de unga, som genom sin hänförelse och initiativrikedom äro särskilt lämpliga för detta arbete."²⁸⁴ Det fanns således hos de äldre en omsorg om att missionsintresset skulle föras vidare till uppväxande generationer. Sedan det nya missionsarbetet i Kenya kommit med i bilden, växte även behovet av missionärer och understödjare. Missionsarbetet i Kenya blev snabbt mer omfattande än missionsarbetet i Japan någonsin hade varit. Förutom nya generationer understödjare på hemmaplan var SLEF:s möjligheter att fortsätta sin påbörjade Kenyamission beroende av kontinuerligt förnyad arbetskraft till missionsfältet. SLEF verkade utgå ifrån att det var bland ungdomarna som nya missionärer skulle sökas. Sökandet efter nya missionärer löpte som en röd tråd genom SLEF under hela 1960-talet.²⁸⁵ Frågan var ständigt närvarande vid SLEF:s styrelsemöten decenniet igenom. Utöver de sex missionärer som SLEF sände ut under 1960-talet, diskuterade styrelsen åtminstone lika många tänkbara missionärskandidater. En del av dessa tillfrågades men avböjde uppdraget.²⁸⁶

Artiklar och läger

Hur lyckades hemmafronten locka det uppväxande släktet att axla ett helhetsansvar för SLEF:s missionsarbete i Kenya? Såsom redan nämnts, hölls SLEF:s nya missionsfält i Kenya framme i SLEF:s tidskrift för ungdomar, Ungdomsförbundet Evangeliska Ungas huvudorgan *Ungdomsvännen*. Den nya Kenyamissionen lanserades i ett specialnummer av *Ungdomsvännen* sommaren 1963. År 1968 upprepades temanummerkonceptet genom ett specialnummer om SLEF:s missionsarbete med anledning av en missionsmässa i Helsingfors där SLEF var medarrangör.²⁸⁷ Under hela 1960-talet förmedlade *Ungdomsvännen* också i övrigt ett mångsidigt missionsmaterial till sina läsare, inte sällan genom artiklar skrivna av SLEF:s missionärer i Kenya.²⁸⁸ Förutom informationen i *Ungdomsvännen* fick ungdomarna informa-

284 Uv 9/1950, 138.

285 Uv 12/1969, 17. Ett exempel på att just missionärsuppdraget lyftes fram i SLEF:s ungdomsverksamhet var en programpunkt med Gustav Norrback under ungdomsdagarna i Vasa i januari 1970. Programmet hade den uppseendeväckande rubriken "Jag – missionär!?!?!?!?!".

286 Uv 12/1969, 17.

287 SLEF styr. 5.2.1968 § 7.

288 SLEF styr. 13.6.1963 § 4, § 16; SLEF styr. 5.2.1968 § 7; SLEF styr. 25.3.1968 § 10. År 1963 belystes

tion om missionsarbetet vid ungdomslägren. Alltsedan 1934 hade man inom SLEF anordnat ungdomsläger. Även det första missionslägret i Jeppo 1956 arrangerades som ett ungdomsläger.²⁸⁹ Under 1960-talet införskaffade SLEF lägerområden på Åland, i Närpes och i Munsala.²⁹⁰ SLEF:s ungdomsläger var dock inte bundna till de lägerområden som SLEF hade införskaffat. Läger ordnades på många olika orter, både sommar- och vintertid. Under 1960-talet handlade det om ett tiotal orter i hela Borgå stift. Vid lägren uppmärksammades missionsarbetet i form av missions-timmar, vanligen hållna av någon SLEF-anställd. I synnerhet ungdomssekreterare Fredrik Forsén var aktiv. Forsén skaffade AV-utrustning och engagerade missionärerna i Kenya att tala in hälsningar på magnetofonband. Dessa avlyssnades sedan av ungdomarna.²⁹¹ Efter sitt deltagande i SLEF:s gruppresan till Kenya år 1967 aktiverade sig Forsén i hemlandet genom att visa diabilder från missionsfältet.²⁹² Det var således främst den lokalbaserade identitetsstrukturen som aktiverades när hemmafronten engagerade sig för att nå ungdomarna för missionens sak. Missionslägren i Jeppo var vid den här tiden en av SLEF:s större satsningar på att väcka ungdomarnas intresse för missionsarbetet. Under hela 1960-talet var missionslägren i Jeppo verkliga ungdomsläger. År 1968 samlades till exempel 200 ungdomar till missionsläger.²⁹³ Lägren hade alltså stora möjligheter att nå ungdomarna med information om föreningens missionsarbete.²⁹⁴ Särskilt i början av missionslägrens era framhölls detta.²⁹⁵ Inslagen om missionsarbetet hörde dock inte till de mest framträdande inslagen i missionslägerprogrammet, som i stället dominerades av den andliga förkunnelsen.

i Sändebudet bland annat föreningens aktuella missionssituation, föreningens förhållande till hednamissionen och initialskedet av arbetet i Kenya. Från år 1964 ingick regelbundna brev från missionärerna, presentation av nya missionärer, missionspredikningar och föredrag. SLEF styr. 12.12.1968 § 2.

289 Uv 1956 5, 72.

290 Dahlbacka 2013. Intervju, Irene Dahlbäck.

291 Uv 3/1965, 41. Vid påsklägret 1965 ingick en missionstimme med ”magnetofonprogram upptaget av våra missionärer i Kenya”. För arrangemanget stod Fredrik Forsén.

292 Uv 2/1962, 24–25; Uv 3/1964, 42–43. Ungdomslägren besöktes också av utomstående missionärer. Vid midvinterlägret i Ävist 1961–1962 deltog till exempel Kenyamissionärerna Martin och Gunhild Lundström från Sverige. Det var samme Martin Lundström som inbjöd SLEF till missionsuppdraget i Kenya. Senare hade samma läger besök av SLEF:s stipendiat Hisashi Shiobara från Japan.

293 SLEF Vb 1968.

294 SLEF Vb 1968–69, 13.

295 De schemalagda diskussioner bland ungdomarna som vi noterat vid missionslägren i slutet av 1950-talet var exempel på detta.

Information

Hur mottog ungdomarna impulserna om missionsarbetet? Referaten från ungdomslägren omnämner missionsinslagen i positiva ordalag. Missionstimmarna upplevdes intressanta.²⁹⁶ När ungdomarna fick komma till tals, önskade de sig mer missionsinformation och välkomnade ett ökat missionsengagemang bland ungdomarna. Detta framgår av predikant Walter Fredrikssons reportage från missionslägret 1965.²⁹⁷ Reportaget återger några ungdomars åsikter om missionslägret 1965. Frågan gällde huruvida missionsarbetet borde ges mer utrymme i programmet. De fyra ungdomarna i åldern 16–29 år ansåg att missionslägret kunde förmedla mera upplysningar om missionen, missionärernas arbete och förhållandena i Kenya. Motiveringarna var att det man känner till har man större intresse för, och att mer upplysning kanske skulle engagera ungdomarna för missionen. Ungdomarna hade således inget emot ett större engagemang och förväntade sig att detta skulle skapas genom ökad information om missionsarbetet. Här framgår således den geografiska identitetsstrukturens inverkan.

Ännu i slutet av årtiondet var ungdomarnas missionsintresse enligt missionär Gustav Norrback inte tillfredsställande. Under sin hemmavistelse i Finland åren 1968–1969 reagerade Norrback på ungdomarnas lamma missionsintresse. Han hade då ett verksamhetsår i Finland bakom sig. I egenskap av missionär hade Norrback besökt flera ungdomsläger och noterat ett bristande engagemang för missionsarbetet hos ungdomarna. I *Ungdomsvännan* diskuterade han deras insatser för missionsarbetet och föreslog ett antal metoder för att förbättra situationen. Inlägget ”Ungdom och mission” fokuserade på ungdomarnas roll som en del av missionens hemmfront.²⁹⁸ Norrback konstaterade att ungdomarna visserligen var trogna vänner till missionsarbetet, men att de som resurs inte var helt utnyttjad. Han föreslog egna understödsprojekt och egna missionärer för ungdomarna samt mångsidigare information.

296 Uv 5/1964, 80; Uv 5/1969, 16. Från påsklägret 1964 skrev förbundssekreterare Forsén att ”Missionstimmarna åter gav missionsintresse”. I reportaget från påsklägret i Hangö 1969 omnämndes en ”högintrassant missionstimme som bara blev alldeles för kort. Missionär Gustaf Norrback hade mycket att förtälja. Nöden är stor, det skulle behövas många, många Herrens tjänare i missionens tjänst. Låt oss under bön tala med vår Fader om detta! Han allena kan utse lämpliga redskap.”

297 Uv 10/1965, 152.

298 Uv 5/1969, 6–7.

Det är ganska lätt att ge informationer, som talar om framgångar och segrar, men alla motgångar och nederlag bör också omtalas. På missionsfältet möter oss båda slagen. Svårigheterna är många och missionären ansättes ofta av tvivel och uppgivenhet. Allt detta bör bröderna och systrarna i hemlandet känna till. Detta är viktigt i synnerhet med tanke på förbön för missionärerna.²⁹⁹

Det framgår av citatet att Norrback ville öka ungdomarnas delaktighet i missionsarbetet genom att inviga dem i missionärlivets mångahanda och skiftande sidor. Missionärsuppdraget skulle inte skönmålas utan det skulle ges en realistisk bild bland annat med tanke på förbönen. Också här kan man se spår av den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya.

Sammanfattningsvis kan man angående försöken att nå SLEF:s ungdomar för missionsarbetet under 1960-talet notera påverkan från alla de tre aktuella identitetsstrukturerna. Med sin andliga prägel visade programupplägget vid missionslägren påverkan från den teologiska identitetsstrukturen. Den lokalbaserade identitetsstrukturen syntes i det faktum att det främst var vid lokala och regionala ungdomsläger som impulserna om missionsarbetet förmedlades. Den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya representerades av hemmavarande missionärer, besökare som gästade missionsfältet, hälsningar och artiklar från SLEF:s missionärer.

Hemmafront i förändring

För 1960-talets vidkommande ska jag till sist återknyta till avhandlingens huvudfråga om hur missionens hemmafront utvecklades och förändrades till följd av att SLEF upptog missionsarbete i Kenya. Frågan betraktas här ur ett förändringsperspektiv med teoretiska förtecken.

299 Uv 5/1969, 6–7. Konfirmandnummer. "Ungdom och mission". "Vi vet att de unga under de gångna åren har troget följt med missionsarbetet i Kenya och att missionen genom dem har haft ett kraftigt stöd." – – – "Det oaktat tror jag, att vi kunde göra ännu mera om tillfälle därtill gives."

Impulser och drivkrafter

Från 1950-talets mitt till våren 1963 levde hemmafronten i valet mellan två alternativ när det gällde missionsfält. Det alternativ som överhuvudtaget inte verkar ha varit aktuellt, var att helt upphöra med missionsarbetet. De två alternativ som däremot var aktuella, var att antingen fortsätta att bedriva mission i Japan eller att söka sig någon annanstans. För att använda den teoretiska ramens vokabulär utgjorde dessa alternativ de två *variationer* som stod till buds. För hemmafronten gällde det alltså att ta ställning till dessa två variationer, som också kan ses som två impulser som nådde hemmafronten från de två omvärldarna Japan och Kenya. Förutom dessa två impulser var hemmafronten även föremål för en yttre och en inre drivkraft. Den yttre kraft som tvingade hemmafronten att rikta blickarna i nya riktningar, var de upprepade negativa besked som kom från Japan om att dörrarna för SLEF:s del där var stängda. Den inre drivkraften var hemmafrontens egen inneboende drivkraft att fortsätta att bedriva missionsarbete, det vill säga att inte upphöra med det. I detta fall tillämpade hemmafronten inte någon omedelbar *selektion* i den bemärkelsen att någotdera alternativet skulle ha valts bort. I stället valde hemmafronten båda alternativen, att tillsvidare bedriva missionsarbete i Japan och samtidigt påbörja missionsarbete i Kenya. Slutresultatet på lång sikt blev ändå att missionsfältet i Japan föll bort till förmån för det nya missionsfältet i Kenya. Under 1960-talet befästes det nya missionsfältet inom hemmafronten. Detta kallas med avhandlingens teoretiska språkbruk för *retention*.

Typ av förändring

Förändringen av missionsfält kan ytterligare belysas genom den gruppering i kategorier som Aldrich och Ruef i sin forskning tillämpat på förändringar. De hänför förändringar till tre olika kategorier beroende på deras särart: *mål, gränser* och *aktiviteter*. Förändringar i mål, gränser eller aktiviteter förekommer enligt Aldrich och Ruef bara när det är fråga om verkligt stora förändringar, så kallade *transformations*. Var passar då SLEF:s förändring av missionsfält år 1963 in i detta sätt att gruppera? Det står klart att SLEF:s byte av missionsfält inte medförde några större aktivitetsmässiga förändringar. Det krävde inga nya arbetssätt vare sig inom förvaltning eller stödfunktioner. Likaså förblev SLEF:s målsättning intakt. Med tanke på detta kan förändringen enligt Aldrich och Ruefs terminologi klassificeras som *change*, det vill säga en förändring inom ramen för det normala aktivitetsmönstret – i motsats

till ”transformation” som skulle ha inneburit en genomgripande förändring.³⁰⁰ Bytet av missionsfält kan därmed betraktas som en smärre gränsförändring, där det handlade om en utvidgad ”produktmarknad”. Det var inte ett totalbyte av verksamhetsfält eller en förändring av den population som arbetet inriktades på, vilket skulle ha klassificerats som målförändringar. SLEF verkade ju primärt i Finland, och där fortsatte arbetet som förut.

Förändringens omfattning

Förändringens omfattning kan även studeras utgående från hur den spred sig nivåmässigt och ut till olika delar inom hemmafronten. Det konstaterades redan att Kenya som missionsfält snabbt omfattades på gräsrotsnivå och även spred sig till olika regioner i Svenskfinland. Detta har materialet gett flera exempel på. Då SLEF började arbeta i Kenya sjönk understödet för Japanmissionen i SLEF:s syföreningar från knappt hälften av samtliga syföreningar år 1962 till endast 6 % år 1964.³⁰¹ Även juniorgrupperna stödde missionsarbetet i Kenya redan från början. Detsamma gällde överlag också de lokala missionsfesterna. Benämningen ”Japanmissionsfest” byttes år 1963 till ”missionsfest”, vilket får uppfattas som en övergång till ett stöd för två parallella missionsfält, alternativt endast för ”Kenya”. Det nya missionsfältet nådde ut till SLEF:s lokala verksamhet inom loppet av knappt två år. Hela förändringsprocessen, från tiden för de första diskussionerna på missionslägren i Jeppo i slutet av 1950-talet till dess att Kenya var SLEF:s enda missionsfält, tog knappt tio år. Förändringen var genomsyrande även i den bemärkelsen att den omfattades av hemmafronten såväl geografiskt som hierarkiskt. Förändringen var både genomgripande och heltäckande. Hemmafronten deklarerade därmed samstämmt för omvärlden att den hade gått in för ett nytt missionsfält. En bidragande orsak till att förändringen omfattades så snabbt var att förändringsviljan kom inifrån hemmafronten. Att detta var fallet syntes i min redogörelse för missionslägren i Jeppo åren 1956–1957, där det framgick att delar av hemmafronten deltog i de allra första diskussionerna om byte av missionsfält.

300 Aldrich & Ruef 2006, 133 ff.

301 Årsberättelser för Evangeliska Ungas avdelningar 1962–1964 (SLEFA). Andelen syföreningar som uttryckligen understödde Japanmissionen år 1962 var 29 %, år 1963 var den 15 % och år 1964 var den 3 %. År 1962 verkade ytterligare 9 % för ”missionen” medan 17 % delade inkomsten på ”missionen” och ”inre missionen”. År 1964 samlade dessutom 6 % av syföreningarna medel till både ”Japan” och ”Kenya”, varför totalprocenten för ”Japan” år 1964 stannade på 6 %.

Afskedssamkväm för familjen Gustav och Märta Norrback i Nedre salen i Lutherkyrkan i Helsingfors hösten 1963. Stående till vänster Toivo Rapeli och bredvid honom Helge Hildén. Vid andra ändan av bordet sitter Anders-Gustaf Stjernberg, Signe Stjernberg, Gustav Norrback och Börje Fagerström samt vid följande bord Ingmar Skata och Evi Skata. Predikant Hjalmar Westerlund sittande vid bordet närmast kameran. Foto Fred Runeberg.

Hemmafrontens överlevnad

Vad hade hänt med missionens hemmafront i SLEF, om den inte hade börjat tänka i nya banor då dörrarna i Japan stängdes i slutet av 1950-talet? I detta sammanhang anknyter jag till Aldrich och Ruefs resonemang om en populations öde till följd av förändringar. I SLEF:s fall kan det konstateras att hemmafronten som population betraktad befann sig i ett kritiskt skede i slutet av 1950-talet, då SLEF saknade missionärer. Det som kunde ha inträffat var att SLEF hade hållit fast vid sitt missionsfält i Japan, men förmodligen inte förmått utveckla det. Småningom hade Japanmissionens hemmafront i praktiken tynat bort. Givetvis hade själva grupperingen funnits kvar, men inte längre i egenskap av hemmafront. Att hemmafronten lyckades överleva får tillskrivas dess anpassningsförmåga till kravet på förändring när dörrarna till Japan stängdes.

De äldre inom hemmafronten

Det har ovan konstaterats att bytet av missionsfält kan betraktas som en medelstor förändring. Samtidigt har det noterats att förändringen var genomgripande och

djupgående och åstadkom en stor effekt på hemmafronten. Orsaken till detta har givetvis att göra med att förändringen inte berörde enbart SLEF:s verksamhetsfält i utlandet, utan i högsta grad dess hemmafront i hemlandet. Hemmafronten levde med i arbetet på missionsfältet, bad för det och offrade för det.³⁰² Att byta från ”Japan” till ”Kenya” innebar att hemmafronten identitetsmässigt tvingades till en förändring. Det handlade om att rikta in sig på ett nytt land, ett nytt folkslag och en annan kultur.

Att förändringen hade en sådan genomgripande och omvälvande effekt på 1960-talets hemmafront ska även ses mot bakgrunden av den historia som hemmafronten hade genomlevt dessförinnan. Här intog de äldre inom hemmafronten en särställning. De hade upplevt flera årtionden då SLEF saknat egna missionärer. De hade också varit med när hemmafronten ett drygt decennium tidigare, år 1951, hade fått bevittna en motsvarighet till det som SLEF upplevde hösten 1963 – att få sända ut en missionärsfamilj ur de egna leden. Utsändandet av det första missionärsparet till Kenya år 1963 och uppbyggnaden av den första egna missionsstationen i Kenya några år senare, ska ses mot bakgrunden av att SLEF åren 1923–1963 hade sänt ut endast fyra missionärer (4) på 40 år. Därtill hade SLEF understött ett par av Sleys Japanmissionärer. De som på 1960-talet tillhörde de äldre inom hemmafronten, hade varit med när SLEF år 1945 slog fast en strategi i ett försök att tända nytt liv i SLEF:s plågsamt anspråkslösa missionsarbete. Strategin siktade på att först klara av underhållet för en missionär, därefter på att kunna identifiera en missionär ur de egna leden och slutligen på att bygga upp en egen missionsstation. Inom några år, sommaren 1951, kunde SLEF så ”inviga” ett eget missionärspår för tjänst i Japan. Detta var en omvälvande händelse för den sändande hemmafronten.³⁰³ Tolv år senare hörde dessa personer till de äldre inom missionens hemmafront. Under de tolv åren hade emellertid hänförelsen från år 1951 över att få sända egna missionärer till Japan vänts i sorg och frustration över att föreningens missionärskandidater inte längre var välkomna i Japan. Att hemmafronten år 1963 återigen kunde sända ut egna missionärer framkallade därför glädjetårar hos de äldre inom hemmafronten. Utsändandet av det första missionärsparet till Kenya, Gustav och Märta Norrback, år 1963 föranledde följande formuleringar i *Ungdomsvännen*:

302 Jfr Helge Hildén i Sb 19/1971, 9: ”För personer som i missionen sett en av sitt livs viktigaste uppgifter, som i åtanke och medkänsla, förbön och fantasi redan länge levat med hjärtat halvt i Afrika, är en resa till dessa missionens breddgrader den verkliga upplevelsen.”

303 Uv 9/1951, 119.

Herren har i sin outgrundliga nåd låtit oss sända missionärer till det nya fältet i Kenya. Detta är något så stort, att en fattig, trögtalad människa aldrig kan uttala det. Det kan sägas, att många av våra gamla deltagare i symötena gråter glädjetårar av denna obegripliga nåd mot det evangeliska folket.³⁰⁴

Citatet vittnar om den hänförelse som utsändandet av två missionärer till fältet i Kenya hösten 1963 åstadkom, dels hos skribenten själv, dels hos ”gamla” symötesdeltagare. Det upplevdes som en oförtjänt nåd att ha fått bli föremål för detta. Mot denna bakgrund kan det nya missionsfältets omvälvande inverkan på hemmafronten förstås.

Dessa händelser kan även ses som exempel på en meningsskapande kommunikation. Det fanns ett samband mellan det som hände under 1950-talet och det som hände i början av 1960-talet. Det fanns en igenkänningsfaktor från år 1951 som återkom år 1963 då SLEF efter många års missionärsbrist fick möjlighet att sända ut ett par missionärer. Minnena och insikterna från 1950-talet gav de äldre inom hemmafronten en alldeles särskild förståelse för betydelsen av det nya missionsfältet. Den här förståelsen underlättade bytet av missionsfält och bidrog till att det nya missionsfältet snabbt omfattades och befästes. Händelserna utgör ett exempel på en meningsskapande kommunikation, där en meningsfullhet aktualiseras genom att referera till en annan meningsfullhet.

304 Uv 11/1963, 172–173.

SLEF som officiell kyrklig missionsorganisation, 1970–2000

SJÄLVBESKRIVNINGAR AV MISSIONENS HEMMAFRONT

I enlighet med avhandlingens analysmodell kommer jag härnäst att undersöka hemmafrontens utveckling åren 1970–2000. I likhet med motsvarande studium av 1960-talet inleds analysen med en sökning efter självbeskrivningar av Kenyamissionens hemmafront under de aktuella åren. När det i självbeskrivningarna noteras hur SLEF beskrev, definierade och avgränsade sitt missionsarbete i Kenya och dess understöd i hemlandet, uppfattas detta samtidigt som en självbeskrivning av den hemmafront som stödde SLEF:s Kenyamission. Självbeskrivningarna ger en inledande uppfattning om Kenyamissionens hemmafront åren 1970–2000. Ur självbeskrivningarna härleds sedan de identitetsstrukturer som utmärkte hemmafronten dessa år. Efter det kommer utvecklingen inom SLEF:s missionsarbete under tidsperioden att betraktas med avseende på Kenyamissionens hemmafront för att där iakttas vilka identitetsstrukturer som gav sig till känna. Detta görs såväl ur ett SLEF- som ur ett församlingsperspektiv och genom en tidsmässig uppdelning på 1970-talet respektive 1980- och 1990-talen. Dit hör också ett par mer tematiska studier av den så kallade församlingsavtalsverksamheten och de ungas missionsintresse. Kapitlet avslutas med en analys av de missionsrelaterade praktikerna och deras utveckling åren 1970–2000. Efter detta sammanfattas hemmafrontens identitet. Underlaget för sökandet efter självbeskrivningar under tidsperioden utgörs av SLEF:s missionsbroschyrer,

verksamhetsberättelser och styrelseprotokoll åren 1970–2000.¹ Genomgången görs årtionde för årtionde och inleds sålunda med en analys av dokumenten från 1970-talet.

Fokusering på SLEF som kyrklig missionsorganisation, 1970-talet

SLEF:s missionsbroschyr 1970

SLEF utgav en missionspublikation med anledning av Evangelisk-lutherska kyrkans landsomfattande missionsår 1970.² Publikationen bar titeln ”Luthersk kenyamission 1970” och salufördes för att ge inkomster till SLEF:s missionsarbete.³ I jämförelse med motsvarande missionsbroschyr från 1968 vände sig 1970 års publikation till en vidare krets och utgavs även på finska. Främsta målgrupp var församlingarna i Evangelisk-lutherska kyrkan. Den 16-sidiga missionsbroschyren i fyrfärgstryck innehöll ett rikhaltigt bildmaterial. Innehållsmässigt tog broschyren avstamp i nationen Kenya, vid det laget sju år gammal, för att sedan gå in på lutherskt missionsarbete i Kenya, SLEF:s sjuåriga arbete inberäknat.⁴ En sida ägnades åt en presentation i ord och bild av SLEF:s missionärer i Kenya.⁵ Broschyren koncentrerade sig på det lutherska arbetet i Kenya och informerade om SLEF:s påbörjade missionsinsats på Atemo missionsstation. Missionsarbetet beskrevs utgående från termerna evangelisation, sjukvård och skolarbete. Missionsarbetets andliga karaktär betonades och broschyren argumenterade för en förkunnelsecentrerad missions-

1 Under 1990-talet utgav SLEF inga missionsbroschyrer eller foldrar.

2 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr ”Luthersk kenyamission 1970” (SLEFM).

3 SLEF styr. 9.12.1969 § 4; Vb 1969–70, 10; SLEF styr. 24.8.1970 § 15. SLEF:s Kenyamissionsbroschyr 1970 trycktes i 15 000 exemplar på svenska och 3 000 exemplar på finska och salufördes för 2 mk. För redigeringen stod SLEF:s föreståndare Helge Hildén, Ungdomsvännens redaktör Stig-Olof Fredriksson och hemmavarande missionär Gustav Norrback.

4 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr ”Luthersk kenyamission 1970”, 5 (SLEFM). Kenyas geografi, befolkning och landets ekonomiska och sociala utmaningar lyftes fram.

5 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr ”Luthersk kenyamission 1970” (SLEFM). SLEF hade åtta missionärer på fältet: tre missionärsfamiljer och två kvinnliga missionärer. För familjernas vidkommande presenterades männen med personuppgifter, yrke, arbetserfarenhet och arbetsuppgifter på missionsfältet. Baksidan täcktes av en bild på Borgå stifts fyra färskaste missionärer, Jorma och Brita Iiskola från SLEF och Stina och Pär Granbacka från Finska Missionssällskapet. Bilden kompletterades med uppmaningen ”De har gått in i sin uppgift i missionen – Gå även du in i din!”.

strategi. Hemmafrontens insats beskrevs som en viktig del av en framgångsrik missionsstrategi.⁶ Det var dock inte främst den kollektiva insatsen som betonades, i stället framhölls enskilda personers insatser. Kollekt och syföreningsverksamhet betraktades som ett komplement till dessa. Vid sidan av hemmafrontens ekonomiska bidrag ansågs missionärer och lokalt utbildade infödda arbetare vara nödvändiga förutsättningar för ett framgångsrikt missionsarbete. Broschyren berörde även möjligheten till statlig u-landshjälp.⁷ Vidare informerade den om det aktuella missionsärets kenyanska gäster i Borgå stift och tillhandahöll uppgifter om hur man kunde stödja SLEF:s Kenyamission. Förutom de många fotografierna innehöll broschyren en karta över västra Kenya som visade de för missionsarbetet aktuella missionsstationerna.⁸ Enligt broschyren satsade SLEF särskilt på att sända ut missionärer, och det uppgavs att missionärernas arbete i Kenya hade fått en god början. Det sågs som en förmån att få ”uppbygga en Kristi kyrka”. ”De öppna dörrarna” upplevdes som en stor ”uppfordran”. Broschyren pläderade för en realistisk syn på missionsarbetet och varnade för en alltför socialt inriktad missionsinsats.

Vilka *självbeskrivningar* kan man då hitta i Kenyamissionsbroschyren 1970? De uttryck som förekommer är ”våra missionärer”, ”vår mission”, ”oss”, ”vi” samt ”missionens garanter”.⁹ Det talas därtill om ”missionens folk i hemlandet” och ”vårt arbete”, ”den lutherska missionen från vårt land”, ”vår finländska missionsinsats” och i samband med u-hjälpen om ”missionen” och ”finländsk mission”. Uttrycket ”luthersk” i ”luthersk mission” eller ”luthersk kenyamission” förekommer ett tiotal gånger, varav en gång i broschyrens titel. Åsyftar dessa självbeskrivningar SLEF som organisation, de utsända missionärerna, föreningens understödjare i hemlandet eller dess hemlandsanställda? Uttrycket ”vår” måste här i första hand betraktas som en självbeskrivning av SLEF som den missionsorganisation som inlett missionsarbete

- 6 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr ”Luthersk kenyamission 1970”, 9 (SLEFM). Gustav Norrback skrev: ”För det första fordras till all denna verksamhet medel. Här har missionens folk i hemlandet stora uppgifter. Det är till största delen den enskildes direkta offer för Kristi sak, som gör det möjligt att arbeta vidare.”
- 7 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr ”Luthersk kenyamission 1970”, 10 (SLEFM). Se även Lounela 71 ff. Ett samtal med Undervisningsministeriets avdelningschef för utlandsärenden Kalervo Siikala återgavs. Siikala hade besökt Kenya och SLEF:s missionsstation Atemo och var positiv till statsstödda u-landsprojekt i SLEF:s regi.
- 8 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr ”Luthersk kenyamission 1970” (SLEFM). SLEF:s missionärer fanns med på en tredjedel av de 32 fotografierna. En fjärdedel av fotografierna kan hänföras till kategorin land och folk och de resterande tre fjärdedelarna till kategorin missionsarbete. Fördelningen missionärer – infödda var ungefär jämn.
- 9 SLEF:s Kenyamissionsbroschyr 1970 (SLEFM).

i Kenya och sänt ut de i broschyren nämnda missionärerna. Till "SLEF" räknades i detta fall Kenyamissionens hemmafront i hemlandet, inklusive SLEF:s anställda. Detsamma gäller uttrycken "oss" och "vi" i formuleringen "har det unnats oss att vara med om att uppbygga en Kristi kyrka ... Den uppgiften vill vi icke svika". Eftersom Kenyamissionsbroshyren 1970 vände sig utåt, måste dessa självbeskrivningar även ha inkluderat alla tänkbara nya understödjare. SLEF ses här alltså inte enbart som arbetsgivare eller formell organisation, snarare ger formuleringarna intrycket att SLEF:s missionsarbete uppfattas som ett lagarbete. I de fall då uttrycken "vårt" och "vi" används – som "I vårt arbete har vi kontakt med i huvudsak tre stammar" respektive "På Atemo har vi nu färdiga ett välbyggt skolhus, två bostadshus för missionärer ..." – går tankarna i första hand till missionärerna på fältet, även om hemmafronten mycket väl kan tänkas vara inkluderad. Missionärerna kan emellertid inte anses ha varit en del av hemmafronten så länge de var på missionsfältet.

Uttrycken "mission" respektive "finländsk mission" i samband med statlig u-hjälp måste betraktas som en anspelning på ett större sammanhang än enbart SLEF, såväl på missionsarbete i allmänhet som på finländskt missionsarbete.¹⁰ De är därmed inga självbeskrivningar för SLEF eller dess hemmafront. Inte heller de gånger uttrycken "oss" används med tillämpning på ännu större sammanhang, som västerlandet, mänskligheten och de kristna, är de några självbeskrivningar för SLEF eller dess missionshemmafront.¹¹ Återstår då uttrycken "den lutherska missionen från vårt land" och "vår finländska missionsinsats" som återfinns i broschyrens inledningsavsnitt. Här handlar det bland annat om vart den lutherska kyrkan i Kenya valt att rikta den finländska missionsinsatsen. Uttrycken syftar därmed mer på fältinsatsen än på hemmafronten. De utgör alltså inte självbeskrivningar av hemmafronten. Sammanfattningsvis står alltså självbeskrivningarna i missionsbroshyren 1970 dels för SLEF som missionsorganisation, dels för Kenyamissionens hemmafront inklusive SLEF:s anställda och eventuella nya understödjare.

10 SLEF:s Kenyamissionsbroshyr "Luthersk kenyamission 1970", 10 (SLEFM). "Jag fann, att man på missionens skolor hade insett också detta. Jag anser, att den statliga u-hjälpen och finländsk mission kunde utföra detta arbete i samråd."

11 SLEF:s Kenyamissionsbroshyr "Luthersk kenyamission 1970", 8 (SLEFM). "Ett drag som man mycket snart märker är tålmodet, som inte har någon motsvarighet hos oss. --- Hans gärning och den evigt gällande frälsning Han för oss vunnit. --- På oss kommer det därför an att hålla oss till Ordet och så ut Ordet."

SLEF:s missionsfoldrar 1975 och 1977

SLEF gav ut ytterligare två missionsbroschyrer under 1970-talet.¹² De utgavs åren 1975 och 1977 och hade formen av tvåsidiga dragspelsvikta foldrar i storlek A4 med tvåfärgstryck. Båda bar titeln "Vår mission i Kenya". Också i övrigt hade de likadana upplägg. SLEF:s aktuella missionärer presenterades i ord och bild, och foldrarna tillhandahöll översikter av vad SLEF åstadkommit i Kenya. Detta kompletterades med anvisningar om hur man kunde delta i missionsarbetet och understödja det ekonomiskt. Insidorna bar rubriken "Luthersk kenyamission" och informerade om SLEF:s missionsarbete i Kenya utgående från "evangelisation, sjukvård, undervisning och byggverksamhet". Informationen var koncentrerad på det praktiska arbetet och hur hemmafronten kunde stödja detta. Av innehållet att döma var avsikten med foldrarna att säkra och utvidga stödet för SLEF:s missionsarbete i Kenya med särskild koncentration på Atemo missionsstation. Foldrarna innehåller självbeskrivningarna "vår mission", "våra missionärer" och "vi". Vilka som stod bakom "vår" och "vi" framgår inte, inte heller vem foldrarna riktade sin vädjan om gåvor och förbön till. Men formuleringen "DU som fått gå i skola, DU som fått växa upp i ett samhälle med skola, DU som fått så mycket av undervisning och hjälp", riktade sig givetvis till en vid skara. I princip gällde uppmaningen alla som förstod svenska språket och var kapabla att understödja missionsarbetet ekonomiskt, praktiskt eller andligt. Den kraftiga betoningen av uppmaningar till understöd ger intrycket att foldrarna i första hand riktade sig till sådana som inte redan understödde SLEF:s missionsarbete. Här står alltså självbeskrivningarna för en vid krets med betoning på nya understödjare.

SLEF:s verksamhetsberättelser 1970–1979

1970-talets verksamhetsberättelser bjuder på endast ett fåtal självbeskrivningar.¹³ De uttryck som förekommer är "vår mission", "våra syföreningar" respektive "vårt arbete". Uttrycket "vår" har fått en mer nyanserad innebörd i jämförelse med 1960-talets självbeskrivningar, nämligen i betydelsen missionssällskap.¹⁴ SLEF:s missionsarbete

12 SLEF:s missionsfolder 1975 (SLEFM); SLEF:s missionsfolder 1977 (SLEFM).

13 SLEF Vb 1970–1979. Fram till och med verksamhetsåret 1975 användes i SLEF:s verksamhetsberättelser uttrycket "Missionens hemmafront" som underrubrik för att beteckna understöd-jarkåren i hemlandet. Uttrycket ändrades senare till "Verksamheten i hemlandet" respektive "Hemlandet".

14 SLEF Vb 1971–72, 21. "Man fäster sig vid att vår mission jämfört med andra sällsksap är starkt

benämns även ”den evangeliska missionen” och ”den svenska evangeliska missionen”. Därmed särskiljs det från såväl Finska Missionssällskapet som från Sley.¹⁵ Vid sidan av uttrycken ”hemmafronten” och ”verksamheten i hemlandet” kallas understöd-jarna ”våra syföreningar och andra arbetsgrupper”, ”det grundläggande missionsarbetet på hemmaplan”, ”den frivilliga verksamheten” respektive ”missionsvänner”. Även ”missionens hemlandsuppläggning” förekommer, förmodligen med syftning på den administrativa andelen av arbetet i hemlandet. Självbeskrivningar som ”vår mission”, ”våra utvecklingsprojekt” och ”vår missionärsstab” förekommer upprepade gånger i 1979 års verksamhetsberättelse. Avsnittet är avfattat i vi-form.¹⁶ SLEF:s missionsarbete uppfattades således som ett kollektivt uppdrag i SLEF, ett kollektiv som inkluderade även SLEF:s tjänstemän. Det som kan utläsas ur verksamhetsberättelserna i övrigt är en betoning på syföreningar och arbetsgrupper. De ansågs stå för den grundläggande insatsen i missionsarbetet, och i synnerhet det frivilliga engagemanget framhölls. Särskilt i början av årtiondet framhävdades de så kallade missionsgaranterna. Dessa utgjorde en undergrupp inom hemmafronten bestående av dem som anslutit sig till det garantisystem som SLEF infört för regelbundet personligt ekonomiskt understöd av missionsarbetet. I slutet av 1970-talet verkar dock denna stödform mer eller mindre ha upphört, och enskilda insatser fortgick i andra former.¹⁷

Formuleringarna i 1970-talets verksamhetsberättelser ger intrycket att SLEF hade behov av att profilera sig som missionsorganisation i förhållande till de övriga missionsorganisationerna inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Slutintrycket av verksamhetsberättelserna är att SLEF satsade tid och krafter på detta och på att integrera sitt missionsarbete i församlingarna i Borgå stift. Detta innebär att SLEF:s missionsarbetsgrupper och syföreningar hamnade i bakgrunden i verksamhetsberättelserna från årtiondets början. Från mitten av 1970-talet fick dessa grupper däremot särskilda erkännanden. Efter verksamhetsåret 1977–1978 konstaterade verksamhetsberättelsen rentav att ”Det är förstas på den frivilliga verksamheten missionen bygger, men församlingarna har också s.a.s. officiellt börjat

kollekt- och gävobetonad”.

15 Arkkila 2010, 225–227. Sley upptog arbete i Kenya år 1970 inom samma lutherska kyrka som SLEF.

16 SLEF Vb 1979, 8. ”Vi får vara glada och tacksamma för den framgång vår mission i hemlandet har haft” och ”Vi ser vädjande mot våra ungdomar”. Det senare gällde nya missionärer.

17 Sb 9/1969, 17; SLEF Vb 1964, 11; SLEF Vb 1978–79, 8–9; SLEF Vb 1979–70, 13. År 1964 stod garanterna för 39 % av Kenyamissionsinkomsterna, år 1969 var andelen 25 %.

vakna till missionsansvar”.¹⁸ Här används uttrycket ”den frivilliga verksamheten” för att beteckna Kenyamissionens hemmafront i kontrast till det understöd som kom SLEF:s missionsarbete till del från de lutherska församlingarna. Skillnaden var antagligen att det första fallet syftade på SLEF:s understödande grupper i likhet med syföreningar, medan det senare avsåg kollektor och budgetmedel från församlingarna. Som helhet syftar de få självbeskrivningar som förekommer i verksamhetsberättelserna på SLEF som ett svenskspråkigt evangeliskt missionsällskap, där både tjänstemän och frivilliga ingick.

SLEF:s styrelseprotokoll 1970–1979

SLEF:s styrelseprotokoll från 1970-talet innehåller inga renodlade självbeskrivningar.¹⁹ Hemmafronten var för övrigt mycket sällan föremål för styrelsens behandling.²⁰ Ett par saker kan dock noteras i 1970-talets styrelseprotokoll. För det första såg SLEF:s styrelse på 1970-talet ett behov att stimulera ungdomarnas missionsintresse. År 1975 hade styrelsen tankar på en egen missionär för ungdomarna, vilket skulle ”aktivera vår ungdom för yttre missionen”.²¹ Ärendet genomfördes inte då, men tanken hade väckts. Jag återkommer till engagemanget för och av ungdomarna i ett senare skede. För det andra kan det bland styrelsens beslut på 1970-talet noteras att SLEF:s styrelse satte punkt för föreningens långvariga insats i Japan. Styrelsen sände nämligen i slutet av årtiondet en signal till ”alla missionsvänner” om att ”SLEF numera bedriver mission i Kenya”. Detta skedde efter en överraskande gåva som kommit Japanmissionen till del år 1978.²² Noteringen kan således ses som styrelsens sätt att poängtera att Kenya numera var SLEF:s enda missionsfält.

18 SLEF Vb 1974–75, 14; SLEF Vb 1977–78, 8.

19 SLEF styr. 1970–1979. SLEF:s arkiv, Vasa.

20 De ärenden som nämns i anslutning till hemmafronten handlade om missionssekreteraren, se SLEF styr. 23.II.1970 § 10.

21 SLEF styr. 15.3.1975 § 12.

22 SLEF styr. 12.5.1979 § 45.

Betonning av evangelisation och sociala insatser på missionsfältet, 1980-talet

SLEF:s missionsfolder på 1980-talet

Under 1980-talet gav SLEF ut tre folder om missionsarbetet i Kenya.²³ De följde samma mönster som 1970-talets folder. 1983 års folder bar namnet "I ord och gärning" och rubriken på insidan lydde "SLEF:s kenyamission".²⁴ SLEF hade delvis fått statsstöd för tryckningen, något som antyder att SLEF med hjälp av foldern avsåg att informera om sitt statsstödda utvecklingsarbete i Kenya. SLEF:s Kenyamission beskrevs indelad i sjukvård, församlingsarbete, kvinnoarbete och undervisning. Foldern gav information om den lutherska kyrkan i Kenya och SLEF:s missionärer. Evangelisation "inom alla åldersgrupper" uppgavs vara den viktigaste delen av missionsarbetet. Bland annat framhölls vikten av att utbilda lokala ansvarsbärare i församlingarna på missionsfältet. Totalantalet bilder i foldern var fyra. Några självbeskrivningar förekommer inte. Inte heller betonas Bibeln eller den lutherska bekännelsen. En enda uppmaning att understödja arbetet finns med: "Du kan vara med i förbön och genom offer." De geografiska markörerna begränsas denna gång till ett omnämnande av luofolkstammen.

1986 års folder bar titeln "För en bättre framtid". På utsidan fanns en informationsruta om den lutherska kyrkan i Kenya samt en kort bakgrund till SLEF:s arbete inom den. Foldern fastslog att även om "missionens främsta mål är att föra ut evangelium", så "går en stor del av missionsarbetet ut på att förbättra människors levnadsförhållanden". Detta följdes upp genom att beskriva några aktuella livsförbättrande insatser som rent vatten, yrkesutbildning, sjukvård och församlingsarbete. 1989 års folder bar titeln "En grund att bygga på". Också den presenterade den lutherska kyrkan i Kenya och SLEF. För missionärernas del uppgavs denna gång endast antalet. Foldern fokuserade på de ungas situation i Kenya och vad SLEF ditintills hade gjort för dem. Även en uppmaning ingick: "Du kan vara med i uppgiften". Förbön och "din insats" nämndes även. Folderns insida beskrev SLEF:s nya missionsstation Rukongo och dess distriktscenter Rongo, kompletterat med en karta. Foldern betonar varken Bibeln eller den lutherska bekännelsen. Inte heller lyfter den fram hemmafrontens arbetsgrupper. En enda självbeskrivning ingår: "Vi

23 SLEF:s missionsfolder 1983 (SLEFM); SLEF:s missionsfolder 1986 (SLEFM); SLEF:s missionsfolder 1989 (SLEFM).

24 DYM 5.8.1983 § 47 (SLEFM).

människor”. Den syftar på alla människor och beskriver således inte Kenyamissionens hemmafront. I övrigt används uttrycket ”missionen” eller ”Evangeliföreningens mission” i foldrarna 1986 och 1989 för att beteckna SLEF. I dessa fall avser ”missionen” SLEF som missionsorganisation inklusive missionärer, understödsgrupper och anställda. Foldrarna riktade sig till enskilda mottagare och nämnde inget om kollektiva stödformer. Enligt *Sändebudet* var foldern avsedd att användas i SLEF:s egna sammanhang och i församlingar ”vid olika missionshändelser i avdelningar och församlingar som t.ex. missionsmiddagar, missionsauktioner, missionstemadagar”.²⁵ De ”missionshändelser” som gavs som exempel var således inga etablerade grupper. Foldrarna riktade sig alltså till enskilda personer som mötte upp till sådana missionsinsamlingar som var av mer sporadisk karaktär.

SLEF:s verksamhetsberättelser och styrelseprotokoll 1980–1989

Verksamhetsberättelserna 1980–1989 informerade i huvudsak om missionsarbetets årskonferens, delegationsarbete och överläggningar.²⁶ De självbeskrivningar som förekommer i avsnittet om årskonferensen anspelar på den gruppering som under SLEF:s årsfest samlades för att diskutera föreningens missionsarbete i Kenya. Övriga formuleringar i vi-form syftar på SLEF:s ”eget folk”, det vill säga de anställda och missionsunderstödjarna i hemlandet, till skillnad från SLEF som formell organisation. 1980-talets verksamhetsberättelser hade alltså inte samma behov som 1970-talets verksamhetsberättelser att definiera SLEF som en kyrklig missionsorganisation. Fokus var i stället inställt på SLEF:s medlemmar och övriga ”missionsvänner”.

I SLEF:s styrelseprotokoll från 1980-talet förekommer självbeskrivningar som ”vår Lutherska lära”, ”vår mission”, ”våra missionärer” och ”vår förkunnelse”.²⁷ I vissa fall syftar de på SLEF till skillnad från till exempel Sley, eller på SLEF som statsbidragsansökande missionsorganisation. ”Vår mission” används i samma betydelse som i verksamhetsberättelserna från samma år. Med uttrycket ”vår Lutherska lära” avses den lutherska läran och bekännelsen. ”Vår förkunnelse” måste rimligen avse sådant som SLEF betonade i sin förkunnelse. Vad som kan ha åsyftats framkommer i ett annat styrelsesammanhang där potentiella missionärskandidater behand-

25 Sb-Uv 18/1989, 3.

26 SLEF Vb 1980–1989. SLEF:s arkiv, Vasa.

27 SLEF styr. 1980–1989. SLEF:s arkiv, Vasa.

las. Det rapporteras att "Missionssynen, kvinnoprästfrågan och dopet har diskuterats noga".²⁸ Det var alltså dessa ämnen som vägdes in när SLEF tog ställning i teologiska frågor vid den här tiden. En självbeskrivning som används i styrelsen är uttrycket "vi". Den förekommer i samband med att SLEF hälsade hemkomna missionärer välkomna å "hela det evangeliska folkets vägnar". "Vi" i det sammanhanget avser alltså en vid skara bestående av alla som understödde SLEF:s missionsarbete eller på annat sätt hade anknytning till SLEF.²⁹ I slutet av 1980-talet använde styrelsen uttrycket "den evangeliska missionen". Detta syftade på den odelade Evangeliföreningen i och med att uttrycket hänvisade till det missionsarbete i Japan som föreningen inledde år 1900.³⁰

De lutherska församlingarna inkluderas i hemmafronten, 1990-talet

SLEF:s verksamhetsberättelser och styrelseprotokoll 1990–1999

Under 1990-talet utgav SLEF inte en enda missionsbroschyr eller folder. Eventuella självbeskrivningar får därför sökas i verksamhetsberättelser och styrelseprotokoll.³¹ I *verksamhetsberättelserna* förekommer under 1990-talet endast ett par självbeskrivande uttryck, "vi", "vi alla" och "vårt missionsarbete".³² Uttrycken används åren 1990, 1993, 1994 och 1999 och avser dels dem som avfattat verksamhetsberättelserna, det vill säga SLEF:s tjänstemän, dels alla som understödde missionsarbetet i Kenya. Som beteckning för Kenyamissionens hemmafront används i de flesta fall uttrycket "missionsvänner". Även uttrycket "hemmafronten" förekommer. SLEF:s missionsarbete kallas konsekvent "Kenyamissionen". Uttrycket "missionen" används ett fåtal gånger och betecknar då oftast en större helhet än SLEF:s missionsarbete, till exempel i "temadag om missionen". Det är således ingen självbeskrivning av hemmafronten. 1990-talets hemmafront behandlas som en helhet i verksamhetsberättelserna. Till skillnad från 1980-talets verksamhetsberättelser görs inte längre någon åtskillnad

28 SLEF styr. 4.12.1982 § 147.

29 SLEF styr. 20.3.1982 § 31, "vi följt deras arbete med intresse och förböner".

30 SLEF styr. 30.12.1989 § 136.

31 SLEF Vb 1990–1999; SLEF styr. 1990–1999. SLEF:s arkiv, Vasa.

32 SLEF Vb 1990, 19; SLEF Vb 1999, 31. År 1990 användes uttrycken i formuleringarna "Vi är tacksamma till Gud för att vi alla får vara medarbetare i hans rike" och år 1999 "Vi får komma inför Gud med tacksägelse, med bekymmer och med förböner".

mellan SLEF:s ”eget folk” och de lutherska församlingarna. 1990-talets *styrelseprotokoll* innehåller sådana självbeskrivningar som ”vår mission”, ”vårt arbete”, ”vårt missionsarbete” och ”våra missionärer”. I dessa fall används uttrycket ”vår” för att avgränsa SLEF i förhållande till andra missionsorganisationer eller till Evangelisk-lutherska kyrkan i Kenya. Uttrycket ”vi” förekommer också och används i ett par fall synonymt med SLEF:s styrelse i frågor som berörde nya missionärer och strategifrågor. I ett fall används ”vi” synonymt med missionsledaren och missionärerna samlade till diskussion i Kenya. ”Vi” används också om SLEF i förhållande till Finlands Utrikesministerium i statsbidragsfrågor.³³ Sammanfattningsvis avgränsar sig alltså 1990-talets hemmafront i tre olika riktningar – i förhållande till andra missionsorganisationer, till Evangelisk-lutherska kyrkan i Kenya och till finska utrikesministeriet.

Jämförelser mellan de tre årtiondenas hemmafront

Utgående från de tre årtiondenas självbeskrivningar av Kenyamissionens hemmafront framgår det att 1970-talets fokus på SLEF som kyrklig missionsorganisation är kraftigt nedtonat under 1980-talet. 1980-talets självbeskrivningar framhåller i stället evangelisation och sociala insatser på missionsfältet. Särskilt starkt framträder SLEF:s roll som biståndsaktör. Även den lutherska kyrkan i Kenya och missionärerna framträder starkt. Den lutherska aspekten är dock nedtonad på 1980-talet jämfört med 1970-talet. Förklaringen kan vara att foldrarna var avsedda att informera om SLEF:s statsstödda utvecklingsarbete. Detta bestyrks av samma årtiondes styrelseprotokoll som till skillnad från foldrarna fortfarande framhåller den lutherska läran, rentav med betoning på det evangeliska synsättet i teologiska frågor. Identitetsmässigt är hemmafronten således fortsättningsvis teologiskt medveten. När det gäller det ekonomiska understödet ligger inriktningen under 1980-talet mer på de enskildas stöd än på stödet från grupper. Den geografiska infallsvinkeln är likaså fortfarande med i bilden. I det fallet inriktar sig hemmafronten från mitten av 1980-talet på SLEF:s nya missionsstation i västra Kenya, Rukongo missionsstation. 1990-talets självbeskrivningar inkluderar inte bara SLEF:s tjänstemän och förtroendevalda utan i princip alla understödjare av SLEF:s missionsarbete. Där

33 SLEF styr. 18.1.1992, § 16; SLEF styr. 23.5.1992, § 61; SLEF styr. 16.1.1993, § 5; SLEF styr. 26.3.1994, § 29; SLEF styr. 10.6.1995, § 93; SLEF styr. 11.5.1996 § 103; SLEF styr. 21.3.1997, § 60; SLEF styr. 16.5.1998 § 87.

gränser dras i hemlandet gäller det förhållandet till andra missionsorganisationer och finska staten, medan Evangelisk-lutherska kyrkan inte omnämns. Detta kan tolkas så att de lutherska församlingarna betraktades som en del av Kenyamissionens hemmafront på 1990-talet.

CENTRALA IDENTITETSSTRUKTURER FÖR HEMMAFRONTEN, 1970–2000

Efter att ha tagit del av självbeskrivningarna för Kenyamissionens hemmafront i broschyrer, foldrar, verksamhetsberättelser och styrelseprotokoll under tre årtionden från 1970-talet framåt, har jag fått fram en översiktsbild av Kenyamissionens hemmafront. I enlighet med avhandlingens analysmodell kommer jag med självbeskrivningarnas hjälp att försöka ringa in de identitetsstrukturer som kännetecknade hemmafronten under tidsperioden 1970–2000. Analysen görs i enlighet med motsvarande analys av 1960-talet och utgående från de identitetsstrukturer som i det sammanhanget identifierades för Kenyamissionens hemmafront, nämligen den teologiska, den lokalbaserade och den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya.

Det är uppenbart att de tre identitetsstrukturer som identifierades för 1960-talets del gällde även för 1970-talet. För det första definierade sig Kenyamissionens hemmafront på samma sätt som under 1960-talet fortfarande som "luthersk". *Den teologiska identitetsstrukturen* måste av den anledningen anses känneteckna även 1970-talets hemmafront. 1980-talet i sin tur nyanserade den teologiska identitetsstrukturen till att vid sidan av det lutherska även framhålla det evangeliska. Med detta avsågs vissa teologiska kärnfrågor som SLEF särskilt intresserade sig för. 1970-talets hemmafront hade därtill en starkt kyrklig profilering. Detta var en följd av SLEF:s nya ställning som officiell missionsorganisation inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Men där 1970-talets hemmafront profilerade sig som kyrklig aktör, profilerade sig 1980-talets hemmafront i stället som statlig biståndsaktör. Ett förhärskande drag i 1970-talets självbeskrivningar var betoningen på enskilt understöd som komplement till kollektivt missionsunderstöd. Det var de många uppmaningarna, riktade till enskilda, att stödja missionsarbetet som gav detta intryck. För det andra kan det noteras att *den lokalbaserade identitetsstrukturen*

var något som präglade Kenyamissionens hemmafront under tidsperioden. Under 1970-talet lyftes den frivilliga verksamheten fram som basen i allt missionsarbete i SLEF. 1980-talets lokalbaserade identitetsstruktur betonade i likhet med 1970-talets det enskilda understödet vid sidan av det kollektiva. Att 1980-talets broschyrer framhöll de enskilda insatserna medan verksamhetsberättelserna framhöll arbetsgrupperna, kan tolkas så att dokumenten riktade sig till olika målgrupper. Med sin vädjan om enskilt understöd vände sig broschyrerna till nya, potentiella understödjare. Enskilda givare kan givetvis också betraktas som en förutsättning för kollektivt stöd. För det tredje kan det noteras att *den geografiska identitetsstrukturen* kring missionslandet Kenya fortsättningsvis var ett framträdande drag hos de tre aktuella årtiondenas hemmafront betraktad genom självbeskrivningarna. Under 1970-talet framkom den bland annat i styrelsens signal till hemmafronten att ”Kenya” numera var SLEF:s enda missionsfält. Under 1980-talet inriktade sig den geografiska identitetsstrukturen inom hemmafronten förutom på landet Kenya och dess befolkning även på SLEF:s nya missionsstation Rukongo. För 1990-talets vidkommande kan det slutligen konstateras att självbeskrivningarna var ytterst få. De få formuleringar som användes för hemmafronten avgränsade den i huvudsak i tre riktningar: andra missionsorganisationer, den lutherska kyrkan i Kenya och finska staten. Förhållandet till Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland nämndes inte i sammanhanget.

Diskussion om andra tänkbara identitetsstrukturer

I vilken mån framkom i självbeskrivningarna under tidsperioden 1970–2000 sådant som skulle ha antytt att hemmafronten präglades av ytterligare andra identitetsstrukturer än dem som redan nämnts? Förhärskande drag som framkom vid sidan av de redan nämnda identitetsstrukturerna var biståndsarbetet, det enskilda understödet, ekonomisk medelanskaffning och församlingssamarbete. För att kunna besvara frågan om andra tänkbara identitetsstrukturer under den här tidsperioden är det skäl att återknyta till definitionen av en identitetsstruktur. I enlighet med Ideström har identitetsstrukturer definierats som strukturer ”som på ett signifikant sätt formar och präglar den sociala kroppens identitet”.³⁴ Identitetsstrukturer är resultatet av sociala kroppars vägval (beslut) i historien, vilka sedan påverkar allt framtida beslutsfattande. Identitetsstrukturerna tar sig praktiska uttryck i de sociala

34 Ideström 2009, 58.

kropparnas kollektiva och regelbundna aktiviteter. Hur förhåller sig då de förhärskande karaktärsdragen hos biståndsarbete, enskilt understöd, ekonomisk medelanskaffning och församlingssamarbete till kriterierna för identitetsstrukturer? För utvecklings- och biståndsarbetets del kan för det första noteras att det saknade tradition i SLEF. Biståndsarbetet var inte resultatet av några vägval i SLEF:s historia. Utvecklingshjälpen i SLEF:s regi inleddes först på 1970-talet genom etableringen av en yrkesskola nära Atemo missionsstation (Abongo Dhoga).³⁵ För det andra har det i samband med analysen av 1970-talets hemmafront framgått att utvecklingshjälpen var ett ämne som väckte diskussion i SLEF. U-hjälp sågs i det sammanhanget som ett hot som kunde äventyra SLEF:s betoning på evangelisation och förkunnelse.³⁶ Förutom att utvecklingsarbetet saknade tradition i SLEF och väckte debatt, gav det inte heller upphov till några egna kollektiva aktivitetsmönster. Inte heller kan Evangeliföreningens historia sägas ha kännetecknats av sociala insatser, i stället stod förkunnelse och kollektiv gemenskap i fokus. Av dessa anledningar kan utvecklings- och biståndsarbetet inte anses uppfylla kriterierna för en identitetsstruktur för Kenyamissionens hemmafront.

Hur förhöll det sig då med det enskilda understödet? Den upprepade betoningen på enskilt understöd i självbeskrivningarna åren 1970–2000 hade sin grund i det så kallade garantisystemet, som SLEF hade tillämpat för enskildas ekonomiska stöd redan på 1950-talet. Garantisystemet återintroducerades i början av 1960-talet för att garantera ekonomiskt understöd för den nyligen påbörjade Kenyamissionen.³⁷ Visserligen bildade alla dessa garantier en gruppering för sig, men de utgjorde inte en social enhet. Det är mer troligt att de enskilda understödjarna ingick i syföreningar och andra föreningsgrupper när det gällde kollektiv, social gemenskap. Garantisystemet som sådant kan således inte anses utgöra någon identitetsstruktur. Den betoning på enskilda insatser som ingick i 1970-talets missionsfoldrar var förmod-

35 SLEF Vb 1976–77, 8. SLEF:s arkiv, Vasa.

36 Även andra missionsorganisationer aktiva i Kenya vid denna tid omfattade principen att evangelisation och förkunnelse skulle prioriteras, men såg sociala insatser och utvecklingsarbete som användbara vägar att nå människor med evangeliet. Till dessa hörde Sley på 1970-talet och dessförinnan finländska pingstmissionärer i Kenya. Se Lounela 24, 47–49.

37 Uv 8–9/1963, 145–147; SLEF Vb 1963, 7; SLEF Vb 1964, 7; Sb 7/1965, 139; Sb 5/1970, 12–13. När garantisystemet introducerades i och med Ungdomsvännens missionsnummer sommaren 1963 påpekades att ”Ingen lider av, att detta försök till uppräckning och disciplin i missionsinsatsen göres”. Garantierna kunde tecknas av enskilda personer som då förband sig att ekonomiskt stöda det nya missionsarbetet. Systemet hade tillämpats på 1950-talet och då utfallit till belåtenhet. I mitten av 1960-talet fanns de flesta ekonomiska garantierna i norra Österbotten, Nyland och södra Österbotten.

ligen en strategi i avsikt att vidga hemmafronten. Garantisystemet föll småningom ur bilden, medan uppmaningen till enskilda fortgick i olika sammanhang.³⁸

Det återstår således att granska medelanskaffningen och församlingsinriktningen och deras förhållanden till kännetecknen på en identitetsstruktur. Med medelanskaffning avses här de sätt eller de aktiviteter som SLEF tillämpade för att få inkomster till missionsarbetet. Den ekonomiska medelanskaffningen hade lång tradition i SLEF. Redan i Lutherska Evangeliföreningens stadgar omnämndes ”insändande av penningbidrag”.³⁹ Det är också tydligt att den omsattes i kollektiv verksamhet. Nästan all verksamhet i Evangeliföreningen och senare i SLEF förknippades med medelanskaffning. Vid predikanternas bibelförklaringar samlade man in kollekter och även serveringen inbringade medel för föreningens verksamhet.⁴⁰ I synnerhet syföreningsverksamhetens medelanskaffande funktion skulle kunna anses vara ett uttryck för en identitetsstruktur. Medelanskaffningen hade därtill haft inverkan på beslutsfattandet inom hemmafronten genom att i stort sett all verksamhet utförades för att ge utrymme för insamlande av inkomster till verksamheten, samtidigt som ”Kristi evangelium” predikades. Medelanskaffningen var sålunda något som kännetecknade SLEF:s verksamhet. Frågan är ändå om den kan sägas ha samma dignitet som de tidigare iakttagna identitetsstrukturerna. Det finns skäl att återkomma till frågan.

Det fjärde karaktärsdraget som kom fram i de granskade dokumenten var församlingssamarbetet. Detta avsåg SLEF:s samarbete med de lutherska församlingarna inom ramen för missionsarbetet. Det har tidigare framgått att en del av SLEF:s verksamhetsformer hade kyrklig anknytning. Exempel på detta var annonseringen av SLEF:s verksamhet i kyrkliga meddelanden, användningen av församlingsutrymmen och medverkan av någon församlingsanställd.⁴¹ Att hemmafronten

38 Sb-Uv 15/1977, 3; Sb-Uv 15/1981, 3; Sb-Uv 4/1985, 3; Sb-Uv 20/1987, 3.

39 Evangeliföreningens stadgar 1873 § 7. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

40 Se t.ex. Karén 34.

41 Se t.ex. Uv 3/1966, 39; Schmidt 1948. 15; Se även Suokunnas 2011, 11, Jukka Paarmas citat i Sleys jubileumsbok år 2011 om Fredrik Gabriel Hedberg: ”hänen vaikutuksensa levisi ja vaikutti syntyneen herätysliikkeen toiminnan kautta aina tähän päivään saakka. Hedbergin kanattajajoukosta, ”hedbergiläisistä”, syntyneestä evakelisesta liikkeestä tuli kirkkomme voimavara, joka alkoi rakentavalla tavalla tuoda oman erityispanoksensa herätysliikkeiden kokonaisuuteen.” (Fritt översatt till svenska: Fredrik Gabriel Hedbergs betydelse har också kommit till uttryck genom den väckelserörelse som fört hans andliga arv vidare ända fram till våra dagar. Den evangeliska rörelsen har inom vår kyrka varit en resurs, som på ett konstruktivt sätt har gett sitt speciella bidrag till väckelserörelsernas helhet.)

var kyrkligt präglad märktes genom att det överlag var vanligt att SLEF:s folk aktiverade sig i sina lutherska hemförsamlingar. Kyrkligheten hade lång tradition i SLEF. Den lutherska kyrkans lära utgjorde en viktig del i Evangeliföreningens stadgar.⁴² Den kyrkliga (lutherska) bekännelsen och tillhörigheten hade påtagligt påverkat Evangeliföreningens utveckling och även lett till kyrkligt färgade ställningstaganden. Exempel på detta var framväxten av lutherska bönehus i början av 1900-talet, vilket berördes i avsnittet om den teologiska identitetsstrukturens bakgrundsbeslut. Det handlade då om att skydda föreningen och dess medlemmar från de frikyrkliga strömningarna, något som indirekt var ett ställningstagande för kyrklighet. Samtidigt utgjorde bönehusen i början av 1900-talet även på sina håll en isolerande faktor inom föreningen. Sådan var situationen i Terjärv där föreningens folk separerade sig från lokalförsamlingen, medan den motsatta situationen gällde för Vörå, där det i stället handlade om ett samarbete med församlingen.⁴³ De flesta av hemmafrontens verksamhetsformer byggde ändå på samarbete med lutherska församlingar. Dit hörde de lokala missionsfesterna, syföreningarna, juniorverksamheten och missionslägret. Det var även naturligt för SLEF att i slutet av 1960-talet närma sig Evangelisk-lutherska kyrkan med frågan om SLEF kunde bli en kyrklig missionsaktör. Kyrkligheten hörde således på många sätt ihop med hemmafronten och dess verksamhetsformer. I vilken mån detta kan jämföras med de tre identifierade identitetsstrukturerna får däremot det fortsatta studiet utvisa.

SLEF:S VÄG TILL OFFICIELL KYRKLIG MISSIONSORGANISATION

I enlighet med avhandlingens analysmodell går jag nu vidare med en analys av den utveckling som ledde fram till att SLEF i december 1969 blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer. Härnäst betraktas de händelser som föregick SLEF:s beslut att ansöka om denna status. Samtidigt fokuseras på förekomsten av identitetsstrukturer, såväl de tre tidigare aktuella som de två tänkbara, medelanskaftningen och kyrkligheten. I likhet med motsvarande studium av

42 Evangeliföreningens stadgar 1873 § 3. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

43 Dahlbacka 1987, 236 ff respektive 244 ff.

1960-talet är avsikten bland annat att pröva de föreslagna identitetsstrukturernas bärkraft. Ett sätt att göra detta är att undersöka om de fungerade som vägvisare när hemmafronten utvecklades till officiell kyrklig missionsorganisation.

Finlands evangelisk-lutherska kyrkas sätt att bedriva missionsarbete är unikt i den meningen att det utövas av ett antal organisationer som i denna avsikt har tecknat avtal med kyrkan. Organisationerna förblir självständiga och arbetet koordineras av Kyrkans missionscentral.⁴⁴ En av dessa organisationer, Finska Missionssällskapet (FMS), började bedriva missionsarbete redan på 1800-talet. FMS grundades 1859 och sände sina första missionärer till Sydvästafrika år 1868, efter en parentes med tre års missionsarbete i Indien i början av 1860-talet.⁴⁵ Något senare upptog Lutherska Evangeliföreningen missionsarbete i Japan. Evangeliföreningen sände sina första missionärer till Japan år 1900. Dessa två organisationers ställning inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland skilde sig från varandra redan från början. FMS uppfattades alltsedan sällskapets tillkomst allmänt som identiskt med kyrkans missionsarbete, medan Evangeliföreningens missionsarbete i Japan fick kyrkligt erkännande först under 1930-talet.⁴⁶ Tillkomsten av Kyrkans missionsdelegation år 1954 innebar att Sley vid sidan av FMS gavs officiell ställning som kyrkans missionsorganisation, något som jag inom kort återkommer till.⁴⁷

I sin lagstiftning förbigick Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland länge missionsarbetet med tystnad. Det dröjde till mitten av 1900-talet innan kyrkan överhuvudtaget nämnde det i sin lagstiftning. Kyrkolagen av år 1869 nämnde inget om missionsarbete.⁴⁸ De kyrkolagsändringar i Finland som berörde missionsarbetets

44 <https://evl.fi/maailmalla/lahetyks> 2018; Betänkande 1974, 8; Hela kyrkans mission 1998, kap 5.2 och 5.3; <https://www.svenskakyrkan.se/act/var-historia>. Endast i ett fåtal länder sammanslogs missionsorganisationer helt med kyrkor till följd av sammanslagningen av Kyrkornas Världsråd och Internationella Missionsrådet 1961. I Norden och Tyskland har förhållandet mellan kyrka och missionsorganisationer reglerats på olika sätt. Svenska Kyrkans Mission var ett tidigt exempel på en kyrklig organisation som bedrev missionsarbete med början redan från år 1874.

45 Remes, V, 1976, 214–217; Peltola, M. 1958; <https://felm.finskamissionsallskapet.fi/om-oss/historia/>

46 Koskenniemi, 1992, 277 ff. Kyrkligt erkännande avsåg i detta skede inget formellt avtal. Det kom i stället fram till exempel i åtnjutandet av kyrkokollekter och omnämnanen vid kyrkomötet eller i kyrkans femårsberättelser.

47 Arkkila, 2010, 112–113. Medlemmar i Kyrkans missionsdelegation var missionsledarna Tuure Vapaavuori (FMS) och Toivo Rapeli (Sley) samt som svensk representant Gustav Kvist.

48 Kyrkolag för den Evangelisk-lutherska Kyrkan i Finland 1926, sidan 7. Här framgår att kyrkolagen för evangelisk-lutherska kyrkan i Storfurstendömet Finland antogs av lantdagen år 1867 och stadfästes av "Hans Kejsrliga Majestät" följande år i november.

ställning före 1960-talet var 1925 års kyrkolagsändring som definierade missionärens ställning i kyrkan, bland annat genom att ange förutsättningarna för att en missionär skulle kunna ordineras till prästämbetet.⁴⁹ På allvar kom missionsarbetet in i kyrkan via en komplettering av kyrkolagen som godkändes år 1953. Den ålade kyrkoherden och kyrkorådet att befrämja missionsarbete. I den kyrkolag som trädde i kraft år 1965 fick de lutherska församlingarna bland annat rätt att bevilja budgetmedel till missionsarbetet.⁵⁰

Luthersk-kyrkligt missionssamarbete i Finland växer fram

Hur Evangelisk-lutherska kyrkans missionsarbete skulle organiseras i Finland var en fråga som man på allvar började dryfta under 1950-talet. Förstärkta biskopsmötet tillsatte våren 1952 en kommitté med uppgift att utreda missionsarbetets ställning inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. I februari 1954 föreslog kommittén tillsättandet av en permanent delegation.⁵¹ Förstärkta biskopsmötet beslöt i slutet av samma år att tillsätta en *Delegation för missionsangelägenheter i Finlands kyrka*, "Suomen kirkon lähetysasiain neuvottelukunta" (KLN), med biskopen i S:t Michel, Martti Simojoki, som ordförande. Medlemmar var Finska Missionssällskapets (FMS) missionsledare Tuure Vapaavuori, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (Sley) ledare Toivo Rapeli samt pastor Gustav Kvist som svensk representant. Därtill ingick två suppleanter i delegationen. Tillsättandet av denna delegation sågs av finskspråkiga Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys, Sley, som ett erkännande av dess Japanmission från den lutherska kyrkans sida.⁵² Evan-

49 Kyrkolag för den Evangelisk-lutherska Kyrkan i Finland, Helsingfors 1926, § 118 a. Här nämns att till missionärer kan ordineras personer som anhållit om detta till domkapitlet och blivit godkända för ordination. Till sin anhållan bör personerna i fråga bifoga vittnesbörd om att de erhållit utbildning och äger kallelse till en sådan befattning "från förening eller sällskap, som utövar missionsverksamhet".

50 Kyrkolag 1965, § 10, § 285, § 397; Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974, 9; Hanhikorpi 2016, 14–15. I KL 1965 tillkom tre nya stadganden om missionsarbetet, församlingsmedlems skyldighet att delta i missionsverksamheten, församlings möjlighet att bevilja budgetmedel för missionsarbetet och omnämmandet av missionen som en bland de uppgifter som ingick i biskopens ämbete.

51 Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974, 10. Olika initiativ i riktning mot ett liknande organ som Svenska Kyrkans Mission ledde i Finland fram till tillsättandet av delegationen för missionsangelägenheter i Finlands kyrka.

52 Arkkila, 2010, 113.

gelisk-lutherska kyrkans Missionscentral har senare betraktat tillsättandet av denna delegation som startskottet för missionssamarbetet inom kyrkan. Detta framgår av rubriken på en artikel i *Lähetysteologinen Aikakauskirja* år 2016: ”Sextio år av missionssamarbete inom Finlands Evangelisk-lutherska kyrka”.⁵³ FMS och Sley hade i och med medlemskapet i denna delegation i praktiken upptagits som officiella missionsaktörer inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Den term som sedermera använts för detta organ, ”Kyrkans missionsdelegation”, började användas under 1950-talet enligt Jaakko Mäkelä, som sammanställt ovanstående artikel om missionssamarbetet i *Lähetysteologinen Aikakauskirja*.

Kyrkolagen 1964 och SLEF som kyrklig missionsaktör

Härnäst kommer den tidsperiod att betraktas som inföll mellan tillkomsten av 1964 års kyrkolag och SLEF:s anhängan om kyrklig status som missionsorganisation år 1969. Den kyrkolag som antogs av kyrkomötet år 1963 och stadfästes av riksdagen år 1964 kom att få betydelse för SLEF:s framtida ställning som kyrklig missionsorganisation. Överlag var kyrkolagen av år 1964 mer missionsinriktad än föregående kyrkolag. Det var på 1964 års kyrkolag som SLEF stödde sig när föreningen i församlingar och på stiftsplanet agerade som missionsaktör på 1960-talet. Kyrkolagen 1964 innehöll bland annat ett moment i paragraf 10 om att församlingen och dess medlemmar ”må taga del i hopbringandet av medel till förmån för utbredandet av evangelium bland dem som icke äro kristna”. Lagen gav således kyrkoherden och kyrkorådet vidgade möjligheter att i samråd med kyrkofullmäktige och förvaltningsnämnd bära ansvar för missionsarbetet, till exempel genom anvisande av budgetmedel. Fram till år 1964 hade ansvaret för missionsarbetet inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland burits av frivilliga krafter, såväl enskilda som grupper.⁵⁴ I och med kyrkolagen år 1964 blev missionsarbetet ett gemensamt ansvarsområde för enskilda församlingsmedlemmar, församlingar, kyrkoherdar, kyrkoråd och biskopar.

Ett exempel på att lagen uppfattades omfatta även SLEF:s missionsarbete vid den här tiden, ser man av en ledare i *Ungdomsvännen* 1965 skriven av pastor Holger Andersson i Närpes församling. Andersson presenterade en beräkning som ut-

53 Mäkelä 2016. *Lähetysteologinen Aikakauskirja* 17/2016, 43, 47, 58–59. Artikeln utgavs med anledning av Kyrkans Missionscentrals 40-års jubileum år 2016.

54 Kyrkolag 1965, § 10, § 124, § 285, § 397; Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974, 12.

mynnade i ett totalbelopp på 4 000 mk i tänkta budgetmedel från Närpes prosteris församlingar. ”Detta belopp skulle ändå inte förslå till lön för en ogift missionär i Kenya men sannolikt nog i Sydvästafrika.”⁵⁵ Resonemanget visar att FMS som verkade i Sydvästafrika och SLEF som verkade i Kenya år 1965 uppfattades som de två naturliga mottagarna av eventuella budgeterade missionsmedel från Närpes prosteris församlingar. Hur församlingarna i verkligheten handlade i förhållande till SLEF med stöd av den nya kyrkolagen framgår av inkomststatistiken över församlingarnas missionsunderstöd.⁵⁶ År 1968 tillföll ungefär en tredjedel av Borgå stifts missionsinkomster SLEF:s missionsarbete.⁵⁷ SLEF var således aktuell som mottagare av de lutherska församlingarnas insamlade missionsmedel vid denna tid. Småningom började SLEF erhålla också budgetmedel från församlingarna till sitt missionsarbete, alltså inte enbart frivilligt understöd. Åren 1970 och 1971 stod församlingarnas budgetanslag för 6,4 % respektive 11 % av kostnaderna för SLEF:s missionsarbete.⁵⁸ Trots bestämmelserna i 1964 års kyrkolag var församlingarnas budgetanslag till SLEF:s missionsarbete ännu år 1970 blygsamma, men de visade en tendens att öka. En annan indikation på att SLEF betraktades som en av missionsaktörerna i Borgå stift var det faktum att SLEF redan på 1960-talet var en av mottagarna av kyrkans officiella kollekt.⁵⁹ Ytterligare ett vittnesbörd om att SLEF betraktades som en av de luthersk-kyrkliga missionsaktörerna var att SLEF inbjöds att medverka i en missionsmessa, Missa-68, våren 1968 i Helsingfors.⁶⁰ Exemplet visar att såväl SLEF som utomstående betraktade SLEF:s Kenyamission som en del av det luthersk-kyrkliga missionsarbetet i Finland redan innan SLEF blev en av kyrkans officiella missionsorganisationer.

Ännu ett par händelser i slutet av 1960-talet pekade i samma riktning. Verksamhetsåret 1968–1969 deltog SLEF i en utställning arrangerad av Finska

55 Uv 2/1965, 30–31. Holger Andersson var präst i Närpes församling från 1962 och även styrelsemedlem i SLEF vid den här tiden.

56 Mäkelä 2016. Lähetysteologinen Aikakausikirja 17/2016, 53. Kenyamissionen räknades med i den officiella missionsinkomststatistiken som började uppgöras av Evangelisk-lutherska kyrkan från år 1965. I den ingick de inkomster som missionsorganisationerna hade mottagit från församlingarna, både budgetmedel och enskilda gåvor.

57 SLEF Vb 1968–1969, 9. (31 %)

58 SLEF Vb 1970–71, 11.

59 SLEF styr. 13.1.1959 § 19; SLEF styr. 3.1.1963 § 11; SLEF styr. 7.2.1966 § 15. Sb 2/1969, 10–11. Ännu år 1963 beviljades kollekten till ”Japanmissionen”, därefter till ”SLEF:s yttremission”.

60 SLEF styr. 20.11.1967 § 8.

Missionssällskapet, "Uhuru".⁶¹ Uhuru-utställningen hade planerats som ett samarbete mellan Finska Missionssällskapet och SLEF. SLEF:s andel blev dock i slutändan nominell i brist på utställningsmaterial och personal. SLEF hade ändå sitt namn med. Den andra händelsen var en u-landskampanj i Borgå stift samma år där även SLEF deltog. Kampanjen hade planerats av Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland och var "ett Förbundets, Finska Missionssällskapets och Evangeliföreningens gemensamma initiativ till församlingar, sammanslutningar och enskilda i stiftet om en frivillig självbeskattning och organiserad u-landshjälp".⁶² Målet var att vänja människor vid regelbundet offrande och att skapa en positiv inställning till u-landshjälp. I SLEF:s styrelse rönt u-landskampanjen till en början kritik och beskyldes för att bedrivas "skild från kyrkans mission via sällskapen". SLEF:s styrelse beslöt ändå att Kenyamissionen skulle få lanseras jämsides med Församlingsförbundets u-landsprojekt och Missionssällskapets mission, eftersom man ansåg att "endast genom att erbjuda församlingsmedlemmarna alla de tre möjligheterna Församlingsförbundets, Missionssällskapets och Evangeliföreningens arbete ... själva saken effektivt kan pådrivas inom hela vårt stift".⁶³ Av formuleringen framgår att SLEF vid den här tiden såg sitt missionsarbete som en väsentlig del av missionsarbetet i Borgå stift. I all denna verksamhet stödde sig SLEF alltså på bestämmelserna i 1964 års kyrkolag. Kyrkolagen hade även presenterats för det evangeliska folket i *Sändebudet* och i *Ungdomsvännen*, förmodligen i avsikt att skapa förståelse för SLEF som missionsaktör. För att uttrycka det teoretiskt, den mening som skapade förståelse och gjorde att hemmafronten bejakade inviterna till olika missionsbegivenheter i stiftet, var kyrkolagen av år 1964. Det var den som gav hemmafronten råg i ryggen att agera missionsaktör på 1960-talet, vare sig det gällde budgetanslag, kyrkokollekter eller medverkan i missionsmässor. Det kan inte förnekas att SLEF och dess missionsarbete *i praktiken* var en del av de lutherska församlingarnas missionsarbete och att SLEF även innehade en roll som missionsaktör på stiftsplanet redan åren 1964–1969. Men någon formell bindning till Evangelisk-lutherska kyrkan, i likhet med FMS och SLEF:s systerförening Sley, hade inte SLEF och dess missionsarbete. Att man inom SLEF var medveten om att

61 SLEF styr. 28.8.1968 § 12; SLEF styr. 12.12.1968 § 2; SLEF styr. 11.2.1969 § 10. Utställningen besöktes av 29 000 personer, mer än hälften var skolbarn.

62 SLEF styr. 18.3.1969 § 3.

63 SLEF styr. 18.3.1969 § 3 och § 5.

detta saknades, framgick av en ledare i *Sändebudet* år 1966.⁶⁴ Ledaren talade för att SLEF:s missionsarbete borde få komma i åtanke när församlingar tillsatte missionskommittéer och fördelade budgetmedel. Ledaren avslutades med frågan ”Vågar vi hoppas, att så verkligen skall ske?”. Detta antyder att man inom SLEF var medveten om att detta var något som föreningen inte kunde kräva.

Kenyamissionens hemmafront vid övergången till kyrklig missionsorganisation

Man kan anta att Kenyamissionens hemmafront vid tröskeln till 1970-talet var så gott som identisk med 1960-talets hemmafront. Helhetsbilden av missionsunderstödet i Evangelisk-lutherska kyrkan år 1970 visade att det ekonomiska understödet till 80 % härrörde från enskilda personer och understödande grupper, men inte i någon högre grad från församlingarnas budgetmedel.⁶⁵ Detta visar att bestämmelserna i 1964 år kyrkolag om beviljande av missionsmedel från församlingarna fram till dess inte haft någon större inverkan.⁶⁶ I *Sändebudet* betonades också att medlen för missionsarbetet fortfarande kom från SLEF:s egen verksamhet.⁶⁷ Visserligen hade kyrkans missionsarbete totalt sett vuxit, antalet utsända missionärer ökat med hälften och kostnaderna tredubblats, men medlen för allt detta kom fortsättningsvis till största delen från det frivilliga understödet. Att också SLEF uppfattade Kenyamissionens hemmafront som liktydig med folk inom SLEF:s egna led, framgår av SLEF:s verksamhetsberättelse 1968–1969. Där antydde att de som offrade medel till SLEF:s missionsarbete i Kenya var de samma som ”offrat stora summor till de evangeliska folkhögskolorna, fortsatt att uppbygga lägerområdena Klippan och Fridskär och därtill även tagit på sig att svara för föreningens inremission och dess ungdomsarbete”.⁶⁸ Med andra ord äsyftades SLEF:s medlemmar och vänner. Kenyamissionen bars vid den här tiden till största delen upp av SLEF:s ”eget folk”, även då missionsunderstödet från församlingarna räknades in.⁶⁹ I samma

64 Sb 6/1966, 104.

65 Sb 6/1970, 5. Per 1.1.1970 var de utsända lutherska missionärernas antal 223. Av dessa var 193 utsända av FMS, 14 av Sley, 6 av SLEF och 10 av Finlands ev. lutherska Folkmission.

66 Sb 4/1970, 3. Av inkomsten till SLEF:s missionsarbete 1969 utgjorde församlingarnas budgetanslag 4 %.

67 Sb 6/1970, 5.

68 SLEF Vb 1968–69, 9.

69 SLEF Vb 1968–69, 9. 31 % av missionsinkomsterna i Borgå stift år 1968 tillföll ”kenyamissionen”.

riktning pekar ett uttalande i början av 1970-talet av Evangelisk-lutherska kyrkans dåvarande missionssekreterare Aleksi Vallisaari. Denne konstaterade att Borgå stifts församlingar i jämförelse med kyrkans övriga stift ”i så liten grad vaknat till ansvar för sitt evangeliska folks missionsinsats”.⁷⁰ Enligt Vallisaari understöddes SLEF:s missionsarbete således inte nämnvärt av församlingarna i Borgå stift. En tredjedel av Borgå stifts missionsunderstöd tillföll vid den här tiden SLEF:s Kenyamission, men det mesta talar för att stödets ursprung egentligen var konstellationer som verkade inom SLEF:s egna led, men som kanaliserade sitt stöd via församlingarna. Understödsarbetet för Kenyamissionen pågick således som tidigare, utan större påverkan från vare sig kyrkolagar eller biskopsmötesbeslut.

SLEF iklär sig rollen som kyrklig missionsorganisation

Planeringen av kyrkans missionsår 1970 en utlösande faktor

Det skulle dock inte dröja länge innan SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer. I december 1969 godkände Förstärkta biskopsmötet grunderna för åtnjutande av en ställning som kyrklig missionsorganisation.⁷¹ Förslaget hade beretts av Delegationen för missionsangelägenheter i Finlands kyrka. Den beredde också beslutsförslaget om vilka som skulle antas bland de missionsorganisationer som hade anhållit om kyrklig status. I enlighet med de kriterier som Förstärkta biskopsmötet hade antagit, skulle den organisation komma i åtnjutande av statusen som kyrklig missionsorganisation som bedrev sitt arbete i anslutning till Evangelisk-lutherska kyrkan på dess bekännelses grund.⁷² Detta skulle uttryckligen finnas omnämnt i organisationens stadgar. Därtill måste missionsarbetet utgöra en väsentlig del av organisationens arbete. Vid samma möte där

⁷⁰ Sb 4/1970, 4.

⁷¹ Hela kyrkans mission 1998, kap. 3.1; Mäkelä 2016. Lähetysteologinen Aikakauskirja 17/2016, 43, 59.

⁷² Nämnden för kyrkans mission (Kyrkans Missionskommitté) / Kirkon lähetystyön toimikunta (KLT) 29.11.2017, bilaga 41 till föredragningslistan (SLEFM). I maj 1979 slog Kyrkomötet fast kriterierna för kyrkliga missionsorganisationer. Punkt 1 lydde översatt till svenska: ”Enligt sina stadgar arbetar organisationen utgående från Finlands evangelisk-lutherska kyrkas bekännelse och i gemenskap med kyrkan. Om organisationens arbete begränsar sig till översättning, utgivning och spridning av Bibeln, behöver bundenheten vid kyrkans bekännelse inte vara uttalad i organisationens stadgar.” Resten av punkterna behandlade organisationens arbete. Det var med andra ord bekännelsen som kvalificerade missionsorganisationer för kyrklig status.

dessa kriterier antogs, beslöt Förstärkta biskopsmötet godkänna Svenska Lutherska Evangeliföreningens anhållan om att bli en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer. Mera om detta i nästa avsnitt. Däremot godkändes vid detta möte varken Folkmissionens eller Finska Bibelsällskapets anhållan. De godkändes däremot därpå följande år.⁷³ Detta visar att SLEF med lätthet uppfyllde de krav som ställdes på Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer.

Vad var orsaken till att SLEF anhöll om att bli kyrklig missionsorganisation? Och vem tog initiativet? Vid sitt möte i november 1967 hade SLEF:s styrelse behandlat ett eventuellt medlemskap i *Finska Missionsrådet*. I anslutning till detta ärende beslöt styrelsen också ”att åtgärder skulle vidtagas så att Evangeliföreningen i framtiden skulle komma att representera Finlands kyrka som missionsförbund.”⁷⁴ Vilka dessa åtgärder var eller om några åtgärder vidtogs, framgår inte vidare av protokollet. Beslutet visar dock att SLEF var medvetet om att dess status i förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan inte var jämförbar med FMS’ eller Sleys, och att föreningen uttryckligen önskade komma i åtnjutande av samma status som dessa.

Hösten 1968 inledde Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland planeringen av ett kyrkans särskilda missionsår 1970.⁷⁵ Orsaken var att det år 1970 skulle komma att ha förflutit jämna år sedan de första finländska missionärerna reste till Amboland (100 år) respektive Japan (70 år). För planeringen av missionsåret hade Förstärkta biskopsmötet tillsatt en ”centralkommitté” bland annat med representanter för FMS och Sley. Enligt SLEF:s verksamhetsberättelse för det aktuella året hade SLEF i planeringen förbigåtts ”i första skedet ... med förklaringen att vår mission icke är av kyrkan officiellt godtagen”.⁷⁶ Formuleringen uttrycker både en viss förvåning och frustration över att SLEF hade förbisett vid tillsättandet av missionsårets planeringskommitté. Förvåningen kan ses i ljuset av *Sändebudets* tolkning av 1964 års kyrkolag ett par år tidigare: ”I församlingar eller byar med evangelisk grund borde kyrkorådet därtill direkt befordra den evangeliska missionen, dvs. japan- och kenyamissionen, i församlingar och samhällen med annan struktur Finska Missionssällskapets verksamhet.”⁷⁷ *Sändebudets* ledare tolkade alltså 1964 års kyrkolag som kyrkans sanktionering av det förefintliga missionsarbetet i stiftets församling-

73 Mäkelä 2016. Lähetysteologinen Aikakauskirja 17/2016, 43, 47, 58–59.

74 SLEF styr. 20.11.1967 § 7.

75 Btff 30.9.1969. Helge Hildén till Majgret Stjernberg; SLEF styr. 28.10.1969 § 23.

76 SLEF Vb 1968–69, 9; SLEF Vb 1969–70, 8–9.

77 Sb 6/1966, 104.

ar och inkluderade således även SLEF:s missionsarbete. En annan omständighet som bidrog till förvåningen över att ha förbigåtts i planeringsskedet av missionsåret hörde ihop med missionsårets ursprungsavsikt. Ursprungsavsikten hade varit att uppmärksamma de första finländska missionärerna som reste till Amboland respektive Japan. Dessa japanmissionärer understöddes även av den svenskspråkiga delen av Evangeliföreningen, som följaktligen borde ha beretts utrymme i missionsårets planering.⁷⁸ I allt detta verkar SLEF ändå ha varit medvetet om att det krävdes någon typ av tillåtelse för att kunna betraktas som kyrkans missionsorganisation. Detta framgår av en diskussion i SLEF:s styrelse ett par år senare, i februari 1968. Styrelsen diskuterade att "eventuellt ändra föreningens namn till missionssällskap".⁷⁹ Kanske var detta en av de tidigare nämnda åtgärderna som SLEF:s styrelse hade beslutat om i november 1967, när den diskuterade en framtid som "missionsförbund". Ingendera av benämningarna missionssällskap eller missionsförbund antogs dock.⁸⁰

SLEF godkänns som missionsorganisation av Evangelisk-lutherska kyrkan

Till en början deltog SLEF inte i planeringen av missionsåret 1970, men upprätthöll likväl kontakter till missionsårets förberedande arbete. Detta var situationen när SLEF:s styrelse sammanträdde den 11 februari 1969.⁸¹ Ett av ärendena på föredragningslistan var "Evangeliföreningens ställning i kyrkans mission". Efter diskussion beslöts "att Evangeliföreningen bör anhålla om att få räknas som kyrkans representant inom yttre missionen" och att en anhållan om detta via Delegationen för missionsärenden i Finlands kyrka skulle riktas till Förstärkta biskopsmötet. Den 27 februari 1969 anhöll SLEF:s styrelse om att "få räknas som kyrkans representant inom yttre missionen" och om ett "officiellt erkännande av vår hednamission".⁸² Delegationen som tog emot skrivelsen förordade SLEF:s anhållan och ärendet gick vidare till Förstärkta biskopsmötet.⁸³ Vid biskopsmötets sammanträde i december 1969 erkändes, enligt den ordalydelse som SLEF använde, "Evangeliföreningens mission tillika med Missionssällskapets och vår finska systerförenings som vår kyr-

78 Btff 30.9.1969. Helge Hildén till Majgret Stjernberg.

79 SLEF styr. 5.2.1968 § 23.

80 SLEF styr. 20.11.1967 § 7.

81 SLEF styr. 11.2.1969 § 11.

82 SLEF styr. 11.2.1969 § 11.

83 SLEF Vb 1968–69, 9.

kas egen”.⁸⁴ Den här formuleringen som nämns i SLEF:s verksamhetsberättelse 1969, visar SLEF:s uppfattning om beslutet. Framför allt uppfattade SLEF beslutet som ett erkännande av det missionsarbete som SLEF redan bedrev, dess hemmafront inberäknad. I vilken mån SLEF hoppades på, eller räknade med, att beslutet på sikt även skulle medföra en utvidgning av hemmafronten, framgår inte av verksamhetsberättelsen.

SLEF:s anhängan om kyrklig status för sitt missionsarbete måste givetvis betraktas som ett betydande steg i riktning mot ett samarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan. Initiativet var SLEF:s eget. Det föregicks av flera händelser i slutet av 1960-talet där SLEF strävade efter en stärkt missionsidentitet och en profil som luthersk-kyrklig missionsaktör. Förutom de redan nämnda händelserna riktade SLEF även en anhängan till Borgå stifts domkapitel om tillsättandet av en missionskommitté i stiftet.⁸⁵ Orsakerna till denna strävan i kyrklig riktning måste ha varit den samma som gjorde att SLEF anhöll om att bli kyrklig missionsorganisation. SLEF uppfattade sig i egenskap av missionsaktör i allt väsentligt motsvara FMS och Sley, men upplevde sig orättvist behandlad i förhållande till dessa när det gällde Evangelisk-lutherska kyrkans erkännande. *Sändebudets* första ledare år 1970 nämnde SLEF:s nya roll som missionsorganisation i samband med en presentation av Kyrkans missionsår:

In i missionsåret går Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland under alldeles andra yttre förutsättningar än hittills. Vi tänker därvid dels på den från smalskuret föreningstänkande fria saklighet vi mött i förberedelserna för missionsåret. Särskilt tänker vi därvid på en del prästmän på finskt håll och vår kyrkas missionssekreterare. Men vi tänker också på den ställning vår mission fått genom att Förstärkta biskopsmötet vid sammanträde i december 1969 officiellt erkänt vår mission och därmed gett den samma rättigheter som Missionssällskapets och vår finska systerförenings.⁸⁶

SLEF hade uppnått en ny status i kyrklig bemärkelse beträffande sitt missionsarbete och uppfattade sig jämställd med FMS och Sley och sakligt behandlad vid missionsårets planering. Att SLEF:s nya status inte var det första som nämndes i ledaren är överraskande. Trots beslutets dignitet passerade det tämligen obemärkt

84 SLEF Vb 1969–70, 8.

85 SLEF styr. 29.6.1968 § 5. ”Beslöts att föreningen vänder sig till Domkapitlet med en anhängan om att en missionskommitté måtte tillsättas inom Borgå stift.”

86 Sb 1/1970, 3.

inom SLEF:s breda lager. Beslutet att SLEF antagits som kyrkans missionsorganisation antecknades som ett anmälningsärende i styrelsens protokoll och även i verksamhetsberättelsen 1970.⁸⁷

Hemmafrontens identitet i jämförelse med Evangelisk-lutherska kyrkans

Hade då de identitetsstrukturer som tidigare identifierats någon betydelse för hemmafrontens utveckling till officiell kyrklig missionsaktör? SLEF:s anhängan om att bli kyrklig missionsorganisation kan ses som en kommunikationsprocess där de två system som kommunicerade med varandra var SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan. De igenkänningsfaktorer som medverkade till att kommunikationen lyckades var parternas gemensamma lutherska lära och bekännelse samt deras gemensamma intresse att bedriva mission. Dessa faktorer skapade den mening som gjorde det möjligt att föra kommunikationen vidare till ett beslut om ett framtida samarbete. Två identitetsstrukturer som aktualiserades i sammanhanget var den teologiska och den geografiska kring missionsfältet Kenya. Som redan konstaterats uppfyllde SLEF med lätthet de kriterier som kyrkan ställde på en officiell luthersk-kyrklig missionsorganisation. Detta möjliggjordes av att SLEF delade lära och bekännelse med Evangelisk-lutherska kyrkan och att missionsarbetet var en betydande del av SLEF:s verksamhet. Dessa faktorer tillsammans skapade den förståelse som SLEF behövde möta i de kyrkliga beslutsorganen för att antas som kyrklig missionsaktör. Kravet att den lutherska bekännelsen skulle nämnas i organisationens stadgar uppfyllde SLEF redan från Lutherska Evangeliföreningens tillkomst år 1873. Den teologiska identitetsstrukturen med sin bakgrund i den lutherska läran och bekännelsen var en grundläggande beståndsdel i SLEF:s identitet.

För att kvalificera sig som Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisation krävdes vidare att missionsarbetet utgjorde en väsentlig del av organisationens verksamhet. Under 1960-talet hade SLEF nått den nivå i sitt missionsarbete som förmådde kvalificera föreningen för en status som kyrklig missionsaktör. SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation hade knappast varit möjlig utan dess missionsarbete i Kenya. Det är därför tveksamt om SLEF tio år tidigare skulle ha godkänts som en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer i just den här bemärkelsen. 1960-talet hade för SLEF:s del fört med sig ett nytt missionsfält, men även en gynnsam utveckling på fältet och därtill ett ökande

87 SLEF Vb 1969–70, 8–9; SLEF styr. 27.1.1970 § 22; Sb 4/1970, 3.

missionsunderstöd i hemlandet. De identitetsstrukturer som bidrog till detta var den lokalbaserade och den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya. Anslutningsprocessen till Evangelisk-lutherska kyrkans missionsuppdrag sköttes visserligen på de högsta nivåerna i kyrka och förening, men det var tack vare gräsrotterna som SLEF:s missionsarbete hade nått den omfattning som krävdes för en kyrklig missionsorganisation. Kenyamissionens hemmafront hade under de sju föregående åren uppbringat de medel som fordrades för att sända ut sex missionärer och påbörja uppbyggnaden av en missionsstation i Kenya. SLEF:s nya roll som kyrklig missionsaktör byggde på SLEF:s missionsarbete som helhet, där hemmafrontens gräsrotter spelade en avgörande roll. Även andra aspekter spelade in. Att SLEF:s missionsarbete kunnat få den omfattning det hade i slutet av 1960-talet berodde till stor del på att Kenyamissionens hemmafront i hemlandet hade en vid spridning och var företräd i många lutherska församlingar. Men även geografiska aspekter på missionsfältet spelade in. SLEF:s missionsarbete var starkt koncentrerat till uppbyggnaden av Atemo missionsstation.⁸⁸ Koncentrationen på just detta område bidrog förmodligen starkt till den gynnsamma utvecklingen av SLEF:s missionsarbete.

Således samverkade alla de tre identitetsstrukturerna – den teologiska, den lokalbaserade och den geografiska kring missionsfältet i Kenya – i den process som ledde fram till hemmafrontens nya roll som kyrklig missionsorganisation inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Kyrkans kriterier för en missionsorganisation utgjorde centrala ingredienser också i SLEF:s missionsidentitet. SLEF:s identitet stämde överens med identiteten hos en luthersk, kyrklig missionsorganisation i Finland vid ingången till 1970-talet. Ingenting tyder heller på att SLEF skulle ha sett övergången till kyrklig missionsorganisation som ett uppgivande av sin identitet. Tvärtom uppfattade SLEF övergången till kyrklig missionsorganisation som ett kyrkans erkännande av SLEF:s missionsarbete sådant det var.

Fortsatt diskussion om andra tänkbara identitetsstrukturer

Hur var det då med de två övriga föreslagna identitetsstrukturerna, medelansaffningen och kyrkligheten? Spelade de någon roll i SLEF:s utveckling till luthersk-kyrklig missionsaktör? När det gäller medelansaffningen kan man av materialet sluta sig till att SLEF:s missionsmedel vid den här tiden till största delen härstam-

88 Lounela 2007, 49.

made från SLEF:s egen verksamhet. Denna verksamhet genererade på traditionellt sätt medel genom kollekter, servering, syföreningar och personliga gåvor. Men detta traditionella sätt att skaffa medel verkar ändå inte ha varit något avgörande för SLEF. I så fall skulle hemmafronten ha reagerat då SLEF började erhålla missionsmedel via andra kanaler. Varken budgetanslag eller statlig finansiering väckte emellertid något motstånd inom hemmafronten. Det traditionella sättet att generera medel var alltså inget självändamål. I det avseendet kan medelanskaffningen inte klassificeras som en identitetsstruktur. Kyrkligheten var för sin del givetvis något som genomgående präglade hemmafronten också på dess väg fram till statusen som kyrklig missionsorganisation. Även av andra betraktades Kenyamissionens hemmafront som kyrklig. SLEF sågs till exempel som en naturlig mottagare av kyrkokollekter och budgetmedel redan innan SLEF blev kyrklig missionsorganisation inom Evangelisk-lutherska kyrkan.⁸⁹ Att SLEF inbjöds som medaktör i kampanjer och aktioner på stiftsplanet pekar i samma riktning.⁹⁰ SLEF räknades helt tydligt som en kyrklig aktör i Borgå stift. Det fanns så kallade ”evangeliska församlingar” där SLEF:s medlemmar var erkänt aktiva.⁹¹ Kyrkligheten var sålunda något som både präglade hemmafronten och även inverkade på beslutet att anhålla om status som kyrklig missionsorganisation. I den meningen ligger kyrkligheten närmare definitionen på en identitetsstruktur än medelanskaffningen. Men då man närmare betraktar denna kyrklighet lägger man märke till att den förenande länken mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan egentligen var den lutherska läran och bekännelsen. Man kan därför säga att SLEF:s ”kyrklighet” i första hand var ett uttryck för denna lutherska lära och bekännelse, eller den teologiska identitet som hemmafronten vid den här tiden delade med Evangelisk-lutherska kyrkan. ”Kyrkligheten” kan således betraktas som ett utslag av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten, inte som en renodlad identitetsstruktur i sig.

89 Se t.ex. SLEF styr. 7.2.1966 § 15.

90 SLEF styr. 25.3.1968 § 10.

91 Btff 29.12.1971. Helge Hildén till Jorma Iiskola.

Kyrkans missionsår 1970 höll huvudfesten i mässhallen i Helsingfors den 3 maj 1970. Till vänster SLEF:s direktor Helge Hildén. SLEF:s arkiv.

HEMMAFRONTEN BREDDAS TILL BORGÅ STIFT, 1970-TALET

I detta delkapitel behandlas 1970-talets utveckling av SLEF:s och Evangelisk-lutherska kyrkans missionsarbete med avseende på hemmafronten. I följande delkapitel står utvecklingen under 1980- och 1990-talen i fokus. I ett senare skede kommer jag också att betrakta frågan ur ett praktikperspektiv, där de aktuella verksamhetsformerna går igenom. Utvecklingen under 1970-talet betraktas här ur tre synvinklar. Den första är SLEF:s lansering av Kenyamissionen i det svenskspråkiga stiftet inom Evangelisk-lutherska kyrkan, Borgå stift. Den andra synvinkeln är detta årtiondes särskilt starka missionsprägel sedd ur såväl ett SLEF-perspektiv som ur ett kyrkligt perspektiv. Den tredje synvinkeln riktar in sig på hemmafrontens åldersmässiga återväxt och identitet under 1970-talet. I huvudsak genomgår dessa tre perspektiv i kronologisk ordning. Källmaterialet utgörs av SLEF:s verksamhetsberättelser, styrelse- och missionsdelegationsprotokoll, tidskrifter, brev, Borgå stifts missionskommittés protokoll samt övrigt material i anslutning till Evangelisk-lutherska kyrkans missionsarbete.

Missionsårets gäster från Kenya sammanträffade med missionsvänner i SLEF:s samlingsal i Helsingfors den 5 maj 1970. Damerna till vänster har införskaffat SLEF:s missionsbroschyr 1970 och får den signerad av de kenyanska gästerna. Sittande från vänster Richard Otieno Olak, James Otete Nchogu och Signe Stjernberg. SLEF:s arkiv.

Lanseringen av Kenyamissionen får draghjälp av Kyrkans missionsår 1970

Efter att ha antagits som officiell missionsorganisation av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland gick SLEF in för att göra sitt missionsarbete känt i de lutherska församlingarna. 1970-talet var det årtionde då SLEF satsade särskilt medvetet på detta. I huvudsak var det församlingarna inom Borgå stift som utgjorde plattformen för SLEF:s lansering. För att tala i teoretiska termer vidtog ett intensifierat skede i kommunikationen mellan Kenyamissionens hemmafront och dess omvärld Evangelisk-lutherska kyrkan. Innehållet i kommunikationsprocessen utgjordes av den gemensamma uppgiften i missionsarbetet, i detta fall i Kenya. Som kommunikationsformer fungerade gemensamma kampanjer och aktioner på riks- och stiftsplanet, SLEF:s besöksverksamhet i församlingarna och i ett senare skede även den så kallade församlingsavtalsverksamheten. Beslutet i Förstärkta biskopsmötet i december 1969 att anta SLEF som kyrklig missionsorganisation bildade ramen för kommunikationen. En dylik kommunikation undgick inte heller friktion. Vartdera systemet hade sina relationer och strukturer, sin egen identitet, och en fruktbar kommunikation förutsatte att de förmådde mötas i en ömsesidig förståelse. Det handlade om att nå kongruens mellan systemen, men med bibehållande av den egna identiteten. Hur detta lyckades framgår av föreliggande analys av den utveckling som SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan genomgick i sitt missionssamarbete under 1970-talet.

Analysen inleds genom att återknyta till målsättningen för samarbetet mellan de två aktörerna. Evangelisk-lutherska kyrkans avsikt med sitt missionsarbete

I början av 1970-talet samlade Pyttisbor in medel och införskaffade en Valmettraktor som skeppades till Kenya. Bilden är från 1975 då traktorn var i bruk i trakten kring Atemo missionsstation. Foto Gustav Stenbäck.

nämndes i anslutning till det landsomfattande missionsåret 1970.⁹² Strävan var att församlingsmedlemmarna tillsammans skulle arbeta för att föra evangeliet till hela världen. Ur ett kyrkligt perspektiv var det sålunda viktigt att församlingsmedlemmar i egenskap av kyrka och församling förenades i en missionerande uppgift. SLEF:s omedelbara avsikt hade varit att få erkännande från kyrkans sida för föreningens missionsarbete. Denna avsikt hade uppfyllts i och med att SLEF upptogs som kyrklig missionsorganisation. Vidare strävade SLEF efter en breddning av den hemmafront som axlade ansvaret för dess Kenyamission. Denna strävan var särskilt medveten och tydlig under 1970-talet.⁹³ Den inleddes redan under slutet av 1960-talet genom utgivningen av SLEF:s missionsbroschyr 1968 och även av SLEF:s missionsbroschyr år 1970. Dessa broschyrer vände sig uttryckligen till nya potentiella understödjare.⁹⁴

I sin strävan efter en breddning av Kenyamissionens hemmafront fick SLEF förmodligen oväntad draghjälp av kyrkans landsomfattande missionsår 1970. Tidigare noterades att det var planeringen av detta missionsår som hade lett fram till SLEF:s anhållan om en status som kyrklig missionsorganisation. En breddad hemmafront var angelägen för SLEF av den anledningen att missionsarbetet i Kenya hade ut-

92 Kirkon lähetysvuosi Kyrkan missionsår 1970, 3; Mäkelä 2016. Lähetysteologinen Aikakauskirja 17/2016, 61.

93 Se t.ex. Btff 16.2.1972. Barbro Finskas till SLEF:s missionärer.

94 SLEF styr. 25.3.1968, § 10. "Beslöts ansöka hos Länsstyrelsen om tillstånd att få arrangera ett snabblotteri i samband med Missa-68 den 1.5.68. ... Beslöts även trycka en reklambroschyr för missionen i Kenya för bl.a. utdelning i samband med mässan." SLEF styr. 19.3.1970, § 14. "Direktorn redogjorde för offerterna på den planerade Kenya-missionspublikationen, som skulle utges under våren. Beslöts låta trycka 10.000 ex. svenskspråkiga och 5.000 ex. finskspråkiga. Priset för försäljningen av dessa publikationer skulle vara 2 mk/st."

vecklats och krävde ökade resurser.⁹⁵ Tidsmässigt råkade detta sammanfalla med Evangelisk-lutherska kyrkans utbyggnad av sitt missionsarbete. Eftersom kyrkans missionsarbete bedrevs via missionsorganisationer och SLEF var en av dem, förenades SLEF och kyrkan i sina strävanden. Det här kan i teoretiska termer uttryckas så att det ena systemet (SLEF) hos det andra (kyrkan) valde ut en sådan relation (gemensamt intresse att utveckla missionsarbetet) som ur dess eget perspektiv upplevdes meningsfull. En fungerande kommunikation förutsatte sedan att det andra systemet svarade på ett sätt som dels rimmade med dess egen identitet, dels kunde förstås av det första systemet. Endast så kunde en bärande kommunikation mellan de två systemen upprättas och även fortgå. Det var också detta som skedde. Det konkretiserades i parternas samarbete kring missionsåret 1970, som samtidigt gav luft under vingarna åt lanseringen av SLEF:s Kenyamission, särskilt i Borgå stift.

Missionsåret 1970 var en årslång kampanj under vilken Evangelisk-lutherska kyrkan särskilt uppmärksammade sitt missionsuppdrag.⁹⁶ Tack vare SLEF:s ställning som officiell kyrklig missionsorganisation hörde missionsarbetet i Kenya till det som fick missionsårets uppmärksamhet. SLEF gick aktivt in för att delta i kampanjen och var även en av mottagarna av missionsårets insamlade medel.⁹⁷ Efteråt kunde SLEF:s styrelse konstatera att inkomsterna från missionsåret varit större än beräknat.⁹⁸ Detta visar att missionsårets genomslag överlag hade varit stort. Året kom att betyda mycket för Kenyamissionens genomslagskraft i Borgå stifts församlingar. Inte minst bidrog de inbjudna stiftsgästerna från Kenya till detta. Den ena av dem var presidenten för den lutherska kyrkan i Kenya, pastor James Otete Nchogu. Den andra var den unge pastorn Richard Otieno Olak som tillhörde det stamfolk inom vilket SLEF nyligen börjat arbeta i västra Kenya, luofolket. Omkostnaderna för de inbjudna gästerna täcktes genom att församlingarna gavs tillfälle att ”prenumerera” på kenyanerna.⁹⁹ SLEF såg gästerna som en möjlighet för SLEF

95 Jfr Lounela 2007, 64–66.

96 Kirkon lähetysvuosi Kyrkan missionsår 1970.

97 SLEF styr. 13.5.1969 § 6 och § 11; SLEF styr. 28.10.1969, § 23. Mjölklividsinsamlingen innebar att till mjölkproducenterna utdelades ”färdigt tryckta fullmakter, i vilka mejeriet befullmäktigas att redovisa på Kyrkans missionsårs postgirokonto från mjölkproducentens mjölkkonto en summa, som motsvarar den mjölmängd som donatorn antecknat i sin fullmakt”.

98 SLEF styr. 15.5.1971, § 8.

99 SLEF styr. 18.9.1969, § 3; SLEF:s Kenyamissionsbroschyr Luthersk Kenyamission 1970, 15 (SLEFM); SLEF styr. 19.3.1970, § 20.

att nå ut till församlingarna.¹⁰⁰ Det visade sig att gräsrotterna inom Kenyamissionens hemmafront också hade förhoppningar förknippade med besöket från Kenya. I Sundom, Solf, hoppades SLEF:s lokalavdelning på att besöket från Kenya skulle utgöra dragplåster för verksamheten på lokalplanet.¹⁰¹ Under maj och juni 1970 besökte de kenyanska gästerna inalles 25 orter i Svenskfinland och deltog i högtidligheter, missionsseminarier, kyrkodagar, FMS sommarfest, SLEF:s årsfest och ordinära församlingsbegivenheter.¹⁰² Slutomdömet om kenyanernas besök i Borgå stift enligt SLEF:s verksamhetsberättelse var att det hade utgjort en ”verklig inspirationskälla för den evangeliska kenyamissionen”.¹⁰³ Besöket utföll således väl och fick stor betydelse för lanseringen av SLEF:s Kenyamission i Borgå stifts församlingar. Ur ett omvärldsperspektiv där ”Kenya” och Evangelisk-lutherska kyrkan utgjorde varandras omvärldar, kan man konstatera att missionsåret genom kenyanernas besök upprättade en ny relation mellan ”Kenya” och Borgå stifts församlingar. Redan från början gav denna relation mersmak, också från SLEF:s sida. De utländska gästerna hade gjort intryck på missionsvännerna också i SLEF:s kretsar. De två kenyanerna återkom senare, då för deltagande i SLEF:s egna sammanhang.¹⁰⁴ Även andra kenyaner gästade SLEF under årtiondet. Dessa deltog bland annat i evangeliska missionsfester, både på finskt och svenskt håll.¹⁰⁵ Under hela 1970-talet

100 Btff 9.10.1969. Helge Hildén till Sven Klemets. Redan i marknadsföreningsskedet av missionsåret noterade SLEF:s direktor Hildén i ett brev till missionärerna att de inbjudna gästerna hade stor betydelse för ”vår missions utbyggnad här hemma”.

101 PBtff 31.3.1970. Ingrid Erikson till Sven Klemets. ”Gärna ville och borde vi ju få se dem (och höra) i Ö-botten också. — — — männe han [Otieno] ej kunde få vistelsen här förlängd med par, tre dar så att han kunde få vara med oss i Solf helst på lördag kväll 1/8. ... Bed past. Otieno tala vackert med ”höga vederbörande” där och be om lov att få stanna ett par dar längre i Finland.”

102 Sb 7-8/1970, 13. Gästerna besökte Helsingfors, Esbo, Sibbo, Karis, Borgå, Lovisa, Kimito, Pargas, Hangö, Åbo, Jakobstad, Purmo, Terjärv, Gamlakarleby, Kronoby, Jeppo, Vasa, Åland, Övermark, Vörå, Malax, Korsnäs, Närpes, Lappfjärd och Sideby. Otieno och Nchogu noterade innan avresan att de sett hur ”ni får de medel, som användes i missionen” och glädde sig över den ”sämforståelse” de mött i behandlingen av missionsangelägenheterna.

103 SLEF Vb 1970-71, 11; Btff 12.5.1970. Fredrik Forsén till Sven Klemets. SLEF:s distriktspredikant i Åboland Fredrik Forsén skrev ”Redan nu har vi märkt att det följer välsignelse med att de är här.”

104 Sb-Uv 10/1972, 13. Olak besökte Finland 1.6-3.7.1972 i samband med sitt deltagande i Lutherska Världsförbundets konferens i Budapest. Olak deltog bland annat i SLEF:s 50-årsjubileum vid SLEF:s årsfest 1972 i Pedersöre.

105 Sb-Uv 8/1973, 15; SLEF styr. 7.4.1973, § 4; Sb-Uv 16/1975, 14-15; Sb-Uv 20/1978, 3. DYM 7/1978 § 80 punkt 3 (SLEFM); Sb 12/1979, 4-5. Nchogu besökte Finland inbjuden av Sley och deltog i missionsfester i Vasa och Närpes, kretsfest i Terjärv och en samling i Helsingfors. Olak besökte Finland i samband med sitt deltagande i Lutherska Världsförbundets kongress i Tyskland.

mottog SLEF:s hemmafront täta besök av kenyaner. Dessa gav ett ansikte åt missionsarbetet i Kenya också för dem som inte själva hade möjlighet att besöka missionsfältet.

Även efter missionsåret fortsatte SLEF medvetet sin strävan efter en utvidgning av hemmafronten inom Borgå stift. Ansträngningarna var inriktade på att öka det ekonomiska understödet, men också att sprida information om Kenyamissionen. Som exempel kan nämnas att SLEF:s direktor Helge Hildén i december 1971 skrev följande med anledning av möjligheterna att erhålla ekonomiskt understöd från andra än de SLEF-aktiva: ”vi bedriver en stark ’propaganda’ för saken i våra tidningar och i vår övriga information och utgående från den vädjar till de instanser, där medel kan fås; församlingar, prosterier, Åbodamer, mm” ... ”det evangeliska Närpes”, ”det starka prosteriet i Pedersöre”.¹⁰⁶ Även SLEF:s missionssekreterare formulerade sig på likartat sätt efter besök i syföreningar och grupper i olika församlingar. ”Vi har massor med ’obearbetad’ mark ännu, och vi hjälps åt så mycket vi kan vi som arbetar i hemlandet” hette det i ett brev till missionärerna.¹⁰⁷ Även frivilliga deltog i upplysningsverksamheten om SLEF:s Kenyamission. Fotograf Fred Runeberg vistades tidvis i Kenya och besökte efter hemkomsten församlingar och grupper under åren 1970–1975. Efter sitt första aktiva år rapporterade Runeberg över 70 diabildsföredrag, många av dem bland religiöst obundna sammanslutningar och grupperingar. Informationen nådde således även utanför Evangelisk-lutherska kyrkans kretsar.

I medvind och motvind

I sin lansering av missionsarbetet i Kenya stötte SLEF på konkurrens i de delar av Borgå stift där andra kyrkliga missionsorganisationer var aktiva.¹⁰⁸ Vid den tidpunkt då SLEF godkändes som en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer innehade organisationerna FMS och Sley från tidigare denna status.

Nchogu återkom år 1973 för att delta i Evangeliföreningens 100-års jubileum i Åbo tillsammans med två andra kenyaner varav den ena var den första kvinnliga gästen från SLEF:s missionsfält i Kenya, Milka Nyaanga. Både Nchogu och Olak återkom även senare, Nchogu år 1975 och Olak 1978. År 1979 gästade pastor Samwel Mogeni Gitenyi Finland.

106 Btff 29.12.1971. Helge Hildén till Jorma Iiskola.

107 Btff 16.2.1972. Barbro Finskas till SLEF:s missionärer.

108 Sb 6/1966, 104. En ledare i Sändebudet beskrev de kyrkliga organisationernas ”marknadsandelar” vid den här tiden: ”församlingar eller byar med evangelisk grund” respektive ”församlingar och samhällen med annan andlig struktur”.

Av dessa var det bara FMS som verkade inom Borgå stift. Från och med 1970-talet fanns det således två kyrkliga missionsorganisationer inom Borgå stift, FMS och SLEF. I många fall föll sig fördelningen av de två organisationernas verksamhet naturlig, eftersom vissa församlingar var mer inriktade på FMS medan andra var mer inriktade på SLEF.¹⁰⁹ Ett exempel på en församling där SLEF:s missionsarbete vann gehör var Pyttis i östra Nyland. Där samlade man i början av 1970-talet med själ och hjärta pengar till en Valmet-traktor med Fiskarsplog. Den drivande kraften bakom traktorprojektet var agronom Agda Ögård. Till följd av sin bekantskap med missionärsparret Brita och Jorma Iiskola i Kenya hade Ögård besökt missionsfältet i Kenya åren 1971 och 1973. Traktorprojektet stöddes av Pyttis församlings missionskommitté och kyrkoherde. Man ordnade under flera år missionsluncher och även en omfattande lumpinsamling. I slutet av år 1974 anlände Valmet-traktorn och Fiskarsplogen till Atemo i västra Kenya dit den hade skeppats från Finland via Mombasa. Den användes sedan främst för plöjning och sandtransporter.¹¹⁰

Åland var dock ett område där de två parallella missionsorganisationerna orsakade friktion. Ålands prosteri gick år 1971 in för att stöda en av FMS' missionärer. Personen var inte hemmahörande i landskapet, vilket en av SLEF:s missionärer i Kenya var. Dessa omständigheter föranledde SLEF:s distriktspredikant på Åland, Ernfrid Åkerholm, att ge följande kommentar:

– På evangeliskt håll tycker vi att det är underligt, att en person drivits fram, som inte har sina rötter här, då vi engång har en infödd ålänning, som borde få ålänningarnas helhjärtade stöd. Vi hoppas att understödet trots detta inte skall minska. Det finns en fara för att understödet från församlingarna skall helt utebli, men arbetskreterna fortsätter ju sin insats. Nya arbetsgrupper är svåra att mer få rum för på Åland. Här arbetar också ovanligt många kretsar för t ex kyrkorestaureringar och kyrkors förskönande.¹¹¹

Det var i första hand från prosterihåll som SLEF mötte motvind. Motståndet gällde det ekonomiska understödet från församlingarna, inte de frivilliga arbetsgruppernas understöd. På Åland möttes SLEF inte heller enbart av ett konkurrerande missionssällskap, även lokalhistoriska intressen konkurrerade om ålänningarnas un-

109 Jämför med Hildéns uttalande: Btff 29.12.1971. Helge Hildén till Jorma Iiskola.

110 Sb-Uv 19/1972, 13–14. SLEF styr. 15.12.1973, § 4; Sb-Uv 14/1973, 13; Sb-Uv 5/1974, 14–15; Sb-Uv 18/1976, 3.

111 Sb-Uv 9/1971, 6–7.

derstöd. Att göra sin röst hörd i församlingarna på Åland krävde arbete. Det gällde att framhålla behoven inom Kenyamissionen, men även att redovisa hur medlen används och på så sätt motivera de åländska församlingarna att rikta budgetanslag till SLEF. Så här skrev SLEF:s missionssekreterare Barbro Finskas om läget på Åland:

När det gäller att fördela budgetanslagen från församlingarna, ville kyrkoherdarna ändå ha råd om hur medlen t.ex. kunde delas mellan de olika missionsällskapen. Vår Kenya-mission är ju så pass liten, att det fordras information och information för att riktigt visa vad som görs och vilka stora behov som finns.¹¹²

Mothuggen begränsade sig inte till Åland. Den missionskommitté som hade tillsatts inom Borgå stift i slutet av 1960-talet diskuterade i april 1973 situationer i likhet med den på Åland. Det framkom att ett visst motstånd förekommit även på annat håll. En formulering i missionskommitténs verksamhetsrapport över åren 1969–1971 förorsakade följande diskussion: ”Eftersom intresset är splittrat mellan Finska Missionssällskapets arbete och Svenska Lutherska Evangeliföreningens mission i Kenya har en viss konkurrens i en del församlingar tydligen kunnat märkas.”¹¹³ Kommittén ansåg i sin diskussion att uttrycket ”splittrat” gav ett negativt intryck och ersatte det med ”delat”. Kommittén antecknade sedan till protokollet ”att det ’delade missionsintresset’ också bör förstås på ett positivt sätt”. Kommittén tillade att den nuvarande situationen hade den fördelen att en större grupp hade engagerats och att ett större antal fält hade ”blivit föremål för verksamheten” och tillade att samarbetet centralt hela tiden varit gott. Samtidigt påpekade kommittén att dess verksamhet skulle ha underlättats av endast en missionsorganisation i Borgå stift. Borgå stifts missionskommitté försökte sålunda se såväl negativa som positiva sidor med två missionsorganisationer i samma stift. Uttalandet från Borgå stifts missionskommitté visar förutom på en osämja i en del församlingar på att SLEF hade lyckats nå utöver sina tidigare gränser i stiftet.

112 Btff 16.10.1972. Barbro Finskas till Brita Iiskola.

113 Missionskommittén Vb 1969–1971, pt 4; MKB prot. 24.4.1973 § 3. Borgå stifts missionskommitté bestod av representanter för stiftets missionsorganisationer och minst tre lekmän. Kommitténs uppgift var att ”väcka och vidmakthålla missionsintresset i stiftet” och ordna verksamhet som främjade detta.

Under 1970-talet arrangerade Borgå stifts missionskommitté kurser för församlingarnas frivilliga missionssekreterare. Bilden är från Eriksgården i Åbo, Kaksकर्ता, år 1976. Foto Helge Hildén.

1970-talets mitt – en stimulerande tid i luthersk-kyrkligt missionssamarbete

SLEF hade blivit en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer vid en fördelaktig tidpunkt. I synnerhet medlet av 1970-talet blev i flera avseenden en livaktig och betydelsefull tid i Evangelisk-lutherska kyrkans missionsarbete. De aktiviteter som arrangerades och de strukturella förändringar som genomfördes omfattade flera nivåer: rikskyrkans, stiftens och församlingarnas nivå. På det rikskyrkliga planet inrättades år 1976 Kyrkans missionsnämnd och Kyrkans missionscentral.¹¹⁴ Den delegation för missionsangelägenheter i Finlands kyrka som ditintills hade verkat, upphörde i och med detta.¹¹⁵ Även inom Borgå stift var aktiviteten stor. Till den hörde en aktiv missionskommitté, kursverksamhet och en uppmantran till församlingarna att utse missionssekreterare. Borgå stift började inom ramen för sin missionskommitté att arrangera kurser för blivande missionssekreterare i församlingarna.¹¹⁶ Inom de finskspråkiga stiftens hade redan 60 % av församlingarna egna missionssekreterare, medan andelen i Borgå stift var endast 20 %.¹¹⁷ De missionssekreterare som verkade i Borgå stift gjorde det på frivillig basis, medan de finskspråkiga församlingarnas missionssekreterare i regel fick ersättning eller lön. Hösten 1976 samlade ett par missionssekreterarkurser i Borgå stift 33 deltagare. Även SLEF:s anställda fick tillfälle att undervisa vid kurserna, något som gav

114 Mäkelä 2016. Lähetysteologinen Aikakauskirja 17/2016, 43–44; MKB prot. 3.10.1975, § 4; MKB prot. 3.10.1975, § 2.

115 Mäkelä 2016. Lähetysteologinen Aikakauskirja 17/2016, 43; Sb 8/1976, 159.

116 MKB prot. 2.2.1973, § 8; MKB prot. 7.1.1972, § 4; MKB prot. 24.4.1973, § 4.

117 MKB prot. 16.11.1976, § 3.

SLEF:s missionsarbete synlighet bland nyckelpersoner i de lutherska församlingarna.¹¹⁸ SLEF:s Kenyamission gavs synlighet även på annat sätt. Så kallade missionsseminarier och missionskurser arrangerades genomgående under hela 1970-talet bland annat av nämnda Borgå stifts missionskommitté. De som från SLEF:s sida medverkade vid dessa var SLEF:s hemmavarande missionärer och anställda, men även inbjudna kenyanska gäster.¹¹⁹ Borgå stifts missionsseminarier behandlade missionsfrågor och missionsproblem och var avsedda för församlingsanställda, förtroendevalda och missionskretsarnas medlemmar.¹²⁰ Även sådana som inte var bekanta med SLEF:s missionsarbete från tidigare kom därigenom att höra om det.

Den landsomfattande missionskampanjen MISSIO 76

År 1976 arrangerade Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland en ny landsomfattande missionsaktion kallad MISSIO 76.¹²¹ Kampanjen pågick under ett knappt år från domsöndagen 1975. Avsikten var att öka missionsmedvetenheten och den lutherska kyrkans insats i världsmissionen. Man strävade särskilt efter att aktivera ungdomar.¹²² Strävan var vidare att väcka diskussion om missionsverksamheten och erbjuda konkreta understödsobjekt i Östafrika, inklusive Kenya. Åtta gäster från Tanzania, Kenya och Etiopien samt en kör från massajstammen besökte Finland under kampanjtiden. Stiftsvisa rådplägningsdagar och en officiell kyrkokollekt ingick i aktionen. Under hela kampanjtiden pågick en insamling för missionsarbetet i Östafrika. Varje församling uppmanades arrangera en missionshelg till vilken man kunde beställa undervisningsmaterial. Kenyas lutherska kyrkas generalsekreterare John M. Kururia samt lärare Martin Oomo från Kenya inbjöds till Finland. De reste runt i Borgå stift under aktionsåret och besökte ett tiotal församlingar per månad. Denna kampanj synliggjordes dock inte i SLEF i samma utsträckning som Kyrkans missionsår 1970 hade gjort. Undantaget utgjorde den utförliga rapportering som infördes i *Sändebudet* från MISSIO-aktionens seminarium i Helsingfors

118 MKB prot. 12.10.1976, § 3. Kurserna arrangerades av Missionskommittén i Borgå stift.

119 MKB progr. Kursprogram 1972. Missionskommittén i Borgå stift höll prosterivisa kurser år 1972 där SLEF:s missionär Majgret Stjernberg medverkade. Den 19–20.3.1976 hölls föreläsningdagar kring missionen för teologer och församlingsanställda där SLEF:s förre missionär Gustav Norrback medverkade.

120 Btff 16.11.1974. Jorma Iiskola till missionärerna; Sb 5/1970, 14; Sb-Uv 17/1972, 18.

121 MKB prot. 2.2.1973, § 7; MKB prot. 12.2.1974, § 10.

122 Sb-Uv 7/1975, 11.

i början av år 1976.¹²³ Rapporteringen fördelades på hela fyra nummer. Artiklarna relaterade en av diskussionerna under seminariet. Den kretsade kring ett behov att bredda ansvaret för missionen, vilket länge uppgavs ha burits av syföreningarna. Män, unga och förtroendevalda sågs som de grupper där behovet av breddat missionsansvar var störst. Diskussionen efterlyste konkreta understödsobjekt, en tydlig ”missionsförkunnelse”, ett ”starkare böneansvar”, ett ökat understöd, en större of-fervilja och ökad information. Kanske den uttömmande bevakningen av nämnda diskussion berodde på att ämnet tangerade SLEF:s högaktuella strävan att bredda Kenyamissionens hemmafront. I slutet av oktober sammanfattade missionsårets arbetsutskott MISSIO 76. Den största behållningen ansågs vara ”de östafrikanska gästerna och Mondulikörens besök i församlingarna samt missionskonferensen under epifaniahelgen”. Inkomsterna nådde upp till de förväntade.¹²⁴

Var i allt det här befann sig då den hemmafront som under 1960-talet hade byggts upp kring SLEF:s Kenyamission? SLEF bedrev fortfarande sin egen verksamhet både lokalt och regionalt. Denna hade sin egen organisation och administration, även om verksamheten i många fall skedde i samarbete med församlingarna. Ett kommittébetänkande om utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet som utgavs år 1974 beskrev förhållandet mellan SLEF och församlingarna på följande sätt: ”Det arbete som Svenska Lutherska Evangeliföreningen år 1963 upptog i Kenya stöds, förutom av församlingarna, av organisationens lokalavdelningar.”¹²⁵ Det var således fråga om en missionshemmafront som samlades dels inom ramen för SLEF:s egen verksamhet, dels inom de lutherska församlingarnas ramar. SLEF inriktade sig på att stimulera den hemmafront som samlades inom SLEF:s traditionella lokala verksamhet, men även på en intensifierad kontakt med de lutherska församlingarna när det gällde missionsarbetet.

Att Kenyamissionen vid den här tiden hade vind i seglen på hemmaplan noterade SLEF:s styrelseordförande kontraktsprosten Håkan Bäck i oktober 1973: ”Det mest glädjande för närvarande på Evangeliföreningens arbetsfält synes vara den stora liv-aktigheten bland ungdomen, särskilt i norra Österbotten, och Kenyamissionen.”¹²⁶ Missionsarbetet var mest synligt i syföreningar och andra arbetsgrupper, men även

123 Sb-Uv 4/1976, 73; Sb-Uv 5/1976, 93; Sb-Uv 6/1976, 116–17; Sb-Uv 7/1976, 134–135.

124 Sb-Uv 19/1976, 7.

125 Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974, 8.

126 PBtff 3.10.1973.10.03. Håkan Bäck till Sven Klemets.

vid SLEF:s regionala och lokala samlingar.¹²⁷ I början och mitten av 1970-talet räckte SLEF:s anställda inte till för besöksbehoven inom Kenyamissionens hemmafront. SLEF hade visserligen anställt en missionssekreterare, men behoven var stora.¹²⁸ SLEF:s hemmavarande missionärer betjänade SLEF:s egen lokala och regionala verksamhet med information om Kenyamissionen, men även lutherska församlingar och andra grupper. Missionärerna manade hemmafronten till fortsatt understöd.¹²⁹ Även frivilliga deltog, bland dem resenärer som deltagit i SLEF:s gruppresor till fältet.¹³⁰ Redogörelserna från missionsfältet hade också sin betydelse för hemmafronten. Ett exempel kommer från Fred Runebergs besök i Vörå år 1970. Efter att ha sett Runebergs bilder från missionsfältet skrev en av mötesdeltagarna ett brev till missionär Linnéa Klemets i Kenya. I brevet berättade brevskrivaren att hon vid senaste missionsmöte läst upp ett missionärsbrev. Kvinnorna intygade att det nu var "helt annorlunda" att höra ett brev från missionsfältet läsas, "när de hade sett bilderna som Fred Runeberg visade".¹³¹

SLEF använde sig även i stor utsträckning av sina tidskrifter för att stimulera och förkovra hemmafronten. Tidskrifterna utnyttjades bland annat för att orientera hemmafronten i det som här benämns den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya. I slutet av 1970-talet publicerade *Sändebudet* drygt tio artiklar om Kenyas land och folk. Artiklarna fokuserade på Kenya och behandlade landets geografi, folkslag, sociala och politiska utveckling och dess kyrkohistoria. I början av 1979 tog *Sändebudet* rentav in en artikel ur *Svenska Journalen* som handlade om ön Lamu utanför Kenyas kust.¹³² Nyheterna från missionsfältet intresserade och stimulerade

127 SLEF styr. 12.12.1968, § 2.

128 SLEF Vb 1975-76, 232, "Informationstjänsten har under år 1975 på grund av brist på arbetskraft inte kunnat skötas så effektivt, som hade varit nödvändigt. Missionärerna Gustaf Norrback och Jorma Iiskola har dock vid sidan om sina tjänster rest för missionen, särskilt i Österbotten. Biträdande missionssekreteraren har åter för sin del besökt syföreningarna i södra Finland."

129 Sb-Uv 14/1975, 14-15; Sb-Uv 18/1974, 14; Sb-Uv 12/1976, 254-255; Btff 15.11.1974. Jorma Iiskola till missionärerna.

130 Btff 18.1.1972. Barbro Finskas till Maj-Len Åbonde. En av dem var Dorthy Åbonde från Övermark som hade besökt sin syster, missionären Maj-Len Åbonde i Kenya.

131 Sb 5/1970, 10-12, 15. PBtff daterat julen 1970. Fred Runeberg till missionärerna. Fotograf Fred Runeberg besökte på kallelse grupper och församlingar efter sin resa till Kenya våren 1970. Bland de besökta fanns t.ex. gymnastikföreningar och Odd Fellow; PBtff 5.2.1971. Frk. Linnéa Klemets till Sven Klemets; PBtff 8.3.1971. Margit Heikius till familjen Klemets; PBtff 21.12.1971. Ingegerd Uppgård till Linnéa Klemets.

132 Sb-Uv 5/1978, 3; Sb-Uv 6/1978, 3; Sb-Uv 7/1978, 3; Sb-Uv 8/1978, 3; Sb-Uv 9/1978, 3; Sb-Uv 10/1978, 3; Sb-Uv 13/1978, 3; Sb-Uv 15/1978, 3; Sb-Uv 18/1978, 3; Sb-Uv 3-4/1979, 3; Sb 1/1979, 5. De allra flesta artiklarna var skrivna av Gustav Norrback under huvudrubriken "Lär känna

hemmafronten. Om det vittnade signaturen "Tidningsläsare": "Det var med glädje vi läste om kyrkbygget i Nyagowa. Om missionärerna orkar och hinner skulle många önska liknande brev regelbundet från dem. Om vad de sysslar med osv. Det första jag läser, och andra med mig, är hälsningarna från Kenya."¹³³ En brevskrivare i Åbo skrev: "Med stort intresse läser jag allt om och från Kenya i *Sändebudet*, *Barnavännen* och andra av Ev.föreningens publikationer."¹³⁴ En annan brevskrivare skrev att det alltid är "så trevligt att få läsa Era brev i vår tidning" och "så trevligt att höra hur arbetet går framåt där".¹³⁵ Trots att det missionsrelaterade materialet i SLEF:s tidskrifter under 1970-talet var omfattande, var hemmafrontens kunskaper om Kenya och missionsarbetet ändå inte tillfredsställande, detta enligt missionär Boris Sandberg. Sandberg skrev efter sin tid i hemlandet år 1979: "När vi var hemma blev jag förvånad över hur litet folk visste om själva arbetet här. Och jag visste att en hel del hade skrivits."¹³⁶ Om kunskapen var yttlig hos Kenyamissionens hemmafront så var kontakten med missionsfältet desto större. Brevkontakterna mellan Kenyamissionens hemmafront och missionsfältet fördjupades under 1970-talet. De brev från hemmafronten som ingår i källmaterialet från den här tiden visar att missionsarbetet engagerade. Breven innehöll frågor, reflektioner och tankar i anslutning till missionsfältet och missionsarbetet. Breven från hemmafronten förmedlade uppskattning över missionsarbetet samt andlig omsorg om de utsända missionärerna. Brevskrivarna tog även som sin uppgift att hålla missionärerna underrättade om läget på hemmafronten. Uppfinningsrikedomen var stor. Ljudband förmedlade hälsningar och försåg missionärerna med predikningar på deras modersmål. Missionärerna erhöll foton, dikter, andakter, bibelord, sedlar och rentav fröpåsar. Söndagsskollärare sände söndagsskolbilder och brev avsedda för kenyanska barn. Även en riklig mängd klädpaket för utdelning i Kenya avsändes.¹³⁷

Afrika". Under den här tiden avled Kenyas president Jomo Kenyatta och i stället blev Daniel Arap Moi ny president.

133 Btff 4.5.1972. Helge Hildén citerade signaturens insändare i ett brev till missionärerna.

134 PBtff 30.II.1971. Hårdis Lindblom till Linnéa Klemets.

135 Btff 12.II.1971. Barbro Finskas till familjen Klemets. "Att man ute i bygderna är intresserade av att följa med ert arbete där ute, kan jag också konstatera. Ibland blir det kanske en aning tungt med det myckna resandet, men glädjen över att få träffa alla dessa missionsvänner och märka deras uppriktiga intresse gör, att man nog känner sig mera upplyft än trött när man kommer hem igen."

136 Btff 23.II.1979. Boris Sandberg till Sirkku Hildén.

137 PBtff 3.2.1970. Ulla-May Lindén till familjen Klemets; PBtff 20.4.1970. Toini Högbacka till familjen Klemets; PBtff 16.5.1971. Börje Heikius till Sven Klemets; PBtff 1.II.1974. Peter Åbacka

Missionsmiddag i Huutjärvi centralfolkskola i Pyttis i oktober 1972. I samband med middagen gavs information om SLEF:s missionsarbete i Kenya. Foto Helge Hildén.

I mitten av 1970-talet märktes en viss förändring i SLEF:s tidskrifter när det gällde rapporteringen från sådan mötesverksamhet som hade en missionsanknytning. Rapporteringen antydde ett ”förkyrkligande”. Fram till år 1976 refererades uteslutande sådana missionsmöten som hade arrangerats inom ramen för SLEF:s lokala verksamhet. I slutet av årtiondet ökade mängden redogörelser från möten integrerade i luthersk församlingsverksamhet.¹³⁸ Överlag ökade rapporteringen från missionsrelaterad mötesverksamhet i SLEF:s tidskrifter vid den här tiden. Om ökningen berodde på ökad rapportering eller större mötesfrekvens är dock svårt att avgöra. Den tendens som ändå kan utläsas var ett utökat verksamhetsamarbete mellan SLEF och de lutherska församlingarna. Konceptet liknade det som tidigare hade använts för missionsluncher och missionsmiddagar. I början av 1970-talet hade denna verksamhet varit en ny företeelse. Missionsluncherna och missionsmiddagarna var särskilt populära i Sydösterbotten. Den första av dessa missionsluncher hölls i Lappfjärd i december 1971 i anslutning till en högmässa. Konceptet upprepades

till Sven Klemets. En missionsvän beställde och erhöll ett Nya testamentet på luospråket, vilket han även studerade.

138 Sb-Uv 12/1978, 6; Sb-Uv 16/1978, 3; Sb-Uv 18/1978, 2, 7; Sb-Uv 19/1978, 3; Sb-Uv 1/1979, 1; Sb-Uv 17/1979, 3, 6; Sb-Uv 18/1979, 6; Sb-Uv 19/1979, 3. Exempel på dylika arrangemang år 1978 var en missionsdag i Replot och Pargas med högmässa och missionsmöte i bönehuset. I Korsnäs förlades missionsmötet till församlingshemmet. I Gamlakarleby hölls missionsdagar fördelade på lördag och söndag och på Åland firades högmässa med Lemlands församling och missionsmöte hölls i församlingshemmet i Mariehamn. År 1979 höll Tenala församling i samarbete med SLEF midvintersamling i missionens tecken med högmässa och missionsmöte. År 1979 höll SLEF upprepade gånger högmässor och missionsmöten i samarbete med Korsnäs församling. Samma koncept tillämpades i Pyttis församling, Föglö församling, Jakobstad och Närpes. I Närpes ordnades efter högmässan i kyrkan en missionsmiddag i Pjelas bönehus.

sedan på andra orter.¹³⁹ Det utökade samarbetet mellan SLEF och församlingarna i slutet av 1970-talet tillämpade just detta koncept. Det förefaller som om SLEF:s anställda på 1970-talet aktiverade sig när det gällde att göra församlingsbesök. En församlingshögmässa kombinerades med ett efterföljande missionsmöte vilket ofta förlades till SLEF:s lokala bönehus. Där bönehus saknades förlades missionsmötet till församlingshemmet. Vid vardera sammankomsten medverkade en representant för församlingen och en för SLEF. I regel var församlingens präst liturg i högmässan, medan någon av SLEF:s anställda predikade. Denna verksamhetsform förekom inom hela SLEF:s verksamhetsfält och fanns sålunda företrädd i olika delar av Borgå stift. Förutom denna typ av samarbete mellan SLEF och lutherska församlingar engagerade sig många av de SLEF-aktiva inom sina hemförsamlingar.¹⁴⁰ SLEF uppmanade sina medlemmar och andra aktiva till denna typ av engagemang.¹⁴¹ Engagemanget och ansvarstagandet i lokalförsamlingarna sågs som en självklar kristlig plikt.

Att SLEF:s missionsarbete i Kenya i slutet av 1970-talet var känt i så gott som hela Borgå stift bestyrktes av stiftets biskop John Vikström efter att han besökt Kenya: ”Jag har ju hört om Atemo, läst om Atemo och sett bilder från Atemo, men jag trodde inte att det skulle vara så här pass stort som det var.”¹⁴² Enligt Vikström hade de medel som satsats på SLEF:s Kenyamission varit välinvesterade medel. Vikström välkomnade även ett fortsatt engagemang:

... den satsning som har gjorts här i vårt stift för att bedriva mission inom detta speciella område det har varit en god satsning och de medel som har offrats har använts rätt. Jag anser att det verkligen är meningsfullt att fortsätta detta arbete för det är uppenbart att detta arbete har framgång.¹⁴³

SLEF:s strävan efter en breddning av hemmafronten inom Evangelisk-lutherska

139 PBtff 5.12.1971. Ulla-May Lindén till familjen Klemets. Vid lunchen medverkade SLEF:s missionssekreterare Barbro Finskas med berättelser från sin resa till missionsfältet.

140 Sb-Uv 7/1974, 14. En läsarfråga i Sb-Uv 1974 behandlade uteblivna budgetmedel till SLEF från en viss församling. SLEF:s svar lydde: ”Vi tror dock att det evangeliska folket är väl representerat i många församlingars beslutande organ.”

141 Sb-Uv 14/1978, 2. Ledaren i Sb-Uv 14/1978 uppmanade läsarna att ta sitt ansvar i sina lutherska hemförsamlingar. ”Skall vi ställa oss på sidan och kritisera minsta sak hos dem som verkligen försökt utan att vi själva ger en hand – – Nu ska vi frimodigt gå in i uppgifterna på varje plats man behöver vår hjälp. Det är kristligt och rätt att så göra.”

142 Sb-Uv 2/1979, 1, 4.

143 Sb-Uv 2/1979, 1, 4.

kyrkans församlingar under 1970-talet hade således trots ett visst motstånd gett resultat. Följande uttalande gjorde SLEF:s dåvarande missionssekreterare Gustav Norrback i slutet av årtiondet:

Kenyamissionen, Evangeliföreningens missionsverksamhet i Kenya, har blivit känd och erkänd i de flesta församlingar i vårt stift. På många håll har man frimodigt velat satsa just på denna verksamhet i Afrika och större och mindre grupper har åtagit sig uppgifter, som direkt ansluter sig till arbetet i Kenya.¹⁴⁴

Saldot efter 1970-talet var således en hemmafront som verkade dels inom evangeliska ramar, dels inom lutherska församlingar. Församlingarnas missionsverksamhet var dock ännu under 1970-talet outvecklad. Detta framkom vid Borgå stifts rådplägningsdag 1970. Nyblivna riksdagsledamoten Elly Sigfrids höll ett anförande om lokalförsamlingens missionsansvar.¹⁴⁵ Sigfrids konstaterade att lokalförsamlingarnas missionsansvar länge burits av enskilda, främst inom missionssyfoöreningarna. Hon fortsatte: ”Nu behövs en större satsning än vad enstaka missionsvänner mäktar med. Vi måste få hela församlingen engagerad.” Sigfrids efterlyste ett program som fokuserade på missionsarbetets motiv och innehåll och omfattade hela församlingen, såväl åldersmässigt som regionalt. Männen utgjorde en särskild målgrupp. Direktkontakt till missionsfältet utmålades som en stimulerande kanal till missionsintresse. Enligt Sigfrids var allt detta i början av 1970-talet ännu i sin linda i de lutherska församlingarna. Några år senare hade arbetet inletts. I slutet av år 1976 noterade Missionskommittén i Borgå stift att ”man nu i församlingarna håller på att bygga ut den frivilliga insatsen för missionsarbetet genom att engagera missionssekreterare”.¹⁴⁶ Men någon heltäckande missionsverksamhet i de lutherska församlingarna kunde 1970-talet inte uppvisa.

Mångsidig identitet och åldersmässig breddning

Hur profilerade sig SLEF i sin lansering av Kenyamissionen? Och vad säger det om hemmafrontens identitet? Samtidigt som SLEF försökte nå de lutherska församling-

¹⁴⁴ Sb-Uv 17/1979, 3.

¹⁴⁵ Elly Sigfrids anförande ”Lokalförsamlingens missionsansvar” 2.5.1970 vid Borgå stifts missionskommittés Rådplägningsdag i Helsingfors.

¹⁴⁶ MKB prot. 16.11.1976 § 3.

arna med information om sitt missionsarbete och aktivera sig på olika nivåer inom kyrkan, reflekterade man inom SLEF:s led över föreningens profil. Detta framgår av ett brev skrivet av SLEF:s direktor Helge Hildén år 1972. Enligt Hildén profile-
rade sig SLEF helst som luthersk missionsaktör, det vill säga samma begrepp som användes i de broschyrer som SLEF hade utgett åren 1968 och 1970. Även uttrycken ”Atemo” och ”luo” var epitet som SLEF gärna omgav sig med.¹⁴⁷ Den lutherska prägelns framhölls även i ett uttalande av SLEF:s styrelse samma år.¹⁴⁸ Evangelisk-lutherska kyrkans missionskommitté hade inbegärt missionsorganisationernas synpunkter på utvecklingen av förhållandet mellan kyrkan och dess officiellt godkända missioner. I sitt svar utgick SLEF för sin del från antagandet att de officiellt godkända missionsorganisationernas arbete stod i fullständig samklang med kyrkans egna principer. SLEF uttalade tre grundsatser, (1) att kyrkan även i fortsättningen borde bekänna sig till dessa missioner, (2) att kyrkan medvetet borde bevara missionernas oberoende ställning och (3) att förhållandet mellan kyrkan och missionerna skulle utvecklas så att enheten och gemenskapen i Anden skulle stärkas. I samband med punkt tre framhöll SLEF ”den lutherska lärans grund” för byggandet av gemenskap. SLEF ansåg vidare att kyrkan i sitt förhållande till dessa missioner borde (I) stöda ”den kristna frihet de företrätt” och de frivilliginsatser som kännetecknat dem, (II) ta ett ekonomiskt ansvar som skulle underlätta eller komplettera missionernas insatser, (III) utveckla delegationen för missionsangelägenheter i kyrkan och slutligen (IV) ”Bevaka det budskap som i vår kyrkas namn frambäres av dessa missioner”. Med anledning av det sistnämnda påpekade SLEF att de läromässiga kraven för erkännandet av en mission ständigt borde ”hållas främst” och att möjligheten till ”kontroll av lära och liv” borde säkerställas. SLEF talade alltså för fortsatt samarbete med kyrkan, för bevarad frihet och samtidigt för en framtidsgemenskap uppbyggd på den lutherska läran som grund. Ytterligare framhöll SLEF frivilliginsatserna, uttryckte förhoppningar om ekonomiskt stöd samt en fortsatt utveckling av kyrkans missionsarbete med en betoning på läromässig uppföljning.

SLEF:s styrelse hade således en hel del att påpeka när ett tillfälle till dialog med kyrkan öppnade sig. Främst slog SLEF i förhållandet till kyrkan vakt om ett noggrant följande av den lutherska läran. Detsamma framkom i ett missionsföredrag

147 Btff 2.5.1972. Helge Hildén till Gustav Norrback. ”Varför överhuvudtaget SLEF:s mission? Den frågan är annars också ofta på ytan, särskilt nu sedan vår mission blivit officiell och inte kan undvikas. För vår missionspropaganda är det nu mycket bra med beteckningen ’LUTHERSK KENYAMMISSION’. Den är inkörd och folk vet redan det där med Atemo, luomissionen, osv.”

148 Sb-Uv 17/1972, 10 och 14.

som SLEF lät publicera i *Sändebudet* 1973.¹⁴⁹ Missionsföredraget hade ursprungligen hållits i Sverige. Det togs in i SLEF:s tidskrift eftersom det ”förvisso” hade ”ett mycket angeläget ärende till varje missionsvän också på denna sida Bottenhavet”. Föredraget framhävde ”Grunden – Guds ord” och intog en starkt kritisk ställning till såväl Lutherska Världsförbundet som Kyrkornas Världsråd. I föredraget beskylldes dessa organisationers bekännelseparagrafer för ihålighet ”som ingenting annat är än luthersk etikett, medan man i själva verket går satans ärende”. Med detta avsågs bland annat social verksamhet, utveckling och deltagande i ”nationsbyggande” på bekostnad av ”förkunnelsen av evangelium”. Ställningstagandet kan ses som ett ovanligt kraftigt utslag av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten där SLEF ville slå vakt om evangelisationens och förkunnelsens roll i missionsarbetet. Något av detsamma framkom i en annan artikel i *Sändebudet* några år senare.¹⁵⁰ SLEF:s ordförande Håkan Bäck berörde SLEF:s identitet i en artikel 1978. Bäck konstaterade till en början att SLEF:s identitet visserligen var densamma som Evangelisk-lutherska kyrkans identitet, ”Ordet och bekännelsen”, men konstaterade sedan att ”i de kyrkohistoriskt givna situationerna blev det inom den evangeliska väckelserörelsen särskilda betoningar”. Bäck slog fast att dessa betoningar fortsättningsvis gällde. Han preciserade dessa betoningar genom att ur Bibeltrogna Vänners årsberättelse 1955 citera vad han ansåg direkt tillämpligt på SLEF:s identitet: ”1) Bibeln är Guds ofelbara ord med oinskränkt gudomlig auktoritet och 2) I Jesus Kristus har inför Gud skett en rättfärdiggörelse för alla.” De båda nämnda artiklarna i *Sändebudet* utgör två exempel på att SLEF i slutet av 1970-talet fortfarande umgicks med, och i teologisk bemärkelse sympatiserade med, den organisation som SLEF nästan tjugo år tidigare idkade sitt pionjärsamarbete med i Kenya, nämligen Bibeltrogna Vänner.

De ovan nämnda identitetsanalyserna framfördes antingen av SLEF:s styrelse, anställda eller tidskriftsredaktörer. Vad tänkte då gräsrotterna om den starka betoningen av den lutherska läran och de evangeliska betoningarna? Kände de igen sig i beskrivningen ”luthersk missionsaktör i Kenya”?¹⁵¹ Många av de brev som hemmafronten skrev till SLEF:s missionärer förmedlade rikligt med andlig välgång och biblisk undervisning avsedda för missionärerna. Många av breven inleddes eller

149 Sb-Uv 18/1973, 7. Föredraget hade hållits av Claes Johansson.

150 Sb-Uv 3/1978, 2–3.

151 Jfr Btff 2.5.1972. Helge Hildén till Gustav Norrback; SLEF:s Kenyamissionsbroschyren 1968 och 1970 (SLEFM).

avslutades med bibelord, sångverser ur *Sionsharpan*, andliga dikter eller delar ur andakter. Gräsrötterna kan av breven att döma sägas ha varit fullt införstådda med den teologiska profilen som SLEF:s anställda och ledning slog vakt om. Hemmafrontens brevkorrespondens med missionärerna ger ett klart vittnesbörd om detta. Den teologiska identitetsstrukturen spelade alltså en viktig roll inom hemmafronten såväl i styrelsen och bland de anställda som hos gräsrötterna. Den lutherska läran och de evangeliska betoningarna utpekades som något av det väsentligaste i sammanhanget. Ett exempel på detta framgick av en hälsning som ingick i *Sändebudet* från Ekenäs år 1975 och som visade att skribenten ville bevara den förkunnelse som förmedlades i SLEF:s sammanhang:

Här i vår stad finns många andliga härdar men ändå brukar vi säga att vad skulle vi ha om vi inte hade bönehuset och den evangeliska gemenskapen, den evangeliska förkunnelsen, Guds ord oförfalskat. – – Därför blir hälsningen här från Ekenäs till andra avdelningar och evangeli vänner: Håll fast det du har, så att ingen tager din krona! Håll fast vid den gamla läran, ty därav kommer livet!¹⁵²

Den teologiska identitetsstrukturen var således någonting förhärskande inom 1970-talets hemmafront. Vad kan man då säga om hemmafrontens förhållande till de övriga identitetsstrukturerna som är aktuella i avhandlingen? Hemmafrontens någorlunda jämnt fördelade utbredning inom Borgå stifts församlingar talar för att den lokalbaserade identitetsstrukturen också var intakt inom hemmafronten. Att gräsrötterna därtill var initiativrika och handlingskraftiga har det också getts exempel på. Även den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya var likaledes aktuell. Den märktes till exempel i utvecklingen av de mångsidiga kontakterna mellan hemlandet och Kenya. Inte minst märktes den i att ”Kenya” användes som instrument när SLEF:s missionsarbete lanserades i Borgå stift.

Återväxten inom hemmafronten

Några uppgifter om åldersstrukturen inom hemmafronten under 1970-talet eller senare ger källmaterialet inte. Däremot framgår det att SLEF slog vakt om en förnyring av missionsarbetets hemmafront. Hur såg då försöken till en utvidgning av understödet för Kenyamissionen till nya generationer ut? En av dem som anställdes under 1970-talet för att arbeta inom SLEF:s barn- och ungdomssektor var

¹⁵² Sb-Uv 7/1975, 12.

Göran Stenlund. Till hans ansvarsområde som musiksekreterare hörde bland annat att leda Evangeliska Ungas Ungdomskör tillsammans med kantor Frida Häggblom. I en intervju i *Sändebudet* trettio år senare berättar Stenlund att återväxten i SLEF var något som väckte bekymmer vid ingången till 1970-talet. Under 1960-talet hade man lagt märke till att många ungdomar försvann ur verksamheten. Stenlund uttrycker saken så här: ”Man blev orolig för föreningens framtid. Men då, som Ernfrid Åkerholm uttryckte det, sände Gud ’en nådens vind’ så att fler ungdomar ville komma med.”¹⁵³ I början av 1970-talet lockades många ungdomar med i SLEF:s verksamhet. Antalet deltagare i till exempel påsklägren ökade från 20–25 personer till cirka 120. På 1970-talet tillkom dessutom flera nya verksamhetsformer inom SLEF:s ungdomsarbete. Ett exempel var nämnda Evangeliska Ungas Ungdomskör, ett annat ett årligt ungdomsläger på lägerområdet Klippan. Redan under årtiondet dessförinnan hade SLEF införskaffat några regionala lägerområden just med tanke på barn- och ungdomsverksamheten. Klippan i norra Österbotten var ett av dessa.¹⁵⁴

Under senare delen av 1970-talet genomförde SLEF en storsatsning på sitt barn- och ungdomsarbete. Inom loppet av två år anställdes fyra personer som tillsammans med Evangeliska Ungas förbundssekreterare ansvarade för SLEF:s ungdomsarbete i hela Svenskfinland. Till ungdomsledarnas uppgifter hörde att resa runt i SLEF:s lokalavdelningar och besöka juniorgrupper och ungdomsgrupper. Något särskilt uppdrag att arbeta för ett ökat missionsintresse hade dessa ungdomsledare inte. Det primära var att få barn och ungdomar med i SLEF:s verksamhet.¹⁵⁵ Barn och unga kom i kontakt med SLEF:s missionsarbete främst genom föreningens grupp- och lägerverksamhet. Exempelvis välsignades missionärsfamiljen Boris och Iris Sandberg inför sin utresa till Kenya våren 1973 i samband med ett påskläger med 200 ungdomar. Tre år senare undervisades ett lika stort antal lägerdeltagare om missionsuppdraget av pastor Gustav Norrback, tidigare SLEF:s missionär.¹⁵⁶ Ungdomarna var även själva aktiva, till exempel höll sig SLEF:s ungdomsgrupper i Helsingfors och Karleby med fadderbarn i Kenya under 1970-talet.¹⁵⁷ Denna typ av engagemang var ett exempel på en kombination av den lokalbaserade och den

153 Sb 2/2004, 2.

154 Dahlbacka 2013. Intervju, Irene Dahlbäck.

155 Stenlund 2018. Intervju, Brita Jern.

156 Sb-Uv 9/1973, 16; Sb-Uv 10/1976, 205.

157 Sb-Uv 10/1976, 213; Sb-Uv 4/1977, 8.

geografiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten. Lokala ungdomsgrupper hade en direkt koppling till missionsfältet i Kenya. Trots dessa verksamhetsformer föreföll de ungas missionsintresse i SLEF i slutet av 1970-talet ändå inte tillfredsställande. År 1978 skrev SLEF:s missionssekreterare: ”En viktig sak är också att få ungdomen engagerad i missionen. Jag hade frågan uppe vid medarbetardagarna och vi skall försöka så småningom komma till någonting konkret med ett första förslag att samla ungdomarna skilt kring missionen.”¹⁵⁸ Nämnad metod, att ”samla ungdomarna skilt kring missionen”, förverkligades dock först långt senare, något jag senare återkommer till.

KENYA STÄRKER SIN STÄLLNING INOM HEMMAFRONTEN, 1980-TALET

Det självskapande perspektiv som anlagts på avhandlingen fokuserar på kommunikationen mellan system och deras omvärldar. Det aktuella systemet i det här fallet är den hemmafront som inom SLEF etablerades kring SLEF:s Kenyamission från och med 1960-talet. De primära omvärldarna är SLEF:s missionsverksamhet i Kenya samt Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och dess missionsarbete. 1970-talet var det årtionde då Evangelisk-lutherska kyrkan och SLEF inledde sitt missions-samarbete. Under 1980-talet fick detta missionssamarbete fastare former, samtidigt som kontakterna mellan hemmafronten och missionsfältet i Kenya fördjupades. När det gällde samarbetet mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan utvecklades samarbetet både på stiftsplanet och församlingsnivån. Det förra skedde inom ramen för en nybildad missionskommitté i Borgå stift. På församlingsnivån utvecklades samarbetet inom ramen för det så kallade församlingsavtalssystemet. Hemmafronten kom på så sätt att omfatta också delar av Evangelisk-lutherska kyrkan. Redogörelsen för 1980-talet utgår från två huvudmotiv som tidsmässigt i vissa fall går in i varandra. Dessa är: (1) kommunikationen mellan Kenyamissionens hemmafront och missionsfältet, (2) kommunikationen mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkans missionsarbete. I det första fallet står funktioner och uppgifter i förgrunden, medan det senare fokuserar mer på former och strukturer. Som källor

¹⁵⁸ Btff 17.10.1978. Sirkku Hildén till Iris Sandberg.

för redogörelsen har jag använt verksamhetsberättelser från SLEF och Borgå stifts missionskommitté, SLEF:s styrelseprotokoll och tidskrifter samt en intervju med missionär Alf Wallin.

Fördjupade kontakter till missionsfältet i Kenya

I mitten av 1980-talet anställde SLEF en andra missionssekreterare vid sidan av den som redan verkade.¹⁵⁹ Upplägget innebar att en av missionssekreterarna betjädnade missionsverksamhetens understödjare i hemlandet, medan den andra koncentrerade sig på kontakten till missionsfältet. Den här satsningen kan ses som en förstärkning både av Kenyamissionens hemmafront och av kontakterna till Kenya. Under 1980-talet mottog hemmafronten många impulser från missionsfältet i Kenya: bland annat besöktes Finland av flera kenyaner. Initiativet till besöken kom vanligen från SLEF:s missionssektor och dess tjänstemän och beslutande organ, och togs inte sällan i samråd med systerföreningen Sley.¹⁶⁰ Under tidsperioden 1980–1995 mottog hemmafronten totalt 35 enskilda besök av kenyaner. Årtiondet innan var besöken nio till antalet. Besöken från Kenya riktade sig både till SLEF:s egna verksamhetsgrupper och till församlingarna i Borgå stift.¹⁶¹ Dessas roll som såväl hemmafront som missionsaktör aktualiserades således upprepade gånger under 1980- och 1990-talen. Genom gästernas täta besök befästes ”Kenya” gång på gång som hemmafrontens missionsfält. Besöken bidrog på så sätt till att den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya regelbundet återskapades inom hemmafronten.

Vilka syften dessa besök hade framgår inte av källmaterialet, men det ansågs allmänt viktigt att representanter för den lutherska kyrkan i Kenya regelbundet bekantade sig med ”missionsfolket” i Finland.¹⁶² År 1985 konstaterades i SLEF:s verksamhetsberättelse att missionsarbetet alltmer fått karaktären av samarbete och att kontakterna mellan Kenya och Finland under året varit livliga.¹⁶³ Fyra av de kenyanska gästerna återkom till och med flera gånger. En av dem var Rich-

159 Vb 1986, 5.

160 Se t.ex. DYM 16.4.1982 § 24 (SLEFM). Sley verkade från år 1970 på samma missionsfält i Kenya som SLEF.

161 DYM 5/1981 § 55 (SLEFM); SLEF Vb 1981, 9.

162 DYM 6/1981 § 68 (SLEFM).

163 SLEF Vb 1985, 10.

ard Olak. Han besökte Finland sammanlagt nio gånger åren 1970–1995. År 1982 avlade Olak sitt fjärde besök i Finland. I en intervju för *Sändebudet* konstaterade Olak bland annat att SLEF bidragit till en fördjupning av den lutherska lärosynen i Kenya.¹⁶⁴ Detta uttalande kan betraktas som ett kenyanskt eko av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten. Det utgör samtidigt ett exempel på en transkulturalitet där SLEF:s teologiska kultur spillde över och fick en inverkan på den lutherska kristenheten i Kenya. Även i Finland hade kenyanernas besök sin betydelse. De framhölls i SLEF:s verksamhetsberättelser, som uppgav att arbetet på hemmaplan via besöken mottog nya impulser.¹⁶⁵ Gästerna från Kenya beskrevs i uppskattande ordalag, bland annat gladdes åhörarna över den förkunnelse de förmedlade. Framförallt sågs besöken i ljuset av de ömsesidiga relationer som skapades mellan trossyskon i Finland och på missionsfältet.¹⁶⁶

Till impulsutbytet mellan missionsfält och hemmafront under 1980-talet hörde även de skriftliga kontakterna. Dessa bidrog till en utökad kunskap om missionslandet Kenya och missionsarbetet där. De hade även en återkopplande funktion. Understödjarna fick veta vad som hade åstadkommit i Kenya som en följd av hemmafrontens ekonomiska insatser. Alltsedan Kenyamissionens början hade missionärerna skrivit rundbrev till missionsarbetets understödjare i hemlandet.¹⁶⁷ Från

164 Sb-Uv 16/1982, 1; DYM 2/1989 § 24 (SLEFM). Detta uttalades även offentligt inom ELCK år 1989.

165 SLEF Vb 1981, 9; ”Denna gästverksamhet ger alltid nya impulser för arbetet.” SLEF Vb 1982, 10: ”vi fick igen uppleva hur betydelsefull denna kontakt mellan den unga kyrkan och våra missionsvänner är.” SLEF Vb 1989, 10.

166 SLEF Vb 1980, 7; SLEF Vb 1982, 10; SLEF Vb 1983, 9; SLEF Vb 1985, 10.

167 Btff 1.11.1963 Gustav Norrback till styrelsen; Btff 23.11.1963 Gustav Norrback till Anders-Gustaf Stjernberg; Btff 12.12.1963 Gustav Norrback till Fredrik Forsén; Btff 29.2.1964 Gustav Norrback till Fredrik Forsén. Missionär Gustav Norrback organiserade ett eget rundbrevutskick. I SLEF:s arkiv finns från 1960-talet sex brev från missionsfältet i Kenya riktade till Evangeliska Ungas avdelningar och tre brev riktade till syföreningarna. Det är fråga om det som senare kom att kallas rundbrev, ett enskilt brev som kopierades i hemlandet och sändes ut till många mottagare. Brevet i arkivet är alla skrivna av Gustav Norrback. Av ett antal följebrev till rundbrevet framgår att SLEF saknade ett system för distributionen av dylika rundbrev. Norrback blev tvungen att själv bygga upp ett system för spridningen av sina rundbrev. Det första av dessa brev skrevs en knapp månad efter att Gustav och Märta Norrback hade anlänt till Kenya som missionärer i oktober 1963. Gustav Norrback sände sitt brev till SLEF:s ungdomsförbundssekreterare Fredrik Forsén med en uppmaning om att ”duplicera” samma brev till såväl syföreningar som avdelningar. Forsén skrev av brevet på maskin och försåg det med en kort text från sig själv. Innan dess hade Norrback anmodat SLEF:s föreståndare att organisera brevutskicken. Ännu dessförinnan hade Norrback bett styrelsen om samma tjänst. Några månader senare utsåg Norrback alltså själv förbundssekreteraren att sköta uppgiften.

1970-talet skrev missionärerna brev enligt en uppgjord lista som hade initierats av SLEF:s direktor.¹⁶⁸ Dessa cirkulär- eller rundbrev distribuerades till syföreningar och arbetsgrupper via SLEF:s expedition som år 1979 började sammanställa breven till ett informationsblad kallat *Salamu*. Bladet utgjorde en regelbunden kontaktlänk mellan missionärer och syföreningar, mellan SLEF:s missionskansli och understödjarna i hemlandet.¹⁶⁹ Tidskriften distribuerades gratis i en upplaga som till en början utgjorde 200 exemplar.¹⁷⁰ Ursprungstanken var högläsning vid syföreningssamlingar med påföljande cirkulation av missionsbladet i hemmen, men *Salamu* lästes också enskilt. År 1984 föreslog SLEF:s föreståndare Sven Klemets att *Salamu* skulle uppgå i tidskriften *Sändebudet* eftersom det upplevdes svårt att säkra materialtillgången till *Salamu*. Syföreningsmedlemmarna fick ge utlåtande om förslaget. Det visade sig att de flesta ville ha *Salamu* separat.¹⁷¹ I detta sammanhang påpekade SLEF:s missionssekreterare att missionsbladet till stor del distribuerades utanför föreningens egna kretsar, bland annat till församlingar och skolor. *Salamu* nådde följaktligen en hemmafront som inkluderade både SLEF:s eget folk och ”utomstående”.¹⁷² Följden av diskussionen blev att *Salamu* kvarstod som skild tidskrift. Tidskriften *Salamu* kan ses som en förstärkning av den lokalbaserade identitetsstrukturen inom hemmafronten i den meningen att den nådde en vid skara understödjare. Samtidigt förstärkte tidskriften den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet Kenya. *Salamu* gav direkta impulser från missionsarbetets vardag, snarare än andlig uppbyggelse.

168 Btff II.II.1969. Helge Hildén till missionärerna. Hildén beställde cirkulärbrev fem gånger under året och fördelade själv skrivturen på missionärshushållen på fältet.

169 *Salamu* 1/1979, 2; SLEF Vb 1989, 10. ”Detta blad vill vara en hälsning från missionsfältet i Kenya och tillika en hälsning från missionens kansli i hemlandet. Innehållet kommer att bestå av brev från missionärerna, i vilka de berättar om sitt arbete därute. Missionssekreterarna kommer att skriva om olika aktuella frågor inom hemlandsverksamheten. Med andra ord: SALAMU är ett syföreningsbrev i ny form.” År 1989 uppgav SLEF:s verksamhetsberättelse att *Salamu* utgjorde den mest regelbundna kontakten mellan SLEF och missionsyföreningarna.

170 DYM 8.2.1980 § 9 (SLEFM); *Salamu* 1/1979.

171 DYM 14.1.1984 § 15 (SLEFM); DYM 2.3.1984 § 28 (SLEFM); SLEF styr. 31.3.1984 § 30. Endast en syförening (i Österbottens norra krets) röstade för sammanslagning med *Sändebudet*. Orsaken antogs vara att det var fråga om föreningens ”eget folk”. DYM 2.3.1984 § 28 (SLEFM). *Salamu* distribuerades till exempel till församlingarnas missionsringar.

172 DYM 2.3.1984 § 28 (SLEFM). Dessa kategorier betecknades i protokollet som ”utomstående”.

En ny missionsstation i Kenya

Relationen mellan hemmafronten och SLEF:s missionsfält i Kenya befästes under 1980-talet genom etableringen av en andra missionsstation i Kenya. Rukongo missionsstation byggdes upp från och med mitten av 1980-talet som ett samarbete mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan i Kenya. Det rörde sig om en strategisk utvidgning av den lokala lutherska kyrkans arbete där SLEF spelade en viktig roll. Att SLEF gick in för att utöka arbetet i Kenya innebar i sig en bekräftelse av "Kenya" i egenskap av SLEF:s missionsfält, med andra ord av den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya inom hemmafronten. I processen som ledde fram till den nya missionsstationen, kan man iaktta tydliga influenser även av den lokalbaserade identitetsstrukturen inom hemmafronten. Den tidigaste noteringen om förstoringen av arbetet i Kenya kan spåras till Richard Olaks besök i Finland sommaren 1985.¹⁷³ Under årsfestens verksamhetskonferens informerade Olak hemmafronten om möjligheten att utvidga arbetet bland luofolket.¹⁷⁴ Verksamhetskonferensen var ett informationstillfälle som gav utrymme för diskussion om verksamheten bland SLEF:s medlemmar. Av allt att döma föll Olaks tanke i god jord hos åhörarna, eftersom saken gick vidare både i hemlandet och på missionsfältet. Inom SLEF:s yttremissionsförvaltning fungerade vid den här tiden en delegation kallad Delegationen för yttremissionen, DYM. I DYM ingick fem förtroendevalda, varav en tillika var SLEF:s styrelsemedlem, och två tjänstemän. I slutet av år 1985 mottog DYM ett brev från SLEF:s missionärer i Kenya, som presenterade ett par alternativa förslag till geografisk expansion av missionsarbetet i Kenya.¹⁷⁵ DYM tog samtidigt del av missionssekreterarens rapport över 1985 års gruppresan och sitt eget besök i Kenya. Under det sistnämnda hade missionssekreteraren fört överläggningar med missionärerna, bland annat om möjligheterna att nå nya områden. Efter noggranna överväganden stannade DYM för det alternativ som kallades "Gwasi".

173 Wallin 2019. Intervju, Brita Jern. Enligt uppgift av Alf Wallin hade SLEF:s föreståndare Sven Klemets bett Richard Olak om någon typ av medverkan vid årsfestens verksamhetskonferens. Olak insisterade då på att hemmafronten skulle informeras om möjligheten till en utvidgning av arbetet i Kenya. Klemets bad hemmavarande missionär Alf Wallin att komplettera Olaks anförande med konkret information i anslutning till förslaget.

174 SLEF Vb 1985, 3. SLEF Vb 1986, 3–4. Syftet med verksamhets- eller årskonferensen angavs i verksamhetsberättelsen 1986: "Årskonferensens uppgift är bl.a. att presentera verksamhetens problem och glädjeämnen. Medlemmarna får då en bättre bild av läget och har även möjlighet att ge kommentarer och ställa frågor. På så sätt förstår man bättre föreningens problem vilka genomgås mera summariskt vid själva årsmötet."

175 DYM 5/1985 § 47 (SLEFM).

Missionärerna gavs i uppdrag att kontakta Evangelisk-lutherska kyrkan i Kenya (ELCK) och be den utreda "Gwasi"-alternativet. Efter att ELCK gett sitt godkännande införskaffades i maj 1986 en tomt för den tilltänkta missionsstationen på Rukongokullen nära Viktoriasjön i västra Kenya. Sommaren 1986 presenterades planerna på den nya missionsstationen för hemmafronten av hemkomne missionären Boris Sandberg.¹⁷⁶ Även denna gång gavs informationen om det nya området under årsfestens verksamhetskonferens. Fortfarande hade således utvidgningen av missionsarbetet i Kenya inte behandlats vare sig av SLEF:s styrelse eller årsmöte. Det enda beslut som fattats om den nya missionsstationen inom SLEF var DYM:s redan nämnda beslut i december 1985 om att förorda "Gwasi"-alternativet. Tomten för missionsstationen hade inköpts med detta beslut som grund.

Nästa anhalt i händelseutvecklingen kring den nya missionsstationen var ett par kenyaners besök i Finland hösten 1986.¹⁷⁷ Vid de möten som arrangerades på olika håll i Svenskfinland med anledning av kenyanernas besök, presenterades den nya missionsstationen.¹⁷⁸ Ärendet kom på SLEF:s styrelses bord först efter detta. "Möten har ordnats i kretsarna och kontakterna har varit positiva. Våra planer på att bygga en ny missionsstation i Rukongo har lovordats" antecknade SLEF:s styrelse i sitt mötesprotokoll i oktober 1986.¹⁷⁹ Styrelsen antydde också att den borde ha fått behandla ärendet tidigare och noterade att en geografisk förstoring av missionsarbetet borde ha nämnts i SLEF:s verksamhetsplan. Styrelsen hade dock förståelse för saken och betraktade den som en möjlighet som "Herren" öppnat. SLEF:s styrelse anlade med andra ord en försonlig attityd till den bakvända beslutsgången. Missionsprojektet i Rukongo noterades med tacksamhet, men styrelsen tillade: "Vår strävan bör vara att kampanjer och projekt, som inte ingår i verksamhetsplan, på förhand behandlas av styrelsen."¹⁸⁰ Varför ärendet inte hade behandlats av SLEF:s styrelse dessförinnan, utan endast av DYM, framgår inte. DYM var som redan

176 SLEF Vb 1986, 3-4. "Boris och Iris Sandberg presenterade missionsarbetet i Kenya som nyss hemkomna missionärer. Boris presenterade det nya verksamhetsfältet invid Gwasi bergen ...".

177 De två kenyanerna var Richard O. Olak och John M. Kururia.

178 Parallellt utvecklade SLEF:s tjänstemän en byggnadsplan för missionsstationen. SLEF:s delegation för yttremissionsarbetet (DYM) hade diskuterat saken i september, se DYM 5/1986 § 62 (SLEFM). SLEF:s styrelse noterade följande: "... projektet beräknas officiellt komma igång 1.1.1987. Trots att ärendet inte tidigare behandlats i styrelsen, har man förståelse för de åtgärder som redan vidtagits eftersom det är viktigt att handla då Herren öppnar vägar och möjligheter." SLEF styr. 4.10.1986 § 76.

179 SLEF styr. 4.10.1986 § 76.

180 SLEF styr. 4.10.1986 § 76.

nämnts sammansatt av frivilliga och tjänstemän. Eftersom en av medlemmarna tillika var SLEF:s styrelsemedlem, kaplan Gustav Norrback, kunde ärendet ha nått styrelsens bord. Så verkar dock inte ha skett.¹⁸¹

SLEF:s verksamhetsberättelse 1986 relaterade i efterskott händelseförloppet kring den nya missionsstationen på följande sätt:

I början av året gjorde några missionärer och afrikaner flera långa resor och besökte olika platser för att höra sig för var det kunde finnas behov/möjlighet till lutherskt arbete. Genom Guds ledning blev det klart att den nya missionsstationen skulle bli på Rukongokullen. En knappt två hektar stor tomt köptes och den första maj stakades gränserna ut. En hydda byggdes på tomten och en evangelist från Atemo flyttade dit. Där har hållits bibelstudier, gudstjänster och dopundervisning. Församlingens födelsedag var den 14 december när 34 döptes och 18 konfirmerades. Det egentliga byggnadsåret börjar 1987.¹⁸²

Under processens gång hade hemmafrontens gräsrötter i motsats till styrelsen vid flera tillfällen fått möjlighet att diskutera utvidgningen i Kenya. Första gången skedde det vid årsfesten 1985. Samma höst informerades gruppresenärerna i SLEF:s gruppresa till Kenya om saken och ärendet behandlades även av de förtroendevalda i DYM. Följande gång diskuterades saken i samband med SLEF:s årsfest 1986 och slutligen informerades mötesdeltagare av gästande kenyaner på olika håll i Svenskfinland under hösten 1986. Den nya missionsstationen hade också lanserats genom ett specialnummer av SLEF:s tidskrift *Sändebudet* sommaren 1986. Att det upplevdes viktigt att adressera gräsrötterna hade förmodligen att göra med ekonomin ifråga om uppbyggnaden av missionsstationen. Bostäder och andra funktioner infördes i verksamhetsplanen 1987 och en insamling för uppbyggnaden av Rukongo missionsstation sattes i gång. Insamlingen omfattade alla församlingar i Borgå stift.¹⁸³ Som helhet visar beslutsprocessen kring den nya missionsstationen att gräsrötterna uppfattades som viktiga, särskilt i en situation som krävde en kännbar ekonomisk insats. Processen vittnar på så sätt om den lokalbaserade identitetsstrukturens närvaro och betydelse inom hemmafronten. Att hemmafronten uppfattade en utvidgning i Kenya som ett naturligt steg i utvecklingen av missionsarbetet och inte kom med något motförslag, visar på den geografiska identitetsstrukturens starka koncen-

181 SLEF Vb 1985, 4.

182 SLEF Vb 1986, 10.

183 DYM 3/1986 § 34 (SLEFM); DYM 4/1986 § 45 (SLEFM); DYM 5/1986 § 62 (SLEFM).

tration till Kenya. ”Kenya” fördjupades också som en följd av de ökade kontakterna till missionsfältet och det förnyade engagemanget som den nya missionsstationen innebar. Styrelsens hänvisning till ”Herrens ledning” under beslutsprocessen kan för sin del ses som ett utslag av den teologiska identitetsstrukturen. Med beaktande av allt detta visar processen som helhet att alla tre identitetsstrukturer var verksamma i beslutsgången inom hemmafronten.

Vid sidan av Kenya som missionsfält fanns det inom hemmafronten dock förslag på nya missionsmarker. Ett par förslag framfördes vid ett par tillfällen i slutet av 1980-talet. Våren 1989 mottog SLEF:s styrelse ett initiativ om att återuppta det avslutade missionsarbetet i Japan. Samma höst nådde ett initiativ SLEF:s styrelse om inledande av ett samarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan i Estland. Båda impulserna kom inifrån SLEF:s egna led.¹⁸⁴ Vid sin behandling av ärendet om Japan ansåg SLEF:s styrelse att Japan som missionsfält var betydligt svårare än till exempel Kenya, men beslöt ändå att utreda frågan. Initiativet om Estland godkändes för närmare utredning inom ramen för en tillsatt arbetsgrupp.¹⁸⁵ Styrelsen förkastade således ingetdera av de två initiativen, men förslaget om att återuppta missionsarbetet i Japan fick inget omedelbart gensvar. På sikt gick endast initiativet om Estlandsarbetet vidare. ”Kenya” hotades inte egentligen på någon punkt vid styrelsens behandling av de två föreslagna missionsfälten. Initiativet om Japan sågs förmodligen inte som något realistiskt alternativ. Förslaget om Estland upplevdes inte hota ”Kenya” eftersom ärendet ansågs sortera under SLEF:s hemlandsarbete. I praktiken skulle Estlandsarbetet nämligen utföras främst i Finland i form av litteraturarbete och utbyteselevverksamhet.¹⁸⁶ Att Estlandsarbetet framställdes på detta sätt kan ha berott på att Estland vid den här tiden inte ännu var självständigt. Men var det också ett medvetet sätt att förekomma ett eventuellt motstånd som kunde tänkas uppstå? I själva verket gynnade framställningssättet även själva förslaget, eftersom det hos såväl styrelse som hemmafront undanröjde sådant missnöje som kunde uppstå om Estland uppfattades som konkurrent till Kenya när det gällde hemmafrontens missionsfält. I den meningen var det ett exempel på en meningsskapande kom-

184 Det förstnämnda initiativet väcktes av Stig-Olof Fredriksson och det andra av Bengt Strengell. Fredriksson var ordförande för SLEF:s delegation för inremissionsarbetet, se SLEF Vb 1989, 8. Bengt Strengell var redaktionssekreterare för Sändebudet, se SLEF Vb 1989, 15.

185 SLEF styr. 15.4.1989 § 34; SLEF styr. 30.9.1989 § 105.

186 SLEF styr. 15.4.1989 § 34; SLEF styr. 30.9.1989 § 105; SLEF styr. 24.11.1990 § 139; SLEF styr. 25.5.1991 § 63. Estlandsarbetet handlade till en början främst om stöd till estniska studerande i Finland och om översättning av litteratur.

munikation där den ena parten gick in för att från början skapa förståelse hos den mottagande parten. I det här fallet skedde det, kanske omedvetet, genom att redan på förhand se till att ingen kunde få den uppfattningen att hemmafrontens befintliga missionsfält var i farozonen. Hela processen kan även kläs i termerna variation, selektion och retention. De tre variationerna som hemmafronten ställdes inför var Kenya, Japan och Estland. Selektionen bestod i att Kenya som missionsfält bevarades, Estland omfattades, dock inte i egenskap av missionsfält, medan Japan på sikt förkastades. Retentionen bestod i ett bevarande av missionsfältet i Kenya som SLEF:s enda missionsfält.

SLEF:s styrelses behandling av de två ärendena visade att den var tillfreds med Kenya som föreningens missionsfält. I båda fallen visade sig "Kenya" inneha tät-positionen inom hemmafrontens föreställning om geografiskt fält för föreningens missionsuppdrag. Samtidigt visar processen att det inom hemmafronten rörde sig tankar på andra missionsfält, eller på andra fält parallellt med Kenya. Att sådana tankar kunde tänkas väcka reaktioner visade det efterspel som förslaget om Estland fick. Efterspelet var kopplat till missionsfältet i Kenya. Informationen om Estlandsarbetet hade nått utanför hemmafronten till Kenya i den formen att informationen saknade de åtföljande förklaringar som SLEF:s styrelse hade delgetts. Detta visade sig när den kenyanske pastorn Richard Olak följande höst, 1990, avlade sitt åttonde besök i Finland. Vid det laget hade SLEF redan knutit kontakter till Estland utan att det hade förorsakat något missnöje inom hemmafronten. Hos Olak väckte däremot Estlandsarbetet frågetecken. Farhågan gällde dess konsekvenser för hemmafrontens stöd till arbetet i Afrika.¹⁸⁷ Tydligt fick även Olak en tillfredsställande förklaring på frågan eftersom inget mer nämndes i anslutning till ärendet. Olaks reaktion visar dock att Kenya åtminstone på sina håll uppfattades som SLEF:s egentliga missionsfält och att den uppfattningen hade spritt sig så långt som till Afrika. Det säger något om den ställning som Kenyamissionen hade uppnått som identitetssättande faktor inom hemmafronten. Detta igen understryker den geografiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten.

¹⁸⁷ Sb 20/1990, 3.

Ungdomarnas insatser

Till kontakterna mellan hemland och missionsfält kan också ungdomarnas förbindelser med missionsfältet på 1980-talet räknas. Ungdomarnas insatser för missionsarbetet var emellertid inte särskilt betydande vid den här tiden. I den mån insatser förekom inbegrep de dock direktkontakt mellan lokala ungdomsgrupper och SLEF:s missionsfält i Kenya. Ungdomarnas missionsinsatser under 1980-talet var överlag tydligt lokalt präglade och inriktade på att samla medel till missionsarbetet. Till en början visade 1980-talet att ungdomarnas kännedom om SLEF:s missionsfält var svag. Detta framkom i samband med missionssekreterarens besök på ett ungdomsläger. SLEF:s missionssekreterare hade på eget initiativ besökt ungdomarnas allhelgonaläger i syfte att informera om SLEF:s missionsarbete.¹⁸⁸ Den avgörande orsaken till besöket var av allt att döma ett akut behov av flera missionärer. Efter besöket konstaterade missionssekreteraren med förvåning att ungdomarnas kännedom om föreningens missionsarbete hade visat sig vara ännu mer bristfällig än förväntat. Händelsen visar att SLEF vid den här tiden inte satsade särskilt mycket från centralt håll på att nå ungdomarna med information om missionsarbetet. Efter sitt besök vid ungdomarnas allhelgonaläger år 1984 skrev SLEF:s missionssekreterare följande:

Jag var med på ungdomarnas allhelgonaläger i Lappfjärd. Jag fick två gånger rum i programmet för att berätta om vår mission och dess behov av nya arbetare. Det var mig en överraskning, att våra ungdomar visste just ingenting om vår mission. Har redan för flera år sen påpekat åt Peter Åbacka, att han måste också beakta missionen vid alla ungdomssamlingar. Nog har det ju varit något om missionen i programmet, men inte från den här synvinkeln. ... Visserligen var där inte ungdomar som vi kunde plocka ut för vårt akuta behov, de var för unga till det, men det är viktigt att informera också dem i god tid.¹⁸⁹

Vid den här tiden verkade flera lokala ungdomsgrupper i SLEF:s regi i Österbotten. Till grupperna hörde Vörå-Oravais ungdomsgrupp, Pensalaungdomarna, Jeppo ungdomsgrupp och Korsnäsungdomarna. För att skaffa missionsmedel tillverkade de hobbyartiklar, rustade motorcyklar och bilar och snickrade föremål som såldes eller lottades ut.¹⁹⁰ SLEF:s ungdomsförbund sporrade aktiviteterna genom att arrangera

188 Btff 12.II.1984. Sirkku Hildén till Helena Holmgård.

189 Btff 12.II.1984. Sirkku Hildén till Helena Holmgård.

190 Sb-Uv 16/1983, 6; Sb-Uv 14/1984, 3; Sb-Uv 18/1984, 3; Sb-Uv 6/1985, 6; Sb-Uv 6/1987, 10; Sb-Uv

en övergripande medelinsamling, kallad "Ungdomarnas missionsinsamling".¹⁹¹ Denna lanserades via ungdomarnas språkrör *Ungdomsvännen*. Via upprop uppmanades ungdomar att avstå från något, till exempel kläder, till förmån för missionsarbetet. Deltagandet i insamlingen skedde såväl i grupp som enskilt.¹⁹² En turnerande sparbössa var även central i sammanhanget.¹⁹³ Bland insamlingsändamålen nämndes kyrkbyggen, verktyg och skolavgifter på missionsfältet.¹⁹⁴ Det sistnämnda var en av de idéer som Gustav Norrback hade framfört i *Ungdomsvännen* redan i slutet av 1960-talet för att stimulera ungdomarnas missionsintresse. Norrback hade bland annat nämnt om särskilda insamlingsobjekt på missionsfältet för ungdomar. Ett annat av Norrbacks förslag var att ungdomarna skulle understödja en egen missionär. Även denna tanke förverkligades på 1980-talet. År 1989 gick juniorerna och ungdomarna i SLEF in för att stöda egna missionärer inom ramen för Ungdomsförbundet Evangeliska Ungas missionskampanj.¹⁹⁵ Ungdomarnas missionsengagemang i SLEF uppvisade stora regionala skillnader. *Ungdomsvännen* lät i mitten av 1980-talet några unga personer komma till tals när det gällde missionsengagemang. En av dem hörde hemma i södra Österbotten och var aktiv i SLEF:s verksamhet. Sitt eget missionsengagemang beskrev denna unga person som tredelat, större kollekt än vanligt, antecknande av sitt namn på allmänna hälsningar till missionärerna och förbön för de utsända missionärerna.¹⁹⁶ I södra Österbotten engagerade sig ungdomarna överlag inte kollektivt för missionsarbetet, detta var mer allmänt i mellersta och norra Österbotten. Samtidigt som det fanns lokala ungdomsgrupper som engagerade sig för missionsarbetet, fanns det inom SLEF också en oro över att ungdomarna inte hölls kvar i SLEF:s verksamhet. Denna oro uttrycktes särskilt

19/1988, 8; Sb-Uv 19/1988, 3. I slutet av 1980-talet engagerade sig Lyceiparkens skola i Borgå i sitt dagsverke till förmån för Kenyamissionen.

191 Btff 20.9.1984. Sirkku Hildén till Helena Holmgård. "Ungdomarnas missionsinsamling har också redan kommit över den målsättning den hade, 15 000 mk. De är redan uppe i drygt 18 000 mk." År 1985 slogs insamlingen ihop med barnens och juniorernas traditionella insamling och började kallas "Barnens och ungdomarnas missionsinsamling".

192 Sb-Uv 4/1982, 10; Sb-Uv 4/1984, 8; Sb-Uv 6/1983, 12. Vilka barn- och ungdomsaktiviteter som genererade medlen redovisades inte i *Ungdomsvännen*, men uppropen nämnde lotterier, auktioner, försäljningsstånd, mete för barn och glassförsäljning.

193 PBtff 9.12.1990. Katrine Skrifvars till familjen Jern. Sparbössan var en kännspak "sparelefant".

194 Sb-Uv 2/1984, 6; Sb-Uv 18/1984, 7; Sb-Uv 2/1985, 7; Sb-Uv 2/1986, 5; Sb-Uv 2/1987, 5; Sb-Uv 4/1987 8; Sb-Uv 17/1987, 18. År 1985 fick man ihop 21 487 mark.

195 Sb-Uv 1/1989, 5; Sb-Uv 2/1989, 5.

196 Sb-Uv 15/1987, 7.

i södra Österbotten och i Helsingfors.¹⁹⁷ I diskussionen som fördes i anslutning till detta framkom det att man i södra Österbotten hoppades på utökad arbetskraft från SLEF:s sida. I Helsingfors tog några ungdomar i stället själva initiativ till särskilda samlingar för ungdomar. När det gäller identitetsstrukturer präglades ungdomarnas missionsanknytning på 1980-talet således av såväl den lokalbaserade som den geografiska identitetsstrukturen. Verksamhetens lokala förankring vittnar om den lokalbaserade identitetsstrukturens närvaro. Medelinsamlingen med sina konkreta understödsobjekt på missionsfältet i Kenya understryker den geografiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten.

Missionssamarbetet utvecklas mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan

Under 1980-talet fortsatte Evangelisk-lutherska kyrkan sin satsning på missionsarbetet genom ytterligare två landsomfattande missionskampanjer. De riktades till församlingarna och planerades i samråd med kyrkans missionsorganisationer. Kyrkans missionsaktion 81 tog fasta på Bibeln som grund för missionsarbetet.¹⁹⁸ Målet var att aktivera församlingarna och i synnerhet deras förtroendevalda samt missionskretsarna. Med anledning av aktionen besöktes Borgå stift hösten 1981 av Nicolaus Oenga från Kenya. Oengas besök verkar dock inte ha satt några djupare spår inom Kenyamissionens hemmafront.¹⁹⁹ Fem år senare genomfördes under fem höstveckor nästa kyrkliga missionskampanj, MISSIO 86. Den tog fasta på dopet som missionsarbetets grundförutsättning och mål. Missionskampanjen 1986 riktade sig särskilt till barn och unga. Trots de vid det här laget fyra genomförda missionskampanjerna, konstaterade Kyrkans Missionscentral år 1986 att missionsarbetets bas i de lutherska församlingarna var smal.²⁰⁰ En jämförelse gjordes med utvecklingshjälpen. Av jämförelsen framgick det att finska statens biståndsmedel till största delen kanaliserades via fria medborgarorganisationer, medan Evangelisk-lutherska kyrkans missionsarbete, som dess missionsorganisationer förverkligade, inte på

197 Sb-Uv 18/1985, 6; Sb-Uv 17/1986, 7; Sb-Uv 18/1986, 11.

198 Sb-Uv 5/1981, 3.

199 DYM 5/1981, § 55 (SLEFM). I Borgå stift visade församlingarna inget större intresse att göra beställningar på talargästerna; SLEF Vb 1986, 8. Här nämndes att hemmavarande missionärer och SLEF:s missionssekreterare "i någon mån" varit engagerade i MISSIO 86.

200 Sb-Uv 16/1986, 1, 4, 9,

motsvarande sätt backades upp av församlingarna. Slutomdömet om MISSIO 86 var att missionsansvaret gärna kunde breddas i de lutherska församlingarna.

De lutherska församlingarna anslog dock allt oftare budgetmedel till missionsarbetet. År 1982 riktade biskopsmötet en rekommendation till församlingarna. Rekommendationen "Rauha, kehitys, ihmisoikeudet" uppmanade församlingarna att årligen understöda missionsarbetet och den internationella diakonin med minst 2 % av sitt budgetanslag.²⁰¹ I slutet av år 1988 visade det sig att andelen budgetmedel hade ökat i jämförelse med de frivilliga medlen när det gällde missionsinkomsterna i Borgå stift.²⁰² Redan dessförinnan hade SLEF mottagit betydande summor i budgetanslag från de lutherska församlingarna. År 1984 motsvarade beloppet dryga tredjedelen av SLEF:s inkomster till missionsarbetet. SLEF:s styrelse noterade i anslutning till detta att föreningens ställning som kyrklig missionsorganisation var förutsättningen för åtnjutandet av dessa församlingsanslag. De var ingalunda någon självklarhet.²⁰³ Samtidigt som SLEF i egenskap av kyrklig missionsorganisation var berättigad till budgetanslag, krävde ställningen att SLEF uppfyllde vissa skyldigheter. SLEF:s styrelse uppfattade kriterierna så att det var SLEF:s plikt att delta i Kyrkans missionscentrals arbete.²⁰⁴ Något sådant nämndes dock inte i de villkor som Evangelisk-lutherska kyrkan hade fastställt för kyrkliga missionsorganisationer. Enligt de kriterier som kyrkomötet hade slagit fast år 1979 skulle missionsorganisationens arbete enligt organisationernas stadgar grunda sig på Evangelisk-lutherska kyrkans bekännelse och dess arbete utföras i anslutning till kyrkan. Yttremissionsarbetet skulle därtill i praktiken utgöra organisationens kärnverksamhet eller höra till dess centrala verksamhetsformer.²⁰⁵ Inget av kyrkans villkor beredde SLEF några problem. Ända uppstod det med tiden frågor som inte var helt lätta för SLEF att hantera.

Utmaningar i samarbetet

Evangelisk-lutherska kyrkan gav vid den här tiden direktiv om missionärsavskiljning inför utresa. Hösten 1986 antecknade SLEF:s styrelse ett brev av biskop Samuel

201 Hela kyrkans mission 1998, kap 3.3.

202 MKB prot. 2/1989, § 4. Totalt hade inkomsterna under år 1988 ökat med 18 % i Borgå stifts församlingar. Ökningen tillskrevs till största delen budgetmedel och testamenten.

203 SLEF styr. 2.6.1984 § 47.

204 SLEF styr. 2.6.1984 § 47.

205 Villkor för att bli godkänd som kyrklig missionsorganisation enligt 1979 års kriterier.

Lehtonen för kännedom. Brevet betonade att avskiljning av utresande missionär alltid skulle förrättas och att kyrkohandboken skulle efterföljas vid förrättningen. Dessa direktiv noterades till protokollet av SLEF:s styrelse. Av biskopsbrevet framgick vidare att välsignelseakten skulle förrättas av biskop eller till handlingen utsedd präst.²⁰⁶ Detta direktiv passerade inte lika obemärkt i SLEF:s styrelse som de två föregående. SLEF fick anledning att återkomma till det några månader senare. Det skedde i samband med planeringen av det instundande missionslägret år 1987. SLEF:s styrelse påminde sig i detta sammanhang om att den akt som benämndes missionärsavskiljning skulle förrättas av biskop eller av biskop tillförordnad person. Styrelsen ansåg dock att direktivet inte gällde de SLEF-missionärer som då stod i beråd att resa ut, eftersom tre av de fyra som skulle resa var återvändande missionärer och redan tidigare hade avskilts för uppdrag i missionens tjänst. Av den anledningen benämnde SLEF:s styrelse i detta fall akten *välsignelse* och inte avskiljning, underförstått att akten kunde förrättas av annan än biskop. Styrelsen beslöt dock att utreda frågan om vem som skulle leda missionärsvälsignelser i framtiden.²⁰⁷ Till denna fråga återkom SLEF emellertid inte, vare sig på styrelse- eller missionsdelegationsnivå. En missionärsvälsignelse ledd av biskop var av allt att döma något som SLEF inte utan vidare gick in i, trots delad lära och bekännelse. SLEF:s tveksamhet till ett samarbete med biskopen hade förmodligen teologisk bakgrund. Händelsen kan betraktas som ett handlingsmönster där den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten inverkade på ställningstagandet.

Ett annat område där SLEF:s, men även andra kyrkliga missionsorganisationers, åsikt skiljde sig från Evangelisk-lutherska kyrkans åsikt, var ämbetsfrågan. Ämbetsfrågan aktualiserades i kyrka och samhälle vid den här tiden, eftersom Evangelisk-lutherska kyrkan år 1986 öppnade prästämbetet för kvinnor. Åsiktsskillnaden fick med tiden konsekvenser för vissa församlingars budgetanslag [församlingsanslag] till några missionsorganisationers missionsarbete. En viss åsikt i ämbetsfrågan var med andra ord vissa församlingars sätt att konkretisera kyrkomötets villkor för kyrkliga missionsorganisationer. För SLEF:s och Borgå stifts församlingars vidkommande var detta ärende inte aktuellt ännu på 1980-talet. Ämnet berördes

206 SLEF styr. 4.10.1986 § 69.

207 SLEF styr. 28.2.1987 § 18. ”Planeringen av årets missionsläger har fortskridit så långt att talare har kontaktats. ... lägret avslutas med välsignelse av Jorma och Brita Iiskola. ... Med anledning av ovanstående konstaterades att missionärsavskiljning är en förrättning som skall förrättas av biskop eller av biskopen tillförordnad person. I detta fall har Iiskolas och också Lisen Söderbacka tidigare avskiljts för uppdrag i missionens tjänst, varför det är korrekt att kalla handlingen för välsignelse. Beslut: DYM bereder frågan med tanke på framtiden.”

ändå i slutet av år 1988 i en kommentar i *Sändebudet*.²⁰⁸ Kommentaren noterade att SLEF:s systerförening Sley hade stött på problem vid erhållandet av församlingsanslag på grund av sin åsikt i ämbetsfrågan. Förmodligen ville SLEF:s missionssekreterare genom sin kommentar i *Sändebudet* ge synpunkter på det skedd, men också informera hemmafronten om de möjliga konsekvenserna av en negativ hållning i ämbetsfrågan i förhållande till kvinnan. SLEF hade nämligen i likhet med Sley offentligt uttalat ett nej till kvinnopräster.²⁰⁹ Detta uttalande kan för övrigt ses som SLEF:s sätt att markera sina gränser och slå vakt om sin identitet. SLEF:s missionssekreterare konstaterade i nämnda kommentar att de enda villkoren för kyrkliga missionsorganisationers rätt till budgetmedel för missionsarbete från församlingar och samfälligheter, var kyrkans kriterier från år 1979. Dessa krävde som bekant att den mottagande parten omfattade Evangelisk-lutherska kyrkans bekännelse. Trots att ämbetet inte nämndes i kriterierna hade Sley alltså stött på problem. Kommentaren i *Sändebudet* kan ses som en informativ varning till hemmafronten från SLEF:s missionssekreterare om att SLEF:s ståndpunkt i ämbetsfrågan kunde få konsekvenser. Uttalandet tillhandahöll en förklaring till SLEF:s ståndpunkt i ämbetsfrågan. Förklaringen var att ärendet hade studerats ”i Bibelns ljus”. Den kan ses som ett försök till något som inom systemteori kallas penetrering. Penetrering innebär att ett system gör sin egen komplexitet förstäligen för ett annat system i hopp om att möta gensvar och förståelse.²¹⁰ I det här fallet försökte SLEF med sin hänvisning till Bibeln förklara sin ståndpunkt i ämbetsfrågan i förhållande till församlingar och samfälligheter, men också internt i förhållande till *Sändebudets* läsare.²¹¹ För SLEF var ställningstagandet i ämbetsfrågan kopplat till Bibeln, något som vittnade om den teologiska identitetsstrukturens närvaro. Trots åsiktsskillnaderna gick dock samarbetet mellan Evangelisk-lutherska kyrkan och SLEF vidare även under dessa premisser.

208 Sb-Uv 12/1988, 10; DYM 1/1988 § 3 (SLEFM). Vammala församling hade tagit avstånd från samarbete med Sley.

209 DYM 1/1988 § 3 (SLEFM).

210 Hessler 2003, 183.

211 Förutom nämnda kommentar i Sb 12/1988, 10, behandlades ämbetsfrågan upprepade gånger i *Sändebudet* på 1980-talet, se t.ex. Sb 17/1989, 2 ledaren.

Missionssamarbetet inom Borgå stift

Sommaren 1987 tillsatte domkapitlet i Borgå stift en missionskommitté. I den ingick representanter för stiftet samt de två kyrkliga missionsorganisationer som verkade inom stiftet, FMS och SLEF. Stiftets biskop Erik Vikström fungerade som ordförande.²¹² Under 1970-talet hade en motsvarande kommitté verkat. Den hade år 1979 ersatts av stiftsrådets avdelning för evangelisation, mission och ekumenik.²¹³ Den missionskommitté som inledde sin verksamhet år 1987 hade till uppgift att befärma och koordinera missionsarbetet i Borgå stift inklusive dess församlingar. Detta skulle ske i samarbete med kyrkans missionsorganisationer. I praktiken handlade det om information och utbildning i form av regionala rådplägningsdagar för församlingsanställda och missionsaktiva lekmän på stifts- och prostierplanet.²¹⁴ Denna kommitté samlade således "SLEF:s folk, FMS:s folk" och "vanliga" församlingsmedlemmar. Missionskommittén fungerade tillika som Borgå stifts kontaktlänk till Kyrkans missionscentral.²¹⁵ En uppgift som Borgå stifts missionskommitté såg som en av sina viktigaste var utbildningen av församlingarnas frivilliga missionssekreterare. Borgå stift var ett förhållandevis aktivt missionsstift. År 1986 låg det på en hedrande andra plats efter Lappo stift räknat i missionsinkomst per person och år. Trots detta låg Borgå stift efter de finskspråkiga stiftet när det gällde antalet missionssekreterare.²¹⁶ I Borgå stift var deras antal vid den här tiden omkring femtio.²¹⁷ Eftersom missionssekreterarna i Borgå stifts församlingar i regel var oavlönade, ansågs de inte ha samma möjligheter att påverka församlingsverksamheten som missionssekreterarna i de finskspråkiga stiftet, som i regel var anställda.²¹⁸ Ur Borgå stifts synvinkel upplevdes detta som en försvårande omständighet för församlingarnas möjligheter att bredda sitt missionsansvar. I stället för att missionsarbetet med hjälp av anställda missionssekreterare skulle ha getts möjlighet att genomsyra församlingsverksamheten, tenderade det att bli några grupper eller enskilda personers specialintresse. Även om Borgå stift satsade på att fortbilda sina

²¹² MKB Vb 1988.

²¹³ Sb-Uv 6/1980, 3.

²¹⁴ MKB Vb 1989.

²¹⁵ Sb-Uv 13/1987, 12; MKB Vb 1988.

²¹⁶ Sb-Uv 13/1987, 12. Missionsinkomsten registrerades församlingsvis också då enskilda eller grupper gjorde inbetalningar direkt till FMS eller SLEF.

²¹⁷ MKB prot. II.9.1987. Enligt en handskreven anteckning i protokollet i SLEF:s arkiv var de "cirka 48".

²¹⁸ MKB Vb 1990.

missionssekreterare, upplevde man sig underlägsen de finska stiftens i den här frågan.

Församlingsavtalsverksamheten etableras

Det reglerade missionssamarbetet mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan på riks- och stiftsnivå fick sin motsvarighet på församlingsnivå under 1980-talet. I den utvecklingsanalys som nu följer iakttar jag i likhet med tidigare analyser förekomsten av identitetsstrukturer. En annan fråga som jag försöker besvara är på vilket sätt hemmafronten påverkades av församlingsavtalsverksamheten.

Bakgrund

Församlingsavtalsverksamheten introducerades i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland i början av 1960-talet. Den hade sin bakgrund i ett avtal som Jakobstads svenska församling år 1962 hade slutit med Finska Missionssällskapet om en utsänd missionär.²¹⁹ Så här beskrev tidigare missionsdirektor Henrik Smedjebacka bakgrunden till avtalsverksamheten i ett föredrag om Finlandssvensk mission vid Åbo Akademi år 2009:

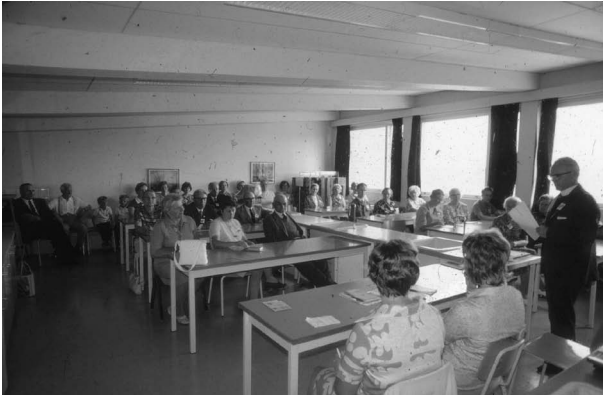
Ur detta första avtal utvecklades sedan i snabb takt den s.k. "avtalsverksamheten" (nimikkotoiminta), som snart kom att innebära skriftliga avtal för understöd av missionärer, stipendiater, arbetsfält, projekt m.m. För missionärernas vidkommande innebär det att varje missionär fick en eller flera understödande församlingar i hemlandet, och att dessa fick regelbundet rundbrev av "sina" missionärer. Betydelsen av denna direkta kontakt mellan lokalförsamlingar i hemlandet och missionärerna på fältet kan knappast överbetonas.²²⁰

Församlingsavtalsverksamheten innebar således att det ingicks avtal mellan lutherska församlingar och Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer, i detta fall med Finska Missionssällskapet, om en missionär, alternativt ett projekt eller en stipendiat. Av Smedjebackas redogörelse framgår det att systemet snabbt blev populärt. I de allra flesta fall var det just utsända missionärer som blev föremål för

219 Smedjebacka 2009, föredrag. "Jakobstads sv. församling år 1962 gjorde ett skriftligt avtal med FMS om ett årligt understöd för Karin Haldin i Namibia."

220 Smedjebacka 2009.

Församlingsavtalssystemet diskuterades vid yttremissionssektionens samling vid SLEF:s årsfest i Närpes 1971. Diskussionen leddes av Holger Andersson, stående till höger. SLEF:s arkiv.

de avtal som uppgjordes mellan missionsällskap och församling. Men även projekt, arbetsområden eller stipendiater erbjöds som avtalsobjekt.²²¹

Inom ramen för sin ömsesidiga överenskommelse strävade församlingen och den aktuella missionsorganisationen efter ett samarbete. Församlingen åtog sig att stödja missionsarbetet ekonomiskt, därtill med förböner och i de fall det berörde en missionär även med regelbunden kontakt. Därigenom kunde missionsorganisationen räkna med en årlig understödssumma från församlingen för den utsända missionären. Det övergripande syftet med verksamheten var att betjäna vardera parten och att verksamheten skulle bidra till en målmedveten planering av församlingens missionsuppdrag. Målsättningarna på lokalplanet var att göra missionsuppgiften mer angelägen och förpliktande för församlingsmedlemmarna, att skapa direktkontakt med ett visst missionsområde och att få aktuell information om det arbete som församlingen genom sitt avtal var med om att utföra. Verksamheten syftade även till växelverkan med lokala kristna i missionsländerna och med aktuella samarbetskyrkor.²²²

Att systemet med avtalsmissionärer bidrog till att ge församlingarnas missionsarbete fastare former, framgår av ett betänkande som en av kyrkomötet tillsatt kommitté år 1974 utarbetade om utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet.²²³ Enligt kommittén medverkade systemet med ”egna missionärer” till att ge lokalförsamlingarna större kontaktyta till arbetet i fjärran länder, men överlag till att de luther-

221 MKB Vb 1992.

222 Sb-Uv 12/1989, 10; Suositus seurakunnille ja lähetytsjärjestöille / Seurakunnan nimikkotoiminta 1992 (SLEFM).

223 Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974, 9, 14.

ska församlingarnas missionsverksamhet i väsentlig grad ökade. Systemet bidrog enligt betänkandet även till fastare förbindelser mellan missionsorganisationerna och lokalförsamlingarna. Dessa uppgifter härrör från år 1974 då merparten av församlingarnas understödsavtal var kopplade till Finska Missionssällskapet, även om andra missionsorganisationer vid det laget hade börjat delta i verksamheten. År 1974 beräknades totalt drygt 300 lutherska församlingar inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland ha ingått avtal om en egen missionär eller ett understödsprojekt med någon av kyrkans missionsorganisationer.

Församlingsavtalsverksamhetens utveckling ur SLEF:s perspektiv

Församlingsavtalsverksamheten kom för SLEF:s del igång i ett relativt sent skede. På allvar förverkligades systemet inom SLEF först från mitten av 1980-talet.²²⁴ Verksamheten diskuterades och praktiserades dock i viss mån av SLEF redan på 1970-talet. I ett brev från SLEF:s missionssekreterare i Finland till missionär Gustav Norrback i Kenya, nämndes att Jeppo församling antagit SLEF:s missionärer i Kenya, Brita och Jorma Iiskola, till sina "faddermissionärer".²²⁵ Någon ytterligare information eller bakgrund om detta framgår inte av källmaterialet. Det framgår inte heller i vilken mån systemet för SLEF:s del tillämpades i förhållande till andra församlingar än Jeppo vid den här tiden. Att så ändå verkar ha varit fallet framgår av rapporteringen i SLEF:s verksamhetsberättelse från SLEF:s årsfest i Närpes 1971. I samband med årsfesten hölls en så kallad årskonferens med tillhörande diskussion om SLEF:s verksamhet uppdelad i fyra sektorer.²²⁶ Årskonferensen rapporterade i slutändan till SLEF:s styrelse. Yttremissionssektorns konferens samlade ett trettiootal deltagare och leddes av kyrkoherde Holger Andersson.²²⁷ Som ett ärende berördes systemet med "faddermissionärer". I anslutning till detta noterade årskonferensen dels att allt fler församlingar inom Evangelisk-lutherska kyrkan hade börjat understödja "missionen genom budgetanslag", dels att många av de lutherska församlingarna hade gått in för "det s.k. 'faddersystemet', d.v.s. att helt eller delvis underhålla någon bestämd missionär". Diskussionen sammanfattades i ett antal önskemål. Ett av dessa var "att församlingsfaddersystemet ytterligare måtte utvecklas".

224 DYM 25.1.1986 § 5 (SLEFM).

225 Btff 23.3.1971. Barbro Finskas till Gustav Norrback. Uttrycket "faddermissionär" användes här som svensk översättning av det finskspråkiga uttrycket "nimikkolähetti".

226 SLEF Vb 1971-72, II. Under 1980-talet kallades konferensen "verksamhetskonferens".

227 Sektionsrapport från årskonferensens grupp kring "Yttre missionen" 1971 (SLEFM).

Det här antyder att systemet vid den här tiden var i bruk för SLEF:s del också anorstädes än i Jeppo.

Innan SLEF:s styrelse tog del av rapporten från årskonferensen i Närpes diskuterades den i SLEF:s kretsstyrelser. Efter detta bereddes rapporten för SLEF:s styrelse. Beredningen gjordes av SLEF:s arbetsutskott, som bestod av direktorn, expeditionschefen, missionssekreteraren och en styrelsemedlem. I sin beredning diskuterade arbetsutskottet ett önskemål från kretsstyrelsen på Åland, som önskade att SLEF:s missionär Linnéa Klemets skulle föras fram som understödsobjekt i församlingarna på Åland. Kretsstyrelsen hade nämligen noterat minskade inkomster till SLEF och tänkte sig att Klemets i egenskap av ålänning skulle öka understödet. Detta kommenterade SLEF:s arbetsutskott med att man inte önskade betona vissa missionärer. I stället borde man gå in för att tidvis gemensamt satsa på speciella projekt. Arbetsutskottet framhöll att föreningen ändå inte skulle protestera om någon församling på eget initiativ åtog sig ansvaret för någon viss missionär, utan glädja sig över ”dylika spontana initiativ”. Utgående från denna beredning behandlades årskonferensrapporten slutligen i SLEF styrelse, som förenade sig med arbetsutskottets beredning. Styrelsen beslöt följande:

Rapporten från sektionen för yttremissionen hade fått förord från Österbottens norra och södra, Ålands och Nylands krets och godkändes i enlighet med arbetsutskottets förslag enhälligt. Styrelsen förenade sig också med arbetsutskottet om, att förslag om särskilda faddermissionärer i församlings- eller prosteriregi inte bör särskilt underblåsas, utan att föreningen hellre bör sträva till periodvisa satsningar på speciella projekt. Där församling eller prosteri på eget initiativ tar ansvaret för egen missionär, bör initiativet dock tacksamt upptas.²²⁸

Systemet med församlingsmissionärer var i början av 1970-talet således en sak som SLEF inte aktivt drev. Samtidigt tog SLEF enligt styrelsen tacksamt emot församlingsinitiativ om församlingsmissionärer från SLEF. SLEF avvisade således inte systemet som sådant. Hur ska detta tolkas? Att SLEF välkomnade systemet trots att föreningen inte ville föra fram någon speciell missionär, kan givetvis ha haft att göra med tanken att församlingsavtalsverksamheten skulle ställa missionärerna i ett ojämnt läge i förhållande till varandra.²²⁹ Något belägg för den saken finns

228 SLEF styr. 12.2.1972 § 41.

229 Vid den här tiden tillämpade SLEF ett lönesystem där alla missionärer hade samma grundlön. Angående detta se t.ex. Btff 15.9.1977. Brev av Sven Klemets till SLEF:s ekonom Johan

emellertid inte i källmaterialet. Kan den till synes ambivalenta inställningen hos SLEF ha haft att göra med att systemet med församlingsmissionärer uppfattades som ett avlöningssystem som föll utanför SLEF:s kontroll? Eventuellt kan SLEF ännu vid den här tiden ha haft bristfällig information om vad systemet gick ut på, när det gällde den ekonomiska delen. Källmaterialet kastar inget ljus över den här frågan.

Emellertid skulle SLEF:s inställning till församlingsavtalsverksamheten komma att ändra. Sju år senare diskuterades församlingsmissionärsverksamheten igen vid en motsvarande verksamhetskonferens vid SLEF:s årsfest i Terjärv 1978. Kontentan av diskussionen denna gång var följande:

Diskuterades livligt frågan om "församlingsmissionär". Mötet ansåg att vi [i] princip kan omfatta den formen av missionärsanställning.²³⁰

Frågan om församlingsmissionärer diskuterades alltså livligt vid årskonferensen 1978, som också omfattade systemet. Knappt åtta år senare var tongångarna beträffande församlingsmissionärsverksamheten ännu mer positiva. I januari 1986 diskuterades frågan i SLEF:s delegation för yttremissionsarbetet, DYM. Beslutet löd: "DYM konstaterade att flere av våra missionärer borde bli församlingsmissionärer. Några evangeliska församlingar nämndes, som kunde komma ifråga." Missionssekreteraren gavs sedan i uppdrag att bereda avtalsutkast inför kontakterna till ett antal församlingar.²³¹ SLEF gick alltså under 1970-talet och första hälften av 1980-talet från tveksamhet till ett klart förordande av församlingsavtalsverksamheten. Från mitten av 1980-talet sökte SLEF aktivt avtalsförsamlingar för sina utsända missionärer i Kenya.²³²

Turerna kring SLEF:s förhållande till församlingsavtalsverksamheten visar att Kenyamissionens hemmafront kommunicerade både internt och externt.²³³

Lindqvist och missionssekreterare Sirkkü Hildén.

230 SLEF Vb 1978-79, 8. Uttrycket anställning ska troligen ses mot bakgrunden av att församlingsavtalsverksamheten vid den här tiden betraktades som ett sätt för församlingarna att i någon form kunna "avlöna" missionärer.

231 DYM 1/1986 § 5 (SLEFM).

232 Se t.ex. DYM 2/1986 § 19 (SLEFM).

233 Se t.ex. DYM 5/1986 § 65 (SLEFM). SLEF hade kontaktat ett antal församlingar angående uppgörande av avtal och i september 1986 hade följande församlingar beslutit sig för att gå in för ett avtal med SLEF om församlingsmissionär: Borgå svenska domkyrkoförsamling, Lappfjärd, Närpes, Oravais, Kronoby och Terjärv.

Den externa kommunikationen försiggick i förhållande till en av hemmafrontens omvärldar, Evangelisk-lutherska kyrkan och dess församlingar. Med andra ord, hemmafronten kommunicerade med ett antal lutherska församlingar i syfte att upprätta avtalsbundna kommunikationsprocesser kring utsända missionärer. Internt försiggick kommunikationen mellan SLEF:s årskonferens och styrelse, arbetsutskott och kretsstyrelser.²³⁴ När SLEF:s arbetsutskott i stället för att utveckla församlingsavtalsverksamheten ville gå in för periodvisa projekt, var detta ett exempel på en kommunikation som strävade efter att bevara status quo i församlingsavtalsverksamheten. Arbetsutskottets agerande var alltså ett meningssökande i invanda rutiner och aktiviteter. Ett liknande meningssökande i trygga, invanda mönster visade SLEF:s missionsdelegation DYM när den rådde SLEF att gå försiktigt till väga och närma sig ”evangeliska” församlingar. Rådet gavs uppenbarligen i syfte att försäkra sig om att SLEF skulle möta förståelse hos de församlingar som erbjöds ”faddermissionärer”. DYM rörde sig på säker mark genom att föreslå ”evangeliska församlingar”, alternativt ta fasta på församlingar som självmant närmade sig SLEF i frågan. De två sistnämnda kommunikationsprocesserna visar att Kenyamissionens hemmafront hos omvärlden sökte förståelse och mening uttryckligen i sådana relationer där den kunde förvänta sig förståelse. Kanske var SLEF:s missionsdelegation DYM:s råd ett sätt att gardera sig mot konflikter i stiftet, kanske också förvissa sig om att församlingsavtalsverksamheten för SLEF:s del skulle röna framgång. Genom att uteslutande närma sig ”evangeliska församlingar” avstod SLEF dock från de möjligheter till en breddning av Kenyamissionens hemmafront som församlingsavtalsverksamheten hade kunnat ge.

Det var dock inte enbart SLEF som tog initiativet till församlingsavtalen. Initiativen kom även från församlingshåll.²³⁵ Med avhandlingens teoretiska språkbruk kan initiativtagandet från församlingarna uttryckas så att hemmafronten mötte impulser utifrån, från sin omvärld. Man kan utgå ifrån att dessa impulser mötte förståelse hos hemmafronten, eftersom föreningens styrelse tidigare hade deklarerat att dylika initiativ skulle ”tacksamt upptas”.²³⁶ Den första församling som slöt ett formellt avtal med SLEF inom ramen för församlingsavtalsverksamheten var Lappfjärd. Församlingen tog år 1986 initiativ till ett fadderskap för ett par av SLEF:s

234 Sektionsrapport från årskonferensens grupp kring ”Yttre missionen” vid SLEF:s årsfest 1971 (SLEFM); SLEF styr. 12.2.1972 § 41; DYM 1/1986 § 5 (SLEFM).

235 SLEF styr. 8.2.1986 § 19. Det förekom också att SLEF:s missionärer för sina hemförsamlingar i Finland föreslog att dessa skulle ta ansvar för församlingsmissionärer från SLEF:s håll.

236 SLEF styr. 12.2.1972 § 41.

missionärer som hörde hemma i Lappfjärd.²³⁷ Uppenbarligen var orsaken till församlingens initiativ att missionärerna hade lokal förankring i bygden. Initiativet omfattades av SLEF. När saken rapporterades i *Sändebudet* uttrycktes rentav en önskan att flere församlingar skulle efterkomma detta initiativ. Så skedde också.²³⁸ I slutet av 1980-talet hade SLEF tecknat avtal med 17 församlingar i Borgå stift.²³⁹ Knappt tio år senare var antalet för SLEF:s del uppe i 27.²⁴⁰

Utvidgad hemmafront?

Hur påverkades Kenyamissionens hemmafront till följd av församlingsavtalsverksamheten? Ledde systemet till en breddning av hemmafronten? Med ”breddning av Kenyamissionens hemmafront” avses i detta sammanhang en etablering av en kontakt som medför att nya individer involveras i understödet för Kenyamissionen. Utgångspunkten för resonemanget är att ett församlingsavtal förväntades leda till ett personligt engagemang hos församlingsmedlemmarna i form av förbön, frivilligarbete och ekonomiskt offer som i det här fallet riktade sig till SLEF:s missionsarbete i Kenya. Med andra ord, ett församlingsavtal mellan SLEF och en församling innebar en möjlighet för nya personer att knytas till Kenyamissionens hemmafront.

Som tidigare framgått kom initiativen till församlingsavtal dels från SLEF till församlingarna, dels från församlingarna till SLEF. Redogörelsen ovan gav intrycket att SLEF för sin del agerade med försiktighet i sitt initiativtagande. Samma försiktighet kan även ha legat bakom SLEF:s styrelses uttalande att med tacksamhet ta emot initiativ till avtal från församlingarna. I det fallet kunde SLEF:s styrelse givetvis räkna med att församlingarna var med på noterna. Om SLEF däremot tog initiativ, fanns det en viss risk att svaret från församlingen skulle bli negativt. SLEF sökte sig alltså aktivt till sådana församlingar som uppfattades som positiva till församlingsavtal av den anledningen att församlingen ifråga uppfattades som ”evangelisk”. För att belysa frågeställningen om en eventuell breddning av Kenyamissionens hemmafront utgår jag från det uttryck som delegationen för SLEF:s yttremission, DYM, använde vid sin behandling av avtalsverksamheten, nämligen ”evangeliska församlingar”. DYM gav ingen förklaring till vad uttrycket syftade på. Antagandet

237 Sb-Uv 7/1986, 1, 3.

238 Sb-Uv 19/1986, 3.

239 Sb-Uv 12/1989, 10.

240 MKB Vb 1998. De församlingsavtal som SLEF tecknade åren 1986–1999 framgår av tabellen.

är därför att de så kallade "evangeliska församlingarna" var sådana som hade en anknytning till SLEF. Denna anknytning kunde bestå i att församlingen inom sina led hade mer eller mindre aktiva SLEF-medlemmar och att SLEF-verksamhet försiggick inom församlingens gränser. För att konkretisera frågan om en eventuell breddning av hemmafronten ställer jag följande fråga: Var det uteslutande så kallade "evangeliska församlingar" som slöt församlingsavtal med SLEF, eller förekom det att någon "icke-evangelisk" församling också gjorde det? Det senare skulle i så fall indikera en breddning av Kenyamissionens hemmafront.

För att besvara frågorna har jag uppgjort tabell 6.1. I tabellen har jag infört samtliga lutherska församlingar i Borgå stift år 2000, vilket inbegriper alla församlingar i stiftet åren 1986–2000, den tid jag här intresserar mig för när det gäller församlingsavtalsverksamheten. Därtill har jag i samma tabell infört SLEF:s medlemmar åren 1989 respektive 1998. Dessa år var de enda år då SLEF under den aktuella tidsperioden införde medlemslistor i sina verksamhetsberättelser. Ytterligare har jag i tabellen infört de församlingsavtal som SLEF under den här tidsperioden slöt med församlingarna i Borgå stift. Avsikten är att med hjälp av tabellen undersöka ett eventuellt samband mellan de "evangeliska församlingarna" (de som hade SLEF-medlemmar) och de församlingar som slutit församlingsavtal med SLEF. En "evangelisk" församling kännetecknas alltså i tabellen av att det fanns SLEF-medlemmar på den orten.²⁴¹

241 "Evangelisk" församling definieras i tabellen som en församling där det fanns SLEF-medlemmar. Ett alternativt sätt att definiera "evangelisk" hade varit att utgå från graden av SLEF-verksamhet i församlingen. Att gradera den "evangeliska" verksamheten på en ort vid den här tiden ter sig emellertid svårt. Visserligen var SLEF:s lokalavdelningar spridda på många orter, men någon enhetlig årsvis dokumentation över verksamheten ortsvis finns inte. Lokalavdelningarna avgav visserligen årsberättelser, men dokumentationen var inte heltäckande. Det förekom att avdelningar inte sände in någon årsberättelse. Däremot tillhandahåller källmaterialet exakta medlemsförteckningar över SLEF:s medlemmar ortsvis med några års mellanrum. Av den anledningen har förekomsten av SLEF-medlemmar använts för att definiera "evangeliska" församlingar.

Tabell 6.1

Församlingar i Borgå stift år 2000, SLEF:s medlemsantal i respektive församling åren 1989 och 1998 angivet i tiotal samt ingångna församlingsavtal om missionär mellan respektive församling och SLEF åren 1986–2000.

Prosteri	Församling	SLEF-medl. 1989	SLEF-medl. 1998	Avtal med SLEF
Domprosteriet	Borgå sv. domk.	< 40	< 20	Avtal 1987
Domprosteriet	Pernå	< 10	< 10	
Domprosteriet	Liljendal	< 20	< 20	
Domprosteriet	Lovisa sv.	< 10	< 10	
Domprosteriet	Lappträsk sv.	–	–	
Domprosteriet	Sibbo sv.	< 10	< 10	
Helsingfors	Alla församl.	< 30	< 20	
Mellersta Nyland	Esbo sv.	< 10	< 10	
Mellersta Nyland	Vanda sv. (5192 pers. 2001)	< 10	< 10	Avtal 1997
Mellersta Nyland	Grankulla sv.	< 10	–	
Raseborg	Tammerfors sv.	–	–	
Raseborg	Kyrksläotts sv.	< 10	< 10	
Raseborg	Ingå	–	–	
Raseborg	Karis sv.	< 10	–	
Raseborg	Snappertuna	–	–	
Raseborg	Ekenäs	< 20	< 20	
Raseborg	Tenala	–	–	
Raseborg	Bromarv	< 10	–	
Raseborg	Pojo sv.	–	–	
Raseborg	Hangö sv.	20	< 20	
Raseborg	Sjundeå sv.	< 10	< 10	
Åboland	Åbo sv.	< 20	< 20	
Åboland	Pargas sv.	< 40	< 40	Avtal 1988
Åboland	Nagu	< 20	< 20	
Åboland	Korpo	< 10	< 10	
Åboland	Houtskär	< 10	< 10	
Åboland	Iniö	–	–	
Åboland	Kimito	< 10	< 10	
Åboland	Dragsfjärd	< 10	–	
Åboland	Hitis	< 10	< 10	
Åboland	Västanfjärd	–	< 10	

Åland	Finström-Geta	< 10	< 10	
Åland	Saltvik	–	–	
Åland	Sund-Vårdö (1305 pers.)	10	< 10	Avtal 1997
Åland	Hammarland	< 10	< 10	
Åland	Eckerö	–	–	
Åland	Jomala	< 20	10	Avtal 1994
Åland	Mariehamn	< 10	< 10	
Åland	Lemland-Lumpar- land	–	–	
Åland	Föglö (559 pers.)	< 10	< 10	Avtal 1997
Åland	Sottunga	–	–	
Åland	Kökar	–	–	
Åland	Kumlinge	–	< 10	
Åland	Brändö	–	–	
Närpes	Närpes	< 100	< 100	Avtal 1986
Närpes	Övermark	< 50	< 50	Avtal 1989
Närpes	Pörtom	< 10	< 10	
Närpes	Korsnäs	< 40	< 40	Avtal 1989
Närpes	Lappfjärd	< 60	< 70	Avtal 1986
Närpes	Kristinestads sv.	< 30	< 20	Avtal 1987
Närpes	Sideby	< 20	< 20	Avtal 1992
Korsholm	Vasa sv.	< 110	< 90	Avtal 1989
Korsholm	Korsholms sv.	< 40	< 30	
Korsholm	Kvevlax	< 10	< 10	
Korsholm	Replot	< 20	< 30	Avtal 1992
Korsholm	Solf	< 10	< 10	
Korsholm	Malax	< 20	< 20	Avtal 1988
Korsholm	Petalax (1081 p.)	< 10	< 10	Avtal 1995
Korsholm	Bergö	–	–	
Korsholm	Vörå	< 50	< 40	Avtal 1988
Korsholm	Maxmo	–	< 10	
Korsholm	Oravais	< 40	< 30	Avtal 1986
Pedersöre	Pedersöre	< 30	< 20	
Pedersöre	Jakobstads sv.	< 60	< 70	Avtal 1987
Pedersöre	Purmo	< 70	< 60	Avtal 1988
Pedersöre	Esse	< 40	< 30	Avtal 1987

Pedersöre	Larsmo	< 10	< 10	
Pedersöre	Nykarleby	< 30	< 30	Avtal 1993/1994
Pedersöre	Jeppo	< 60	< 60	Avtal 1992
Pedersöre	Munsala	50	< 50	Avtal 1986
Pedersöre	Kronoby	< 60	50	Avtal 1986
Pedersöre	Terjärv	< 180	< 140	Avtal 1986
Pedersöre	Nedervetil	< 10	< 10	
Pedersöre	Karleby sv.	< 20	< 20	
Pedersöre	Gamlakarleby sv.	< 30	< 20	Avtal 1986
Övriga		< 80	< 70	

Källor: Kirkon Kalenderi 2001, SLEF:s verksamhetsberättelser 1989 och 1998 (SLEF), SLEF:s arkiv över församlingsavtal (SLEFM).

Tabellen visar för det första att SLEF:s medlemmar var företrädna i alla regioner i Borgå stift under tidsperioden 1989–2000. För det andra visar tabellen att SLEF:s medlemskår överlag hade sitt starkaste fäste i Österbotten och att den därutöver var koncentrerad till vissa församlingar i östra Nyland, Ekenästrakten, Åboland och Åland. Fördelningen av församlingsavtalen uppvisar ett mönster liknande det som fördelningen av SLEF:s medlemmar visar. Detta innebär att SLEF i huvudsak slöt församlingsavtal med sådana församlingar som hade SLEF-medlemmar inom sina gränser. Med andra ord, församlingar där SLEF:s missionsarbete var bekant och förmodligen också understöddes var de som slöt avtal med SLEF. De enda undantagen från detta mönster var Föglö och Sund-Vårdö församlingar på Åland samt Vanda svenska församling i Mellersta Nyland och Petalax församling i Korsholms prosteri. Dessa hade alla färre än tio SLEF-medlemmar men hade ändå slutit församlingsavtal med SLEF. Dock skilde sig dessa församlingar sinsemellan åt vad antalet församlingsmedlemmar beträffar. Föglö, Sund-Vårdö och Petalax var små församlingar med 559, 1305 respektive 1081 medlemmar år 2001, medan Vanda svenska församlings medlemsantal var 5192. Föglö, Sund-Vårdö och Petalax kan därför trots sitt fåtal SLEF-medlemmar i högre grad betraktas som ”evangeliska” än Vanda svenska församling, där andelen SLEF-medlemmar var försvinnande liten. Resonemanget utmynnar i att Vanda svenska församling kan anses vara en så kallad ”icke-evangelisk” församling som slöt församlingsavtal med SLEF. Vanda svenskas avtal innebar i denna mening en breddning av Kenyamissionens hemmafront. Detta förhållande understryks av följande formulering i SLEF:s verksamhetsberät-

telse 1996: ”Genom besök i olika grupper i södra Finland har nya kontakter knutits speciellt med Vanda församling.”²⁴² Redogörelsen och resonemanget visar att SLEF inte använde sig av församlingsavtalsverksamheten i syfte att utveckla Kenyamissionens hemmafront. Varför SLEF ändå var positivt inställt till verksamheten gav det ovannämnda uttalandet av kretsstyrelsen på Åland en antydning om. Kretsstyrelsen hade önskat föra fram en SLEF-missionär för att öka intäkterna till SLEF:s missionsarbete från de åländska församlingarna. Förmodligen sågs församlingsavtalsverksamheten av SLEF främst som ett sätt att garantera ett visst ekonomiskt understöd för missionärerna.

För SLEF:s del innebar följaktligen systemet med församlingsmissionärer på sin höjd en marginell breddning av Kenyamissionens hemmafront inom Borgå stift. Svaret på frågan om Kenyamissionens hemmafront eventuellt förstörades till följd av församlingsavtalsverksamheten, måste därför bli nekande. Detta faktum begränsade sig emellertid inte till SLEF. Det visade sig nämligen att de allra flesta som engagerade sig i missionsarbetet i de lutherska församlingarna i Borgå stift vid den här tiden var sådana som redan från tidigare hade ett intresse för missionsarbetet. Det här framkom i de årliga utvärderingar som Borgå stifts missionskommitté gjorde av missionsarbetet i stiftets församlingar. År 1992 konstaterade missionskommittén i Borgå stift följande:

Men även om missionsintresset är rätt stabilt i våra församlingar, så är det inte med nödvändighet så att församlingarna lyckas engagera nya grupper med i arbetet. Detta kom också fram i samband med missionsveckan i Närpes. De människor som deltog var i regel sådana som redan tidigare har ett intresse för mission. Nya grupper lyckades man inte få med. Här skulle krävas ett nytt tänkande och nya initiativ för att få andra grupper intresserade och engagerade både som förebedjare och regelbundna givare.²⁴³

Iakttagelsen av Borgå stifts missionskommitté baserade sig på situationen år 1992 då sammanlagt 64 församlingar i Borgå stift hade tecknat församlingsmissionärsavtal med Finska Missionssällskapet medan 19 församlingar hade tecknat avtal med SLEF.²⁴⁴ Församlingsavtalen upplevdes däremot enligt missionskommittén som

²⁴² SLEF Vb 1996, 28.

²⁴³ MKB Vb 1992, 3; SLEF Vb 1999, 31. I slutet av den undersökta tidsperioden hade SLEF tecknat avtal med 27 lutherska församlingar.

²⁴⁴ MKB Vb 1992, 3.

något som gav ett välkommet och konkret ansikte åt församlingarnas missionsunderstöd. Församlingarna upplevde nämligen att ett understöd ”i allmänhet” kändes alltför vagt och tecknade därför gärna avtal med missionsorganisationerna. Det visade sig dock att församlingarna helst av allt önskade sig en egen missionär, hellre än till exempel ett projekt. Enligt missionskommittén i Borgå stift berodde detta på att församlingarna önskade sig besök under missionärernas hemmaperioder. Däremellan kunde församlingsmissionärerna skriva brev till avtalsförsamlingarna och berätta om sitt arbete.²⁴⁵ Även förbönen i högmässan för församlingens missionär upplevdes viktig för såväl understödjare som mottagare.²⁴⁶ Avtalsystemet tilltalade sålunda församlingarna på grund av den direktkontakt med missionsfältet som det medförde.²⁴⁷ Det är värt att notera att denna nära kontakt var ett av ursprungsmålen med hela församlingsavtalsystemet.²⁴⁸

Identitetsaspekter på hemmafronten

Vilka är då de identitetsstrukturer som kan iakttas i församlingsavtalsverksamheten för hemmafrontens del? En första iakttagelse är att den lokalbaserade identitetsstrukturens närvaro är starkt framträdande inom den hemmafront som engagerade sig i församlingsavtalsverksamheten. Att församlingar slöt avtal med SLEF påverkades ofta av befintlig kontakt med Kenyamissionen men även av missionärens lokala förankring i bygden. Överlag rörde sig församlingsavtalsverksamheten på en sådan förstoringsnivå där lokalplanet stod i fokus. Sedan avtal slutits fortsatte kommunikationen i form av direkt kontakt mellan aktiva församlingsmedlemmar och den aktuella missionären på fältet utan att SLEF agerade mellanhand. Att de ekonomiska medel som församlingen ställde till förfogande för missionären till stor del genererades på frivillig väg bekräftar ytterligare den lokala identitetsstrukturens närvaro. Den framkom också i församlingarnas önskemål om besök av och kontakt med missionären.

245 MKB Vb 1992, 3: ”Att understöda ’mission i allmänhet’ känns alltför vagt och obestämt.”
Sb 11/1994, 11. Doris Jakobsson angående Vår församlings önskemål om konkreta understödsobjekt.

246 MKB Vb 1996, 3.

247 Sb-Uv 12/ 1988, 3.

248 Jfr målet för församlingsavtalsverksamheten enligt ”Suositus seurakunnille ja lähetyjärjestöille / Seurakunnan nimikkotoiminta 1992 (SLEFM) – – – 1. Nimikkolähetin, -stipendiaatin, -kohteen tai -työalueen avulla seurakuntalaiset saavat säännöllisesti tuoretta tietoa lähetystyöstä sekä pääsevät läheiseen yhteyteen ja vuorovaikutukseen kansallisten kristittyjen ja yhteyskirkon kanssa sekä tutustuvat työalueeseen.”

Även den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet var av betydelse. Källmaterialet visar att åtminstone SLEF såg ett samband mellan kännedomen om detaljerade förhållanden i missionslandet och intresse för missionsarbetet. Så här beskrev SLEF:s missionssekreterare bakgrunden till intresset för församlingsavtal år 1989:

Det traditionella offrandet utgör fortfarande huvuddelen av missionsinkomsterna. Men efter att missionsorganisationerna under de senaste årtiondena effektivt och med moderna metoder har informerat om land, folk och arbete där mission utförs, har missionsfälten kommit mycket ”närmare” alla. Församlingen känner idag mycket detaljerat till förhållanden i missionsländerna i Afrika, Asien, Australien och Syd-Amerika. Den ökade kunskapen har skapat ett allmänare intresse för det arbete som där utförs. – – – Den ökade kunskapen om missionen har numera lett till att många församlingar riktat sin insats på att understöda en ”egen missionär.”²⁴⁹

Formuleringen ingick i en informativ artikel kallad ”Understödsavtal – församlingens speciella ansvarstagande” i *Sändebudets* missionsnummer år 1989. Tankegången verkar ha varit att information om land, folk och arbete samt förhållanden i missionsländerna förde med sig ett missionsintresse som i sin tur ledde till att församlingarna började understöda ”egna” missionärer. Helhetsbilden av missionsfältet och missionsarbetet fick alltså missionsuppgiften att kännas hemtam. Den födde ett intresse och en vilja att knyta avtal med en missionsorganisation om en utsänd missionär. Den här tankegången förklarar den överraskande stora betoning på land, folk och förhållanden som överlag hittills kunnat bevittnas i form av den geografiska identitetsstrukturen inom Kenyamissionens hemmafront. I materialet har upprepade gånger framkommit att artikelskribenter, brevskrivare och andra informatörer med hjälp av geografiska markörer strävat efter att skapa förutsättningar för ett ökat missionsintresse.

Den teologiska identitetsstrukturen verkar däremot ha haft mindre betydelse inom församlingsavtalsverksamheten. Dess närvaro kan i detta sammanhang närmast ses i församlingsavtalsverksamhetens nära koppling till lutherskt kyrkoliv. I övrigt kan det noteras att medelanskaffningen utgjorde en central del av församlingsavtalsverksamheten. Det framgår av de rapporter om missionsverksamheten som åtta församlingar år 1997 riktade till Borgå stifts missionskommitté. Ur församlingssynvinkel föreföll medelanskaffningen vara något av det viktigaste i sam-

249 Sb-Uv 12/1989, 10.

manhanget, åtminstone på gräsrotsnivå. Det viktiga var att nå upp till de överenskomna ekonomiska målen.²⁵⁰ Fokuseringen på medelanskaffning påverkade därmed verksamhetens utformning. Det framgår bland annat av att minskade budgetanslag i församlingarna resulterade i nya verksamhetsuppslag för att generera medel för församlingens missionsprojekt.²⁵¹

NYANSERADE RELATIONER TILL EVANGELISK-LUTHERSKA KYRKAN OCH KENYA, 1990-TALET

Vid ingången till 1990-talet bestod Kenyamissionens hemmafront av aktiva såväl inom SLEF:s verksamhet som inom Evangelisk-lutherska kyrkans församlingar. I många fall gick dessa två grupper in i varandra. Inom hemmafronten fanns det sedan olika typer av kommunikationskanaler till missionsfältet. Vid sidan av dessa kanaler pågick det en kommunikation i hemlandet mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan. Den sammanbindande faktorn i alla dessa kommunikationsprocesser var missionsuppgiften i Kenya. För studiet av 1990-talet har jag använt mig av verksamhetsberättelser från SLEF och missionskommittén i Borgå stift, protokoll från SLEF:s olika organ, *Sändebudet*, *Salamu*, betänkandet "Hela kyrkans mission" (Koko kirkon missio), brev mellan hemlandet och fältet ur SLEF:s arkiv, förteckningar över avtalsförsamlingar, tidningsnotiser och inkomststatistik. När jag betraktar hemmafronten vid den här tiden framträder en tresidig bild där hörnen utgörs av SLEF, Evangelisk-lutherska kyrkan och missionsfältet i Kenya. SLEF och kyrkan inklusive deras inbördes missionssamarbete utgjorde basen i det understöd som hemmafronten riktade till missionsfältet i Kenya. Om man tänker sig att detta understöd bildade kopplingar mellan å ena sida hemmafronten och å andra sidan missionsfältet, så visade 1990-talet att en ny sådan koppling tillkommit i jämförelse med 1980-talet. I och med församlingsavtalsverksamheten upprättades nämligen från slutet av 1980-talet på många håll direkta kontakter mellan respektive avtalsförsamling och församlingens missionär i Kenya. Tidigare hade dylika kontakter till

250 Rapporten från några församlingar till Missionskommittén i Borgå stift 1997. Bilaga till MKB Vb 1997.

251 MKB Vb 1993–1998.

missionsfältet i regel passerat via SLEF. De direkta kontakterna underlättades av att SLEF under 1990-talet sände ut många missionärer. Eftersom den direkta kontakten vanligen försiggick i form av brev eller besök, hade missionärerna en central roll. Under årtiondet upplevde SLEF:s missionärsstab sin historiska toppnotering så långt. Vid årtiondets början hade SLEF tio missionärer i Kenya. Åren 1992–1996 låg antalet på 15–18 missionärer per år för att vid decenniets slut återgå till tio.²⁵² Rekordantalet under 1990-talet var särskilt anmärkningsvärt mot bakgrunden av de ekonomiska svårigheter som västerlandet, inklusive SLEF, upplevde vid den här tiden. Studiet av 1990-talet kommer att visa att de ekonomiska utmaningarna ledde till ytterligare andra utmaningar i SLEF i förhållande till missionsarbetet i Kenya men även inom föreningens egna led.

Kontakterna mellan hemmafronten och missionsfältet

Kontakterna mellan hemmafront och missionsfält upprätthölls inte bara mellan olika typer av aktörer inom hemmafronten utan försiggick även på olika nivåer. Kommunikationen pågick mellan gräsrotter och missionärer, mellan anställda i SLEF eller församling och missionärer samt mellan SLEF och den lokala lutherska kyrkan i Kenya. Besöksverksamheten mellan missionsfält och hemmafront fortsatte i vardera riktningen även under 1990-talet. Till den hörde inbjudna gäster till Finland från den lutherska kyrkan i Kenya, gruppresor till Kenya och privatpersoners besök på missionsfältet. Under 1990-talet mottog hemmafronten sammanlagt sex besök med totalt 14 representanter för den lokala lutherska kyrkan i Kenya.²⁵³ Av dessa var tre återkommande besökare. Ett av besöken utgjordes av en sånggrupp med fyra unga kenyaner. Till privatpersonerna hörde missionärssläktingar, bekanta, tidigare missionärer, ambassadpersonal, praktikanter och SLEF-anställda som besökte Kenya. Under 1990-talet bestod denna gruppering av totalt 44 vuxna och fem barn.²⁵⁴ Därtill besöktes missionärerna av ett TV-team som dokumenterade SLEF:s missionsarbete för YLE:s räkning, bröllopgäster vid ett missionärsbröllop och en gruppresor på privat initiativ. Till allt detta kom SLEF:s regelbundna gruppresor som under 1990-talet var fem till antalet och samlade totalt 61 resenärer.

252 Förteckning över SLEF:s anställda missionärer (SLEFA).

253 Förteckning över besök från missionsfältet (SLEFM).

254 Btff 15.2.1997. Helena Sandberg till Iris Sandberg; Btff 16.2.1998. Boris Sandberg till missionärerna.

Gruppresorna belyses närmare i avsnittet om praktiker. Under 1990-talet lockade SLEF:s missionsfält sammanlagt cirka 120 gäster från hemlandet eller i medeltal en gäst per månad.²⁵⁵ Även kontakterna per brev fortsatte, likaså kontakten mellan missionärer och understödjare via informationsbladet *Salamu*. År 1995 var dess upplaga uppe i 700 exemplar, av vilka större delen postades till församlingar, missionssekreterare, SLEF-avdelningar, missionskretsar och missionssyfsöreningar. Resten delades ut vid olika tillfällen.²⁵⁶ Mottagargruppen omfattade således både personer och grupperingar som möttes såväl i SLEF:s som i de lutherska församlingarnas regi. En stor förändring i anslutning till brevkontakten innebar möjligheten att från år 1998 nå såväl SLEF:s missionärer som den lokala lutherska kyrkan via e-post. Åtminstone SLEF:s missionsledning övergick delvis till e-postkommunikation med missionärerna och den lokala lutherska kyrkans huvudkontor vid slutet av årtiondet.²⁵⁷

Församlingskontakter till missionsfältet

Den relation som ännu på 1990-talet låg i sin linda var de enskilda lutherska församlingarnas kontakter till missionsfältet i Kenya. För avtalsförsamlingarnas del handlade det under 1990-talet till stor del om att bygga relationer och öka sin kunskap om församlingens missionsfält och dess missionsuppdrag där. Församlingsrelationerna till missionsfältet var långsiktiga. Det ser man av att de allra flesta församlingar fortsatte sin relation till Kenya via nya församlingsavtal då en tidigare avtalsmissionär lämnade missionsfältet. Källmaterialet visar att församlingarna i dessa fall i regel tecknade avtal om en ny missionär på samma missionsfält som den föregående avtalsmissionären.²⁵⁸ Källmaterialet innehåller endast ett fåtal brev skrivna av företrädare för avtalsförsamlingar till missionsfältet. Denna typ av brev har vanligen förblivit i missionärernas privata ägo. Purmo församling var en församling som hade infört ett system med skrivturer till missionsfältet, fördelade mellan församlingsanställda och andra missionsaktiva personer i församlingen. Brev från

255 Förteckning över besök på missionsfältet (SLEFM).

256 SLEF Vb 1995, 28. "Salamu-bladet, som är en viktig kontakt- och informationslänk till syfsöreningarna och avdelningarna, har utkommit med ett nummer per termin. Bladet trycks i ca 700 ex. av vilka mer än hälften har postats till alla svenska församlingar, till missionssekreterare, SLEFs avdelningar, missionskretsar och -syfsöreningar, medan resten delats ut vid olika tillfällen."

257 SLEF Vb 1998, 35.

258 Förteckning över SLEF:s avtalsmissionärer, under 1980- och 1990-talet (SLEFM).

Purmo skrevs av allt från präster till församlingsmedlemmar med ett ungefärligt intervall på varannan månad. I breven relaterades händelser i församlingen, särskilt sådana som hade någon form av missionsanknytning. Också personliga berättelser förmedlades.²⁵⁹ Från Vörå skrevs brev till församlingens avtalsmissionärer bland annat av församlingens missionssekreterare. Detsamma gällde Malax församling.²⁶⁰ Breven redogjorde ofta för församlingens understödsarbete till förmån för missionärernas arbete. Det förekom även att barngrupper och skolelever på uppmaning av sina ledare och lärare skrev till församlingens missionärer. Detta var fallet bland annat i Korsnäs och Vörå under 1990-talet.²⁶¹

Utmaningar i SLEF:s kommunikation med missionsfältet

Även om kommunikationen mellan hemmafront och missionsfält pågick oavbrutet under hela 1990-talet löpte den inte till alla delar friktionsfritt. 1990-talet var en period då SLEF:s missionsarbete i Kenya kännetecknades av stora påfrestningar.²⁶² En orsak var utvecklingen inom den lokala lutherska kyrkan i Kenya, som präglades av inbördes maktkamper och splittringar. Även kyrkans förhållande till de understödjande missionsorganisationerna utsattes för påfrestningar. SLEF:s missionärer och missionsledning påtalade bland annat brister i den ekonomiska rapporteringen när det gällde det stöd som SLEF förmedlade till den lutherska kyrkan i Kenya. Annat som upplevdes problematiskt var sådant som SLEF uppfattade som konstitutionsbrott i de kyrkliga besluten i Kenya. Allt detta försvarade både SLEF:s samarbete med den lokala kyrkan i Kenya och missionärernas arbetssituation. Problemen på missionsfältet föranledde SLEF att år 1996 sända en delegation till Kenya för samtal med den lokala lutherska kyrkan.²⁶³ SLEF tillsatte rentav en så kallad krisgrupp med särskild uppgift att följa med händelseutvecklingen på missionsfältet

259 Brev från Purmo församling: ungdomsledaren 9.2.1990; en församlingsbo 25.3.1990, 12.11.1990, resp. 21.1.1991, 8.3.1991 och 25.4.1991; kyrkvaktaren 17.4.1990; barnledaren 31.3.1990; juniorgruppen odaterat, allmän församlingshälsning odaterad.

260 Brev från missionsringen i Vörå 11.12.1990 och 19.2.1991; Vörå församlings dagklubb april 1991; Malax församlings missionssekreterare (diakonissa) 7.3.1991 och 22.1.1992; Vörå församling 21.9 och 21.11.1994; Rejpelt skola 28.11.1994; Brev från Vörå församling 31.3.1995.

261 Brev från Rökiö lägstadium 16.10.1989; Korsnäs församlingsscouter 30.1.1990 och 25.2.1991 samt juniorer i Korsnäs, odaterade.

262 SLEF Vb 1996, 4, 29; SLEF Vb 1998, 33.

263 SLEF Vb 1996, 4.

i Kenya.²⁶⁴ Vid sidan av dessa utmaningar bjöd årtiondet på ständiga problem med beviljandet av arbetstillstånd för missionärerna. Även den allmänna utvecklingen i Kenya uppvisade negativa drag. Den förde bland annat med sig en ökande aids-problematik, korruption och våld.²⁶⁵

Fastän det i huvudsak var SLEF:s missionsledning som brottades med den betydande delen av kommunikationen till Kenya, invigdes även övriga delar av hemmafronten i problematiken. Så kan man tolka det faktum att SLEF:s tidskrifter under årtiondet kontinuerligt informerade om läget beträffande missionsarbetet i Kenya, även de problem som uppstod. År 1996 publicerade *Sändebudet* ett par notiser av missionsledare Boris Sandberg som båda tangerade de problem som utvecklingen hade aktualiserat. Den första bar rubriken ”Läget allvarligt i Kenyas kyrka – delegation på väg”. Den andra artikeln handlade om ”Krisen i Kenya – hur blir det i fortsättningen?”. Ett par år senare informerades *Sändebudets* läsare om en överläggning som hållits i Kenya kring aktuella och brännande frågor. Läsarna uppmanades att be för situationen.²⁶⁶ Den övriga rapporteringen i SLEF:s tidskrifter om och från missionsfältet bjöd på både positiva och negativa nyheter. Även missionsinformationsbladet *Salamu* informerade upprepade gånger om svårigheter i missionsarbetet och om problemen i landet Kenya och uppmanade läsarna till förbön.²⁶⁷

Hemmafrontens kommunikation med missionsfältet hade vid mitten av 1990-talet således nått ett stadium där även obekväma frågor ventilerades. SLEF upplevde sig inte längre möta den förståelse som man tidigare mött hos den lokala lutherska kyrkan.²⁶⁸ Inte heller verkade parterna ha samma uppfattning om rapportering, revision eller iakttagandet av stadgar vid kyrkliga beslut. Ur ett kommunikationsperspektiv skulle förhållandet mellan SLEF och den lokala lutherska kyrkan i Kenya kunna klassificeras som en meningssökande kommunikation som inte bekräftades. Trots kommunikation uppnåddes inte ömsesidig förståelse. SLEF:s

264 SLEF Vb 1997, 31. Medlemmar förutom missionsledare Boris Sandberg var Göran Stenlund, Leif Erikson, Kristian Norrback och Solveig Nylund.

265 SLEF Vb 1996, 4; SLEF Vb 1999, 32. Bl.a. utsattes missionsstationen Atemo för överfall år 1999.

266 Sb 9/1996, 10; Sb 12/1996, 11; Sb 11/1997, 8; Sb 2/1998, 11; Sb 7/1998, 14–15; Sb 8/1998, 8; Sb 12/1998, 24–25; Sb 1/1999, 21; Sb 6/1999, 20.

267 *Salamu* åren 1996–1997 och *Salamu* 2/1999.

268 SLEF Vb 1996, 29: ”Den trygghet och det skydd som kyrkan inneburit för missionärerna som arbetar långt bort hemifrån togs plötsligt bort utan förklaring.”

delegations besök i Kenya år 1996 gav till exempel inte till alla delar önskat resultat. Så här beskrev SLEF:s verksamhetsberättelse 1996 delegationsbesöket i Kenya:

En delegation från SLEF besökte Kenya under hösten för överläggningar med anledning av den rådande situationen. Förhållandet klarnade till en del, men många olösta frågor återstår ännu att lösa, bl.a. hur relationerna mellan kyrkan och missionerna skall regleras i framtiden. Kyrkans stadgerevision är ofullständig. Det som fortfarande är oklart är relationen mellan det självständiga stiftet bland luostammen och kyrkans ledning. Dessa olösta problem/frågor påverkar direkt vårt arbete och gör missionärens situation tung.²⁶⁹

Många olösta frågor återstod alltså efter delegationens besök. Formuleringen ”återstår ännu att lösa” indikerar att SLEF upplevde ett behov av fortsatt kommunikation mellan SLEF och den lokala lutherska kyrkan i Kenya, för att parterna överhuvudtaget skulle närma sig varandra. Detta visar att SLEF var berett att kämpa för sitt missionsfält. Samtidigt fanns det en rättskänsla som hindrade SLEF från att kompromissa till exempel med en ofullständig ekonomisk revision från kyrkans sida. Vad säger detta om rådande identitetsstrukturer inom hemmafronten? Kommunikationen kan för SLEF:s del sägas ha styrts av strukturer med både teologiska och geografiska förtecken. De frågor som ventilerades hade inte direkt teologisk prägel. Snarare var de av etisk karaktär. Men de tangerade den teologiska identitetsstrukturen, även om kulturella aspekter sannolikt spelade in. Att SLEF:s ledning inte gav upp sitt missionsfält när problemen hopade sig, utan valde att samtala med den lokala lutherska kyrkan, vittnar om att ”Kenya” var viktigt för hemmafronten. Detta leder tankarna till den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet Kenya.

En utmanande tid i förening och kyrka

SLEF:s missionssamarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan fortgick under 1990-talet. Förutom den kommunikation som uttryckligen berörde missionssamarbetet, kommunicerade SLEF med kyrkan även i andra ärenden. SLEF:s styrelse tog bland annat ställning till Evangelisk-lutherska kyrkans nya handbok. SLEF förde även samtal på stiftsnivå, bland annat med stiftets biskop, om ämbetssyn, rekryteringen till kyrkliga tjänster samt den så kallade gemensamma rättfärdiggörel-

²⁶⁹ SLEF Vb 1996, 4.

sedeklarationen.²⁷⁰ Kontakterna inom ramen för det gemensamma missionsuppdraget fortsatte under 1990-talet både på rikskyrkligt plan och på stiftsplanet. Även samarbetet med de lutherska församlingarna fortsatte. Bland annat tillkom nio nya församlingsavtal. Antalet avtal inom Borgå stift ökade under 1990-talet nästan enbart på SLEF:s försorg. År 1990 hade FMS tecknat avtal med 63 församlingar medan avtalen för SLEF:s del var 18.²⁷¹ År 1998 var motsvarande siffror 64 respektive 27.²⁷² Samtidigt bedömde stiftets missionskommitté i sina verksamhetsberättelser att missionsintresset och missionsunderstödet hållits på samma nivå i stiftets församlingar under hela årtiondet utan att nya understödjare hade lockats med. Det här visar att församlingsavtalssystemet för SLEF:s del inte i någon större utsträckning lyckades bredda missionsintresset till nya grupper inom församlingarna i Borgå stift under 1990-talet.

I början av 1990-talet gjorde Borgå stifts missionskommitté en lägesbedömning av missionsintresset i stiftet. Den kunde konstatera att det rådde ett erkänt "starkt intresse för mission" i Borgå stift.²⁷³ Många missionärer hade sänts ut till olika fält. Detta ansågs ha sporrat församlingsmedlemmarnas missionsintresse. Missionärerna ansågs bidra till att detta intresse upprätthölls, något som förpliktade hemmafronten till fortsatt missionärsrekrytering. Kommittén konstaterade vidare att många missionskretsar var verksamma, men att åldersstrukturen blev allt högre. De största utmaningarna upplevde missionskommittén i försöken att vidga missionsintresset till barn och unga och till nya grupper inom församlingarna och därmed nå utöver de vanliga gränserna. Sådant som uppfattades vara särskilt betydelsefullt för missionsintresset på församlingsnivå var de besök som hemmavarande missionärer gjorde. Missionärsbesöken ansågs enligt missionskommittén vara viktiga även för missionsorganisationerna, eftersom de gav kännedom om församlingarnas behov. Skolbesök och besök i församlingarnas dagklubbar utpekades som speciellt viktiga inslag i missionärernas församlingsbesök. De upplevdes ha en missionsfostrande funktion samtidigt som de förmedlade internationell fostran till barn och ungdomar. En annan sak som utpekades som betydelsefull för missionsintresset var missionsorganisationernas sommarfester. Dessa ansågs befästa missionsintresset

270 SLEF Vb 1998, 5.

271 MKB Vb 1991, 2.

272 MKB Vb 1998, 2.

273 MKb Vb 1991.

i församlingarna och aktivera nya grupper. Sommarfesterna gav även synlighet åt missionsarbetet via dagspressen.²⁷⁴

1990-talets ekonomiska lågkonjunktur och dess effekter på hemmafronten

I början av 1990-talet skärptes de ekonomiska förutsättningarna i Finland. År 1993 uppgjorde Kyrkans missionscentral för första gången sådan statistik över missionsinkomsterna från landets alla lutherska stift där frivilligt missionsunderstöd särskildes från budgetanslag och testamenten. Det året uppgick Borgå stifts totala understöd för missionsarbetet till 33,97 mark per person, varav det frivilliga understödet utgjorde 22,45 mark.²⁷⁵ Med andra ord var det i huvudsak ur de frivilligas led som stiftets missionsunderstöd kom. Vid samma tid noterade Borgå stifts missionskommitté ett sjunkande missionsunderstöd i stiftet. Samtidigt noterade den ett ökande intresse för den nöd som fanns på närmare håll. Detta minskade i sin tur intresset för missionsarbetet. Det här aktualiserade behovet av ett konkret ansikte för missionsarbetet, något som man upplevde att hemmavarande missionärer kunde ge. Missionsintresset i Borgå stift kan överlag beskrivas som missionärscentrerat. För detta talar bland annat det samband som stiftets missionskommitté såg mellan missionsintresse och missionärsbesök, men överhuvudtaget den vikt man fäste vid att ha missionärer från det egna stiftet. På riksskyrkligt plan kände man ett behov av förändrade attityder, eftersom det åtstramade ekonomiska läget hade fört med sig en hårdnande inställning till invandrare och flyktingar.²⁷⁶ Ett annat ämne som var föremål för diskussion på riksskyrkligt plan var förhållandet mellan mission och internationell diakoni. Bland annat ansågs koordineringen av det internationella arbetet inom kyrkan utmanande. I slutet av 1990-talet noterades även en viss konkurrens på det här området, eftersom antalet hjälporganisationer utanför kyrkans ramar ökade. På församlingsnivå fick det ekonomiska läget den följden att lekmannainsatserna ökade och uppfinningsrikedomen blomstrade. På många håll tillkom exempelvis missionsstugor och missionsloppmarknader, som drog till sig nya understödjare. År 1996 listade missionskommittén i Borgå stift ett antal uppslag som församlingar och organisationer rapporterade: ett ungdomsläger med missionstema i samarbete mellan församlingar och stiftets missionsorganisationer,

274 MKB Vb 1992; MKB Vb 1996; MKB Vb 1997.

275 MKB Vb 1993; MKB Vb 1994.

276 MKB Vb 1994, MKB Vb 1995; MKB Vb 1998. Från år 1995 fick Kyrkans Utlandshjälp observatörsställning i Borgå stifts missionskommitté.

en studiedag med missionstema samt ”missionskörer” med deltagare i olika åldrar på olika håll.²⁷⁷ Dessa uppslag noterades och spreds till andra församlingar.

Kommunikation mellan SLEF och kyrkostyrelsen kring ”Hela kyrkans mission”

En särskild inblick i kyrkans missionsuppdrag gav den kommunikationsprocess som i slutet av 1990-talet fördes mellan SLEF och kyrkostyrelsen. Den berörde missionsorganisationernas framtida ställning i kyrkan. Kommunikationen föranleddes av ett betänkande som hade utarbetats på uppdrag av kyrkostyrelsen och som behandlade utvecklingen av missionsuppdraget inom Evangelisk-lutherska kyrkan. År 1994 hade kyrkoordningen förnyats och bland annat fört med sig en betoning på församlingens missionsansvar, där även kyrkans officiella missionsorganisationer nämndes. Enligt kyrkoordningen skulle församlingens missionsansvar fortfarande förverkligas genom kyrkans missionsorganisationer och Kyrkans Utlandshjälp. Följande år, 1995, tillsatte kyrkostyrelsen en kommitté med uppgiften att utarbeta ett förslag till hur kyrkans missionsuppdrag skulle gestaltas i framtiden. Kommitténs betänkande ”Hela kyrkans mission” (Koko kirkon missio) utgavs våren 1998.²⁷⁸ Det lade särskild vikt vid missionsarbetets organisatoriska utveckling.²⁷⁹ Men det tillhandahöll också en grundlig lägesanalys av den rådande situationen inom kyrkans missionsarbete. Betänkandet konstaterade bland annat att formerna för stadsförsamlingarnas missionsunderstöd kraftigt hade förändrats. Internationell fostran och flyktingarbete hade blivit allt vanligare inslag, särskilt i daghem och skolor. Ett annat drag som gjorde sig gällande var att allt fler församlingar tog direkt kontakt med kyrkans samarbetskyrkor i Asien och Afrika, något som inte upplevdes helt problemfritt. Betänkandet påtalade också det faktum att missionsorganisationerna fortfarande uppfattades som de verkliga aktörerna inom missionsarbetet och att församlingarnas uppgift närmast var att bekosta det arbete som missionsorganisationerna bedrev. Detta sågs som en orsak till att församlingarna inte var hängivna i sin missionsuppgift.²⁸⁰ Enligt betänkandet var avsikten att Evangelisk-lutherska kyrkan skulle betrakta varje enskild församling som subjekt i missionsarbetet.²⁸¹ Missionsorganisationerna uppfattades som en sammanbindande

²⁷⁷ MKB Vb 1996.

²⁷⁸ Hela kyrkans mission.

²⁷⁹ SLEF Vb 1999, 5.

²⁸⁰ Hela kyrkans mission, kap 4.1.

²⁸¹ Hela kyrkans mission, kap 3.3.

länk mellan den missionerande församlingen och det globala missionsarbetet samt den internationella diakonin. På finskspråkigt håll uppfattades de många parallella missionsorganisationerna ställvis som konkurrenter. Detta tänkande inkluderade även Kyrkans Utlandshjälp.²⁸²

Efter att betänkandet ”Hela kyrkans mission” hade utgetts ombads kyrkans missionsorganisationer ge utlåtande. Förutom den ovan relaterade lägesbedömningen av det aktuella kyrkliga missionsarbetet, innehöll betänkandet ett förslag till hur det framtida kyrkliga missionsarbetet skulle gestaltas.²⁸³ I sitt svar till kyrkostyrelsen noterade SLEF:s styrelse med tillfredsställelse följande: (1) betänkandet konstaterade att missionsorganisationernas arbete ”redan” nu hade en stark församlingsprägel och (2) missionsorganisationerna skulle enligt betänkandet, oberoende av organisatoriska lösningar, även framdeles spela en viktig roll i förverkligandet av kyrkans missionsuppgift.²⁸⁴ Det sistnämnda uppfattade SLEF som en försäkran om att missionsorganisationerna skulle förbli kyrkans missionsorganisationer på lika basis. SLEF såg det som positivt att betänkandet lyfte fram varje enskild församlings missionerande uppgift bland de medlemmar som hade sekulariserats och bland dem som tillhörde andra religioner. SLEF:s styrelse ansåg dock att betänkandet överbetonade strukturer, organisation, verksamhetsformer och resurser på bekostnad av församlingsmedlemmarnas engagemang inom evangelisations- och missionsarbetet. Slutligen gav SLEF:s styrelse sitt utlåtande om de konkreta frågor som ställdes i betänkandet.²⁸⁵ SLEF förordade att (1) kyrkomötet skulle vara den instans som tillsatte styrelsen för kyrkans central för missionsarbete och internationell diakoni (kyrkans missionscentral), (2) att ansvarsområdet och befogenheterna för den tilltänkta missionscentralen och dess styrelse borde vara tillräckligt klart och entydigt formulerade, (3) att alla missionsorganisationer skulle vara representerade i den tilltänkta missionscentralens styrelse och (4) att särskild omsorg skulle tillmätas ordnandet av den gemensamma fostran, informationen och skolningen av missionärer. I anslutning till de två sistnämnda punkterna påpekade SLEF:s

282 Hela kyrkans mission, kap 4.1.

283 Själva förslaget i betänkandet hade efter utlåtandena inte fått tillräckligt underlag för att föras till kyrkomötet. I stället tillsattes en ny arbetsgrupp som under fyra år skulle arbeta vidare med frågan om hur kyrkans missionsarbete skulle organiseras. Se MKB prot. 2/2000 § 8 samt MKB prot. 3/2000 § 5.

284 Hela kyrkans mission, kap 5.6.

285 Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland r.f. utlåtande 8.5.1999 om betänkandet Hela kyrkans mission (SLEFA).

styrelse att dessa var av särskild betydelse för SLEF i dess egenskap av den enda helt svenskspråkiga missionsorganisationen inom Evangelisk-lutherska kyrkan.

SLEF:s kommunikation med Evangelisk-lutherska kyrkan i anslutning till betänkandet "Hela kyrkans mission" kan ses som ett led i SLEF:s pågående kommunikation med kyrkan. SLEF uppfattade sig sedan sin begynnelse som ett komplement till Evangelisk-lutherska kyrkan, i annat fall hade föreningen aldrig bildats.²⁸⁶ I anslutning till SLEF:s utlåtande om betänkandet "Hela kyrkans mission" kan man notera några punkter i den pågående kommunikationen mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan. För det första önskade SLEF, efter nästan trettio år som kyrklig missionsorganisation, få åtnjuta denna ställning även framöver. SLEF var således fortsättningsvis berett att verka inom kyrkans ramar. För det andra betonade SLEF att samtliga missionsorganisationer skulle inneha den kyrkliga positionen på lika villkor och att SLEF:s svenskspråkiga särart skulle tillgodoses. SLEF fäste i sitt utlåtande den största vikten vid missionsbegreppets innehåll, nämligen som en evangeliserande uppgift för församlingarnas enskilda medlemmar, även i förhållande till de medmänniskor som sekulariserats eller tillhörde andra religioner. SLEF underströk alltså missionuppgiftens andliga aspekt framom strukturella och organisatoriska aspekter. Detta kan jämföras med den ovan relaterade kommunikationsprocessen mellan SLEF och den lutherska kyrkan i Kenya, där SLEF i stället hade betonat de strukturella och förvaltningsmässiga aspekterna. I förhållandet till Evangelisk-lutherska kyrkan framhöll SLEF alltså den andliga sidan. Detta kan tolkas så att SLEF upplevde ett behov av en andlig tillskyndare i Evangelisk-lutherska kyrkan, en roll som SLEF såg sig kunna bidra till att fylla.

Turbulent tid i SLEF

Den bild som träder fram av 1990-talets SLEF visar en förening med verksamhet som till det yttre fortgick ungefär som tidigare, men som till det inre kännetecknades av oro och kriser.²⁸⁷ Till det som kan betecknas som normalläget hörde SLEF:s position som kyrklig missionsorganisation och SLEF:s fortsatta missionsuppdrag i Kenya. Vid sidan av detta bedrev SLEF arbete även i Estland. Men

286 SLEF Vb 1896 kap II. I Lutherska Evangeliföreningens verksamhetsberättelse år 1896 hette det att föreningen "följer sina av Hans Majestät stadfästade stadgar och arbetar för den evangelisk-lutherska kyrkans och Guds rikets wäl i Suomis bygder".

287 Detta bekräftas även av en intervju med Ingvar Dahlbacka 2.5.2013, Irene Dahlbäck.

1990-talet innebar i flera bemärkelser en kristid i SLEF.²⁸⁸ Händelseutvecklingen under årtiondets första hälft ställde SLEF inför svåra ekonomiska avvägningar. En kraftigt förstorad lånebörda i kombination med den tidens strama ekonomiska läge tvingade föreningen till saneringar. Följden blev drastiska nedskärningar i verksamheten. Detta skapade allmän oro i föreningens led. Åtgärderna ledde till missnöje och pessimism inom SLEF:s hemlandsarbete, men även till diskussioner om identitet och andlig förnyelse.²⁸⁹ Det senare återkommer jag till i nästa avsnitt. Saneringen berörde SLEF:s hemlandsanställda, medan verksamheten på missionsfältet fortsatte i normal ordning.²⁹⁰ En följd av nedskärningarna var att föreningens hundraåriga predikantverksamhet med anställda lekmannapredikanter upphörde. SLEF försökte kompensera detta med en nysatsning på sitt språkrör *Sändebudet*, utgivandet av ett evangeliskt rundbrev samt kassett- och lokal-TV-verksamhet.²⁹¹ Utvecklingen ledde till en tyngdpunktsförskjutning där verksamheten i SLEF blev mer beroende av frivilliginsatser.²⁹²

Även teologiskt var 1990-talet en turbulent tid i SLEF.²⁹³ Det fanns förespråkare både för karismatiska inslag i verksamheten och en iver för en mycket konservativ hållning. Teologiska diskussioner och ställningstaganden aktualiserades även av aktuella frågor i kyrka och samhälle.²⁹⁴ SLEF riktade bland annat kritik mot Lutherska Världsförbundets och romersk-katolska kyrkans gemensamma deklaration om rättfärdiggörelsen, som godkändes av Evangelisk-lutherska kyrkans kyrkomöte våren 1998. Med anledning av deklarationen och som en följd av enskilda medlemmars uttalanden, definierade SLEF:s styrelse i slutet av år 1997 sitt förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland genom att konstatera:

[Att] Evangeliföreningen i tiden grundades som en organisation inom kyrkan. Sedan dess har föreningens förhållande till kyrkan präglats av kritisk solidaritet. Föreningen

288 Analysen av årtiondet bygger till stor del på Irene Dahlbäcks intervju med Ingvar Dahlbacka 2.5.2013.

289 SLEF Vb 1994, 6; SLEF Vb 1995, 17–18.

290 SLEF Vb 1995, 7.

291 Evangeliskt rundbrev 1/1995, juni 1995 (SLEFA). Det första rundbrevet nådde 1 531 mottagare.

292 SLEF Vb 1994, 5, 6; SLEF Vb 1996, 17.

293 SLEF Vb 1998, 4. SLEF:s årsmöte 1998 införde följande ordalydelse i verksamhetsplanen för 1999 ”en aktivering i fråga om kyrkokritik och försvar av den biblisk-lutherska läran”. Efterlystes även en öppenhet i att utifrån ett fördjupat bibelstudium undervisa och vägleda medlemmarna också i svåra ställningstaganden.

294 SLEF Vb 1998, 5.

har ofta ställt sig kritisk till olika företeelser inom kyrkan, men har ändå sett det som sin uppgift att inom kyrkan verka för att enligt sina stadgar 'utbreda och till livgivande bruk allmännare befordra Kristi evangelium'. Styrelsen finner inte anledning att ändra denna ståndpunkt i det nuvarande läget.²⁹⁵

Med andra ord beskrev SLEF sitt förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan som kritiskt solidariskt. SLEF visade lojalitet i förhållandet till kyrkan, men samtidigt fanns det inom kyrkan företeelser som SLEF ställde sig kritisk till, eller tog helt avstånd ifrån. Den teologiska diskussionen inom SLEF fortsatte dock även efter detta ställningstagande. År 1999 behandlade SLEF:s årsmöte ett initiativ som efterlyste ett föreningsmöte med uppgiften att "dryfta föreningens läromässiga kurs och ordnandet av en gudstjänstverksamhet på biblisk-luthersk grund".²⁹⁶ Efter omröstning antog årsmötet dock styrelsens motförslag om att föra en grundlig diskussion om föreningens läromässiga kurs och verksamhetens inriktning, en diskussion som skulle förläggas till det årliga diskussionsforumet för SLEF:s medlemmar, Evangeliskt Forum. Styrelsen uttalade även en förhoppning om att "alla tillsammans också framdeles skall kunna stå fasta i en och samme ande och i ett och samma sinne kämpa för tron på evangelium."²⁹⁷ Till denna teologiska diskussion kan även införandet av en teologisk bilaga till *Sändebudet* hänföras. Bilagan infördes från och med år 2000.²⁹⁸ 1990-talets teologiska diskussion kan ses som ett utslag av den teologiska medvetenhet som kännetecknade SLEF, även om åsiktsskillnaderna denna gång delade föreningens eget folk.

Självreflektion i SLEF angående identiteten

Även några inlägg i *Sändebudet* kan ses i ljuset av tidens teologiska diskussion. *Sändebudets* redaktörer reflekterade i ett par omgångar över SLEF:s identitet. I slutet av 1980-talet kommenterade *Sändebudets* redaktör och ledarskribent Boris Sandberg SLEF:s identitet genom att framhålla vikten av en återgång till "Skriften".²⁹⁹ "Vår identitet är våra lärofäders, men vi måste gå ännu längre tillbaka. Tillbaka till Skriften! Jag befarar att vår identitet som Skrift-folk till en del har suddats ut.

295 SLEF Vb 1997, 19; SLEF styr. 22.II.1997, § 210.

296 SLEF Vb 1999, 4.

297 SLEF Vb 1999, 4.

298 SLEF Vb 1999, 5.

299 Sb-Uv 13/1988, 10,

Skriften allena måste bli en mera medveten princip i vårt dagliga liv som kristna och inte bara när vi gör uttalanden.” Sandbergs budskap gick således i linje med den tidigare refererade diskussionen om u-hjälp under 1960-talet och även med 1980-talets kommentar om budgetanslagens förhållande till ämbetsfrågan. Till vilka riktade sig Sandberg i sin ledare? Var det till SLEF:s ”eget” folk eller utåt, kanske till församlingarnas beslutsfattare? Sandbergs ledare nämnde SLEF:s vana att göra två typer av uttalanden. Ibland uttalade sig SLEF i förhållande till sina egna och ibland till utomstående. Enligt Sandberg framhöll SLEF gärna ”Skriften” när SLEF gjorde ett ”uttalande”, underförstått riktade sig till utomstående, medan detta inte var fallet när SLEF riktade sig till sina egna. Sandbergs poäng var att ”Skriften” på grund av en förmodad bleknad ”Skrift”-identitet borde framhållas även i förhållande till föreningens eget folk. I det här fallet är det tydligt att Sandberg riktade sig till SLEF:s egna led. Sandbergs farhåga var således att SLEF:s av hävd skriftfärgade identitet var i fara. Var detta männe en riktig iakttagelse angående SLEF:s identitet? Och hur ska man tolka det som *Sändebudets* redaktör och ledarskribent Leif Erikson i början av 1990-talet skrev utgående från biskop Erik Vikströms herdabrev till Borgå stift år 1985, ”Gräsrotskyrkan”.³⁰⁰ Redaktör Erikson skrev: ”Också i Evangeliföreningen bör vi inse att det är bland gräsrotterna det andliga livet levs.” Menade Erikson att gräsrotterna var en förbisedd resurs i SLEF som föreningens ledning borde uppmärksamma? Eller var Eriksons formulering i stället ett vittnesbörd om att gräsrotterna redan nu utgjorde den verkliga pulsen i föreningen? Den första tolkningen skulle antyda att den lokalbaserade identitetsstrukturen vid den här tiden höll på att tunnas ut i SLEF, medan den senare skulle indikera det motsatta. De två nämnda ledarna tangerade alltså SLEF:s identitet. Den första antydde en svagare teologisk identitet och den senare diskuterade det lokala inslaget i föreningens identitet. En kommentar till det rådande läget beträffande SLEF:s identitet hittas kanske i *Sändebudets* ledare alldeles i slutet av 1990-talet.³⁰¹ Denna ledare behandlade gräsrotternas ansvar för SLEF:s missionsarbete. Den var skriven av *Sändebudets* ansvarige utgivare, pastor Tomas Klemets. Klemets utgick från de då aktuella svårigheterna att få nya missionärer. Ansvaret riktades till hemmafronten:

300 Sb 14/1992, 3.

301 Sb 7/1999, 7.

Enbart med intresse för u-länder och främmande exotiska kulturer får man inga nya missionärer. Det är Guds Ord och Guds Ande som måste få verka det rätta missionssinnet. Därför skall vi fortsätta att predika och förkunna Guds Ord och evangeliet om Jesus Kristus. – – – Får vi inga nya missionärer finns felet hos oss här hemma. Vi har i så fall bett för lite, predikat för lite, käbblat för mycket och genom vår mänskliga svaghet och oförmåga försummat det viktigaste – Guds uppdrag att förkunna evangelium.³⁰²

Ledaren framhävde betydelsen av förkunnelsen. ”Guds Ord” och ”Guds Ande” sågs som förutsättningar för ett missionssinnelag och som de medel varmed man fick nya missionärer. Udden riktades mot hemmafronten. Det var hemmafronten som ställdes till svars då missionärsunderlaget vek. Med ”hemmafront” avsågs förmodligen den tidens understödjarkår inom SLEF:s missionsarbete, såväl gräsrotter som beslutande organ inom förening och församling. Tillämpad på de frågor som de tidigare nämnda ledarna av Sandberg och Erikson aktualiserade, antyder Klemets’ ledare ett behov av rättning i leden. Detta skulle i så fall bekräfta Sandbergs iakttagelse om en fjärrad ”skrift”-identitet, men också understryka den lokala aspekt som Erikson tog till tals i sin ledare. Man kan därtill notera att Klemets ledare inte gjorde åtskillnad mellan förening och församling när den kommenterade missionens hemmafront. Med tillämpning på de i avhandlingen aktuella identitetsstrukturerna skulle det ovan förda resonemanget innebära att i synnerhet den teologiska, men även den lokalbaserade identitetsstrukturen, under 1990-talet upplevde en försvagning inom hemmafronten. Man kan dock notera att den teologiska identitetsstrukturen tidigare hade framkommit i SLEF:s styrelses svar till kyrkostyrelsen angående betänkandet ”Hela kyrkans mission”. Därtill kan även noteras att den lokalbaserade identitetsstrukturen under 1990-talet syntes i den ökade frivillighetsatsen till följd av de ekonomiska nedskärningarna och i avtalsförsamlingarnas direktkontakt med missionärerna. Den geografiska identitetsstrukturen framkom i SLEF:s fasthållande vid sitt enda missionsfält i Kenya och i ungdomsmissionsresorna till Kenya. Som helhet präglades alltså hemmafronten av alla tre aktuella identitetsstrukturer, men tyngdpunkten låg på olika områden. Man kunde säga att SLEF:s styrelse och medlemmar hade den starkaste prägeln då det gällde den teologiska identitetsstrukturen, medan den geografiska var något som kännetecknade församlingarnas missionsengagemang.

302 Sb 7/1999, 7.

Nysatsningar i SLEF

Beskrivningarna av SLEF:s verksamhet i verksamhetsberättelserna under senare delen av 1990-talet ger intrycket att SLEF genomgick en identitetskris. Föreningen reflekterade i olika sammanhang och i olika bemärkelser över sin uppgift och sin existens. Därtill hade SLEF:s ledarskap sedan slutet av 1980-talet genomgått en period av otydlighet.³⁰³ Ansvarsfördelningen var spridd på flera ledare utan att någon hade ett ledarmässigt huvudansvar. I syfte att åtgärda denna oklarhet tillsatte SLEF:s styrelse från år 1995 en verksamhetsledare.³⁰⁴ Den styrelse som tog itu med föreningens ledarskap var även den nytillsatt. Detta hade föranletts av en förnyelse av SLEF:s stadgar år 1994.³⁰⁵ Förnyelsen ledde till en styrelse med färre medlemmar. Den förnyade styrelsen tog alltså itu med frågan om föreningens ledarskap och verkade i övrigt för en inre konsolidering i föreningen. Samtidigt satsade den medvetet på nya verksamhetsformer, i synnerhet för ungdomar. Bland annat uppmuntrades SLEF:s lokalavdelningar att bereda ungdomar utrymme i sin verksamhet.³⁰⁶ Övriga åtgärder som styrelsen vidtog var förnyelsen av föreningens språkrör *Sändebudet*, satsningar på SLEF:s familjeläger och på barn- och ungdomsvänligare årsfester.³⁰⁷ Förutom att anställa särskilda sommararbetare satsade SLEF på att kalla frivilliga hjälpledare till sina barnläger. En helt ny verksamhetsform utgjorde vildmarksgruppen *Team Polstjärnan* (TP) för ungdomar.³⁰⁸ TP förenade ett aktivt vildmarksliv med bibelstudier och andakter ute i det fria. Slutligen satsade SLEF även på en ledarutbildning för ungdomar. Ur denna ledarutbildning föddes de så kallade ungdomsresorna till missionsfältet, varav Evangeliska Ungas Ungdomskörs resa till Kenya sommaren 1991 utgjorde något av en förelöpare.³⁰⁹ De egentliga missionsresorna för ungdomar kom igång år 1998.

303 Sb-Uv 2/1989, 1.

304 SLEF Vb 1994, 6.

305 SLEF Vb 1995, 20. "Den stadgerevision som påbörjats år 1992 som en följd av vårt lands nya föreningslag av år 1990 fullbordades i och med att de nya stadgarna trädde i kraft 9.6.1995."

306 SLEF Vb 1996, 19; SLEF Vb 1999, 4. SLEF:s årsmöte 1999 antog ett initiativ enligt vilket lokalavdelningarna uppmanades att uppmuntra och ge plats åt ungdomar inom den lokala verksamheten och därtill även bereda dem plats i avdelningsstyrelserna.

307 SLEF Vb 1991, 93; SLEF Vb 1995, 19; SLEF Vb 1996, 16; Sb 11/1996, 19; SLEF Vb 1996, 19.

308 Team Polstjärnan. En vildmarksgrupp med kristen framtoning.

309 SLEF styr. 24.11.1990, § 149.

Åldersmässig breddning av hemmafronten

Något som under 1990-talet tog fart i anslutning till SLEF:s satsningar på ungdomar var inriktningen på missionsarbetet. Läget inom SLEF:s ungdomsverksamhet var till en början inte särskilt uppmuntrande. *Sändebudet* noterade att ungdomsarbetet på många håll låg nere i brist på arbetskraft. Samtidigt kunde några nyanställningar inte heller motiveras utgående från det begränsade ekonomiska stöd som ungdomsarbetet erhöll av SLEF:s understödjare.³¹⁰ Under 1990-talet gjordes sporadiska försök att få igång SLEF:s ungdomsarbete. Bland annat arrangerades ett ungdomsläger i Hangö och så kallad fältmission i östra Nyland och på Åland. I Jakobstad och Vasa ordnades kretsvisa ungdomssamlingar.³¹¹ Inget av detta engagerade ungdomarna för missionsarbetet. Men parallellt med de lokala ungdomsaktiviteterna arrangerade SLEF från centralt håll också så kallade ”missionsweekender” för ungdomar. Missionshelgerna förverkligade något av det som SLEF:s missionssekreterare redan i slutet av 1970-talet hade aviserat om att ”samla ungdomarna skilt kring missionen”.³¹² Missionshelgerna ordnades i Vasatrakten och samlade några tiotal ungdomar.³¹³ Den första helgen arrangerades med anledning av att Kenyamissionen år 1988 fyllde 25 år. Med sin inriktning på geografi, folkslag och kultur hade helgen en uttrycklig fokusering på missionslandet Kenya. Visserligen behandlades SLEF:s missionsarbete och missionärer, men missionsbegreppet vidgades inte utöver landet Kenya. Följande missionshelg gav missionsbegreppet en andlig förankring. Bibelstudier, sångstunder, andakter och gudstjänster ingick i programmet. År 1996 arrangerades en missionshelg i samarbete med bland andra Finska Missionssällskapet. Då vidgades informationen till att omfatta även andra länder och organisationer. Förutom Finska Missionssällskapet stod Vasa svenska församling, Kyrkans Ungdom och Evangeliska folkhögskolan som medarrangörer. Detta samarbete var uttryckligen en följd av att SLEF var en av den lutherska kyrkans missionsorganisationer. År 1999 ordnades en missionshelg med målgruppen ”Unga

310 Sb 8/1992, II.

311 Sb 5/1990, II; Sb 9/1990, 6; Sb 1/1990, 10; Sb 2/1990, 7; Sb 4/1992, II; Sb 10/1995, 9, 10; Sb 3/1996, 18–19; Sb 5/1999, 15.

312 Btff 17.10.1978. Sirkku Hildén till Iris Sandberg. ”En viktig sak är också att få ungdomen engagerad i missionen. Jag hade frågan uppe vid medarbetardagarna och vi skall försöka så småningom komma till någonting konkret med att först samla ungdomarna skilt kring missionen.”

313 Sb-Uv 12/1987, 7; Sb-Uv 19/1987, 5, 8; Sb-Uv 14/1989, 7; Sb 12/1990, II; Sb 2/1996, 22; Sb 5/1996, 25–27; Sb 11/1999, 13–14.

vuxna”. Den gav såväl andliga, språkliga och kulturella som praktiska synvinklar på missionsarbetet och var enligt uppgift den första i en serie missionshelger avsedda för unga vuxna. Missionshelgerna visade sig sporra ungdomarnas intresse för missionsarbetet. År 1991 tog ungdomar initiativ till ett omfattande missionslotteri. Idén hade växt fram under en av missionshelgerna. Syftet uppgavs vara ”att skapa ett intresse för arbetet på hemmafronten till förmån för missionen”. Lotteriet engagerade nästan hundra ungdomar under fyra månaders tid.³¹⁴ Initiativet vittnade om en växande medvetenhet bland de unga om att SLEF:s missionsarbete behövde stöd, men också om en vilja att engagera sig. Även om de nämnda missionshelgerna inte ingick i någon tradition utan planerades från gång till gång, kan de sägas ha utgjort *praktiker*, det vill säga kollektiva regelbundna aktiviteter som förkroppsligade de aktuella identitetsstrukturerna inom hemmafronten. Med sin inriktning på bibelundervisning och andlig vägkost återspeglade de framförallt den teologiska identitetsstrukturen. Den geografiska identitetsstrukturen kom fram i helgernas tydliga inriktning på missionslandet Kenya.

Körresa till Kenya

Den identitetsstruktur som kom att bli vägledande för den strategi som slutligen valdes för att nå ungdomarna var den geografiska identitetsstrukturen kring landet Kenya. Det tillvägagångssätt som tillgreps för att engagera ungdomarna för missionens sak var gruppresor för ungdomar till missionsfältet. Den första av dessa resor ingick dock inte i denna långsiktiga strategi, men kom ändå att betjäna den. Det var Evangeliska Ungas Ungdomskörs resa till Kenya år 1991. Körresans uttryckliga målsättning var att öka ungdomarnas missionsintresse. I första hand var resan en i raden av många körresor både i hemlandet och till andra länder. Kenya som resmål var dock det mest fjärran belägna. Körresan till Kenya lockade 21 ungdomar och genomfördes under tre sommarveckor 1991.³¹⁵ Initiativet kom från körens eget körråd och var således förankrat hos ungdomarna. Bidragande omständigheter var körens 20-årsjubileum samma år och en mångårig dröm hos körens initiativtagare och dirigent Fride Häggblom att kören skulle besöka Kenya.³¹⁶ Efter en viss tvekan stödde SLEF:s styrelse resan ekonomiskt med motiveringen att ”de unga får en

314 Sb 20/1990, 3; Sb 15/1991, 4-5; Sb 16/1991, 7.

315 Sb 3/1991, 8.

316 Österbottens Tidning (ÖT) 18.8.1991, 6. Fride Häggblom hade besökt Kenya på SLEF:s gruppresor 1976 men deltog inte i 1991 års resa.

Evangeliska Ungas Ungdomskör besökte SLEF:s missionsfält i Kenya under tre sommarveckor år 1991. Kören samlad på Rukongo missionsstation. Överst från vänster: Alfons Boström, Ingemar Klemets, Carina Åhman, Maria Lundell, Göran Stenlund, Ann Strengell, Susanne Ahlsved, Gun Åbacka, Nina Åbacka. I mellersta raden från vänster: Martin Sandberg, Marlene Enlund, Heidi Nybyggar, Linda Östman, Jenny Fors, Hillevi Lasén. I nedre raden från vänster: Ulrika Backas, Ann-Sofi Vikström, Lisbeth Klemets, Anita Markén, Gunilla Heikius, Anna Förars, Ulrika Nylund, Mats Åbonde. Missionärsbarnen är Tobias Wallin, Ingrid Jern och Sebastian Wallin. Foto Brita Jern.

möjlighet att bekanta sig med vår mission och på så sätt bli inspirerade”.³¹⁷ Med denna formulering antydde styrelsen att intresset för föreningens missionsarbete hos ungdomarna i början av 1990-talet inte var särskilt stort. Tydligt sågs körens resa till Kenya som en möjlighet att förbättra situationen. Orsaken till styrelsens tveksamhet att stöda ungdomarnas resa var SLEF:s dåliga ekonomi.

Strategi att nå de unga för missionens sak

År 1995 anställde SLEF en ungdomssekreterare som nyligen hade återvänt till hemlandet efter många år på missionsfältet.³¹⁸ I anslutning till detta skrev SLEF:s missionssekreterare till missionärerna på fältet: ”kanske inställningen till mission ändrar så småningom nu när Alf [Wallin] är ungdomssekreterare ... Då det blev tal om sådana här saker på syföreningsdagen på Fiskartorp konstaterades det att det är medelåldern som är borta, mina jämnåriga!”³¹⁹ SLEF:s missionssekreterare såg själv ett klart behov av förnyring inom Kenyamissionens hemmafront, men brevet av-

³¹⁷ SLEF styr. 26.5.1990, § 86.

³¹⁸ SLEF Vb 1995, 16. Alf Wallin anställdes som ungdomssekreterare i SLEF från 1.10.1995.

³¹⁹ Btff 1.7.1996. Iris Sandberg till missionärerna.

slöjade att syföreningsfolket ansåg att det i stället var medelåldersgenerationen som saknades. Av detta kan man dra slutsatsen att den del av Kenyamissionens hemmafront som rörde sig i SLEF:s sammanhang vid den här tiden till största delen bestod av varken unga eller medelålders, utan av äldre människor.

Förhoppningen om en förändring när det gällde ungdomarnas intresse för missionsarbetet stod alltså i mitten av 1990-talet till SLEF:s nyutträdde ungdomssekreterare. År 1996 tillsatte SLEF:s ungdomsråd en ”missionsinfokommitté” med uppdraget att inkomma med förslag till hur ungdomarnas missionsintresse kunde sporras.³²⁰ Bakgrunden var att ungdomar på olika sätt signalerat att den traditionella missionsinformationen i regel inte nådde dem. Den kändes alltför abstrakt och avlägsen. Missionsinfokommittén erinrade sig de positiva effekter på missionsintresset som de traditionella gruppresorna haft på dem som deltagit i dem. Kommittén var övertygad om att ifall en liknande möjlighet kunde skapas med ungdomar som målgrupp skulle resultatet bli det samma. Missionsinfokommittén föreslog att en grupp på 5–10 personer vartannat år skulle beredas möjlighet att besöka Kenya i 4–8 veckor. Ungdomarna skulle i Kenya resa runt till olika bykyrkor, delta med sång och andakter, hjälpa till med olika praktiska uppgifter, besöka någon djurpark eller vandra på något berg. Åldersgränsen skulle vara 18 år och deltagarna skulle även kunna få ett kännbart resebidrag. Här kan man notera att de genomförda gruppresorna till Kenya ansågs ha främjat missionsintresset. Därtill kan det noteras att den föreslagna strategin för att nå ungdomarna hade en tydlig inriktning på missionslandet Kenya. Resorna skulle ingalunda enbart omfatta missionsarbete, de skulle även innefatta ett visst mått av natur- och kulturupplevelser. Här framträdde således den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya. Ett år senare var planerna på en så kallad ungdomsresa till missionsfältet klara.³²¹ Resan samlade fem deltagare och genomfördes på försommaren 1998 under en knapp månad.³²² Den här ungdomsresan var den första i raden av ungdomsresor som sedan kom att genomföras vart fjärde år. Resorna skilde sig från de traditionella gruppresorna genom att de riktade sig till ungdomar, var mer omfattande tidsmässigt och innehöll både evan-

320 Protokoll från ”Missionsinfokommittén för ungdomar”, SLEF, 25.II.1996 (SLEFM).

321 Btff 22.9.1997 och Btff 10.3.1997; Iris Sandberg till missionärerna. Citat ur brevet: ”Det funderas ju också på en ungdomsresa följande år. Vi har funderat en hel del på hur man skall få ungdomar intresserade av missionsarbete. .... Jag vet nog att det är positivt att komma ut och se arbetet på plats, men samtidigt borde det vara klart vad som är mission och äventyr.”; Sb 12/1997, 10.

322 SLEF Vb 1998, 36.

gelisationsuppgifter och medvetet nätverkande samt lade större tonvikt vid natur- och djurupplevelser.

Utvecklingen av ungdomarnas missionsengagemang under den period som avhandlingen omspannar, från 1960-talet till år 2000, visar att de tre identitetsstrukturerna – teologisk, lokalbaserad och geografisk kring Kenya – både kompletterade och avlöste varandra. Under 1960-talet var den teologiska identitetsstrukturen framträdande. Den framkom i försöken att intressera ungdomar för missionen genom bibelstudier som hemmavarande missionärer höll på SLEF:s ungdomsläger. Under 1970- och 1980-talen var den lokala identitetsstrukturen mer framträdande. Då engagerade sig lokala ungdomsgrupper för faddererelever i Kenya och samlade medel inom ramen för ungdomarnas missionsinsamling. Ända sedan 1960-talet hade dock den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya legat som en underton till de två andra identitetsstrukturerna. Den geografiska identitetsstrukturen märktes i 1960-talets folklivsskildringar och beskrivningar av natur- och djurliv i Kenya. Senare kom den fram i de konkreta insamlingsändamålen i Kenya för ungdomarnas medelanskaffning. Även 1980- och 1990-talens missionshelger var inriktade på missionslandet Kenyas geografi och kultur. Från 1990-talet blev sedan den geografiska identitetsstrukturen den tongivande strategin för att nå de unga. På så sätt förverkligade 1990-talets ungdomsmissionsresor den strategi som SLEF:s missionssekreterare tjugo år tidigare uttryckt, att ”samla ungdomarna skilt kring missionen”. Att sända ungdomarna på resa till missionsfältet var ett sätt att samla dem skilt kring missionsarbetet.

Hemmafrontens församlingsprägel

Kan man då i materialet om hemmafronten skönja någon förändring? Finns det till exempel någonting som indikerar att hemmafronten fram till 1990-talet skulle ha förkyrkligats som en följd av att SLEF var en av kyrkans officiella missionsorganisationer? Det som åtminstone framkommer vid några tillfällen är att den hemmafront som hade sitt ursprung i SLEF:s verksamhet inte var särskilt inkommen i den församlingsavtalsverksamhet som SLEF gått in för från mitten av 1980-talet. SLEF:s missionssekreterare såg sig vid några tillfällen föranledd att internt i SLEF:s sammanhang informera hemmafronten om innebörden av att vara kyrklig missionsorganisation. De kanaler som utnyttjades för denna typ av information

var dels SLEF:s missionsläger och regionala missionssamlingar, dels *Sändebudet*.³²³ Även om den hemmafront som SLEF:s missionssekreterare adresserade vid dessa tillfällen var såväl missionsaktiv som församlingsaktiv, så var det *inte i egenskap av församlingsmedlemmar* som man aktiverade sig i missionsarbetet. Denna hemmafront utövade sitt missionsengagemang inom ramen för SLEF:s verksamhet och inte inom församlingarnas verksamhet. Understödarna var kyrkligt aktiva men när det gällde missionsarbetet aktiverade de sig i SLEF:s lokala verksamhet, till exempel i syföreningar och i andra sedan lång tid tillbaka inarbetade sammanhang. SLEF:s missionssekreterare uppmanade alltså denna hemmafront att aktivera sig i församlingarnas förtroendeorgan, där det fanns påverkningsmöjligheter som kunde gynna SLEF:s missionsarbete. Det var till exempel dessa organ som fördelade församlingens budgetanslag mellan missionsorganisationerna.³²⁴ Detta visar att det inte var någon självklarhet att SLEF:s medlemmar och vänner aktiverade sig i sina hemförsamlingars förtroendeorgan, trots att de var aktiva i sina hemförsamlingar.

Inte heller i redogörelsen för ungdomarnas missionsintresse framkom någon kyrklig anknytning. Det som kom närmast var de lokala ungdomsgrupperna på 1970- och 1980-talen. Många av dem räknades som en del av de lutherska församlingarnas verksamhet, även om de frivilliga ledarna vanligen hade SLEF-anknytning. Ett exempel på att SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation kopplades till ungdomsverksamheten, var den tidigare nämnda missionshelgen som arrangerades i slutet av 1990-talet i samarbete mellan några aktörer i Borgå stift, bland dem SLEF och Finska Missionssällskapet.

Det verkar som om församlingsavtalsverksamheten åtminstone inte ännu på 1990-talet hade bidragit till att skapa någon gemensam arena för de missionsaktiva i SLEF och dem som engagerade sig för missionsarbetet via de lutherska församlingarna. Verksamhetsberättelserna från Borgå stifts missionskommitté visar också att det inom församlingarna inte egentligen skapades några nya understödsgrupper

323 Sb-Uv 12/1982, 3. "Missionssekr. Sirkku Hildén berättade i sitt föredrag bl.a om Evangeliföreningens Kenyamission och de fördelar som tillkommit denna genom att den erkänts som officiell missionsorganisation." Sb-Uv 10/1986, 11. "... vår mission är godkänd av kyrkan och vi alla församlingsmedlemmar bör arbeta för missionen och i synnerhet för Kenyamissionen som står vårt hjärta nära."

324 Brev till stiftens 3.4.1974 av kyrkans missionssekreterare Aleksi Vallisaari (SLEFM). Sb-Uv 18/1981, 3. Budgetanslagen skulle enligt kyrkans direktiv fördelas i enlighet med det frivilligunderstöd till missionsarbetet som registrerades i församlingarna. Det visade sig dock att vissa församlingar av någon anledning inte betalade in budgetanslag till SLEF.

åren 1987–2000. Man kan förmoda att de grupper som inlett sitt missionsengagemang inom SLEF under tidigare årtionden fortsatte sitt engagemang oberoende av SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation. Följande citat är hämtade ur missionskommitténs verksamhetsberättelser åren 1991 respektive 1999:

Också om missionsintresset är starkt, så är det inte med nödvändighet så att församlingarna lyckas engagera nya grupper med i arbetet. Här skulle krävas nya initiativ och nya verksamhetsformer för att få andra grupper intresserade och engagerade både som förebedjare och regelbundna givare.³²⁵

Missionskommittén konstaterar att missionsarbetet i församlingarna har gamla anor och bygger på välbeprövade verksamhetsformer där missionskretsar, basarer och auktioner bildar grundelementen. Denna del av missionsarbetet i församlingarna är livsviktig och det finns all orsak att uppmuntra denna verksamhet. Samtidigt har missionskommittén, liksom mången annan under de senaste åren, kunnat konstatera att nyrekryteringen i missionskretsarna blir allt svårare och att medelåldern bland kretsmedlemmarna stiger. Under flera år har Missionskommittén efterlyst nya idéer och initiativ. Missionskommittén ser som en av sina viktigaste uppgifter att försöka informera församlingarna om nya möjligheter att bredda missionsintresset.³²⁶

Av citaten framgår att det hävdvunna sättet att understödja missionsarbetet via missionskretsar och försäljningar åtminstone ur ett stiftsperspektiv på många håll hade stagnerat. Det senare citatet visar att nyrekryteringsförsök till de traditionella missionskretsarna hade gjorts, men inte lyckats. Resultatet var att den traditionella verksamheten fortsatte enligt sitt eget mönster, medan man för att kunna förnya sig var tvungen att tänka i helt nya banor. De nya initiativen var dock fåtaliga och hade därtill svårt att få luft under vingarna.

Förhållandet SLEF-aktiva och församlingsaktiva inom hemmafronten

Intresset i det här kapitlet är inriktat på hemmafrontens breddning i Borgå stift och dess församlingar. Ett särskilt intresse måste därför ännu ägnas åt förhållandet SLEF-aktiva respektive församlingsaktiva inom Kenyamissionens hemmafront. Finns det till exempel belegg för ökade inkomster till Kenyamissionen från församlingshåll under tiden 1963 till 2000?

325 MKB Vb 1991, 2.

326 MKB Vb 1999, 2.

En antydning om dessa styrkeförhållanden fås ur Kenyamissionens inkomststatistik. Tyvärr finns det ingen tillräckligt detaljerad inkomststatistik för SLEF:s Kenyamission att tillgå för tiden från år 1965 till år 1999. Däremot uppgjorde SLEF ännu år 1964 detaljerad inkomststatistik som regelbundet under året publicerades i *Sändebudet*.³²⁷ Av denna framgår det att endast 2 % av inkomsterna till Kenyamissionen år 1964 härstammade från församlingssammanhang. Av SLEF:s inkomststatistik från år 2000 framgår det däremot att hela 49 % av inkomsterna till SLEF:s Kenyamission härstammade från församlingarna i Borgå stift.³²⁸ I den summan ingick budgetanslag (33 %), kollekter och andra församlingsinkomster (16 %). Med dessa inkomststatistikuppgifter som källor kan man följaktligen konstatera att de lutherska församlingarna vid tröskeln till 2000-talet kommit förhållandevis långt i sitt ansvar att förverkliga kyrkans missionsuppdrag när det gällde Kenya. Församlingarna stod i slutet av tidsperioden för hälften av inkomsterna till missionsarbetet i Kenya – mot 2 % i början av tidsperioden. Eftersom motsvarande inkomststatistik saknas för tiden däremellan, är det dock svårt att följa utvecklingen fram till detta. Man kan endast jämföra förhållandena i början och i slutet av den tidsperiod som avhandlingen omspannar.

Diagram 6.1

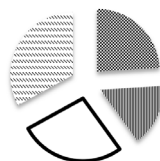
Inkomstfördelningen till Kenyamissionen år 1964 respektive år 2000.

Inkomstkällor, Kenyamissionen 1964.

- A. SLEF-MEDEL Kollektiv, 80 %
- ▨ B. FÖRSAMLINGSMEDEL Kollektiv, 2 %
- C. GÅVOR Enskilda, 17 %
- E. SKOLOR, 1 %

Inkomstkällor, Kenyamissionen 2000.

- A. SLEF-MEDEL Kollektiv, 24 %
- ▨ B. FÖRSAMLINGSMEDEL Kollektiv, 16 %
- C. GÅVOR Enskilda, 27 %
- ▨ D. FÖRSAMLINGSBUDGETMEDEL, 33 %

Källor: Sändebudet 1964, SLEF:s inkomststatistik 2000.

³²⁷ Sändebudet årgång 1964.

³²⁸ SLEF:s årliga inkomststatistik (SLEF:s ekonomikansli i Helsingfors, SLEFE).

När det gäller att beräkna förhållandet mellan församlingsaktiva och SLEF-aktiva begränsar jag mig till det kollektiva stödet inom hemmafronten. Därmed utelämnas statistikuppgifter över enskilda gåvor och budgetmedel.³²⁹ Detta sätt att beräkna förhållandet tar fasta på den del av hemmafronten som aktiverade sig kollektivt. Budgetmedlen lämnas utanför eftersom de inte var aktuella år 1964 och det är svårt att i så fall jämföra läget vid tidsperiodens början respektive slut. Budgetmedlen är inte heller en kollektiv aktivitet fullt jämförbar med insamlandet av kollektiver vid en gudstjänst. Lite senare görs en alternativ beräkning för år 2000 där budgetmedlen räknas in. Att sätta förenings- eller församlingsstämpeln på enskilda personer och deras gåvor ter sig också svårt.

Av det tidigare nämnda framgår det att år 1964 härstammade 2 % av inkomsterna till Kenyamissionen från församlingssammanhang. År 2000 utgjorde de medel som genererades av kollektiva församlingsaktiviteter, såsom kollektiver och andra församlingsinkomster, 16 % av Kenyamissionsinkomsterna. De medel som samma år genererades från kollektiva SLEF-aktiviteter utgjorde 24 %. I båda fallen baserade sig medelanskaffningen alltså på kollektiva aktiviteter, det vill säga inte på budgetanslag eller enskilda personers gåvor och donationer. Utifrån dessa två andelar skulle förhållandet mellan församlingsrelaterade kollektiva sammanhang respektive SLEF-relaterade kollektiva sammanhang år 2000 alltså ha varit 40 – 60 (%). År 1964 var motsvarande förhållande 2 – 98 (%). Detta ger en uppfattning om förhållandet församlingsaktiva – ”SLEF-egna” i de kollektiva verksamhetsformerna inom Kenyamissionens hemmafront under den undersökta tidsperioden. De jag kallat SLEF-aktiva utgjorde enligt denna beräkning ännu på 1990-talet kärntruppen inom Kenyamissionens hemmafront, trots att församlingsandelen ökat kraftigt.

Om man alltså inte räknar med budgetmedlen, bestod den hemmafront som deltog i kollektiva verksamhetsformer vid tidsperiodens slut i grova drag av ungefär lika stora delar föreningsfolk och församlingsmedlemmar. I praktiken var dock de två grupperingarna inblandade i varandra. SLEF-medlemmar och SLEF-aktiva engagerade sig i församlingarnas missionsaktiviteter och vice versa. SLEF samarbetade med församlingarna kring missionsaktiviteter, men SLEF och församlingarna arrangerade också missionsaktiviteter på skilda håll. Några klara yttre konturer för grupperingarna inom Kenyamissionens hemmafront är således svåra att ange.

329 Av diagrammet framgår det att det enskilda understödet år 1964 utgjorde 17 % av alla inkomster till Kenyamissionen, medan andelen år 2000 var 27 %. I detta ingick gåvor, donationer, insamlingsbidrag och testamenten.

Detta är inte heller något huvudärende vid undersökningen av Kenyamissionens hemmafront. De två delarna av Kenyamissionens hemmafront, SLEF:s ”kärntrupp” och församlingsunderstödet, skilde sig i flera avseenden från varandra, inte bara till struktur, utan även till sitt väsen. SLEF:s kärntrupp hade en lång tradition bakom sig, uppbyggd under Japanmissionens tid, medan församlingsengagemanget kommit igång först under 1970-talet. Missionsunderstödet inom SLEF:s ramar hade på så sätt ett försprång i jämförelse med församlingarna i Borgå stift när det gällde missionsengagemang.

Kollektiva aktiviteter

År 2000 härstammade, som tidigare nämnts, 49 % av inkomsterna till SLEF:s Kenyamission från församlingarna: 33 % från budgetmedel, 12 % från församlingskollekt och 4 % från andra församlingsinkomster. Församlingarna genererade alltså inte missionsinkomster via särskilt många typer av aktiviteter. Missionsinkomsterna från SLEF härrörde i sin tur från lokalavdelningarnas mötesverksamhet, gruppaktiviteter och syföreningar. I övrigt studerar jag de kollektiva aktiviteterna grundligare i avsnittet om praktiker, men i det här skedet kan det noteras att år 2000 skapades endast 40 % av medlen till Kenyamissionen genom kollektiva aktiviteter inom hemmafronten, dels SLEF-medel (24 %), dels församlingsmedel (16 %).³³⁰ De övriga 60 % bestod av församlingarnas budgetanslag (33 %) samt enskilda gåvor inklusive testamenten (27 %). I början av Kenyamissionens historia, år 1964, stod de kollektiva aktiviteterna i SLEF:s regi för 80 % av inkomsterna till Kenyamissionen.³³¹ Det är dock skäl att minnas att uppgifterna bygger på den ekonomiska inkomstredovisningen. Andra understödande aktiviteter såsom förbön och kontakter med missionärer och missionsfält ingår inte här. Man kan ändå konstatera att den kollektiva andelen av missionsunderstödet minskade kraftigt under tidsperioden 1964 till 2000, det vill säga till hälften. Den största förändringen under tidsperioden var tillkomsten av församlingarnas budgetanslag till missionsarbetet. För Kenyamissionens del stod dessa år 2000 för en tredjedel av inkomsterna.³³²

330 I detta fall räknas alltså inte budgetmedel in.

331 Andelen enskilda gåvor år 1964 var 17 % medan den år 2000 var 27 %.

332 SLEF Vb 1991, 84; SLEF Vb 1994; 28; SLEF Vb 1998, 51. År 1994 utgjorde församlingsanslagens andel av inkomsterna för SLEF:s Kenyamission knappt en fjärdedel, 520.488 mk av 2.204.479 mk. I början och slutet av decenniet var andelen omkring en tredjedel, 880.640 av

IDENTITETSSTRUKTURERNAS UTTRYCK I PRAKTIKER ÅREN 1970–2000

I det här avsnittet kommer jag att studera hemmafrontens kollektiva verksamhetsformer under tidsperioden 1970–2000. De frågor jag intresserar mig för är tre: (1) Hur utvecklades verksamhetsformerna allmänt? (2) Kunde man i verksamheten se någon inverkan från SLEF:s nya ställning som kyrklig missionsorganisation? (3) Fanns det hos praktikerna särdrag som befäste identitetsstrukturerna? De verksamhetsformer som hemmafronten var involverad i sorterades dels under SLEF:s eget organisationsupplägg, dels under församlingarnas verksamhet.³³³ Jag fokuserar först på de befintliga verksamhetsformerna inom SLEF, därefter i nästa avsnitt på församlingarnas verksamhet. Studiet omfattar för SLEF:s del de fem verksamhetsformer som jag tidigare berörde för 1960-talets del – de lokala missionsfesterna, syförenings- och juniorverksamheten, missionslägren i Jeppo och gruppreseverksamheten. Jag betraktar en praktik åt gången och inleder analysen med SLEF:s lokala missionsfester.

Missionsfestverksamheten upphör gradvis

För studiet av missionsfestverksamheten har jag använt mig av SLEF:s verksamhetsberättelser, SLEF:s tidskrifter för de aktuella åren samt brev mellan missionsfältet och hemlandet. För 1960-talets vidkommande konstaterades redan att missionsfestverksamheten hade klara teologiska motiv och en utpräglad lokal förankring i hela Svenskfinland. Samtidigt noterades också en gradvis minskning av missionsfestverksamheten under 1960-talet. Missionsfestverksamheten under den tidsperiod som jag nu kommer att betrakta kännetecknas av en ytterligare försvagning som var regionalt betingad. I likhet med 1960-talets missionsfestverksamhet byggde verksamheten under 1970-talet och framåt på en tredelad arrangörsfördelning, där

2.822.233 mk (1991) och 676.465 av 2.354.915 (1998).

333 Kommittébetänkandet Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974, 8. Betänkandet konstaterade att SLEF:s missionsarbete i Kenya förutom av församlingarna stöddes av föreningens egna lokalavdelningar.

SLEF:s predikanter stod för missionsfesternas förkunnelse, de lokala SLEF-avdelningarna för arrangemangen och de lutherska församlingarna upplät utrymmena och annonserade missionsfesterna. Ibland medverkade lokala präster i programmet.

Källmaterialet tillhandahåller beskrivningar av två missionsfester under 1970- och 1980-talen samt uppgifter om alla annonserade fester under tidsperioden. Någon egentlig målsättning med verksamheten framgår inte, förmodligen fortgick verksamheten i kraft av sin långa tradition. De två beskrivna festerna i Mörskom 1977 och Pyttis 1984 följde i stort sett mönstret från tidigare decenniers missionsfestverksamhet.³³⁴ Upplägget bestod av högmässa med efterföljande missionsfest.³³⁵ Vid vardera medverkade SLEF:s predikant och församlingens präst. Koncentrationen på förkunnelsen var genomgående stark. SLEF:s sångbok *Sionsharpan* användes för allsången. Vardera festen hade också anknytning till SLEF:s missionsarbete. Vid missionsfesten i Mörskom presenterade kyrkoherden församlingens syförenings egen missionär Helena Holmgård som via SLEF var utsänd till Kenya. Hennes fotografi fanns på kaffebordet. I Pyttis medverkade SLEF:s hemmavarande missionär Jorma Iiskola med predikan och SLEF:s missionssekreterare gav aktuell missionsinformation. Festerna avslutades med försäljning av lotter och skrifter.³³⁶ Festen i Mörskom samlade 40 personer eller cirka en åttondel av traktens svenskspråkiga invånare. Ett fotografi från Mörskomfesten visar en deltagarskara i alla åldrar. Festens lokala karaktär var alltså lätt att urskilja. Ett annat lokalt uttryck var framhållandet av församlingens egen missionär. Mörskomborna var föregångare när det gällde att understöda en egen SLEF-missionär. SLEF hade inte ännu vid denna tid kommit igång med sin församlingsavtalsverksamhet.³³⁷ Missionsfältet Kenya lyftes även fram i den information som gavs om SLEF:s missionsarbete, genom det ekonomiska understödet och vid festen i Pyttis även genom missionärsbesöket. Allmänt kan det utgående från festerna i Mörskom och Pyttis konstateras att 1970- och 1980-talets missionsfester betonade den andliga förkunnelsen, var lokalt förankrade och hade någon form av anknytning till SLEF:s missionsarbete.³³⁸ I jämförelse med tidigare årtionden var anknytningen till missionsarbetet starkare

334 Sb-Uv 10/1984, 2.

335 Sb-Uv 12/1977, 5-6.

336 Sb-Uv 17/1984, 6.

337 Mörskombornas missionsintresse kan ha varit större än hos gemene man eftersom Mörskom församling några år tidigare hade genomfört en större insamling för en traktor till Kenya.

338 Också kyrkoherdens betraktelse anknöt till missionsarbetet. SLEF:s predikant berörde även han missionsuppgiften när han talade om Jesus möte med en kvinna vid Sykars brunn.

vid de två festerna i Mörskom och Pyttis. Detta gällde även festernas predikantkår. Under 1970-talet ökade antalet talare med anknytning till missionsarbetet. Det hade delvis sin förklaring i att SLEF under 1970-talet fick tillgång till fler personer med anknytning till missionsfältet. Hemmavarande och blivande missionärer samt kenyanska gäster bidrog både med förkunnelse och missionsinformation. Överlag breddades predikantkåren och det blev färre fester per predikant.

Missionsfestverksamhetens upplösning med avseende på hemmafronten

Under 1970-talets första hälft ordnades lokala missionsfester på ett hundratal orter i hela Svenskfinland. I slutet av årtiondet hade antalet festorter minskat till omkring 75.³³⁹ De områden där traditionen levde starkast kvar var norra Österbotten, Åland och östra Nyland. Ännu på 1970-talet eftersträvade SLEF en heltäckande missionsfestverksamhet.³⁴⁰ Materialet tyder dock på att verkligheten var den motsatta. Uppslutningen gick i negativ riktning med allt färre festdeltagare. Utvecklingen uppvisar dock lokala variationer. I början av 1980-talet utannonserades totalt 70 missionsfester.³⁴¹ Sättet att annonsera pekar för övrigt också på en fragmentering av missionsfestverksamheten. I mitten av 1980-talet annonserades festerna delvis med rubriken "Missionsmöten", vilket indikerade en förskjutning från fest- till mötespräglad verksamhet.³⁴² I slutet av 1980-talet vidtog en regionalt betingad utveckling av verksamheten som accentuerades ytterligare under 1990-talet.³⁴³ I slutet av 1980-talet arrangerades inte längre några missionsfester i östra Nyland, och missionsfestverksamhet förekom endast i Österbotten och på Åland.³⁴⁴ I östra Nyland gjordes i stället för missionsfestverksamhet ett antal försök med så kallad "fältmission" arrangerad av SLEF:s regionala krets i Nyland.³⁴⁵ SLEF verkar således

339 Sb 5/1970, 14; Sb-Uv 9/1971, 13-15; Sb-Uv 10/1972, 18-19; Sb-Uv 10/1973, 13; Sb-Uv 10/1974, 9, 12; Sb-Uv 9/1975, 17-18; Sb-Uv 8/1977, 7; Sb-Uv 9/1978, 7; Sb-Uv 9/1979, 7.

340 Sb-Uv 10/1976, 218-219. Att SLEF trots färre fester försökte nå samma antal människor som förr, framgick av en missionsfestannonsering i södra Österbotten, ett område där festerna minskade i antal: "Till Er som inte får besök, möt upp då grannbyn har sin fest!"

341 Sb-Uv 9/1982, 5; Sb-Uv 11/1982, 7.

342 Sb-Uv 13/1986, 12.

343 Sb-Uv 8/1987, 9; Sb-Uv 12/1987, 7; Sb-Uv 11/1988, 7. År 1987 hölls nio missionsfester på Åland, 13 i Vasadistriktet, 12 i norra Österbotten och resten i södra Österbotten. År 1988 gjordes ett försök med lokalt annonserade fester i norra Österbotten.

344 Sb-Uv 12/1989, 11.

345 Sb-Uv 16/1989, 7.

på lokalt initiativ ha arrangerat andra typer av verksamhet just i de områden där missionsfestverksamheten föll bort. Men den ersättande verksamheten, till exempel 1970-talets tältmission och dess uppföljare, fältmissionsverksamheten, hade ingen anknytning till föreningens yttremissionsarbete.³⁴⁶ Även i västra Nyland och i Åboland arrangerade man annan verksamhet sommartid.

1990-talet var det årtionde då SLEF:s traditionella missionsfestverksamhet definitivt upphörde. Något officiellt slut på missionsfestepoken noterades inte. Missionsfestverksamheten upplöstes gradvis under första halvan av 1990-talet. Inför sommarsäsongen 1991 samordnades annonseringen av all sommarverksamhet i SLEF.³⁴⁷ År 1992 annonserade SLEF inte längre någon sommarverksamhet överhuvudtaget på Åland eller i östra Nyland. I södra och norra Österbotten utannonserades fortsättningsvis ett tiotal missionsfester.³⁴⁸ SLEF:s hundraåriga missionsfestverksamhet levde således längst kvar i Österbotten. Utvecklingen mot allt glesare skaror hade fått sin början i södra Finland. Fragmenteringen hade dock inte enbart med minskad uppslutning att göra. Även den strukturomvandling som SLEF genomgick i mitten av 1990-talet invercade. Missionsfesternas upphörande hörde samman med den personalnedskärning som SLEF vid den tiden såg sig tvungen att genomföra till följd av ekonomiska saneringar. Därmed avslutades SLEF:s era med heltidsanställda predikanter. I och med detta upphörde även den mötesverksamhet som kretsat kring anställda predikanter i SLEF, varav missionsfestverksamheten var en.³⁴⁹ Det var således inte endast ett bristande lokalt gensvar som bidrog till missionsfestverksamhetens upplösning.

346 Dahlbacka m.fl., 2010, 80. Under 1970-talet var tältmissionen i södra Finland SLEF:s storsatsning. Sb 14/1990, 3; Sb 10/1991, 11; Sb 10/1992, 11; Sb 16/1992, 6; Sb 8/1997, 13–15. I Kimito mötte 24 personer upp till det möte som hölls i Vreta bönehus år 1991. Sb 18/1994, 5; Sb 5/1998, 29; Sb 8/1998, 12–13. På 1990-talet ordnades fältmission också på Åland med ett 20-tal medverkande ungdomar. Fältmission ordnades tidvis även i Pargas, i Hangö, i Sjundeå och i Kimito. Även så kallad ”båtmission” företogs i samråd med församlingarna i Bromarv, Hitis, Västanfjärd och Kimito. Båtmissionsverksamheten fortsatte på 1990-talet i Åbolands skärgård med ett par båtlag.

347 Sb 12/1991, 11. Traditionellt hade missions- och evangelifestverksamheten annonserats skilt för sig i Sändebudet. År 1991 ingick för första gången verksamhet i samma annons som missionsfesterna, dock så att merparten av samlingarna fortfarande kallades missionsfester.

348 Sb 12/1992, 11.

349 SLEF Vb 1995, 17–18.

Missionslotteri arrangerat av SLEF:s avdelning i Helsingfors, Lutherkyrkan. Bakom bordet Margareta Lindqvist och Anna-Maria Boström. SLEF:s arkiv.

Uppföljande verksamhet

Ytterligare ledtrådar till identitetsstrukturernas närvaro inom hemmafronten kan fås genom att betrakta det som hände där missionsfestverksamheten upphörde. Ställvis inlemdes missionsfestverksamheten i SLEF:s vanliga mötesverksamhet, på annat håll ersattes den av annan verksamhet i SLEF:s regi. Man kan även utgå från att enskilda personer fortsatte sitt mötes- och missionsengagemang inom respektive hemförsamling. Övergången till nya, ersättande verksamhetsformer vittnade i och för sig om en hemmafront som fortsättningsvis var livskraftig och i stånd att förnya sig. En del av den ersättande verksamheten var helt ny. Tält- och fältmissionen i Nyland var exempel på detta.³⁵⁰ Dylik tält-, fält- och senare också båtmission, arrangerades i Åboland och på Åland. Kan förekomsten av dylik verksamhet tolkas så att den teologiska och lokalbaserade identitetsstrukturen fortsatte att prägla hemmafronten, men tog sig nya uttryck? De nya verksamhetsformerna ordnades dock på distriktsnivå i SLEF, inte på avdelningsnivå som för missionsfestverksamhetens del. Detta gällde i synnerhet Åboland, Nyland och Åland. Intresset att ordna verksamhet hade med andra ord flyttat upp en nivå i SLEF:s organisation, förmodligen för att de aktiva på avdelningsnivå var för få för att bedriva verksamhet. Man kan även förmoda att endast de mest aktiva sökte sig till de nya verksamhetsformerna och att många lokala ortsbör tappade kontakten med SLEF:s verksamhet. I och med missionsfestverksamhetens upphörande samlade SLEF helt enkelt inte längre lokala ortsbör till verksamhet sommartid i samma utsträckning som förr. SLEF tappade kontaktytan till många som saknade

350 Dahlbacka m.fl. 2010, 80 ff.

stark anknytning till SLEF. Samtidigt tappade dessa personer förmodligen sin enda kontaktyta till SLEF:s missionsarbete.

En företeelse som eventuellt kan kopplas ihop med missionsfestverksamhetens upphörande, var tillströmningen till det årliga missionslägret i Österbotten från de sydliga delarna av Svenskfinland. Som längre fram kommer att noteras i samband med missionslägret, deltog folk från hela Svenskfinland i detta läger också efter 1960-talet. Missionslägret kan i den meningen ses som en arvtagare till delar av den hemmafront som hade samlats till lokala missionsfester i södra Finland. Kenyamissionens hemmafront upphörde i så fall inte att existera i södra Finland i och med att missionsfestverksamheten upphörde. Något som förmodligen var ett sammanträffande var att missionslägret för första gången firades under benämningen ”missionsfest” ungefär samtidigt som den lokala missionsfestepoken upphörde, år 1996.³⁵¹ Kanske detta kan ses som ett tecken på att missionslägret övertagit den lokala missionsfestverksamhetens tradition.

Kopplingen till SLEF som officiell missionsorganisation och verksamhetens bild av hemmafronten

I vilken mån inverkade SLEF:s ställning som officiell missionsorganisation på missionsfestverksamheten och dess hemmafront? Materialet visar att de lokala missionsfesterna i regel arrangerades i samarbete med lokalförsamlingen. Samarbetet fortsatte åren 1970–2000 men förändrades inte på grund av SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation. Den främsta orsaken till detta var att församlingsavtalsverksamheten i SLEF kom igång först när missionsfestverksamheten redan hade börjat avvecklas. När det gäller bilden av hemmafronten åren 1970–2000 i form av missionsfestverksamhet, är det förhärskande draget att hemmafronten var heterogen. Den bestod av folk i varierande ålder, med varierande anknytning till SLEF och givetvis med varierande hemorter. Det var en hemmafront vars yttre gränser var diffusa och vars kännedom om SLEF:s missionsarbete växlade. Identitetsmässigt var samtliga tre identitetsstrukturer närvarande i den hemmafront som missionsfestverksamheten samlade. Den hemmafront som längst höll ut med missionsfestverksamheten hade såväl teologisk som lokalbaserad prägel. Den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya ökade sin

351 SLEF Vb 1996, 28. Den beskrevs i SLEF:s verksamhetsberättelse som ”Slefs missionsfest”, ”missionslägret”.

närvaro, medan den ersättande verksamheten inte synliggjorde missionsarbetet i samma grad.

Syföreningsverksamheten växer och mattas av

Källmaterialet om SLEF:s syföreningsverksamhet åren 1970–2000 utgörs av SLEF:s verksamhetsberättelser, syföreningsregister, tidskrifter, övriga tidningsartiklar och brev. Syföreningarna arbetade, som tidigare noterats, i hög grad i det tysta. I *Sändebudet* infördes ibland rapporter. I slutet av 1970-talet ombads SLEF:s Kenyamissionssyföreningar att sända en hälsning via *Sändebudet*.³⁵² Detta föranledde ett tiotal syföreningar att redogöra för sin verksamhet via tidskriften. Redogörelserna visar att syföreningarnas programupplägg inte hade ändrat sedan 1960-talet. Symötena innehöll högläsning, andakt, allsång, servering, handarbete och lotteri. Ställvis var även spontana, livliga diskussioner en del av programmet. I regel ordnade syföreningarna en avslutande försäljning inför julen. Detta gav den inkomst som syföreningen bidrog med till SLEF:s missionsarbete.³⁵³ Målsättningen med syföreningsverksamheten var fortfarande att samla ekonomiska medel till SLEF:s Kenyamission.³⁵⁴ Vissa grupper arbetade till förmån för mycket konkreta ändamål, till exempel de yrkesskolor som SLEF hade byggt upp i Kenya.³⁵⁵ Att medelinsamlingen var väsentlig framgick av att syföreningar även under höst- eller vårutfärder samlade kollekt.³⁵⁶ Syföreningsverksamheten var således en aktivitet som beredde frivilliga en möjlighet att engagera sig och göra en insats för missionsarbetet.³⁵⁷ Deltagarna vittnade själva om den betydelse de upplevde sig få genom syföreningsverksamheten, i synnerhet i anslutning till SLEF:s missionsarbete i Kenya. ”Mycken välsignelse har vi fått här hemma genom missionen, speciellt sedan missionsarbetet i Kenya började 1963.”³⁵⁸ Tack vare det register som SLEF

352 Sb-Uv 17/1971, 11; Sb-Uv 5/1978, 3; Sb-Uv 19/1979, 3.

353 Sb-Uv 4/1978 5; Sb 8/2002 16; Sb 1/2000, 16–17; Sb 4/2003 12–13.

354 Sb-Uv 17/1973, 14; Sb-Uv 2/1978, 6. På samma sätt som under 1960-talet förekom det att syföreningar växlade ändamål från år till år beroende på de aktuella behoven, exempelvis en lokal bönehusrenovering.

355 Sb-Uv 5/1978, 3.

356 Sb-Uv 3/1979, 6.

357 Sb-Uv 10/1972, 7–8.

358 Sb-Uv 20/1975, 13–14. Syföreningsreferat från Helsingfors.

Systrarna Gerda och Irene Norrgård från Jeppo i Österbotten gifte sig till Simskåla, Åland, i slutet av 1930- respektive början av 1940-talet. De hörde till dem som flitigt samlade byns kvinnor till så kallade oppsättor, symöten, som arbetade för SLEF:s missionsarbete. SLEF:s arkiv.

upprätthöll fick syföreningarna regelbundet brev och hälsningar från SLEF:s missionärer och SLEF:s missionssekreterare. Därtill samlade SLEF syföreningarna till regionala träffar där SLEF:s missionssekreterare medverkade med missionsinformation.³⁵⁹ Som tidigare nämnts ersattes 1960- och 1970-talens syföreningsbrev från år 1979 med missionsinformationsbladet *Salamu* som förmedlade hälsningar från missionärerna och SLEF:s missionssektor.³⁶⁰ I början av 1990-talet distribuerades *Salamu* till 118 missions- och sjukretsar.³⁶¹

I tabell 6.2 ingår de syföreningar som understödde SLEF:s Kenyamission åren 1974–2000. Vid periodens början räknade SLEF med 97 understödjande arbetsgrupper.³⁶² I slutet av 1970-talet stod syföreningarna för cirka en femtedel av SLEF:s alla missionsinkomster. År 1977 utgjorde syföreningarnas andel av SLEF:s missionsinkomster 20 %. Detta kan jämföras med församlingarnas bidrag till SLEF:s missionsarbete samma år, som tillsammans utgjorde en motsvarande andel av SLEF:s missionsinkomster.³⁶³ SLEF:s syföreningsverksamhet var spridd i hela Borgå stift, men med stora geografiska variationer. I norra Österbotten var syföreningsverksamheten särskilt stark.³⁶⁴ Här fanns mellan en tredjedel och hälften av alla syföreningar under den aktuella tidsperioden. Även på Åland spelade syföreningsverksamheten en viktig roll, trots att antalet syföreningar var litet. I praktiken koncentrerades

359 Sb-Uv 20/1975, 13–14; Sb-Uv 20/1975, 13–14.

360 *Salamu* 1/1979, 2.

361 SLEF Vb 1991, 95–96.

362 SLEF Vb 1974–75, 14.

363 SLEF Vb 1977–78, 8, 13. Inkomsterna till SLEF:s missionsarbete år 1977 utgjorde 635.956 mk. Av summan stod syföreningarna för 127.058 mk och ”församlingarna” för 128.106 mk.

364 SLEF Vb 1971–1972, 16.

dock all SLEF:s verksamhet på Åland till missionssyfyöreningarna och predikantbesöken.³⁶⁵ I medlet av 1980-talet hade antalet syfyöreningar ytterligare ökat. År 1983 registrerade SLEF:s verksamhetsberättelse totalt 106 syfyöreningar, som alla arbetade för Kenyamissionen.³⁶⁶ Av dessa fanns tre fjärdedelar i Österbotten.³⁶⁷ Den geografiska fördelningen av SLEF:s syfyöreningsverksamhet gick under tidsperioden mot allt starkare koncentration till Österbotten. Mönstret följde SLEF:s verksamhet i övrigt, med stark koncentration till Österbotten och några fasta hållpunkter i övriga Svenskfinland. Utvecklingen visade en viss minskning i mellersta och södra Österbotten och en kraftig nedgång i Nyland. Även i Åboland och på Åland minskade grupperna. Några nybildade syfyöreningar registrerades även under tidsperioden.³⁶⁸ Flest syfyöreningar registrerades i början av 1990-talet. Slutet av 1990-talet innebar emellertid en kraftig åderlätning av SLEF:s syfyöreningsverksamhet. För Nylands del innebar årtiondet att verksamheten så gott som upphörde. Endast i Ekenäs levde regelrätt syfyöreningsverksamhet kvar.

Tabell 6.2

Regional fördelning med 3–7 års tidsintervall av antalet syfyöreningar som understödde SLEF:s missionsarbete åren 1974–2000.

År	Öbotten norra	Öbotten mellersta	Öbotten södra	Åland	Åboland	Nyland	Totalantalet syfyöreningar
1974	26	17	25	6	5	18	97
1979	27	16	20	6	6	18	93
1983	33	19	29	6	8	11	106
1988	30	24	32	5	8	13	112
1991							118*
1998	41	13	23	5	2	5	89

* Endast totalantalet uppgavs år 1991.

Källor: SLEF:s verksamhetsberättelser 1974–75, 1979, 1983, 1991, 1997, 2000; SLEF:s register över syfyöreningar 1979, 1988, 1997–1998.

365 SLEF Vb 1974–75, 10.

366 SLEF Vb 1983, 9.

367 SLEF Vb 1983, 5–6.

368 Sb-Uv 18/1976, 3; Sb 18/1975, 11; Sb-Uv 17/1980, 3; Sb-Uv 3/1981, 3; Sb 2/1991, 3; Vb 1997, 20, 23–24; Sb 19/1999, 23.

Syföreningsverksamhetens ställning och roll i lokalförsamlingarna

SLEF:s syföreningsverksamhet räknades av tradition som en naturlig del av lokalförsamlingarnas verksamhet. Vissa syföreningar samlades i församlingarnas utrymmen, höll basar i församlingshemmet och besöktes av församlingens anställda.³⁶⁹ I detta avseende skilde sig syföreningarna dock åt regionvis. I Esbotrakten uppgavs syföreningarna ha starkt stöd av det lokala prästerskapet, medan syföreningarna i Helsingfors var ”självständiga”.³⁷⁰ Det sistnämnda var fallet även i norra Österbotten, medan symötena i södra Österbotten åtminstone i mitten på 1980-talet leddes av präster.³⁷¹ På Åland och i Åboland fungerade syföreningarna självständigt men besöktes av församlingens präster.³⁷² Också på andra orter medverkade församlingens präster vid symötena.³⁷³ SLEF:s distriktspredikanter vittnade för sin del om att syföreningarna bedrev sin verksamhet självständigt och utan hjälp av SLEF:s anställda. Förutom att syföreningsverksamheten på detta sätt ”löpte utan påminnelser”, utgjorde den på många håll navet i SLEF:s lokala verksamhet. Exempel på detta kom från 1970-talets början i Vasa.³⁷⁴ I östra Nyland krävde syföreningsverksamheten däremot bistånd utifrån för att hållas igång.³⁷⁵ Huruvida denna avsaknad av ”självständighet” hade samband med att verksamheten i östra Nyland sedan upphörde är givetvis svårt att avgöra. Det som kan utläsas ur materialet är i varje fall att syföreningsverksamheten levde starkast kvar i norra Österbotten där syföreningarna fungerade mycket självständigt.

Kan man då iaktta några influenser av det faktum att SLEF under tidsperioden blev kyrklig missionsorganisation? SLEF:s ställning som officiell kyrklig missionsorganisation framkom egentligen inte i källmaterialet om syföreningsverksamheten. Inte heller var församlingsavtalsverksamheten något som trädde fram i materialet. Något enstaka gång hänvisades till församlingens avtalsmissionär, men betydligt oftare omnämndes den betydelse som missionärer hemmahörande på orten hade

369 Sb-Uv 5/1978, 3; Sb-Uv 14/1978, 7; Sb-Uv 17/1978, 2; Sb-Uv 1984 7; Sb 7/1996, 12.

370 S-Uvb 14/1978, 7; Sb 19/1979, 3.

371 Sb-Uv 7/1984, 3.

372 Sb-Uv 16/1978, 3.

373 Sb-Uv 2/1978, 6; Sb-Uv 4/1978 5. Till exempel i Gamlakarleby och Pensala.

374 Sb-Uv 10/1972, 7–8: ”Syföreningarna har god och stark tradition”; PBtff 6.10.1978. Elin Klemets till Sven Klemets. En brevskrivare i Vasa i början av 1970-talet antydde att all annan verksamhet i jämförelse med symötena gick på halvfart.

375 Sb-Uv 5/1978, 3; Sb-Uv 17/1979, 6. Missionskretsen i Pyttis till exempel vittnade om att församlingspräster fungerade som stöttepelare i verksamheten.

för missionsintresset i församlingen.³⁷⁶ Om detta vittnade bland annat syföreningar från Oravais, Borgå, Vörå och Närpes.³⁷⁷

Vad kan då sägas om hemmafronten utifrån syföreningsverksamheten och de identitetsstrukturer som kunnat iakttas i materialet? Ett brev från syföreningen i Pjelas år 1977 får tjäna som sammanfattande beskrivning när det gäller identitetsstrukturernas närvaro i syföreningarna:

Det har legat glädje över de två föregående symötena här, en glädje som endast den Helige Ande förlänar. Men det har också varit glädjande att vi så spontant inbjudits att samlas till symöten i hemmen denna höst. Deltagarantalet har också varit större än tidigare vid våra möten. Under vårt första symöte läste vi Ditt brev riktat till missionsvännerna med bl.a. konkreta förslag på insamlingsobjekt ute på fältet. Missionärernas önskelista var knappast läst då en deltagare i mötet också alldeles spontant sa: "Nu ger vi en psalmbok på 10 mk per person från den här sygruppen!". ... Säkert har deltagarna i symötena ett behov att höra Guds ord. De vet vad vi bjuder: En "stadig" andlig betraktelse, kaffe med bröd, läsning ur en berättande bok och sången ur Sionsharpan. Vi tror att ett träget lyssnande till Ordet föder en saliggörande tro bland deltagarna också i enkla missionssymöten.³⁷⁸

Brevskrivaren i Pjelas ringar in de identitetsstrukturer som utmärkte syföreningsverksamheten: den andliga prägeln, den lokala förankringen och kontakten till missionsfältet. Samma tredelade mönster återkommer i andra syföreningsbrev under tidsperioden.³⁷⁹ I ett brev från syföreningen i Lappfors nämnde skribenten att "Missionsbrevet blir uppskattade och ger en inblick i missionärernas svåra men rika uppgifter i både helg och vardag".³⁸⁰ Man kan således notera att samtliga tre iden-

376 Sb 12/1991, 8; Sb 4/1992, 6; Sb 11/1994, 3; Sb 7/1996, 12.; Sb-Uv 19/1988: "Ulevägens syförening" berättar att de ibland sänt kort till sin församlingsmissionär.

377 Sb-Uv 17/1980, 3; Sb 12/1991, 8-9; Sb 4/1992, 6; Sb 11/1994, 3.

378 Brev från Elvira Fors till Sirkku Hildén 7.11.1977.

379 Sb-Uv 18/1976, 3; Sb-Uv 1/1977, 5: "själva blir vi mättade av Guds ord o samtidigt offerar vi för nämnda ändamål"; Sb-Uv 19/1979, 3.

380 Btff 27.1.1978 Kortjärvi syförening till SLEF:s missionssekreterare; odaterat brev år 1978 från syföreningen i Lappfors till SLEF:s missionssekreterare; Sb-Uv 20/1975, 13: "brevet från missionärerna, en viktig del i kontakten mellan hemmafront och missionsfält"; Sb-Uv 4/1979, 6: "Närkontakt med arbetet ute i Kenya"; PBtff 20.2.1973 Ulla-May Lindén till fam. Sven Klemets: "Och vi här hemma behöver också kontakt med er därute för att vi inte skall komma bort i vårt arbete för missionen." ... "Folk vet så litet om hur det är ute på missionsfältet här. De vet så litet om hedendomens mörker."

titetsstrukturer – teologisk, lokalbaserad och geografisk kring missionsfältet Kenya – var närvarande i den hemmafront som samlades till symötesverksamhet. Såväl den lokala anknytningen som anknytningen till missionsarbetet var centrala i verksamheten. På samma sätt var det andliga inslaget en självklar del av verksamheten.

Juniorverksamheten blomstrar fram till 1990-talets mitt

Med SLEF:s juniorverksamhet avses här det nätverk av lokala juniorgrupper som SLEF:s anställda höll regelbunden kontakt med under vinterhalvåret. För genomgången har i huvudsak SLEF:s verksamhetsberättelser, SLEF:s tidskrifter, lokalavdelningarnas årsberättelser och SLEF:s styrelseprotokoll använts som källmaterial. SLEF:s juniorverksamhet samlade barn i åldern 7–13 år till lokala veckovisa juniormöten, ledda av lokala, oavlönade SLEF-aktiva juniorledare.³⁸¹ Verksamheten var förhållandevis omfattande. Särskilt i början av tidsperioden bildades kontinuerligt nya grupper. Det fanns då omkring fyrtio juniorgrupper i Österbotten och ”några” i Nyland. Totala antalet juniorer var omkring 500.³⁸² Antalet grupper sjönk i mitten av tidsperioden för att öka i slutet av 1980-talet.³⁸³ Förklaringen till ökningen var förmodligen att också andra barngrupper än juniorerna registrerades. Vid mitten av tidsperioden ansvarade sammanlagt ett hundratal lokala juniorledare för 650 juniorer fördelade på ett fyrtiotal grupper.³⁸⁴ Geografiskt fördelade sig juniorverksamheten ojämnt i Svenskfinland. De regionala skillnaderna tilltog mot slutet av perioden. I Nyland räknade SLEF verksamhetsåret 1975 med endast fem ”egna” grupper.³⁸⁵ Utvecklingen under 1980-talet gick mot juniorverksamhet endast i Österbotten och västra Nyland, medan verksamheten i Åboland föll bort. SLEF:s kontakt från centralt håll med den regionala juniorverksamheten avtog från mitten av 1980-talet med början på Åland, via Åboland och sist i Nyland. I slutet av

381 Årsberättelser för Evangeliska Ungas avdelningar, 1960-talet (SLEFA). Under 1960-talet var 17 syföreningsledare samtidigt juniorledare och många av dem verkade även under årtiondena efter det.

382 I Österbotten samlades 500 juniorer till tre så kallade ”juniorssammandragningar” verksamhetsåret 1969–1970.

383 Vb 1974–75, 18–19. Antalet grupper sjönk till trettio i mitten av tidsperioden, men i slutet av 1980-talet registrerade SLEF drygt sextio barn- och juniorgrupper.

384 SLEF Vb 1975–76, 236.

385 SLEF Vb 1981, 6, 14. Ännu år 1981 rapporterades 52 juniorgrupper.

1990-talet bedrev SLEF juniorverksamhet endast i Österbotten där antalet barngrupper rörde sig kring femtio.³⁸⁶

Juniorverksamhetens karaktär

Juniorverksamheten var i flera avseenden en utpräglat lokal verksamhet.³⁸⁷ Den byggde på lokalt ledarskap och arrangerades i nära förhållande till de lokala lutherska församlingarna. Detta gällde oavsett juniorledarnas nära förhållande till SLEF.³⁸⁸ Juniorverksamheten upprätthöll kontakten till SLEF via sina lokala juniorledare, men också genom att SLEF:s centralt anställda barnledare regelbundet besökte juniorgrupperna. Under 1970-talet noterades lokal juniorledarbrist vilket föranledde SLEF att utbilda nya juniorledare, förse dem med material och satsa på den centrala besöksverksamheten.³⁸⁹ SLEF anställde därtill en handfull barn- och ungdomsledare med uttrycklig uppgift att besöka SLEF:s juniorgrupper i lokalavdelningarna.³⁹⁰ Stimulansåtgärderna pågick ännu i slutet av 1980-talet då SLEF ordnade barnledarkurser i Österbotten med drygt hundra deltagare både från SLEF:s avdelningar och lutherska församlingar.³⁹¹ De regelbundna besöken i juniorgrupperna från SLEF:s håll uteblev dock tidvis av brist på arbetskraft. Detta var fallet i slutet av 1980-talet då SLEF hade endast en (1) anställd för detta ändamål.³⁹² Det var därtill i huvudsak juniorgrupperna i Österbotten som nåddes av de SLEF-anställdas besök.

Innehållsmässigt var juniorverksamheten andligt präglad med regelbundna inslag av bibelundervisning och andakter. Även praktiska aktiviteter som hantverk och hobbyarbeten ingick. Det var i huvudsak juniorernas medelinsamling som gav

386 SLEF Vb 1997, 23–24; SLEF Vb 1998, 26–27; SLEF Vb 1999, 22–23.

387 SLEF Vb 1995, 6. Förutom den vintertida gruppverksamheten arrangerade SLEF läger för juniorer sommartid. Sommarlägren byggde på en lång tradition, men i mitten av 1980-talet infördes en nyhet. SLEF anställde då sommararbetande ungdomar för sina juniorläger. Sommarlägren samlade under tidsperioden årligen mellan 200 och 300 barn, i början av 1990-talet upp emot 400 barn.

388 SLEF Vb 1975–76, 236.

389 SLEF Vb 1972–73, 13, 21; SLEF Vb 1973–74, 23. Minskningen av antalet juniorer hade år 1973 lett till att en ledarutbildning hade ordnats i södra Österbotten. Via den kom nya, unga ledare som sedan engagerade sig i juniorverksamheten på sina hemorter. Ledarutbildningen uppfattades även som en förebild för andra regioner.

390 SLEF Vb 1974–75, 18–19; SLEF Vb 1975–76, 236. Förutom juniorverksamhet förekom även minior-, läger- och ”juniorsträngbandsverksamhet”.

391 Sb-Uv 15/1989, 11.

392 SLEF Vb 1979, 11; SLEF Vb 1980–81, 12.

Juniorer i Västanfjärd med sina ledare Rudit Skog till vänster och Margaretha Lindblom till höger. SLEF:s arkiv.

verksamheten dess koppling till missionsarbetet. Juniorernas alster såldes för att ge medel till SLEF:s missionsarbete. Det var inte heller ovanligt att juniorgrupper understödde skolelever på missionsfältet.³⁹³ Förutom genom medelinsamlingen höll juniorer kontakt med missionsfältet genom brevväxling.³⁹⁴ Sin starkaste anknytning till missionsarbetet hade juniorverksamheten dock i de missions- och offerdagar som förekom i början av tidsperioden.³⁹⁵ Den penningssumma som juniorerna samlade in till SLEF:s missionsarbete vid ingången till 1970-talet betecknades i SLEF:s verksamhetsberättelse som ”en god prestation”.³⁹⁶ Redan år 1972 hade denna typ av verksamhet bland juniorerna upphört. En orsak kan ha varit att Alf Lönnquist lämnade sin uppgift som SLEF:s juniorsekreterare år 1970. Lönnquist hade livligt engagerat juniorerna i understödet för SLEF:s missionsarbete.³⁹⁷ Trots att missions- och offerdagarna upphörde, beskrevs juniorverksamheten i

393 SLEF Vb 1975-76, 233; SLEF Vb 1975-76, 236; SLEF Vb 1976-77, 12; PBtff 1.5.1977. Börje Heikius till Sven Klemets; PBtff 15.9.1974. Frk. Linnéa Klemets till Sven Klemets.

394 PBtff från Purmo församling, odaterade 1990 eller 1991, samt juniorer i Korsnäs, odaterade.

395 Juniorerna ordnade lokala samlingar för allmänheten där de sålde sina alster eller ordnade lotterier. Medlen registrerades centralt och bokfördes som juniorernas bidrag till SLEF:s missionsarbete.

396 SLEF Vb 1969-70, 7, II. Summan som insamlades under ett år var 8 213 mk. Vb 1970-71, 14: Insamlingen av medel gjordes genom så kallade ”missions- och offerdagar” som juniorgrupperna ordnade ”för allmänheten”. Dagarna ordnades i början av 1970-talet med ”god framgång”.

397 SLEF Vb 1969-70, 6, II.

SLEF:s verksamhetsberättelse år 1975 som en del av ”missionens hemmafront”.³⁹⁸ År 1977 återinfördes juniorernas offerdag då juniorerna samlade medel till missionär Lisen Enlunds resebiljett till missionsfältet i Kenya.³⁹⁹ Från år 1982 började juniorernas bidrag till SLEF:s missionsarbete kanaliseras via en årlig ”Barnens och ungdomarnas missionsinsamling”. Inkomsterna tillföll utvalda, konkreta objekt på missionsfältet.⁴⁰⁰ Under 1990-talet inträffade en förändring i medelinsamlingen. Den centralt organiserade insamlingsverksamheten föll ur bilden sedan SLEF år 1994 inte längre centralt anställde barnledare för vinterhalvårets besöksverksamhet i juniorgrupperna.⁴⁰¹ Den centralt organiserade missionsunderstödjande juniorverksamheten som SLEF bedrivit sedan 1960-talet upphörde i och med detta. Under slutet av 1990-talet existerade kontakter mellan juniorgrupper och SLEF:s missionsarbete endast i den mån sådana initierades på lokalt håll. Juniorernas delaktighet i Kenyamissionens hemmafront var således avhängig av ledarskapet. Att SLEF lyckades upprätthålla systemet med anställda barn- och ungdomsledare in på 1990-talet bidrog till att juniorverksamheten behöll kontakten med SLEF:s missionsarbete under nästan hela tidsperioden. De lokala juniorledarna fungerade som kontaktlänk mellan juniorerna och SLEF:s anställda och ofta även SLEF:s missionärer på fältet.

Kyrklig anknytning

Hade SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation några konsekvenser för SLEF:s verksamhet bland juniorerna? När SLEF i slutet av 1980-talet började göra avtal med lutherska församlingar kring utsända missionärer gav det på sina håll upphov till kontakt mellan utsända missionärer och församlingarnas juniorgrupper.⁴⁰² Förutom brevväxling mellan juniorer och missionärer gjorde avtalsmissionärer även besök i avtalsförsamlingarnas juniorgrupper.⁴⁰³ Den här typen av verksamhet var dock beroende av missionärens eller den lokala juniorledarens initiativ, den samordnades inte från SLEF eller den aktuella församlingens sida.⁴⁰⁴ Dessa kontakter

398 SLEF Vb 1975–76, 233.

399 SLEF Vb 1977–78, 12; Sb-Uv 6/1980, 7; Sb-Uv 4/1981, 7.

400 SLEF Vb 1984, II. År 1984 inbringade insamlingen cirka 25 000 mk.

401 SLEF Vb 1994, 7; SLEF Vb 1995, 16. Även kontakterna juniorgrupperna emellan upphörde.

402 PBtff från Purmo församling, odaterade 1990 eller 1991, samt juniorer i Korsnäs, odaterade.

403 MKB Vb 1992, 2.

404 En koppling till missionsarbetet som inte riktade sig till juniorerna, utan till söndagsskolorna,

var inte på samma sätt långsiktiga och regelbundna som SLEF:s organiserade juniorverksamhet hade varit. Oberoende av SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation drevs juniorverksamheten under tidsperioden i en annan bemärkelse närmare de lutherska församlingarna. Juniorverksamheten hade alltsedan upprinnelsen varit en integrerad del av de lutherska församlingarnas verksamhet. När SLEF i mitten på 1990-talet indrog den sista barnledartjänsten, den som stått för SLEF:s vintertida fältbesök i juniorgrupperna, hade de lutherska församlingarna redan börjat anställa egna barn- och ungdomsledare.⁴⁰⁵ Juniorverksamheten fortsatte därför i regel i de lutherska församlingarnas regi, vanligen så att SLEF:s lokala juniorledare fortsatte sitt engagemang i grupperna. SLEF:s traditionella juniorverksamhet knöts på så sätt starkare till den lutherska kyrkans verksamhet, medan dess fortsatta anknytning till SLEF och i synnerhet till SLEF:s missionsarbete varierade i enlighet med situationen på lokalplanet.⁴⁰⁶ Juniorverksamhetens sammansmältande med de lutherska församlingarnas barnverksamhet är för sin del även ett exempel på juniorverksamhetens lokala förankring.

Missionslägret/missionsfesten när nya marker

Materialet om missionslägerverksamheten bygger på SLEF:s verksamhetsberättelser, SLEF:s tidskrifter, tidningsartiklar, brev samt jubileumsboken *Evangelium – Guds kraft* som behandlade SLEF:s missionsläger. SLEF:s missionsläger förknippades allmänt med ”mission”. Detta framgår av missionslägrets programblad 1978 som gjorde reklam för *Sändebudet*: ”Missionsnytt också på andra tider än missionslägret genom Sändebudet”.⁴⁰⁷ Även ett lägerreferat från nyårslägret i Åvist i mitten av 1980-talet utmålade missionslägret som det läger i SLEF som

utgjorde en adventskalender riktad till barn. Den utgavs under ett antal år på 1980-talet som en samproduktion mellan bland andra Finska Missionssällskapet och SLEF. Via kalendern samlade barn medel till dessa båda organisationers missionsarbete. Sb-Uv 16/1980, 3; Sb-Uv 16/1981, 3; Sb-Uv 17/1982, 3; Sb-Uv 1/1984, 3. År 1982 inbringade adventskalendern 12 550 mk till SLEF:s missionsarbete.

405 SLEF styr. 10.6.1995, § 193. När SLEF upphörde med sina centralt organiserade besök i juniorgrupperna tappade föreningen i praktiken kontakten med den vintertida juniorverksamheten.

406 SLEF styr. 10.6.1995, § 193. Efter indragningen av SLEF:s barn- och ungdomsledartjänst fortsatte den centralt organiserade juniorverksamheten i SLEF endast i form av sommarlägerverksamhet med korttidsanställda lägerledare.

407 Programblad för SLEF:s missionsläger 1978 (SLEFA).

förde tankarna till SLEF:s missionsarbete.⁴⁰⁸ Källmaterialet visar dock att SLEF:s missionsarbete i Kenya inte särskilt ofta lyftes fram vid missionslägren, trots att SLEF:s missionsarbete från 1970-talet fick allt fastare former. Inslagen om SLEF:s missionsarbete var i klar minoritet i jämförelse med mängden förkunnelse. Under 1970-talet framkom missionsaspekten närmast genom medverkan av SLEF:s hemkomna missionärer.⁴⁰⁹ Med tiden ökade dock missionsinslagen, särskilt under 1980-talet då antalet SLEF-missionärer ökade. Därtill bjöd missionslägren från och med 1980-talet på upprepade möten med gästande kenyaner eller andra medverkande som hade besökt SLEF:s missionsfält och kunde förmedlade intryck från missionsfältet.⁴¹⁰ Inbjudna kenyanska gäster medverkade sammanlagt fem gånger vid missionslägren i Jeppo, därtill i Vasa 1984 och i Närpes 1988. Missionslägret 1989 var i denna bemärkelse speciellt i och med att lägret mottog gäster från Kenya, USA och Sverige. Därtill medverkade SLEF:s egna hemmavarande missionärer.⁴¹¹ ”Kenya” var centralt i den missionsinformation som tillhandahölls vid missionslägren. Något egentlig breddning av begreppet ”mission” förekom inte. Endast ett fåtal sporadiska inslag vinklade missionsperspektivet till annat än det egna arbetet i Kenya. Vid 1991 års läger lyftes Baltikum fram vid sidan av Kenya.⁴¹² Även om missionslägrens missionskaraktär tilltog med åren, koncentrerades den alltså nästan uteslutande på SLEF:s eget missionsarbete i Kenya.

Vilka samlades till SLEF:s missionsläger under den aktuella tidsperioden? Enligt en intervju inför missionslägret i Närpes 1988 förväntades lägret samla ”missionsvänner”. Förmodligen avsågs med uttrycket sådana som hade en aktiv relation till SLEF:s missionsarbete.⁴¹³ Vid samma missionsläger tillfrågades några lägerdeltagare varför de mött upp till missionsläger.⁴¹⁴ Orsakerna kunde sammanfattas som

408 Sb-Uv 2/1985, 12. Formuleringen löd: ”Det är sant som missionär Alf Wallin sa att det inte finns något läger som påminner om missionen så som lägret i Ävist. Undantaget är ’Jeppolägret’.”

409 År 1973 hölls missionsföredrag med efterföljande ”samtal”. Exempel på medverkande missionärer var Gustav Norrback, Sven Klemets, Brita och Jorma Iiskola.

410 Se missionslägerprogrambladen för de aktuella åren.

411 SLEF Vb 1989, 10. Kenya representerades av ELCK:s viceordförande Samwel Mogeni och kvinnogrupsledare Alice Onyango, missionärerna Andrew och Lora Wendler, som bott på Atemo missionsstation och besökte Finland på hemväg till USA. Förutom Canticumkören besökte även andra missionsvänner från Sverige missionslägret det året.

412 År 1987 besöktes missionslägret av Ingemar Helgesson, en svensk missionär som verkat i Kenya.

413 Vbl 9.8.1988, 3. Rubriken löd ”Läger i Närpes för missionsvännerna”. Intervjun gjordes med församlingens frivilliga missionssekreterare Gurli Roth.

414 Syd-Österbotten, 16.8.1988, 5. Orsakerna till att man mötte upp till missionsläger var många.

behovet av andlig uppbyggelse, den gemensamma missionsuppgiften och lägergemenskapen. Att missionslägren vid den här tiden verkade fylla alla dessa behov visade de förhållandevis stora festskaror som genomgående samlades. Kyrkorna fylldes gång på gång.⁴¹⁵ Missionslägren samlade enligt lägerreportagen upp till tusen personer varje år under hela tidsperioden.⁴¹⁶ De flesta lägerbesökarna kom från Österbotten, men lägren samlade folk även från Åland, Helsingfors och Borgå. Enligt *Vasabladet* kom folk i alla åldrar från hela Svenskfinland till missionslägret år 1990, och ortsborna fick härbärgera övernattande gäster.⁴¹⁷ Arrangemangen krävde också betydande personella resurser från lokalt håll. I Närpes räknade man år 1988 med närmare 200 Närpesbor från olika byar som engagerade sig praktiskt. Ett par år senare uppgavs ett hundratal Övermarkbor vara involverade i missionslägret.⁴¹⁸ Vad var det då som lockade dessa skaror? Missionslägren upplevdes givande.⁴¹⁹ De ovan nämnda intervjuade personerna vid missionslägret i Närpes 1988 fick även svara på frågan vad de värdesatte under missionslägret. Enligt dem hörde missionärernas berättelser från missionsfältet, förkunnelsen och musikprogrammet till det bästa. Särskilt uppskattades ungdomarnas sång, storsamlingarna och lokaliteterna.⁴²⁰ Om

Man kom för att träffa bekanta, höra "Guds ord" och höra om missionsarbetet, av tradition, man hade uppgifter under lägret eller så var man bosatt på festorten.

- 415 Syd-Österbotten 16.8.1988, 5. Efteråt uppgav lokaltidningen att kyrkan hade fyllts "gång efter annan". Lägret samlade mer än tusen personer "från hela Österbotten och även längre ifrån" och det rörde sig om "folk ur alla åldersgrupper". Vbl 6.8.1989, 10. Jeppo kyrka med sina 600 sittplatser blev för trång redan på fredag kväll och man väntade tusen personer till söndagen.
- 416 KP 9.8.1979; Sb 14/1994; SLEF Vb 1999, 31. Reportaget i Kyrkpressen år 1979 uppgav att missionslägrets lördagskväll i Jeppo samlade "minst 1.200 personer" och att "nattlogi ordnades i gårdarna". Det senare antyder att deltagarna mötte upp till missionslägret även längre ifrån. Då missionslägret hölls i Purmo år 1994 samlades som mest 700 personer under en samling. Efter 1999 års missionsläger i Jeppo antecknades i SLEF:s verksamhetsberättelse att antalet "närvarande var i medeltal ca 340 personer per mötestillfälle".
- 417 Vbl 12.8.1990; Sarelin 2016, 177. Reportaget i *Vasabladet* uppgav att "människor i olika åldrar" deltagit och att folk samlades till Övermark "från hela Svenskfinland" och tusen personer var närvarande vid lördagens kvällsmöte. De övernattande år 1990 bodde i skolor, lägergårdar, gästhem och i privata hem.
- 418 Vbl 9.8.1988, 3.
- 419 PBtff 17.12.1978. Börje Heikius till Sven Klemets med familj med anledning av återinvigningen av Jeppo bönehus 1978. En brevskrivare skrev i slutet av 1970-talet med anledning av en annan tilldragelse i Jeppo bönehus, att "åtminstone jag har en särskild kärlek till bönehuset i Jeppo då jag fått så mycket gott vid missionslägren där."
- 420 Syd-Österbotten 16.8.1988. "... tre drag var framträdande under lägret nämligen undervisningen och förkunnelsen som var central, stadig och god, missionsandan som var verkligen påfallande samt gemenskapen som var iögonfallande och starkare än vanligt."

1994 års missionsläger skrev *Sändebudet* att ”många deltagare uttryckte sin glädje och tacksamhet över den goda andliga föda som bjöds”.⁴²¹ Exempelen visar att folk sökte sig till missionslägren för förkunnelsen, för informationen om SLEF:s missionsarbete och för den gemenskap man fick del av.

1970-talets missionsläger

1970-talets missionsläger anordnades i Jeppo i norra Österbotten och utgjorde ett samarbete mellan församlingen och SLEF:s lokala avdelning, ”Evangeliska Unga i Jeppo”. Åren 1976–1977 utlokaliseras missionslägret tillfälligt till Terjärvs församling.⁴²² Missionslägrens kontaktyta med de samarbetande församlingarna bestod, som tidigare nämnts, i den lokala prästens medverkan, den lokala kyrkan som mötesplats och församlingens högmässa som en del av lägret. Till lägerbilden hörde ett gediget utbud av predikningar, bibelstudier, sång och andlig gemenskap.⁴²³ Missionslägret hade därmed en klar teologisk inriktning som således befäste den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten. Lägren tillhandahöll även andra inslag som befäste den teologiska identitetsstrukturen. År 1977 hölls ett missionslägerföredrag om kvinnan i församlingen, en aktuell teologisk fråga som senare skulle komma att diskuteras livligt i Evangelisk-lutherska kyrkan och i SLEF.⁴²⁴ Man nöjde sig inte med föredraget, utan gav också utrymme för diskussion i ämnet. De lokala insatserna var väsentliga delar av lägerhelheten. De präglade missionslägrens planeringsskede, men i synnerhet det praktiska genomförandet.⁴²⁵ Andra lokala attribut var samlingar i bygdens bönehus, härbärgerande av deltagarna på orten, ”lägerledare” och ”lägerkör”. Att man även vinnlade sig om att få Ortsbor med, vittnade de utannonserade lokala busstrafikförbindelserna om.

År 1976 tvingades missionslägret på grund av en omfattande bönehusreovering bort från Jeppo. Att missionslägertraditionen fortsatte på annan ort visar att lägret

421 Sb 14/1994, 5.

422 Sarelin 2016, 7.

423 Dagsmönstret för missionslägret på 1970-talet bestod av morgonandakt, bibelstudium, sångövning, en dagssamling ”kring Ordet” och ett kvällsmöte. Därtill ägnades en eftermiddagstimme varje lägerdag sektorvis åt SLEF:s hemlandsverksamhet, missionsarbetet respektive ungdomsverksamheten.

424 Programblad för SLEF:s missionsläger i Terjärv 1977 (SLEFA). Rubriken lydde ”Kvinnan i församlingen – Guds ord och dess praktiska konsekvenser”.

425 Sb-Uv 2/1971, 10. Missionslägret planerades av Jeppo församling, Evangeliska Unga i Jeppo och SLEF.

upplevdes viktigt. Flytten norrut till Terjärv ådagalade ett missionslägerkoncept som var möjligt att implementera även på andra orter än Jeppo. Vad var det då som flyttade – vad var själva essensen i missionslägret? I Terjärv utformades missionslägret enligt samma mönster som i Jeppo. Arrangörsfördelningen motsvarade den i Jeppo.⁴²⁶ Lägret var fortsättningsvis ett samarbete mellan SLEF och en luthersk församling. Även dagsupplägget och programfördelningen var identiska med Jeppo. Den största förändringen var att man dagtid inte höll till i ett bönehus utan i ett församlingshem. Detta hade praktiska orsaker, men gav lägret en kyrkligare prägel. Den lokala insatsen var fortsättningsvis väsentlig. Bokförsäljningen gavs extra mycket utrymme i Terjärv, förmodligen på grund av att SLEF:s förlagsexpedition vid den här tiden var förlagd till Terjärv. Ett par attribut som lägret fick med sig från Terjärv till Jeppo var möten förlagda till församlingshemmet och ett utförligare programblad.⁴²⁷ Ett par andra bestående förändringar från Terjärv var nya benämningar på ett par av lägrets samlingar.⁴²⁸ Med tanke på lägrens koppling till SLEF:s missionsarbete var förändringarna betydelsefulla, då de riktade uppmärksamheten på SLEF:s missionsarbete.

1980-talets missionsläger

Från 1980-talet förlades allt fler missionsläger till andra församlingar än Jeppo, som hade uttryckt ett behov av avlastning.⁴²⁹ En total avvikelse utgjorde 1984 års ”missionsläger” som i stället utformades som en tredagars missionskurs i Evangeliska folkhögskolans regi i Vasa.⁴³⁰ Med sin betoning på undervisning i ämnet ”mission” underströk kurskonceptet givetvis missionslägrets missionskaraktär, men någon permanent lösning blev det inte. År 1985 återgick missionslägret till samarbetet med lutherska församlingar. Den fria samlingsformen föll av allt att döma missionsläg-

426 Arrangörer i Terjärv var Evangeliföreningen, Evangeliska Unga i Terjärv och Terjärvs församling.

427 Det gällde uppgifter om juniormöten, matpriser och boktips som hade införts i programbladet.

428 I Terjärv hade avslutningsmötet fått benämningen ”missionsfest” medan ”Samling kring Ordet” hade bytts ut till ”Samling kring Ordet och missionen”. Dessa spjälkades senare upp på två skilda samlingar år 1977: ”Samling kring Ordet” och ”Samling kring missionen”. Detta upplägg användes sedan under hela 1980-talet.

429 SLEF Vb 1982, 10.

430 Programblad för SLEF:s missionsläger 1984 (SLEFA): ”Evangeliföreningens missionsdagar” 1984.

År 1992 välsignade SLEF rekordmånga missionärer för utresa till Kenya. Det skedde vid missionslägret i Lappfjärd. Från vänster Karin och Bertel Nygård med barnen Hanna och Johan, Brita och Jorma Iiskola samt Anna och Kristian Norrback med barnen Gunnar och Oskar. Foto Bengt Strengell.

rens deltagare i smaken.⁴³¹ Bortsett från missionskursen år 1984 genomfördes missionslägret under 1980-talet i sex församlingar, alla i Österbotten.⁴³² I samtliga fanns församlingsaktiva SLEF-medlemmar, vilket gjorde det naturligt att axla värdskapet för SLEF:s missionsläger. Innehållsmässigt var missionslägren fortsättningsvis andligt betonade.⁴³³ Lägren var i det avseendet karaktäristiska uttryck för den teologiska identitetsstrukturen. Ett exempel på detta var även de lägerinspelningar som från 1980-talet salufördes som C-kassetter. Lägrens predikningar och bibelstudier ansågs således värda en vidare spridning.⁴³⁴

1990-talets missionsläger

Under 1990-talet förlades missionslägren vartannat år till Jeppo församling och däremellan till fyra andra orter, Lappfjärd, Purmo, Övermark och Korsnäs. Samtliga dessa låg i Österbotten och samtliga var även sådana församlingar som hade SLEF-aktiva i sina led. 1990-talet förde med sig ett alltmer diversifierat och detaljerat missionslägerprogram. Samlingarna fick nya, varierande benämningar. SLEF:s missionsarbete belystes genom utställningar och försäljningar. Med i bilden kom också SLEF:s arbete i Estland.⁴³⁵ Begreppet ”mission” var inte längre entydigt med ”Kenya”.

431 SLEF Vb 1985, 10. SLEF:s verksamhetsberättelse skrev: ”Missionslägret var åter i Jeppo och samlade mycket folk som förut.”

432 Missionslägret återkom förutom till Jeppo, till Terjärv, Närpes, Purmo och Övermark. Därtill arrangerades missionslägret i Lappfjärd och Korsnäs.

433 Vbl 6.8.1989, 10. Reportaget i Vasabladet i slutet av 1980-talet uppgav att ”Missionen i Kenya är huvudmotivet, och förkunnelse i tal och sång är den röda tråden.”

434 Sarelin 2016, 136.

435 Programblad för missionslägret 1991 (SLEFA); Vbl 13.8.1991.

En annan betydande förändring innebar 1996 års nya benämning på missionslägret, "missionsfest". Lägerkonceptets tid var därmed definitivt förbi. Missionslägret hade dock redan länge i praktiken utformats som en dagsfest. Deltagarna stannade inte längre kvar i byn under hela lägret. Allt fler deltagare återvände hem eller till närliggande orter över natten. På 1990-talet fick missionslägren nya lokala kontaktytor genom de utfärder som ordnades inom ramen för dagsprogrammet.⁴³⁶ Ett eftermiddagsmöte kunde förläggas till en hembygdsgård, en naturskön plats eller genomföras som en bussutfärd. Utfärderna förenade flera målsättningar. Man fick omväxling i programmet samtidigt som lägret kom i kontakt med ors-befolkningen på ett otvunget sätt. En annan förändring under tidsperioden berörde arbetsfördelningen i planeringen och genomförandet av lägren. SLEF överlät fortsättningsvis gärna från centralt håll de praktiska arrangemangen till de lokala arrangörerna, men överförde ansvaret för programupplägget på central nivå i SLEF.⁴³⁷ Betydde detta att SLEF från centralt håll inte tillmätte gräsrotterna den teologiska beredskap som SLEF förutsatte för planeringen av missionslägerprogrammet? Överföringen av ansvaret för programplaneringen till de anställda kan dock också tolkas som en rent praktisk åtgärd i akt och mening att avlasta gräsrotterna. I den mån arrangemanget gav gräsrotterna minskade befogenheter, tydde dock utvecklingen på en försvagad lokalbaserad identitetsstruktur. Å andra sidan fanns det sådant som talade för den lokalbaserade identitetsstrukturens fortsatt starka inverkan. Lägrets kringflyttande i olika församlingar kan till exempel ses som ett vittnesbörd om att missionslägret rönt ett utbrett gensvar runtom i bygderna. Förhållandet mellan andliga och övriga inslag i dagsprogrammet utföll under 1990-talet fortfarande till den andliga behållningens fördel. 1991 års missionsläger innehöll exempelvis fyra huvudsamlingar per dag, av vilka en ägnades åt missionsarbetet i Kenya, medan resten var predikningar och bibelstudier.⁴³⁸

I och med missionslägret i Lappfjärd 1992 skrev Svenska Lutherska Evangeliföreningen missionshistoria.⁴³⁹ Sex missionärer och fyra barn välsignades samtidigt för tjänst på missionsfältet, vilket i SLEF var rekordmånga utsända missionärer vid en enskild tidpunkt. Samtidigt upptogs missionslägrets genom tiderna dittills största kollekt. Den var anmärkningsvärd också sedd mot den tidens ekonomiska

436 Vbl 13.8.1991.

437 Detta kan utläsas av planeringsarbetet kring missionslägren.

438 Programblad för SLEF:s missionsläger i Jeppo, 8–11.8.1991 (SLEFA).

439 SLEF Vb 1992, 100, 101; Sarelin 2016, 178.

depression. Kollekten tolkades som hemmafrontens respons på utsändningen av rekordantalet missionärer trots föreningens knappa ekonomiska resurser. Kollekten, 20 004 mk, utgjorde en dryg tredjedel av alla inkomna kollekter vid missionslägret. Motsvarande scenario upprepades vid missionslägren 1993 och 1994. Trots de kärva ekonomiska tiderna motsvarade summan av de uppburna kollekterna i Purmo 1994 ungefär det som burits upp i Jeppo året innan, och översteg den summa som hade burits upp i Lappfjärd två år tidigare.⁴⁴⁰

Identitetsstrukturer och kyrklig anknytning

När det gäller de tre identitetsstrukturernas inbördes styrkeförhållande kan det konstateras att såväl den teologiska som den lokalbaserade identitetsstrukturen var starkt företrädna i missionslägerverksamheten, även om de tog sig olika uttryck under olika tider. Missionslägren hade en stark betoning på andlig förkunnelse och uppbyggelse. Att förkunnelsen enligt uppgift även uppskattades av lägerdeltagarna, får ses som ett vittnesbörd om den teologiska identitetsstrukturens närvaro inom den hemmafront som samlades till missionsläger. Den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya var inte lika framträdande i början av tidsperioden, men ökade i intensitet vartefter. De missionsrelaterade inslagen var dock nästan uteslutande inriktade på SLEF:s eget missionsarbete och uppmärksammade egentligen inga andra missionsländer eller missionsfrågor. Sammantaget uppvisar missionslägren påverkan av alla de tre identitetsstrukturerna. Detta understryks även av ett par samtida omdömen om missionslägren. Kyrkoherden i den församling som år 1988 stod värd för missionslägret, Börje Lillsjö i Närpes, nämnde förkunnelsen, missionsandan och gemenskapen som karaktäristiska för missionslägret.⁴⁴¹ *Förkunnelsen* kan i missionslägerkontexten hänföras till den teologiska identitetsstrukturen, *missionsandan* till den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya medan *gemenskapen* uttryckte något av den lokalbaserade identitetsstrukturen. Den andra beskrivningen rörde missionslägret 1989 och formulerades av Bengt Strengell

440 Sb 14/1994, 5 samt annonsidorna; statistik över missionslägren 1992, 1993 och 1994 i SLEF:s missionssektors arkiv (SLEFM). Totalsumman för kollekterna i Purmo år 1994 var 60.728 mk, i Jeppo år 1993 62.440 mk och i Lappfjärd år 1992 55.901 mk. Till följd av den tidens rådande ekonomiska läge såg Evangeliföreningens styrelse ingen utväg att kunna sända ut missionärsfamiljen Marlene och Ingemar Klemets, trots att familjen var beredd. Missionslägerdeltagarna ombads därför be Gud om möjligheter att förverkliga detta. Ett år senare kunde det genomföras.

441 Österbotten 16.8.1988.

i *Sändebudet*: ”Missionslägret ger utrymme för uppbyggelse, information i olika former och gemenskap.”⁴⁴² I likhet med det föregående exemplet kan uppbyggelsen ses som uttryck för den teologiska identitetsstrukturen, informationen för den geografiska och gemenskapen för den lokalbaserade. Missionslägren var således en välgenomsyrad helhet där de tre identitetsstrukturerna förstärktes varje gång ett missionsläger genomfördes.

Överlag hade missionslägret och den hemmafront som där samlades stark kyrklig anknytning. Försöket att utforma missionslägret som folkhögskolkurs år 1984 uppdagade önskemålet om fortsatt kyrklig anknytning. Den kyrkliga prägeln ökade dock inte nämnvärt av SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation.⁴⁴³ Systemet med så kallade avtalsmissionärer hade till exempel inte någon större inverkan på missionslägren.⁴⁴⁴ Församlingsavtalen bidrog inte heller till val av läger- eller festort. Inte heller gavs de aktuella församlingsmissionärerna någon större uppmärksamhet vid de missionsläger som arrangerades i de församlingar som hade avtal med SLEF, även om några av dem medverkade.

Gruppreseverksamheten blir en etablerad verksamhet

Från ett osäkert avstamp år 1971 beträffande upplägg, utkristalliserades SLEF:s gruppreseverksamhet under tidsperioden till en etablerad verksamhet med fasta ramar och tydligt innehåll. Av tabell 6.3 framgår helheten av gruppreseverksamheten under tiden 1971–1999. Antalet gruppresor var tretton, i regel en resa vartannat

442 Sb-Uv 13/1989, 3.

443 En detalj som emellertid var en direkt följd av SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation var den hälsning som framfördes av Evangelisk-lutherska kyrkans missionssekreterare vid missionslägret i Närpes 1988. Det var första gången som denna typ av hälsning framfördes vid SLEF:s missionsläger. Kontakten till Kyrkans missionscentral utvidgades i och med detta till att omfatta även ”SLEF:s fotfolk”. Dessförinnan hade kopplingen till Kyrkans missionscentral för SLEF:s del utgjorts av närvaron i kyrkans missionskommitté och kontakterna till enskilda tjänstemän.

444 KP 33/1990, sista sidan. Bergmans antogs 1986 till Närpes församlingsavtalsmissionärer, Nynäs antogs av Övermark 1989, Åbacka av Övermark 1995, Jerns antogs av Korsnäs 1989. Då missionslägret år 1988 ordnades i Närpes församling var Siv och Tom Bergman församlingens avtalsmissionärer, vilket inte särskilt uppmärksammades. Vid missionslägret 1990 välsignades Övermark församlings avtalsmissionär Rut Åbacka. Åbacka var även Purmo församlings missionär och medverkade vid missionslägret i Purmo sommaren 1994. Även Lappfjärd och Korsnäs hade egna församlingsmissionärer som delvis medverkade vid missionslägren på dessa orter.

år.⁴⁴⁵ Därtill ordnades två resor avsedda för SLEF:s ungdomar, åren 1991 och 1998, med totalt 28 ungdomar. Dessa ungdomsresor behandlas utförligare i avsnittet om ungdomarnas missionsinsatser, ”Åldersmässig breddning av hemmafronten”. Som av tabellen framgår var totalantalet gruppresenärer under tidsperioden 150, varav en del var flergångsresenärer (15 %). Till de senare hörde reseledarna. Regionalt kom de flesta resenärerna från Vasatrakten (36 %). Drygt tre fjärdedelar kom från Österbotten som helhet, cirka en åttondel från Nyland, knappt 5 % från Åboland och 3 % från Åland. Överlag hade gruppresenärerna stark SLEF-anknytning, majoriteten av dem var SLEF:s medlemmar.⁴⁴⁶

Tabell 6.3

SLEF:s gruppresor (1967) 1971–1999, resenärernas antal, hemregion, församling och eventuellt återbesök.

Hem-region År	Antal rese- närer	Öster- botten norra	Vasa- trakten	Öster- botten södra	Ny- land	Åland	Åbo- land	Sve- rige	Repr. för avtals- förs.	Åter- besö- kare
(1967)	(11)									
1971	15	7	2	4	2	–	–	–	–	–
1973	8	1	5	–	2	–	–	–	–	1
1976	16	–	14	1	–	1	–	–	–	2
1977	8	3	1	1	3	–	–	–	–	1
1979	6	1	3	–	–	–	2	–	–	1
1981	13	2	1	7	–	–	3	–	–	–
1983	13	7	4	2	–	–	–	–	–	1
1985	13	1	3	4	4	–	1	–	–	4
1987	7	–	3	1	1	–	–	2	–	1
1989	15	2	5	1	3	4	–	–	9	2
1993	13	2	4	2	3	–	–	2	8	4
1995	12	1	10	1	–	–	–	–	10	2
1999	11	6	–	3	1	–	1	–	10	4
Totalt	150	33	55	27	19	5	7	4	37	23

Källor: SLEF:s förteckningar över gruppresor och SLEF:s förteckningar över avtalsförsamlingar.

445 DYM 14.2.1987 § 17 (SLEFM); MK 7.II.1983 § 11 (SLEFM). ”Gruppresor kan företas vartannat år.”

446 SLEF:s medlemsförteckningar (SLEFA) och förteckningar över gruppresenärer (SLEFM).

Någon särskild målsättning för verksamheten uttalades inte förrän i samband med 1977 års gruppresa.⁴⁴⁷ Det framgick då att resan riktade sig till de ”missionsvänner” som ville bekanta sig med SLEF:s arbete i Kenya. Gruppreseverksamheten kan sägas ha nått officiell ställning som en del av SLEF:s verksamhet från och med denna resa, som var den första som noterades i SLEF:s styrelse innan resan påbörjades.⁴⁴⁸ Initiativet till gruppresorna togs till en början av någon av SLEF:s anställda eller av SLEF:s delegation för yttremissionsarbetet, DYM.⁴⁴⁹ I flera fall nämndes att initiativ togs efter ”förfrågningar” i hemlandet.⁴⁵⁰ Intresset för gruppresorna var i allmänhet stort och de fylldes i regel efter ett par annonser i SLEF:s tidskrift *Sändebudet*. Att det fanns personliga önskemål om att SLEF skulle arrangera gruppresor till Kenya kan ses som ett exempel på den lokalbaserade identitetsstrukturens inverkan. Under första hälften av tidsperioden var det ännu rätt ovanligt att någon besökte missionsfältet på egen hand. SLEF förväntades sålunda arrangera resor i vilka besökshugade kunde delta. I slutet av 1980-talet hade omständigheterna ändrat och det var inte längre ovanligt att folk på egen hand besökte missionärerna. Att resorna fylldes också efter 1980-talet visar ändå att det var attraktivt att resa i grupp. De som deltog i gruppresor var som redan nämnts i regel anknutna till SLEF:s verksamhet och i många fall missionsaktiva. Verksamheten samlade dock även sådana som inte var bekanta med SLEF:s verksamhet och missionsverksamheten fick således nya understödjare via reseverksamheten.

De två första av tidsperiodens resor, 1971 och 1973, tillkom efter initiativ av direktor Hildén.⁴⁵¹ Hildén föreslog att deltagarlistan för 1971 års gruppresan i första

447 Sb-Uv 12/1977, 3. ”Denna resa är öppen för missionsvänner som vill bekanta sig med vårt arbete i Kenya.”; Sb 11/1993, 7. Kom med för att ”lära känna missionsarbetet på nära håll”.

448 SLEF styr. 8.10.1977 § 4; SLEF styr. 12.5.1979 § 53; SLEF styr. 25.4.1981 § 33; SLEF styr. 19.9.1987 § 89; DYM 24.10.1987 § 68 (SLEFM); SLEF styr. 20.2.1988 § 20. De därpå följande gruppresorna behandlades i regel på samma sätt i styrelsen.

449 Anställda som initierade resor var till exempel SLEF:s direktor Helge Hildén (1971) och missionärerna på fältet (1977). DYM tog initiativet år 1987. Btff 15.2.1971. Helge Hildén till missionärerna; Btff 12.8.1977. Sirku Hildén till Sven Klemets; Sb-Uv 19/1977, 3; SLEF styr. 14.11.1987 § 99 ”Gruppen som besökte Kenya har återvänt med positiva intryck från missionsfältet.”

450 Btff 15.2.1971. Helge Hildén till missionärerna. ”... somliga börjar fråga efter en ny resa till Kenya.” ”Vi vet, att mängden av era egna, vänner m.fl redan direkt siktar på ett deltagande. Öppnar vi slussarna kan det bli helt enkelt för många för att praktiskt ro företaget i land.”

451 Btff 28.6.1971. Helge Hildén till missionärerna. ”Sakligast tycker jag att det därvid denna gång är, att låta Er själva med Era vänner överenskomma vilka Ni tar emot, dvs snarast inbjuda var och en sitt antal. Kan någon därtill lämna plats åt någon mindre personligt bunden i sitt hemhåll, (eller på Atemo i högsta allmänhet) ber jag om meddelande. Det är nämligen synnerligen troligt, att hugade finns ... Men som sagt, jag hoppas att Ni var och en med Era egna kommer

hand skulle sammanställas på basen av missionärernas inbjudningar till sina släktingar och vänner. Detta sätt att inbjuda verkar ha föranletts av en kritik som hade riktats mot uppbygget kring 1967 års resa, något som dock inte förklaras närmare i källmaterialet. Sättet att sammanfoga 1971 års och även 1973 års resegrupp hade för övrigt likheter med SLEF:s sätt att rekrytera medlemmar vid den här tiden, nämligen genom direkt och personlig kallelse.⁴⁵² Upptakten till 1973 års gruppresan var Evangelisk-lutherska kyrkans tioårsjubileum i Kenya (1973). Direktorn hade av SLEF:s styrelse utvalts att representera föreningen vid jubileet i Kenya. I tillägg till detta gavs missionärerna i uppgift att inbjuda gäster enligt eget önskemål.⁴⁵³ Gruppresan 1973 kan således karaktäriseras som en jubileumsresa som gav missionärerna möjlighet att fira kyrkojubileet tillsammans med eget val av släktingar och vänner.⁴⁵⁴ Resan fick på så sätt funktionen av personalvård för föreningens utsända. Resan föregicks av en process där direktorn tvekade mellan två typer av besök på missionsfältet, den ena ett besök från ledningen, den andra ett besök av missionsvänner.⁴⁵⁵ Besöket från ledningen skulle ha inneburit att styrelsen sänt en mindre grupp för förhandlingar med missionärerna och den lokala lutherska kyrkan. Efter sonderingar med missionärer och resebyråer, konstaterade direktorn dock att även en stor grupp var välkommen.⁴⁵⁶ De två tänkta typerna av gruppresor växlade på så sätt in

överens om personerna och det lämpliga antalet.”

- 452 Sättet att kalla folk var en gammal tradition i SLEF. Vid den här tiden skedde medlemsantagning i Evangeliföreningen på ett liknande sätt. Personer som kunde tillfrågas om medlemskap listades i styrelsen varefter de tillfrågades.
- 453 SLEF styr. 3.7.1971 § 7; SLEF styr. 4.12.1971 § 4. ”Beslöts enhälligt, att direktor Hildén i oktober reser på två veckor till missionsfältet i Kenya, nyttjande de prisförmåner resebyrån Olympia erbjuder.”
- 454 Klemets 2015. Intervju, Brita Jern; Btff 12.9.1973. Boris Sandberg till Gustav Norrback; Btff 18.9.1973. Helge Hildén till missionärerna; Btff 23.10.1973. Stig-Olof Fredriksson till Iris Sandberg.
- 455 Btff 15.2.1971. Helge Hildén till missionärerna. ”Innan vi börjar ge löften eller bjuda ut möjligheter att delta i en sådan, ville vi veta ... om ni därvid hellre ser, att endast en liten, namngiven grupp anländer, en icke namngiven, men rätt begränsad, eller en större grupp på mycket kort tid.” Btff 28.6.1971. Helge Hildén till missionärerna: ”Det vore verkligen skönt att med Er var och en på ort och ställe få överlägga om tingen. Och roligt är det även att kunna bjuda Era egna och vänner på denna möjlighet.”
- 456 Btff 7.6.1971. Gustav Norrback till Helge Hildén. Missionärerna på fältet ombads ge kommentarer till en eventuell gruppresan, men de hade inte fått någon information om i vilket syfte en sådan grupp skulle komma. Gustav Norrback påpekade att gruppens storlek och sammansättning berodde på resans syfte. ”Vad som kanske avgör är i vilket syfte man kommer ut. Är det fråga om en ren ”nöjesresa” så kan kanske två veckor vara nog såväl för de gästade som för de gästade; är det däremot fråga om en resa då missionsproblematiken både i stort och smått

på samma spår, där ett program uppgjordes för direktorn och ett annat för de övriga, det vill säga samma upplägg som vid 1967 års gruppresa.

I och med 1976 års gruppresa började SLEF:s gruppseverksamhet till missionsfältet finna sina former ifråga om marknadsföring, innehåll och storlek. Inför 1976 års gruppresa insåg missionärerna att SLEF:s anställda i hemlandet tvekade att arrangera gruppresor till missionsfältet. De hemlandsanställda uppfattade nämligen gruppresorna som ett sätt att bjuda ut gäster till missionärerna, eftersom resenärerna inkvarterades i missionärernas hem.⁴⁵⁷ Detta ledde till att *missionärerna* tog som sin uppgift att välkomna en gruppresa hösten 1976. Enligt delegationen för yttremissionen, DYM, nämnde missionärerna uttryckligen att inbjudan inte inskränkte sig till missionärernas släkt och bekanta. Efter denna resa annonserades SLEF:s gruppresor öppet i SLEF:s tidskrifter, vilket visade att de riktade sig till vem som helst, men i första hand till föreningens eget folk.⁴⁵⁸ 1977 års gruppresa var den första av SLEF:s gruppresor till missionsfältet som inte kombinerades med ett besök från SLEF:s ledning. Inför resan hade missionärerna signalerat en ovilja att ta emot tjänsteresor samtidigt som gruppresor, dock utan att närmare motivera sig.⁴⁵⁹ Inställningen antas ha berott på att denna typ av kombinerade resor tvingade missionärerna till dubbla roller: dels att vara värdar och dels att överlägga med sina överordnade. Konceptet med kombinerade tjänste- och gruppresor kom ändå att tillämpas senare, dock så att tjänstemannen stannade kvar på missionsfältet för överläggningar, medan gruppresenärerna återvände till hemlandet. Själva programupplägget konsoliderades slutligen efter 1987 års gruppresa, då ett annorlunda

skall dryftas på platsen, så kan man antaga att två veckor är för kort tid! ... Det man kan tjäna i pengar på en kortare, billigare resa kan gå förlorat på annat håll just därför att man inte haft möjlighet att sätta sig in i förhållanden.”

457 Btff 16.9.1971. Brita Iiskola till Barbro Finskas; Btff 30.9.1971. Brita Iiskola till Barbro Finskas; Btff 13.12.1975. Iris Sandberg till Sirkku Hildén; Btff 18.12.1975. Sirkku Hildén till Iris Sandberg. ”Många har frågat efter möjligheter att komma dit ut, men vi kan ju inte bjuda ut gäster till er. Det är en annan sak om ni bjuder och är färdiga att ta emot. Det har visat sig, att de som har varit ute (på besök) har blivit mycket aktiva missionsvänner.” Btff 25.2.1976. Sirkku Hildén till Iris Sandberg; DYM 27.2.1976 § 022 (SLEFM). MK 4.9.1976 § 38 (SLEFM); MK 20.10.1976 § 48 (SLEFM). Brevkorrespondensen utmynnade i en inbjudan från missionärerna. Missionärerna på fältet hösten 1976 var Linnéa och Sven Klemets, Helena Holmgård, Brita och Jorma Iiskola samt Boris och Iris Sandberg.

458 Det enda undantaget under tidsperioden till detta torde ha varit 1995 års gruppresa som torde ha annonserats i Kyrkpressen.

459 MK 8.1.1977 § 4 (SLEFM). ”MK anser att [missionssekreterare] Sirkku Hildén borde komma ut och efter att Allan Franzén kommit in i det teoretiska, så fort som möjligt beredas möjlighet att besöka fältet. Dylika besök bör inte sammanfalla med tiden för gruppresor.”

programkoncept hade testats men inte visat sig vara ändamålsenligt. Det hade varit för intensivt och hade lett till att gruppresenärerna inte hunnit se tillräckligt av missionärernas arbete.⁴⁶⁰

Gruppreseverksamhetens planering och upplägg

För de tekniska researrangemangen svarade från första början olika finländska resebyråer. Den första gruppresa som hade reseledare var 1983 års gruppresa. Denna var även den första som planerades av delegationen för yttremissionsarbetet, DYM, i stället för av tjänstemän. I likhet med tidigare års gruppresor gjordes all detaljplanering av missionärerna.⁴⁶¹ Inför 1983 års gruppresa beslöt DYM att kalla Sven Klemets till reseledare efter att resebyrån erbjudit gratis resa för reseledaren trots att returdatumet senarelades.⁴⁶² SLEF kom senare att utnyttja reseledarskapet för att bereda några av sina hemlandsanställda möjlighet att bekanta sig med missionsfältet. I mitten av 1980-talet föreslog DYM att SLEF vid behov skulle stå för reseledarens kostnader, något som även förverkligades.⁴⁶³ Samtliga gruppresor till missionsfältet efter detta leddes av SLEF-anställda. SLEF:s gruppresor genomfördes i regel om höstarna som klimatmässigt var den bästa årstiden i Östafrika. Något som kännetecknade SLEF:s gruppresor var att de skraddarsyddes för att ge en god inblick i föreningens missionsarbete. Missionärerna på fältet innehade överlag en central roll. Förutom att de stod för detaljplaneringen fungerade de som chaufförer, guider, tolkar, ordnade all bespisning och inkvartering i sina hem samt organiserade dagliga morgon- och aftonandakter. Programmet upptogs ungefär till en tredjedel av SLEF:s och den lokala lutherska kyrkans arbete (ELCK).⁴⁶⁴ Lika stor andel anslogs till naturupplevelser, kultur, näringsliv och rekreation. Den sista tredjedelen upptogs av nödvändigt resande. Ett särdrag var inblicken i lokalbefolkningens vardag och möjligheterna att lära känna kenyaner i deras egen miljö. Ett eller flera så kallade hyddbesök med lokal mat ingick. En svenskspråkig gudstjänst firades också i samband med gruppbesöken.

460 Btff 3.11.1987. Brita Iiskola till "Kära vänner"; Sb-Uv 2/1988, 4.

461 MK 25.5.1981 § 17 (SLEFM); MK 31.8.1981 § 28 (SLEFM).

462 DYM 8.5.1981 § 29, 33 (SLEFM).

463 DYM 14.2.1987 § 17 (SLEFM); DYM 25.9.1987 § 57 (SLEFM); SLEF styr. 19.9.1987 § 89; DYM 24.10.1987 § 68 (SLEFM); SLEF styr. 20.2.1988 § 20.

464 Programblad för gruppresor till Kenya (SLEFM).

1985 års gruppresa till Kenya besökte i ett tidigt skede det som senare blev SLEF:s andra missionsstation i Kenya, Rukongo. Sittande från vänster missionär Solveig Nylund, gruppresenärerna Margit Österholm, Sven Aaltonen och Rita Holmström. Stående till höger missionär Alf Wallin. Foto Sirkku Hildén.

Gruppresornas funktion

Gruppresenärerna bekantade sig även med missionsarbetets nya sidor vartefter de utvecklades. Reportaget efter 1977 års gruppresa visade att resenärerna hade blick för missionsarbetets växelverkan med hemlandet och såg en koppling mellan insatser i hemlandet och det som förverkligats på missionsfältet.⁴⁶⁵ År 1983 kunde resenärerna notera att Kenyamissionens tjugoåriga historia resulterat i ett omfattande missionsarbete. Det lokala kyrkodistriktet hade fem församlingar mot de två som hade funnits år 1963, 35 bykyrkor i stället för tio, fem afrikanska pastorer i stället för ingen, 17 evangelister mot 12 och därtill 12 frivilliga predikanter och en ungdomsledare.⁴⁶⁶ I mitten av 1980-talet pågick diskussioner inom SLEF angående en utvidgning av SLEF:s missionsarbete i västra Kenya. 1985 års gruppresenärer var bland de första som invigdes i planerna på en ny missionsstation. Gruppen besökte ett av de geografiska områden som var föremål för diskussion, nämligen Gwasi-området cirka 60 kilometer fågelvägen väster om Atemo missionsstation. Efter gruppresan konstaterade reseledare och SLEF:s missionssekreterare Sirkku Hildén att missionsarbetet mognat och sökte nya fåror.⁴⁶⁷ Några år senare noterade 1995 års gruppresenärer att SLEF:s arbete i Kenya i geografisk bemärkelse var spritt

465 Sb-Uv 1/1977, 4–5. Bland annat noterade resenärerna att de symaskiner som missionsvänner i hemlandet skänkt var i flitig användning. Resenärerna konstaterade att befolkningen kring missionsstationen Atemo var mera välklädd än vad fallet var på många andra orter som besöktes.

466 Sb-Uv 20/1983, 3.

467 Sb-Uv 1/1986, 3.

och att missionärernas insatser fördelade sig på allt fler sektorer inom Evangelisk-lutherska kyrkan, ELCK.⁴⁶⁸

Den sista resan inom ramen för den undersökta tidsperioden genomfördes hösten 1999. Under de tre årtionden som SLEF arrangerat reseverksamhet hade missionsarbetet, de lokala förhållandena och även gruppresekonceptet utsatts för förändringar. År 1999 bodde resenärerna som tidigare på missionsstationen Atemo, men stationen stod nu på tröskeln till att erhålla statlig elström efter årtionden med generatorström kvällstid. I slutet av 1990-talet hade Rukongo missionsstation tillgång till rinnande vatten från ett borrhål som drevs med solenergi, förverkligat med medel från finska staten. 1999 års gruppresenärer noterade dock en tilltagande oro i Kenya. Som turist rörde man sig inte längre gärna till fots i huvudstaden Nairobi. Befolkningen signalerade ett gryende missnöje till följd av tilltagande fattigdom. Aidsproblematiken började göra sig påmind. Men resenärerna noterade också förbättringar som åstadkommits med missionsmedel. Gruppen bekantade sig bland annat med den nybyggda grundskolan för 700 elever på Atemo som uppförts med medel från SLEF. De noterade även att kyrkorna på söndagarna fylldes av gudstjänstfirare.⁴⁶⁹

Gruppreseverksamhetens betydelse

Vilken var gruppreseverksamhetens betydelse för hemmafronten och missionsarbetet? På kort sikt framkom resornas betydelse i den feedback som resenärerna gav efter resorna. Många av gruppresorna gav även upphov till reportage eller intervjuer i SLEF:s tidskrifter. SLEF:s missionssekreterare noterade i mitten på 1970-talet ett samband mellan gruppreseverksamheten och missionsintresset.⁴⁷⁰ Detsamma framkom i samband med planeringen av ungdomsmissionsresan 1998.⁴⁷¹ Överlag uppgavs gruppreseverksamheten på hemmaplan ge upphov till förnyad iver i understödsarbetet för missionen.⁴⁷² Resorna stämde till reflektion över upplevelsena. Missionsarbetet uppfattades av många som en möjlighet till gemenskap över ras- och språkgränser. I allmänhet gjorde gruppbesöken att synen på missionsarbetet fördjupades. Det som förr i första hand varit ett ekonomiskt offrande fördjupades

468 Reserapport över gruppresa 1995 av Linnéa Klemets (SLEFM).

469 Reserapport över gruppresa 1999 av Iris Sandberg (SLEFM).

470 Btff 18.12.1975. Sirkku Hildén till Iris Sandberg. De som besökt missionsfältet hade blivit "mycket aktiva missionsvänner".

471 Protokoll från Missionsinfokommitten för ungdomar, SLEF, 25.11.1996 (SLEFM).

472 Se t.ex. Sb-Uv 1/1980, 3; Sb-Uv 2/1988, 4.

till en personlig kontakt och ett ömsesidigt engagemang mellan afrikaner och nordbor. Utvärderingarna betonade den goda kontakt som resenärerna fick både med missionsarbetet och med lokalbefolkningen.⁴⁷³ I denna mening förverkligade gruppreseverksamheten den geografiska identitetsstrukturens intention att föra hemmafronten i närkontakt med missionsfältet i Kenya. Som noterades i anslutning till 1960-talet strävade SLEF efter att upprätta inte bara en allmän relation mellan SLEF:s hemmafront och det kenyanska folket, utan uttryckligen en andlig sådan.

En resenär som vittnade om att 1976 års gruppresa hade satt outplånliga spår var bonden och skogsbrukaren Natanael Löfroth från Vårdö, Åland. Ännu 35 år efter resan vittnade Löfroth om resans starka intryck.⁴⁷⁴ Under sina sista veckor på Strömsgården på Vårdö omgav sig Löfroth med ett mycket begränsat antal föremål från sitt hem. Ovanför sängen hängde den oljemålning som han införskaffat i Kenya knappt 40 år tidigare. Kenyabesöket fick på detta sätt följa Löfroth till hans sista levnadsdag i mars 2015.⁴⁷⁵ Det är uppenbart att resenärerna i egenskap av ”missionsvänner” upplevde resorna till SLEF:s missionsfält på ett sätt som skilde sig från vanliga turistbesök i fjärran länder. Det fanns ett samband mellan reseupplevelserna och insatserna på hemmaplan för SLEF:s missionsarbete. Detta kom tydligt fram i samband med utvärderingen av 1981 års gruppresa. Att i verkligheten få se missionsstationen Atemo gjorde stort intryck på dem som varit med och ”bett fram” den.⁴⁷⁶ Gruppresenär Doris Nygård vittnade om den vända som föregått hennes resa till missionsfältet 1979. Nygård hade länge haft ett starkt intresse för missionsarbetet och drömt om att på nära håll få se missionsfältet, men samtidigt var hon skeptiskt inställd till att delta i en resa.⁴⁷⁷ Tvekan berodde på att reseutgiften i stället hade kunnat användas som bidrag till missionsarbetet. När resan väl var genomförd

473 Btff 24.II.1971. Gustav Norrback till Helge Hildén. Av allt att döma med glimten i ögat skrev Gustav Norrback: ”Det ser ut som om man skulle få svårt att värja sig för den brevflod, som kommit oss till del efter er resa! Huru man nu skall tolka det sen? Möjligen skriver man i glädjen över att ha kommit hem med livet i behåll.”; Btff 18.II.1971. Sven Klemets till missionssekreteraren. ”Det var roligt att ha besök. Man är ju nog så isolerad här att det inte är underligt att vi blir trängsynta. ... det mesta blev en hel del positivare än vi vågat hoppas.”; Salamu 4/1989, 6–8; Sb-Uv 19/1989, 1, 3; Sb 12/1990, 9; Hemåt 1990, 76.

474 Sb 7/2011, 8–9. ”De många gudstjänstbesökarna, hälsningsceremonin efter gudstjänsten, de vilda djuren – ja, allt!”

475 Boström 2015; Göran Stenlund, muntligt meddelande, 2015.

476 Sb-Uv 20/1981, 3.

477 Sb-Uv 1/1980, 3

Inga-Britt och Matts-Edvin Klemets i Rejpelt, Vörå, inledde försäljningsverksamhet till förmån för SLEF:s Kenyamission år 1994 i sitt tidigare fähus. På bilden är en grupp från Vasa på besök i "Föusi". Inga-Britt Klemets fotoarkiv.

förändrades emellertid hennes uppfattning. Nygård hade fått följa med missionärerna i deras arbete. Hon hade mött lokala församlingsmedlemmar som uttryckt stor tacksamhet över "evangeliet" och över missionärerna. Det som hade gjort störst intryck var den äkthet hon upplevde i den tacksamhet som visades. Efter resan betonade Nygård i olika sammanhang den sändande församlingens ansvar i bön och behovet av ömsesidig korrespondens. En gruppresenär i 1995 års gruppresa hade lagt märke till afrikanernas "gudsförtröstan" och uppfattat afrikanerna som "levande kristna".⁴⁷⁸ Reseledare Sven Klemets framhöll i sin tur gruppgemenskapens betydelse. Klemets skrev:

Gruppen fick allt mer karaktären av en stor familj och det gjorde att avskedet inte blev lika roligt som ankomsten. Vi hade fått vara på förklaringsberget. Varje kväll samlades vi i kyrkan till aftonbön. Förutom de afrikanska gudstjänster vi var med om firade vi även en svensk gudstjänst tillsammans. Jag tyckte att den utgjorde höjdpunkten på vår samvaro. Ordet, sången och bönen knöt oss fastare vid de himmelska verkligheterna och varandra.⁴⁷⁹

SLEF:s gruppseverksamhet till missionsfältet hade tydliga andliga förtecken. Detta var även en medveten strävan vid detaljplaneringen. I samband med en av de första gruppresorna skrev missionär Boris Sandberg: "Även om dessa besök har sin betydelse för oss [missionärer] så må vi bedja att dessa besök inte skulle vara bara för att tillfredsställa mänsklig reslusta och bekantskap. Utan att de också skulle resultera

⁴⁷⁸ Reserapport över gruppresa 1995 av Linnéa Klemets (SLEFM).

⁴⁷⁹ Sb-Uv 20/1981, 3.

i evighetsbetydelse.”⁴⁸⁰ Förutom att resorna ingick i en ram som i sig inkluderade både väckelserörelse och spirande missionskyrka, förmådde missionärerna därtill skapa en gruppgemenskap med tydlig andlig inriktning. Till resornas andliga puls hörde regelbundna andakter och gudstjänstfirande.

Enligt Gustav Norrback som ledde 1983 års grupppresa, inverkade gruppsverksamheten också på SLEF:s missionsarbete och dess utveckling. Norrback noterade år 1984 att resenärer som besökt Kenya bidragit till att stimulera samtal om missionsarbetets framtida upplägg i Kenya för SLEF:s del. Norrback skrev:

I vinter har vi varit samlade till missionskurs på bibelskolan i Vasa och under kursens gång kom vi i våra samtal in på frågan om utvidgning av vårt arbete i Kenya. Samtalen fick god fart och en icke ringa stimulans genom de personer, som besökt Kenya bl.a. hösten 1983, och som kunde vittna om behoven därute. Vi var överens om att arbetet borde utökas både ekonomiskt och vad personalen beträffar, samt att vi i SLEF bör gå in för en sådan framtidsplanering för vårt fortsatta arbete i Kenya.⁴⁸¹

Vissa grupppresor fick också efterspel av annan karaktär. Det hände att gruppresenärer initierade insamlingar av medel till sådana projekt som kanske aktualiserats under en grupppresa men som inte var planerade eller budgeterade inom ramen för SLEF:s missionsarbete. Dylika efterspel visar att gräsrotterna hade både initiativförmåga och handlingskraft men också en vilja att inverka på beslutsgången i missionsverksamheten, således ett vittnesmål om den lokalbaserade identitetsstrukturen. Ett exempel på sådan handlingskraft var 1971 års grupppresa som resulterade i en insamling till en traktor som sedan skeppades från Finland till Kenya.⁴⁸² 1973 års grupppresa blev upptakten till ett sponsorskap för en ung studerande i Kenya, som sedermera blev SLEF:s första missionär i Etiopien.⁴⁸³ Efter 1976 års grupppresa meddelade en av deltagarna att medel i efterhand insamlats uttryckligen för förbättring av vägen till Atemo missionsstation. Detta visar att resenären reagerat med handlingskraft på de livsvillkor som omgav missionärerna.⁴⁸⁴ Denna gång reagerade SLEF:s missionssekreterare i sin tur med tveksamhet, eftersom vägförbättringen

480 Btff 9.11.1974. Iris och Boris Sandberg till S-O Fredriksson.

481 Hemåt 1984, 59.

482 En av resenärerna hade initierat en insamling i Pyttis i sydöstra Finland till förmån för en traktor. Valmet-traktorn anlände till Atemo i slutet av år 1974, komplett med schaktblad och Fiskarsplog.

483 Sb 11/2006, 4-5; Vinterblommor 2013, 34-35.

484 Btff 19.12.1977. Sirkku Hildén till Sven Klemets.

visserligen ingick i den aktuella missionsbudgeten men den insamlade summan var tio gånger så stor. Hur SLEF hanterade denna fråga var givetvis av betydelse. En avböjande inställning kunde äventyra viljan att i framtiden bidra till SLEF:s missionsarbete. Men om insamlade medel riktades till annat än det budgeterade, förelåg samtidigt risken att SLEF inte skulle kunna förverkliga sin planerade verksamhet på missionsfältet. Det gällde således att handla vist för att inte förlora mark. Slutligen beslöts att summan skulle användas i enlighet med givarnas önskemål och betraktas som ett ”projekt”. För SLEF gällde det att sammanjämka hemmafrontens önskemål och budgetbehoven för att inte förlora missionsarbetets understödjarkår, men ändå kunna uppfylla sina åtaganden på missionsfältet.

Även på längre sikt hade gruppreseverksamheten sin betydelse. I en intervju trettiotre år efter den aktuella gruppresan berättade Inga-Britt Klemets hur hon blivit starkt berörd av kenyanernas kärlek och värme och bland dem fått vänner för livet. Resan bidrog till ett ökat missionsengagemang. Ur reseerfarenheten växte sedan en försäljningsverksamhet fram som oavkortat gav inkomster till missionsarbetet under tio års tid.⁴⁸⁵ Även samvaron mellan missionärer och resenärer under gruppbesöken gav möjligheter att lära känna varandra på ett djupare plan. Resorna skapade långsiktig vänskap.⁴⁸⁶ Också den lokala lutherska kyrkan, ELCK, vittnade om reseverksamhetens betydelse. År 1989 framhöll generalsekreterare Richard Olak verksamhetens positiva inverkan på samarbetet mellan missionsorganisation och kyrka. Olak betraktade reseverksamheten ur ett kenyanskt perspektiv mot bakgrunden av att representanter och gäster år 1970 börjat färdas mellan Finland och Kenya.⁴⁸⁷

Gruppreseverksamhetens församlingsanknytning

Kan man i gruppreseverksamheten se någon anknytning till församlingsavtalsverksamheten eller SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation? Inför 1989

485 Sb II/2006, 4–5; Vinterblommor 2013, 34–35; Hemåt 2016, 69 ff.

486 Missionärsårsrapport 1999 (SLEFM). ”Att få gäster och ta hand om gäster är alltid ett nöje. Eftersom jag fungerade som chaufför var jag med resenärerna hela tiden. Då får man lära känna varandra och man har alltid ett speciellt förhållande till dem som besökt missionsfältet. Jag tror att det sporrar många då de får se arbetet på ort och ställe.”

487 Reserapport över gruppresa 1989 av Iris Sandberg (SLEFM). Resenärerna påminde i sin tur kyrkan om att SLEF ordnat en gruppresa redan år 1967. Till Kenya genomförde Sley sin första gruppresa hösten 1974 under ledning av Aimo Kymäläinen. Arkkila, Reijo, skriftligt meddelande, 2015.

års gruppresa väcktes tanken på särskilda gruppresor avsedda för de församlingar som hade avtal med SLEF om någon missionär. Tanken var att församlingarna i tur och ordning skulle inbjudas till Kenya.⁴⁸⁸ Syftet skulle vara att representanter för avtalsförsamlingarna skulle stifta bekantskap med SLEF:s missionsarbete. Missionärerna fick i uppgift att diskutera förslaget, eftersom en ännu tätare gruppresofrekvens skulle innebära merarbete för deras vidkommande. På missionsfältet väckte ärendet en viss irritation. Det framkom att värdskapet för besökare blivit alltmer betydande i takt med att finländare allt oftare hade råd att resa långt. Missionärerna hade blivit tvungna att lägga allt mer tid på gäster också mellan gruppbesöken. Slutresultatet av diskussionen blev att man skulle fortsätta med gruppresor vartannat år.⁴⁸⁹ På missionärernas förslag beslöt delegationen för yttremission, DYM, i stället att avtalsförsamlingarna skulle erbjudas deltagande i de vanliga gruppresorna i den ordning som församlingsavtalen hade slutits. Av någon anledning förverkligades inte denna tanke, åtminstone inte i samband med den då närmast aktuella gruppresan.⁴⁹⁰ Den annonserades som brukligt endast ett par gånger i *Sändebudet*.⁴⁹¹

I 1990-talets gruppreseverksamhet kan ändå i några fall spåras ett visst samband mellan resenärers hemförsamling och SLEF:s avtalsförsamlingar. I vilken mån just församlingsavtalen lockat resenärerna är dock osäkert. Det var givetvis naturligt att församlingar med många SLEF-aktiva i sina led också tecknade avtal med SLEF. Som tidigare nämnts kom SLEF:s församlingsavtalsverksamhet igång år 1986. Åren 1987 till 1999 genomfördes fem gruppresor. Av de 58 resenärerna kom 37 från en församling som tecknat avtal med SLEF om en utsänd missionär, det vill säga drygt hälften av resenärerna.⁴⁹² I 1989 års gruppresa deltog en person som var frivillig mis-

488 Resorna skulle infalla mellan de traditionella gruppresorna och således inte vara en del av SLEF:s traditionella gruppreseverksamhet.

489 DYM 1.10.1988 § 62 (SLEFM); Btff 21.11.1988. Sirkku Hildén till missionärerna; Btff 9.12.1988. Sven och Linnéa Klemets till SLEF:s missionsledning (Iris och Boris Sandberg); Btff 28.12.1988. Siv Bergman till Sirkku Hildén; MK 20.1.1989 § 11 (SLEFM); Btff 27.2.1989. Siv Bergman till Iris Sandberg.

490 MK 20.1.1989 § 11 (SLEFM); DYM 22.1.1989 § 4 (SLEFM). Missionärerna skrev: "Vi välkomnar en grupp i höst, v. 43-44, storlek 15 personer. Speciell inbjudan kan riktas till våra understödjande församlingar. Vi önskar fortsätta med resor vartannat år som tidigare. Gruppstorlek och tid avgörs enligt möjligheter och behov."

491 Btff 24.2.1989. Sirkku Hildén till Tom Bergman.

492 Ingen av de sju resenärerna år 1987 kom från en församling som SLEF tecknat avtal med. Av de femton resenärerna i 1989 års gruppresa kom nio från någon av de församlingar som tecknat avtal med SLEF: Borgå, Närpes, Vasa svenska, Vörå och Purmo församlingar. Av de tretton resenärerna i 1993 års gruppresa kom åtta från någon av de församlingar som tecknat avtal med

sionssekreterare i sin församling och ett par från en församling som nyligen tecknat avtal med SLEF. 1995 års gruppresa var speciell på så sätt att hälften av resenärerna kom från samma församling, Oravais. Deras deltagande i gruppresan till Kenya kan ha haft ett samband med att en av församlingens präster kort dessförinnan rest ut som SLEF-missionär till Kenya och med sin familj utgjorde församlingens nya avtalsmissionärer.

MISSIONSUNDERSTÖDJANDE VERKSAMHET I FÖRSAMLINGARNA 1970–2000

De praktiker som studerats i det föregående fungerade alla inom ramen för *SLEF:s verksamhet*. I redogörelsen berördes också deras koppling till församlingsavtalsverksamheten. En aspekt som återstår att belysa i anslutning till församlingsavtalsverksamheten är den motsatta kopplingen: i vilken mån *församlingarnas* missionsbefrämjande verksamhet påverkades av SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation. På vilket sätt märktes det till exempel i församlingarnas verksamhet att SLEF:s missionärer fungerade som församlingens avtalsmissionärer? Och före församlingsavtalsverksamhetens tid, fanns det församlingsaktiviteter som understödde SLEF:s Kenyamission? I detta avsnitt studeras den missionsunderstödjande verksamhet som församlingarna i Borgå stift bedrev under tidsperioden 1970–2000. Det är dock endast en summarisk genomgång. Det som här inte överhuvudtaget berörs är församlingarnas budgetanslag för missionsarbetet, även om också de var betydelsefulla. Här studeras emellertid enbart det understöd som genererades genom kollektiva församlingsaktiviteter. Jag ger några exempel på hur denna typ av missionsunderstödjande verksamhet kunde se ut under 1900-talets tre sista årtionden. Frågeställningen betraktas ur följande tre synvinklar: 1) verksamhet som tidigare varit SLEF:s men som inleddes i församlingarnas

SLEF: Närpes, Vasa svenska, Vörå och Purmo församlingar. Av de tolv resenärerna i 1995 års gruppresa kom tio från någon av de församlingar som tecknat avtal med SLEF: Korsnäs, Vörå, Oravais och Jakobstad församlingar. Fram till 1999 års gruppresa hade ytterligare tre församlingar tecknat avtal med SLEF om församlingsmissionär: Vårdö, Föglö och Vanda svenska. Av de elva resenärerna i 1999 års gruppresa kom alla utom reseledaren från en församling som tecknat avtal med SLEF, nämligen Purmo, Terjärv, Jeppo, Närpes och Pargas församlingar.

verksamhet, 2) traditionell församlingsverksamhet i syfte att stöda missionsarbetet, i detta fall i Kenya via SLEF, och 3) församlingsaktiviteter som uttryckligen förandleddes av församlingsavtalen kring avtalsmissionärer. Givetvis gick alla dessa aktiviteter i verkligheten in i varandra.

Missionsunderstödjande SLEF-verksamhet som inlemdes i församlingsverksamheten

I det första fallet tas utgångspunkten i de fem praktiker som var föremål för analys i föregående avsnitt. En kategori för sig i detta sammanhang utgör SLEF:s missionslägerverksamhet. Den frigjorde sig under 1970-talet från sin långvariga bindning till Jeppo församling och inledde ett långsiktigt samarbete med andra österbottniska församlingar vid sidan av samarbetet med Jeppo. Den inlemdes således inte i församlingsverksamheten på samma sätt som till exempel juniorverksamheten, men med undantag av missionsdagarna i Vasa år 1984 utfördes den konsekvent i samarbete med lutherska församlingar under hela den undersökta tidsperioden. I övrigt var det i huvudsak syförenings- och juniorverksamheten som på sikt helt eller delvis integrerades i församlingsverksamheten. I viss mån fungerade församlingarna som arvtagare även till SLEF:s lokala missionsfestverksamhet. I vilken mån denna verksamhet övergick i församlingsverksamhet är dock något som ligger utom räckhåll för insyn. Av denna anledning lämnas denna kategori utanför resonemanget.

Ett sätt att betrakta den missionsbefrämjande verksamhet i SLEF som inlemdes i församlingarnas verksamhet är att placera in den på en skala. Sedan den lokala missionsfestverksamheten lämnats bort, placerar sig de fyra resterande praktikerna jämnt på en skala där församlingsintegrerad verksamhet ligger i den ena ändan och icke-församlingsintegrerad verksamhet (med stark SLEF-identitet) i den andra. Den praktik som utmärktes av den starkaste församlingsintegrationen var juniorverksamheten, därefter följer syföreningsverksamheten, missionslägerverksamheten och sist gruppreseverksamheten, som helt och hållet kvarstod i SLEF:s regi. För juniorverksamhetens del kvarstod kopplingen till SLEF:s missionsarbete endast i den mån lokala ledare initierade sådan verksamhet. Syföreningsverksamheten däremot behöll sin koppling till missionsarbetet och likaså sin koppling till SLEF, även om den ställvis integrerades med församlingsverksamheten. För missionslägerverksamhetens vidkommande var arbetsfördelningen mellan SLEF och församlingarna mycket klar. SLEF behöll ansvaret för verksamheten men samarbetade med lutherska församlingar. SLEF stod för programupplägget medan församling-

arna tillhandahöll utrymmen och ställde en del av sina anställda till förfogande för festernas genomförande.

Utvecklingen av praktikernas förhållande till församlingarna under den här tidsperioden påminner för övrigt om vad två norska forskare i sina undersökningar iakttagit ifråga om menigheter i norska bönehus. Harald Hegstad menar att utvecklingslinjerna i de undersökta meningheterna visar att deras ställning i förhållande till kyrkan var oklar och i längden svår att upprätthålla. De pressades därför med tiden i någondera av två riktningar, antingen mot ”mer menighet” i betydelsen en menighet som övertar en del folkkyrkliga inslag eller mot ”mindre menighet” vilket innebär ett större samröre med folkkyrkoförsamlingarna. Olaf Aagedal beskriver Hegstads analys som en träffande karaktäristik av hans egen forskning.⁴⁹³

I fallet med Kenyamissionens hemmafront skulle en utveckling mot ”mindre menighet” exemplifieras av junior- och syföreningsverksamhetens integrering i de lutherska församlingarna. Ett exempel på *juniorverksamhet* som övergått i församlingsverksamhet var Korsnäs församlings scoutverksamhet. Följande redogörelse ingår i ett odaterat brev från 1990-talet, skrivet av den lokala, SLEF-anknutna scoutledaren: ”I deras scoutpass är en av uppgifterna att lära sig missionsbefallningen samt litet om Kenya, det har vi gjort nu. Det märks nog att våra missionärer besökt skolorna för de kände ganska bra till er.” Scouterna tillade i samma brev: ”Vi scouter ordnade en påskfest. ... Till sist hade vi lotteri och fick in 210 mk. 1/3 gick till scout och 2/3 till er mission [Kenyamissionen].”⁴⁹⁴ Brevet visar att juniorverksamheten i Korsnäs församling ersatts av scoutverksamhet men att denna övertagit juniorverksamhetens tradition att understöda SLEF:s missionsarbete. Ett exempel på hur *missionslägerverksamheten* uppfattades ur ett församlingsperspektiv fås av stiftets missionskommittés verksamhetsberättelser åren 1987–2000. Ur dem framgår det upprepade gånger att sommarfestverksamheten överlag upplevdes viktig. Den samlade inte bara många ”missionsvänner” utan nådde också över nyhetströskeln när det gällde lokaltidningarna. Detta gjorde ”missionen känd vida omkring i den bygd” där festerna hölls.⁴⁹⁵ I samma verksamhetsberättelse år 1996 kommenterades *syföreningsverksamheten* i egenskap av ett församlingsarbete. Missionskommittén i Borgå stift noterade att missionsverksamheten i stiftets församlingar byggde på gamla anor med välbeprövade verksamhetsformer där ”missionskretsar, basa-

493 Aagedal 2003, 447–448.

494 Odaterat scoutbrev från Korsnäs församling, 1990-talet.

495 Se t.ex. MKB Vb 1996, 2.

rer och auktioner” bildade grundelementen.⁴⁹⁶ Syföreningsverksamheten betraktades således som en självklar del av församlingsverksamheten. Ett tecken på syföreningsverksamhetens integration i församlingsverksamheten var att syföreningar och missionskretsar statistikfördes av såväl SLEF som Evangelisk-lutherska kyrkan.⁴⁹⁷ På denna punkt skilde sig emellertid församlingarnas verksamhet från varandra. På vissa håll var syföreningarna fortsättningsvis ”självständiga”, medan de på annat håll var beroende av församlingsanställda. Det senare var vanligen fallet där syföreningsmedlemmarna var komna till hög ålder och ingen förnyring hade skett. Vanligen gavs församlingens diakonissa ansvaret för syföreningar inom ramen för sin anställning, medan syföreningens intäkter fortsättningsvis gick till SLEF:s missionsarbete. I andra församlingar samlades syföreningar och arbetsgrupper utan bistånd av anställda. Då SLEF:s missionär Linnéa Klemets år 2001 avslutade sin tjänst som kringresande missionsinformatör i SLEF, avgav hon rapport över alla Kenyasyföreningar som hon besökt.⁴⁹⁸ Listan upptog 68 syföreningar. Av dessa leddes 18 stycken av ”diakonissan”. Detta visar att en fjärdedel av de syföreningar som arbetade för SLEF:s missionsarbete i slutet av 1990-talet administrerades av församlingarna via diakonissan. Dessa syföreningar var sålunda exempel på lokal SLEF-verksamhet som med tiden inleddes i församlingarnas verksamhet.

Traditionell församlingsverksamhet i syfte att stöda SLEF:s missionsarbete

Hur församlingarna organiserade och bedrev sin missionsunderstödjande verksamhet varierade givetvis från församling till församling. Detta är ett fält som kunde utredas närmare till exempel med hjälp av verksamhetsberättelser från de enskilda församlingarna. Här inskränker jag mig till en summarisk, kort översikt och ger därtill exempel från några av de församlingar som understödde SLEF:s missionsarbete i Kenya under den aktuella tidsperioden. I den statistik som Byrån för kyrkans mission uppgjorde från mitten av 1990-talet särskildes ”missionsring”, ”missionskrets” och ”missionstilldragelse”.⁴⁹⁹ Med missionskrets avsågs det som här benämns syförening. Missionsring var en verksamhet som introducerades från kyrkligt håll un-

496 MKB Vb 1996, 2.

497 Understöds- och verksamhetsstatistik över missionen 1997–2000. Byrån för Kyrkans mission (SLEFM).

498 SLEF Vb 1992, 101; SLEF Vb 2001, 7; förteckning över syföreningar 2001 (SLEFM).

499 Understöds- och verksamhetsstatistik över missionen 1997–2000. Byrån för Kyrkans mission (SLEFM).

der tidsperioden. Missionsringen fungerade som en stödning med personlig anmälan och utskick via församlingen i form av regelbundna informationsbrev till ringens medlemmar. Missionstilldragelser var begivenheter som församlingen ordnade för att uppmärksamma missionsarbetet och samla medel till det. I denna kategori ingick till exempel missionshelger, missionsluncher och basarer. Ett genomgående drag i alla församlingarna var det frivilligarbete som utmärkte missionsverksamheten – inte minst i de aktiviteter som kretsade kring medelanskaffning. Ledningen för missionsverksamheten såg i stort sett likadan ut i samtliga församlingar. Endast en församling hade en avlönad missionssekreterare. Av materialet framkommer det även att ett par av församlingarna uttryckligen satsade särskilt på att engagera barnen för missionsarbetet.

Källmaterialet ger endast ett fåtal redogörelser för verksamhet som kan hänföras till denna kategori, traditionell församlingsverksamhet i syfte att stöda SLEF:s missionsarbete, trots att den måste ha varit omfattande. Några exempel må anföras. Det första exemplet kommer från *Purmo församling* åren 1988–1989. I Purmo verkade vid den här tiden totalt tio missionskretsar. Församlingen understödde en missionärsfamilj från SLEF. Till verksamheten hörde symöten och en gemensam kyrkfest. Ett barnläger på temat mission ordnades sommaren 1989 för 67 barn i åldern 7–13 år med missionärsbesök och brevskrivning till församlingens avtalsmissionärsfamilj.⁵⁰⁰ De följande tre exemplen är alla från åren 1997–1998.⁵⁰¹ *Ekenäs församling* hade inte tecknat avtal med SLEF om någon församlingsmissionär men hade tre avtal med FMS. En Kenyamissionssyfoörening verkade däremot inom Ekenäs församling. Den samlades i församlingshemmet och leddes av ett par av syfoöreningens medlemmar. Församlingens missionsarbete som helhet leddes av en direktion. Förutom missionskretsar, kollektor och ett missionsbokbord ordnade församlingen en särskild missionsdag i församlingshemmet för att få medel till missionsarbetet. Missionsdagen och de ”trogna missionsvännerna” nämndes som Ekenäs församlings speciella glädjeämnen i församlingens verksamhetsberättelse för missionsverksamheten. I *Borgå svenska domkyrkoförsamling* verkade år 1997 fyra missionskretsar för FMS, tre kretsar arbetade för Sjömanskyrkan och två verkade för Kenyamissionen. Dessutom hölls en missions- och bibelkväll i församlingshemmet med försäljning till förmån för

500 Btff 31.10.988–29.10.1989, åtta brev från Purmo församling till familjen Linnéa och Sven Klemts.

501 Ekenäs, Borgå svenska domkyrko- och Oravais församlings verksamhetsberättelse över missionsarbetet 1997.

Församlingsjippo "Traktor till Rukongo" på Borgå torg våren 1990. Foto Helge Hildén.

missionsarbetet. Församlingen hade tre avtalsfamiljer, varav en var utsänd av SLEF. Församlingens missionsverksamhet leddes av en missionsdirektion. För det praktiska arbetet hade församlingen anställt en missionssekreterare. Missionsverksamheten bestod av basarer, auktioner, utfärder, missionsdagar, missionsmiddagar, kaffekonsert, 1:a maj-insamling på torget, trädgårdsfest och skördefest. Församlingen satsade särskilt på att nå alla åldersgrupper och engagerade även skolor. I *Oravais församling* verkade år 1997 två missionsringar, en för Kenyamissionen och en för FMS. Till verksamheten inom missionssektorn hörde missionsringarnas samarbete kring en soppdag på våren och en basar under adventstiden. Våren 1998 ordnade FMS missionsring en konditoridag som gav trakteringstips inför vårens konfirmations- och studentbjudningar. I *Vörå församling* verkade vid denna tid en missionsring samt tre syföreningar, samtliga för Kenyamissionen. Verksamheten bestod år 1998 av höst- och julmarknad, missionslunch, vårbasar och sommarfest. Matvarorna för lunchen var donerade och för arbetsinsatsen stod många frivilliga. Syföreningarna firade gemensam våravslutning där en SLEF-missionär medverkade.

Verksamhet i församlingarna i anslutning till församlingsavtalsverksamheten

Sedan församlingar i mitten på 1980-talet börjat sluta avtal även med SLEF om en avtalsmissionär tillkom en del nya inslag i församlingarnas missionsbefrämjande verksamhet. I vissa församlingar var församlingsavtalsverksamheten helt ny, medan den i andra hade bedrivits sedan 1960-talet. Sådana församlingar som från tidigare hade församlingsmissionärer var bland andra Borgå svenska domkyrkoförsam-

ling, Pargas svenska, Nykarleby, Vasa svenska, Malax, Gamlakarleby och Jakobstad. Till de församlingar som iklädde sig rollen som avtalsförsamling först i och med sitt första avtal med SLEF hörde många österbottniska församlingar, bland dem Korsnäs, Petalax, Övermark, Replot, Vörå, Oravais och Jeppo.⁵⁰² I dessa församlingar inriktades vanligen församlingens tidigare, traditionella missionsbefrämjande verksamhet nu på den eller de avtalsmissionärer som församlingen åtagit sig att stöda. Verksamheten fortsatte alltså ungefär som tidigare, men fick ett konkret ändamål. Detta upplevdes sporra församlingarna i deras verksamhet.⁵⁰³ Andra aktiviteter som tillkom var församlingens kontakt med avtalsmissionären. Under missionärens tid på fältet upprätthölls kontakten till fältet genom brev och under missionärens hemmavistelse i form av besök.

Av materialet framgår att den avtalsrelaterade missionsverksamheten mellan församlingar och SLEF kan delas i två kategorier. Dels fanns det den redan nämnda verksamheten som kretsade kring avtalsmissionärernas besök eller kontakten med dem, dels fanns det verksamhet som syftade till att samla in medel för att möta de behov som församlingsavtalet förutsatte. Den senare, medelanskaffningen, utgjorde ett centralt inslag i de redogörelser för församlingsavtalsverksamheten som ingår i källmaterialet. I den mån församlingar redogjorde för avtalsverksamhet handlade det således nästan uteslutande om vilka aktiviteter som arrangerats i syfte att stöda missionsarbetet, ofta kompletterat med uppgifter om vilka summor som samlats in. Många gånger omnämndes även konkreta insatser på missionsfältet som blivit möjliga tack vare avtalsförsamlingens understöd.

Vilka *identitetsstrukturer* kan då iakttas i den missionsunderstödjande församlingsverksamhet som relaterats här – junior-, syförenings- och missionslägerverksamhet? Den sistnämnda, missionslägerverksamheten, lämnas här utanför eftersom den behandlats i anslutning till praktiken missionsläger/missionfest. För de två övriga, junior- och syföreningsverksamheten, kan det konstateras att den gett få exempel på den teologiska identitetsstrukturen, men betydligt fler som anknöt till den lokalbaserade och den geografiska identitetsstrukturen. Den lokalbaserade identitetsstrukturen var naturlig i och med att församlingsverksamheten till sitt väsen traditionellt var lokal. Den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya kom

502 Förteckning över avtalsförsamlingar, FMS, 1987 (SLEFM).

503 MKB Vb 1993, 2–3: "Missionsaktiviteterna i många av stiftets församlingar är livliga. Speciellt de församlingar som har en avtalsmissionär som de stöder eller ett projekt som de arbetar för, arbetar flitigt för att få ihop medel till sitt understödsprojekt."

fram i insamlingsobjekten och i kontakterna med missionsfältet och avtalsmissionärerna. Utmärkande för den hemmafront som anknöt till Kenyamissionen inom ramen för den verksamhet som församlingarna bedrev var således en uttalat lokal förankring och en klar inriktning på missionsfältet och missionärerna.

Sammanfattande diskussion

Syftet med denna avhandling har varit att belysa utvecklingen hos den gruppering i hemlandet som stödde SLEF:s missionsarbete i Kenya från dess begynnelse år 1963 fram till år 2000. Jag har valt att följa utvecklingen fram till år 2000, eftersom SLEF:s missionsarbete efter detta utvecklades i nya riktningar, delvis med nya missionsfält. Missionsarbetets understödjare har jag valt att benämna *hemmafronten*. Valet av detta begrepp har jag redogjort för i den senare delen av avhandlingens kapitel 4, ett kapitel som i övrigt beskriver bakgrunden till avhandlingens ämnesområde. Den kontext inom vilken denna hemmafront verkade var Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland rf (SLEF). SLEF var verksam som självständig förening efter att Lutherska Evangeliföreningen i Finland år 1922 hade delats på språklig grund. Den tvåspråkiga Lutherska Evangeliföreningen hade grundats år 1873 och hade år 1900 sändt ut sina första missionärer till Japan. Lutherska Evangeliföreningen och senare också SLEF har sedan sin upprinnelse verkat inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som en inomkyrklig organisation med rötter i den evangeliska väckelse som drog över Finland under 1800-talet. SLEF:s verksamhetsområde i Finland utgörs av Borgå stift, det enda svenskspråkiga stiftet inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Avhandlingens huvudsyfte har således varit att undersöka hur denna hemmafront utvecklades åren 1963–2000. Det som stått i fokus är hur hemmafronten påverkades av två större förändringar som den genomgick under denna tid. Den första förändringen var att SLEF år 1963 upptog missionsarbete i Kenya, och den andra att SLEF i december 1969 fick status som en av Evangelisk-lutherska kyrkans

missionsorganisationer. De två frågeställningar som i avhandlingens inledande kapitel formulerades i anslutning till dessa två förändringar var (1) hur Kenyamissionens hemmafront utvecklades till följd av att SLEF upptog missionsarbete i Kenya och (2) hur Kenyamissionens hemmafront utvecklades till följd av att SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer. Den första frågeställningen hänför sig i huvudsak till 1960-talet, som var det årtionde då Kenya blev SLEF:s missionsfält vid sidan av fältet i Japan. Den andra frågeställningen berör tiden från 1970-talet framåt, då SLEF fick anledning att profilera sig som luthersk-kyrklig missionsorganisation. Inom ramen för dessa två frågeställningar har avhandlingen fokuserat på hemmafrontens identitet, struktur, verksamhet, inneboende strävan och yttre relationer samt styrkeförhållandena mellan dessa. Det har således inte varit något huvudändamål att få fram den exakta bilden av vilka personer som ingick i Kenyamissionens hemmafront eller hur många de var, även om också den frågan i någon mån berörts. Den teoretiska ramen är systemteoretisk och utgår från ett självskapande perspektiv. För denna ram redogjorde jag i avhandlingens kapitel 1 och 2. Med självbeskrivningar som redskap har i studien sällats fram ett antal identitetsstrukturer som kännetecknade Kenyamissionens hemmafront. Med identitetsstrukturer avses en kropps unika mönster av strukturer. En viktig aspekt av identitetsstrukturerna är verksamhetsformerna, som betraktas som identitetsstrukturernas konkreta uttryck och benämns praktiker. Hemmafronten och dess utveckling har analyserats med hjälp av dessa identitetsstrukturer i avhandlingens kapitel 5 och 6. Analyserna resulterade i ett antal beskrivningar av Kenyamissionens hemmafront och dess förhållande till sina omvärldar. Beskrivningarna klarade frågan om hemmafrontens identitet, strukturer, verksamhet, inneboende strävan och yttre relationer. Genom detta gavs i kapitlen 5 och 6 en bild av Kenyamissionens hemmafront under 1960-talet (kapitel 5) respektive under tidsperioden 1970–2000 (kapitel 6).

Det som ytterligare återstår är att ställa dessa redogörelser för hemmafronten i relation till varandra och foga dem samman till en helhetsbeskrivning av hemmafronten, där den historiska utvecklingen åren 1963–2000 beaktas. Beskrivningarna av Kenyamissionens hemmafront tolkas i avhandlingens kapitel 7 mot dess två övergripande frågeställningar om hemmafrontens utveckling över tid. Detta görs i två steg och dessutom uppdelat på två avsnitt, där det första omspanner 1960-talet och det andra avhandlingens resterande tidsperiod 1970–2000. I det första steget förs beskrivningarna av Kenyamissionens hemmafront från kapitel 5 respektive kapitel 6 samman till fem helheter som var för sig beskriver hemmafronten ur en viss

synvinkel. De fem synvinklarna är hemmafrontens identitet, struktur, verksamhet, inneboende strävan och yttre relationer. Denna indelning har gjorts för att lättare kunna belysa hemmafronten. I verkligheten är alla fem dimensionerna av hemmafronten inflätade i varandra. I det andra steget ställs bilden av hemmafronten i relation till avhandlingens två huvudfrågeställningar. Här förs en diskussion om vad som rimligen kan ha legat bakom den utveckling av Kenyamissionens hemmafront som analysen har lagt i dagen. Detta ger en djupare insikt om Kenyamissionens hemmafront. Redogörelsen fördelas alltså på två avsnitt där det första behandlar 1960-talets hemmafront och det andra den hemmafront som stödde Kenyamissionen under tidsperioden 1970–2000. Men innan hemmafrontens identitetsstrukturer och förhållandet till dess omvärldar behandlas, noteras ett antal aspekter av hemmafronten som studien inte lyckats belysa.

HEMMAFRONTENS UTBREDNING, NUMERÄRA STYRKA OCH OMFÅNG

Min analys av Kenyamissionens hemmafront omfattar knappt fyrtio år av dess existens. När det gäller hemmafrontens lokala och regionala fördelning i Svenskfinland, kan man utgående från antalet medlemmar i SLEF:s medlemslistor åren 1962 och 1967 anta att hemmafronten var starkt koncentrerad till norra Österbotten, där en tredjedel av hemmafronten beräknades höra hemma.¹ Ytterligare en tredjedel hörde hemma i övriga delar av Österbotten och den resterande tredjedelen i resten av Svenskfinland. Med utgångspunkt i uppgifter om lokala missionsfester, syföreningar och juniorgrupper var hemmafronten från 1970-talet framåt företräd i merparten av församlingarna i Borgå stift, om så bara genom budgetmedel. När det sedan gäller hemmafrontens numerära omfång har det varit omöjligt att få fram relevanta uppgifter. Även om studien inte i första hand har syftat till att ta reda på vilka som ingick i hemmafronten eller bestämma dess omfång, är även dessa aspekter av intresse. På dessa punkter kan jag dock bara konstatera att Kenyamissionens hemmafront är mycket svärfångad och svärinringad. De instrument som jag

1 En tiondel av SLEF:s medlemmar under 1960-talet var hemmahörande i Terjärv i norra Österbotten.

närmat mig hemmafronten med har inte gett tillförlitliga uppgifter om vilka som ingick i den eller om dess storlek. Även om studien gjort bilden av Kenyamissionens hemmafront klarare, är bilden i flera avseenden fortfarande otydlig. Framförallt är dess yttre gränser oklara. Detta har i sin tur givetvis samband med definitionen av begreppet hemmafront. Hemmafronten har i studien definierats som de personer och grupperingar i hemlandet som vid det aktuella tillfället genom olika aktiviteter fungerade som resurs för att möjliggöra SLEF:s missionsuppdrag i Kenya. Definitionen är mycket vid och refererar till "personer" och "grupperingar" utan några krav på en precisering av vilka dessa var. Tillhörde till exempel alla de som prenumererade på SLEF:s tidskrifter *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* hemmafronten? Eller handlade det om SLEF:s medlemmar, syföreningsmedlemmar, juniorer och deltagare i missionslägren? Hur räknar man i så fall hemmafrontens medlemmar sedan en stor del av Evangelisk-lutherska kyrkans församlingar i Borgå stift börjat understödja SLEF:s Kenyamission? Och vad är kriteriet för ett understöd? Ska en kollektpeng till Kenya under en gudstjänst räknas som understöd, eller krävs det ett komplement i form av andligt stöd? Och hur ska man räkna en församling som endast bidrog till missionsunderstödet med budgetmedel utan större personellt engagemang? Det står klart att till och med en uppskattning av vilka som ingick i hemmafronten, eller hur många som ingick i den, måste betraktas som ett mycket osäkert företag. På sin höjd skulle sådana beräkningar kunna betraktas som en indikation på vad det är för sorts kropp som behandlas. I stället står andra aspekter av Kenyamissionens hemmafront i fokus.

KENYAMMISSIONENS HEMMAFRONT, 1960-TALET

Identitet, struktur, verksamhet, målsättning och relationer

Hemmafrontens identitet

Den hemmafront som axlade ansvaret för Svenska Lutherska Evangeliföreningens missionsarbete i Kenya under 1960-talet var en uppföljning av den hemmafront som sedan seklets början burit upp föreningens missionsarbete i Japan. Analysen i kapitel 5 visade att 1960-talets hemmafront präglades av tre identitetsstrukturer

– en teologisk, en lokalbaserad och en geografisk som kretsade kring det nya missionsfältet i Kenya. Innan detta missionsfält kom in i bilden, det vill säga före år 1963, var det framförallt den teologiska och den lokalbaserade identitetsstrukturen som präglade missionsarbetets hemmafront i SLEF. Identitetsstrukturerna i Japanmissionens hemmafront tog sig uttryck i en stark teologisk medvetenhet och en lokal förankring. Den teologiska medvetenheten framkom i hemmafrontens brev, verksamhetsreferat och tidskriftsartiklar. Den genomsyrade också verksamhetsuppbygget. Hemmafrontens teologiska medvetenhet var det särmerke som historiskt sett hade präglat föreningens folk längst. Det kan spåras så långt tillbaka som till Lutherska Evangeliföreningens grundande.² Framförallt karaktäriserades detta särmerke – som det uttrycktes i föreningens stadgar – av ett fasthållande vid Bibeln och den lutherska bekännelsen.³ Den lokalbaserade identitetsstrukturen föll i sin tur tillbaka på att föreningen organiserades i lokalavdelningar år 1906. Den lokala organisationen i början av 1900-talet förankrade föreningens verksamhet på lokal nivå men med en fortsatt koppling till föreningens centrala nivå, bland annat genom de predikantbesök i lokalavdelningarna som föreningen arrangerade från centralt håll. Detta innebar att hemmafronten var vitt spridd på lokal nivå men även att den i hierarkisk bemärkelse hade en förankring på gräsrotsnivå. Såväl hemmafrontens syförenings- och juniorverksamhet som sommarens lokala missionsfester och det årliga missionslägret var beroende av lokala insatser och lokalt manskap. Verksamhetsformerna byggde på samarbete mellan gräsrotter, lokalt ansvariga och SLEF:s anställda.

Hemmafrontens teologiska och lokalbaserade identitetsstrukturer bidrog i flera avseenden till den utveckling som hemmafronten genomgick under 1960-talet. Dessa båda identitetsstrukturer påverkade valet av ett nytt missionsfält i Kenya. *Den teologiska identitetsstrukturen* inverkade indirekt på valet av missionsfält genom att det fanns en tradition i SLEF att inbjuda talare från Bibeltrogna Vänner i Sverige. Att man inbjöd talare från detta sammanhang visade att SLEF teologiskt sympatiserade med Bibeltrogna Vänner. En av de talare som inbjöds var Martin

2 Föreningens stadgar från år 1873 betonade Bibeln, Martin Luthers skrifter och den lutherska kyrkans lära.

3 Evangeliföreningens stadgar 1873, § 2 ur Koskenniemi 1967, 284–86, Bilaga 1: ”Detta syftemål söker föreningen vinna genom utspridande af Bibeln, hvilken Föreningen alltid ställer i främsta rummet, äfvensom af Luthers skrifter och andra med kyrkoläran noggrant öfverensstämmande böcker, traktater och tidskrifter samt, så vidt ske kann, genom mundtligt vittnesbörd, framburet af kristligt sinnade, för saken lifvade och lämpliga kolportörer.”

Lundström. Vid sitt besök i Finland i början av 1960-talet talade han varmt för att SLEF skulle komma med i missionsarbetet i Kenya där Bibeltrogna Vänner redan var verksamt. SLEF bejakade detta, vilket ledde till att föreningen år 1963 inledde missionsarbete i Kenya. Även hemmafrontens *lokalbaserade identitetsstruktur* bidrog starkt till valet av nytt missionsfält. Gräsrotterna var i hög grad involverade i den process som förde fram till det nya missionsfältet – inte endast SLEF:s styrelse och operativa ledning. I själva verket initierades ärendet om ett nytt missionsfält av hemmafrontens gräsrotter vid några missionsläger i Jeppo redan i slutet av 1950-talet. Tidigt såg de ett behov av ett nytt missionsfält vid sidan av Japan, där SLEF:s arbete såg ut att stagnera. Gräsrotterna sökte förändring och förde i slutet av 1950-talet ärendet till SLEF:s styrelse, som dock ännu inte vid denna tid var mogen att inleda arbete i Afrika. *Den geografiska identitetsstrukturen* kring Kenya var till skillnad från de två tidigare nämnda den identitetsstruktur som byggdes upp inom hemmafronten med början på 1960-talet. Hela årtiondet var för hemmafronten en successiv identifieringsprocess med det nya missionsfältet i Kenya. Övergången till ett understöd för Kenya var snabb. Det nya fältet omfattades med entusiasm och vilja till engagemang. Redan i slutet av 1960-talet hade en medvetenhet om det nya missionsarbetet i Kenya genomsyrat hemmafronten. Även om hemmafronten redan tidigare kännetecknades av en stark missionsidentitet, blev det nya missionsfältet en starkt bidragande faktor till ett ökat missionsengagemang inom hemmafronten.

Verksamhetsmässigt kom den teologiska medvetenheten inom Kenyamissionens hemmafront till uttryck i lokala missionsfester runt om i Svenskfinland och ett missionsläger i Österbotten. Även syförenings- och juniorverksamheten kännetecknades av regelbundna andliga inslag. I slutet av 1960-talet stärktes den teologiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten i samband med en diskussion i SLEF om u-hjälpens förhållande till evangelisation. SLEF:s anställda engagerade sig och uppmanade i olika sammanhang gräsrotterna att slå vakt om understödet till missionsarbetet. Motiveringen var att förkunnelsen hade en självskriven plats i missionsarbetet, medan detta inte ansågs vara fallet med u-hjälp.

Den största identitetsmässiga förändringen inom hemmafronten under 1960-talet var därför utan tvekan dess omorientering från att ha varit hemmafront för Japanmissionen till att bli hemmafront för Kenyamissionen. Alla förändringar som hemmafronten under 1960-talet genomgick var på ett eller annat sätt relaterade till den förnyade geografiska identitetsstrukturen. Särskild glädje väckte det nya missionsarbetet i Kenya hos de äldre. De hade hunnit uppleva upprepade motgångar inom Japanmissionen och hälsade det nya missionsfältet med tillfredsstäl-

lelse. Däremot var intresset för missionsarbete inte särskilt utmärkande för 1960-talets ungdomar i SLEF:s sammanhang.

Hemmafrontens struktur

Sin verksamhetsstruktur ärvde 1960-talets hemmafront från gångna årtiondens hemmafront. Den yttre ramen utgjordes av SLEF:s verksamhet, där den missionsunderstödjande verksamheten utgjorde en del. Strukturen underströk och underhöll de rådande identitetsstrukturerna genom de verksamhetsformer som bedrevs. Upprätthållandet av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten skedde bland annat genom predikantbesök och publikationsverksamhet. SLEF:s predikanter och tidskrifter band samman hemmafrontens olika nivåer och geografiska delar. Det system med regelbundna predikantbesök som SLEF upprätthöll sörjde för ett kontinuerligt flöde mellan hemmafrontens centrala och lokala nivåer. Predikanterna utsågs av SLEF:s styrelse och tilldelades även predikantbrev av denna. Därigenom garanterades att föreningens förkunnelse hade ett nära förhållande till Bibeln och den lutherska bekännelsen i enlighet med SLEF:s stadgar. Motsvarande förhållande gällde SLEF:s tidskrifter *Sändebudet* och *Ungdomsvännen* som avspeglade föreningens teologiska profil. För den lokalbaserade identitetsstrukturens närvaro och upprätthållande inom hemmafronten spelade det lokala ledarskapet en central roll. Syföreningarnas och juniorgruppernas lokala ledare och övriga som på lokalplanet ansvarade för missionsfest- och missionslägerplaneringar, utgjorde en förmedlande länk mellan lokalplanet och SLEF:s centrala nivå, men också mellan lokalplanet och missionsfältet. Många av de lokala ledarna höll igång även annan verksamhet på lokalplanet än den missionsbefrämjande. Exempelvis verkade många av dem både som syföreningsledare och söndagsskollärare. Den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet Kenya gynnades i sin tur av missionärernas artiklar och brev. Under senare delen av 1960-talet spelade missionärernas besök i hemlandet i detta avseende en viktig roll. Ur strukturell synvinkel var missionärernas resetjänst i hemlandet en ny företeelse, såtillvida att SLEF inte tidigare haft något etablerat system med resetjänst för hemmavarande missionärer. Gustav Norrbacks och Sven Klemets deltagande i verksamheten i hemlandet åren 1968–1969 visade sig dock vara något som gav mersmak. Strukturellt följde resetjänsten SLEF:s mönster för SLEF:s predikantbesök i lokalavdelningarna.

När det gäller hemmafrontens sammansättning gav analysen inga närmare uppgifter till exempel om vilka personer som ingick eller hur många de var. Den bild

av hemmafronten som framträdde visade en hemmafront bestående dels av sådana som kan betecknas som en kärntrupp och dels sådana som kan betraktas som sporadiska besökare. Exempel på det senare var tillfälliga deltagare vid missionsbasarer och lokala missionsfester. Till kärntruppen hörde syföreningsledarna och de som stod i personlig och regelbunden brevkontakt med missionärerna. Hit kan även SLEF:s anställda och förtroendevalda räknas. Många av dem stod i ständig växelverkan med missionsfältet, och många hade även som uppgift att bedriva en verksamhet som understödde missionsarbetet. SLEF:s juniorsekreterare var ett exempel. Bland gräsrotterna utgjorde syföreningarna som helhet en verklig kärntrupp. De samlades varje vecka året runt för både praktiska insatser och andligt understöd för missionsarbetet.

Hemmafrontens verksamhet

Även verksamhetsmässigt fortsatte 1960-talets hemmafront att arbeta på samma sätt som hemmafronten under tidigare årtionden hade gjort. Den hemmafront som hade understött Japanmissionen började således under 1960-talet betjäna även missionsarbetet i Kenya. De fyra verksamhetsformer som Kenya missionens hemmafront ärvde av Japanmissionens hemmafront var de lokala missionsfesterna, syföreningarna, juniorverksamheten och missionslägret. Dessa verksamhetsformer understödde missionsarbetet genom att de genererade ekonomiska medel, vanligen genom kollekt och serveringsinkomster. Under årtiondets lopp bytte exempelvis många syföreningar ut sitt verksamhetsändamål från Japanmissionen till Kenyami missionen. I synnerhet syföreningarna var snabba att omorientera sig när det gällde verksamhetssyftet. Detsamma kan sägas om SLEF:s juniorverksamhet. Juniorerna aktiverades synnerligen kraftigt i understödet för Kenya missionen under 1960-talet. Men det handlade inte enbart om att samla in pengar för missionen. Såväl syförenings- som juniorverksamheten upprätthöll regelbunden kontakt med missionsfältet i Kenya. Missionärerna skrev särskilda syförenings- och juniorbrev, som även besvarades.⁴ Vid symötena användes missionsrelaterade artiklar ur SLEF:s tidskrifter och Bibeltrogna Vänners publikationer som högläsning.

Den enda verksamhetsform som det nya missionsfältet inte förmådde vitalisera var den lokala missionsfestverksamheten. Denna verksamhetsform hade börjat försvagas redan under 1950-talet. Med undantag för den ekonomiska medelinsamlingen

⁴ Missionärsbrev infördes även regelbundet i Barnvännen, barnens tidning utgiven av SLEF.

anknöt missionsfestverksamheten inte heller i särskilt hög grad till missionsarbetet. I stället präglades missionsfestverksamheten av den rikliga andliga förkunnelse som där förekom. En relativt ny företeelse under 1960-talet var missionslägret i Jeppo. Läggerverksamheten som sådan var inte ny inom SLEF, men missionsarbetet som läger tema var en helt ny företeelse år 1956 då det första missionslägret arrangerades. Till sin karaktär var missionslägret ett ungdomsläger. Detta förhållande gällde i synnerhet för de missionsläger som ordnades under första delen av 1960-talet. Under årtiondets gång fick missionslägret också allt starkare anknytning till missionsarbetet i Kenya. Till detta bidrog missionärers närvaro vid lägren, en missionärvälsignelse och missionsrelaterade diskussioner och anföranden. Missionsläggerverksamheten förmådde dock inte stimulera ungdomarnas missionsintresse, även om detta antagligen var ursprungsavsikten med missionslägren. Kenyamissionen förde också med sig en helt ny verksamhetsform, en gruppresa till missionsfältet i Kenya 1967. Gruppreserverksamheten avvek på en väsentlig punkt från de övriga verksamhetsformerna, som alla syftade till att samla medel till missionsarbetet. Gruppresan genererade nämligen inga ekonomiska verksamhetsmedel. Av denna anledning kom den på sina håll att ifrågasättas. Gruppresan 1967 med ett tiotal deltagare hade främst funktionen av en bekräftelse på resenärernas missionsengagemang i hemlandet. De flesta var äldre och såg resan som en möjlighet att se vad deras mångåriga insatser i hemlandet för missionsarbetet hade fört med sig ute på fältet. För de tjänstemän som deltog fungerade resan som en "inspektion" av SLEF:s nya missionsfält, som vid den aktuella tidpunkten hade endast fyra år på nacken.

Hemmafrontens målsättning

Den hemmafront som tog sig an missionsarbetet i Kenya gjorde det med samma målsättning som dessförinnan väglett missionsarbetet i Japan. Källmaterialet har inte tillhandahållit någon annan klart uttalad målsättning än den som omnämndes i Lutherska Evangeliföreningens stadgar, som även sedan omfattades av SLEF: "att i förtröstan på Guds nåd och bistånd utbreda och till lifgivande bruk allmänna befördra Evangelii Ord."⁵ Bland gräsrotterna på 1960-talet uppfattades missionsuppgiften som "samma arbete", som en syföreningsmedlem uttryckte sig, även om det utfördes på olika fält och i olika länder. Hemmafronten kännetecknades av en tydligt

5 Koskenniemi 1967, 284, Bilaga 1. Föreningsstadgarnas första paragraf. "Evangelii Ord" omformulerades senare till "Kristi evangelium".

andlig inriktning. Missionsarbetet uppfattades som ett uppdrag givet av Herren Gud för att förverkliga hans syfte i världen. En medvetenhet om denna tidlösa och universella uppgift präglade såväl gräsrotter som styrelse och ledande tjänstemän. På lokalplanet tog sig den andliga strävan uttryck i en vilja att samla allt fler inom den missionsunderstödjande verksamheten. Med i bilden fanns givetvis en strävan att säkra det ekonomiska stödet för missionsuppgiften i Kenya, men samtidigt ville man få allt fler ”inom Ordets hörhåll” som en syföreningsledare uttryckte sig.⁶ Det fanns en andlig omsorg både om dem som bodde långt borta i missionsländerna och dem som bodde i ens egen närmiljö.

I flera avseenden framstår dock målmedvetenheten hos Kenyamissionens hemmafront som större än hos Japanmissionens hemmafront. En faktor som inverkade på 1960-talets iver var att Kenyamissionens understödjare lyckades identifiera förhållandevis många missionärer ur de egna leden och att uppgiften i Kenya på så sätt upplevdes som deras egen. Likaså lyckades understödjarna uppbringa de erforderliga ekonomiska medlen för insatsen i Kenya. Hemmafronten hade överlag en tydlig inriktning på sina utsända missionärer. Det nya missionsfältet var ännu okänt, men de utsända missionärerna var i regel kända ansikten och i många fall bekanta personer. Understödjarna lärde också känna dem närmare genom SLEF:s tidskrifter och under deras vistelser i hemlandet i slutet av årtiondet. Till den förnyade iver under 1960-talet bidrog även den positiva utvecklingen på missionsfältet i Kenya. Missionärerna rapporterade både om döpta människor och om nybildade församlingar. SLEF inledde byggandet av en egen missionsstation i västra Kenya, Atemo, och hemmafronten kunde ta del av rapporter om hur byggnationen framskred. Sammanfattningsvis kunde man beskriva den hemmafront som lämnade 1960-talet bakom sig så, att även om den kanske inte vuxit i omfång, hade den vuxit i ansvarskänsla och målmedvetenhet. Dess från tidigare självklara inriktning på missionsarbete hade nu fått en konkret inriktning – på Kenya.

Hemmafrontens relationer

För att förstå avhandlingens teoretiska bild av Kenyamissionens hemmafront kan man tänka sig hemmafronten som en kropp med synliga strukturer. Dessa exponerar hemmafrontens teologiska, lokalbaserade och Kenyarelaterade identitet.

6 Uv 11/1963, 173. Uttrycket ”inom Ordets hörhåll” användes i en artikel om syföreningsverksamheten i Ungdomsvännen år 1963.

Strukturerna har vidare en tydlig strävan som driver understödjarna i en viss riktning. Drivkraften har sin bakgrund i hemmafrontens tidigare historia och är således resultatet av ett slags primär socialisation. För att bilden ska bli komplett bör även hemmafrontens omvärldar inkluderas – Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och SLEF:s missionsfält i Kenya. Dessa två omvärldar utgjorde två skilda system som hemmafronten kommunicerade med. Denna kommunikation inverkade på hemmafrontens utveckling, som blev föremål för ett slags sekundär socialisation. Det är denna utveckling som presenterats ovan för 1960-talets vidkommande. Förutom den kommunikation som hemmafronten bedrev med sina omvärldar var den också stadd i intern kommunikation med sig själv. Det förekom kommunikationsprocesser inne i hemmafronten, mellan dess olika delar, som även de påverkade dess utveckling. I alla dessa kommunikationsprocesser tvingades hemmafronten upprepa gånger till ställningstaganden och vägval. Dessa vägval fattades med utgångspunkt i de rådande identitetsstrukturerna. Det var alltså identitetsstrukturerna som bestämde hemmafrontens inriktning, men i ett kontinuerligt samspel med dess omgivning. På så sätt skapades och återskapades hemmafrontens identitet, som samtidigt avgränsade hemmafronten från dess omgivning. Identiteten var också avgörande för hemmafrontens fortbestånd. För att kunna bestå i en föränderlig miljö måste hemmafronten anpassa sig till impulser från omgivningen eller inifrån sig själv. I annat fall löpte den risk att gå under. Förändringar inom hemmafronten var alltså ett resultat både av externa och interna kommunikationsprocesser. Förändringarna syntes utåt i form av förändrade relationer till omgivningen eller förändrade styrkeförhållanden mellan hemmafrontens identitetsstrukturer. Hemmafronten var alltså ett ramverk med både karaktär och fokus, som i ständig interaktion med sin omgivning slipade på sin identitet. Det som för hemmafrontens del inträffade i slutet av 1950-talet och under 1960-talet var att dess kommunikation med missionsfältet i Japan utvecklades till en icke-fruktbar kommunikation. Även samarbetet med Sley avmattades som en följd av att hemmafrontens kommunikation med Japan inte uppnådde samförstånd. Detta medförde i sin tur att hemmafronten inledde en kommunikation med Bibeltrogna Vänner i Sverige om ett missionsarbete i Kenya. Hemmafrontens kommunikation med Kenya visade sig fruktbar. Utvecklingen under 1960-talet ledde sedan till att förbindelserna med Kenya stärktes ytterligare.

Kenyamissionens gynnsamma effekt på hemmafrontens livskraft och fortbestånd

Den första av avhandlingens huvudfrågor, hur Kenyamissionens hemmafront utvecklades till följd av att SLEF fick ett missionsfält i Kenya år 1963, kan i korthet besvaras genom konstaterandet att hemmafronten genomgick en gynnsam utveckling. Denna gynnsamma utveckling hade ett samband med att förändringsviljan kom inifrån hemmafronten själv. Vad var det då som drev den dåvarande Japanmissionens hemmafront i riktning mot en förändring i slutet av 1950-talet? Vilka förväntningar hade hemmafronten när den önskade sig ett nytt missionsfält? Min tolkning är att missionsarbetets hemmafront i SLEF vid denna tid ville bli kvitt det ok som man upplevde att man tagit på sig tillsammans med sin systerorganisation Sley kring missionsarbetet i Japan. Detta kan ha varit mer eller mindre medvetet. Sedan år 1922 hade SLEF och Sley bedrivit missionsarbete i Japan uttryckligen som ett samarbete. Mycket tyder dock på att SLEF upplevde att händerna var bundna i detta samarbete. SLEF tyckte sig kanske inte komma till sin rätt, och missionsarbetet i Japan motsvarade inte det som SLEF avsåg med ett *självständigt* missionsuppdrag. Så kan de omdömen tolkas som i efterhand getts om SLEF:s samarbete med Sley kring Japanmissionen för SLEF:s vidkommande. *Sändebudet* skrev år 1972 i en tillbakablick på SLEF:s femtio år att Japanmissionen alltmer hade glidit över i den finskspråkiga föreningens händer och att den personliga kontakten med missionsfältet hade varit svår att upprätthålla. I en motsvarande tillbakablick år 1973 över Lutherska Evangeliföreningens hundra år nämnde Johannes Kronlund om brytningar och misstroende, men också om ett behov att få sända ut "eget folk" till missionsfältet. Helge Hildén nämnde år 1970 i SLEF:s årsbok *Hemåt* om den språkmur som hindrade SLEF och Sley att bedriva ett fungerande samarbete kring Japanmissionen.⁷ Det intryck som analysen i kapitel 5 och dessa senare beskrivningar gav var att SLEF upplevde missionsarbetet i Japan som något som Sley bedrev på båda föreningarnas vägnar. Strukturellt bedrevs missionsarbetet i Japan inom ramen för ett gemensamt missionsutskott med representanter för både Sley och SLEF. Den operativa ledningen låg dock i praktiken i händerna på Sley. Trots ett grundmurat missionsintresse på svenskt evangeliskt håll, rapportering från missionsfältet i SLEF:s tidskrifter och ett utbyggt nätverk av understödjande syföreningar, lockade arbetet i Japan inte fler

7 Sb-Uv 11/1972, 7; Evangeliföreningen 1873–1973, 48; Hemåt 1970, 42.

än totalt fem missionärer från SLEF:s håll under åren 1922–1962. Det som i slutet av 1950-talet blev avgörande för att delar av missionsarbetets hemmafront inom SLEF kom att rikta en skrivelse till SLEF:s styrelse var att föreningens dåvarande missionärskandidater på grund av sin utbildning inte välkomnades i Japan. Dit välkomnades endast prästvigda män. SLEF:s missionärskandidater hörde inte till denna kategori. SLEF, och Evangeliföreningarna överlag, hade visserligen många präster i sina led, men de var ändå utpräglade lekmannarörelser. De missionärer som SLEF ditintills hade sänt ut var inte heller präster. Kanske kan i detta spåras en känsla av mindervärde hos hemmafronten, rentav en förnärmelse. SLEF dög inte som den rörelse den var. Japan som land betraktades också som kulturellt välutvecklat. Kanske var det för hemmafronten svårt att identifiera sig med detta land och folk. Vad hade man som lekmannarörelse att bidra med till ett så högt utvecklat land som Japan? Det som också framkom i tillbakablickarna på SLEF:s Japanmission var ett upprepat önskemål om ett självständigt missionsarbete. I det missionsarbete som de två evangeliska föreningarna bedrev i Japan kom SLEF inte åt att arbeta så självständigt som man uppenbarligen hade önskat. I kontrast till detta kan noteras att 1960-talets hemmafront fick möjlighet att inleda ett självständigt missionsarbete i Kenya. Efter sex år på missionsfältet i Kenya hade hemmafronten påbörjat uppbyggnaden av en egen missionsstation. Under samma sex år hade hemmafronten sänt ut fler missionärer till Kenya än SLEF någonsin under fyra decennier förmått sända ut till Japan. Därtill var SLEF:s missionärskandidater välkomna till Kenya oberoende av utbildning och kön. Mot bakgrunden av allt detta är det inte svårt att förstå den gynnsamma utveckling som Kenyamissionens hemmafront genomgick efter att SLEF inlett missionsarbete i Kenya. Detta är ett vittnesbörd om att den drivkraft som drev hemmafronten i dess missionsarbete i Kenya på 1960-talet var en frukt av hemmafrontens tidigare kommunikationsprocesser med missionsfältet i Japan och med Bibeltrogna Vänner i Sverige.

KENYAMMISSIONENS HEMMAFRONT, 1970–2000

Identitet, struktur, verksamhet, målsättning och relationer

Den andra av avhandlingens övergripande frågeställningar är föremål för diskussion i detta avsnitt: Hur utvecklades missionens hemmafront till följd av att SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer? I likhet med föregående avsnitt sammanförs beskrivningarna av hemmafronten i kapitel 6 till en helhet med fem aspekter på Kenyamissionens hemmafront åren 1970–2000. Detta åtföljs av en diskussion om hemmafrontens utveckling under tidsperioden med beaktande av hur utvecklingen påverkades av att SLEF blev luthersk-kyrklig missionsorganisation i december 1969.

Hemmafrontens identitet

Utvecklingen åren 1970–2000 visade att 1960-talets tre identitetsstrukturer fortsatte att präglade Kenyamissionens hemmafront även under 1900-talets sista årtionden. *Den teologiska identitetsstrukturen* spelade en viktig roll när SLEF antogs som en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer i december 1969. Utmärkande för den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten på 1970-talet var enligt SLEF:s ordförande Håkan Bäck framhållandet av Bibeln som Guds ofelbara ord och rättfärdiggörelsen av alla människor i Jesus Kristus. Dessa två aspekter kännetecknade av gammalt den evangeliska rörelsens teologiska betoning. Av detta kan dras slutsatsen att 1970-talets hemmafront ville slå vakt om sin evangeliska identitet, samtidigt som den fortsättningsvis hade kvar sin kyrkliga prägel. Den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten visade sig under 1980-talet ha gett genklang ända till missionsfältet i Kenya. Om detta vittnade den kenyanske pastorn Richard Olak under ett av sina Finlandsbesök på 1980-talet. Han uppgav att SLEF i Kenya hade bidragit till utvecklingen av den starka lutherska prägel som kännetecknade den lokala lutherska kyrkan, ELCK. Detta sade något om den teologiska identitetsstrukturens starka yttringar inom hemmafronten vid den här tiden. Under tidsperiodens senare del, på 1990-talet, genomgick hemmafronten en period av reflektion, inte minst över sin teologiska identitet. Överlag var 1990-talet en turbulent tid i SLEF då åsikter bröts mot varandra och även or-

sakade friktion. Det fanns röster inom hemmafronten som uttryckte farhågor för att den var på väg att tappa kontakten med sin andliga grundval. Detta antydde att det inom hemmafronten fanns skiftningar i den teologiska identiteten, vilket naturligt nog gav anledning till denna typ av intern diskussion. Något som talade för en viss försvagning av den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten var den lokala missionsfestverksamhetens upphörande under 1990-talet. Med sin tonvikt på andlig förkunnelse hade den utgjort ett av de starkaste uttrycken för den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten. Samtidigt vittnade annat om den teologiska identitetsstrukturens fortsatt starka närvaro. I början av 1990-talet gav SLEF:s styrelse ett utlåtande om Evangelisk-lutherska kyrkans missionsdokument "Hela kyrkans mission". Utlåtandet visade att evangelisationens plats i missionsarbetet inte var något som SLEF:s styrelse var beredd att pruta på. Hemmafronten framstod således i slutet av tidsperioden som något nyanserad när det gällde den teologiska identitetsstrukturen.

SLEF:s verksamhetsberättelser under 1970-talet tillmätte frivilliginsatserna stor betydelse, vilket indirekt var ett vittnesbörd om *den lokalbaserade identitetsstrukturens* betydelse inom hemmafronten. Även i det svar som SLEF gav till Evangelisk-lutherska kyrkans missionskommitté i början av 1970-talet om utvecklingen av förhållandet kyrka-missionsorganisation framhölls de frivilliga insatserna. Den lokalbaserade identitetsstrukturen förstärktes inom hemmafronten från mitten av 1980-talet genom den så kallade församlingsavtalsverksamheten. I takt med att SLEF från 1980-talet började sluta avtal med lutherska församlingar om så kallade församlingsmissionärer, utkristalliserade sig en hemmafront som var verksam även inom de lutherska församlingarna. Identitetsmässigt skilde sig denna del av hemmafronten från den som var verksam inom SLEF:s ramar på så sätt att den teologiska identitetsstrukturen inte var lika framträdande. Den församlingsanknutna hemmafronten bar i stället en starkare prägel av den lokalbaserade identitetsstrukturen och, som senare framgår, även av den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya. Med sin lokala förankring fungerade församlingsavtalsverksamheten som ett uttryck för den lokalbaserade identitetsstrukturen. Den lokala anknytningen bestod i att många av de missionärer som församlingarna ingick avtal om hade kopplingar till den aktuella församlingen. Den lokalbaserade identitetsstrukturens inverkan syntes också i avtalsförsamlingarnas inriktning på direkt kontakt med sina avtalsmissionärer, det vill säga kontakt utan att gå via SLEF. Betydelsen av den lokalbaserade identitetsstrukturens närvaro överlag inom hemmafronten under tidsperioden kom särskilt tydligt fram i samband med att SLEF etablerade en ny mis-

sionsstation i Kenya, Rukongo missionsstation. När representanter för den lokala lutherska kyrkan i Kenya inklusive SLEF:s missionärer närmade sig hemmafronten i detta ärende, adresserade de först av allt gräsrotterna och först därefter SLEF:s årsmöte och styrelse. Tågordningen vittnar om den betydelse som gräsrotterna tillmättes. Den lokalbaserade identitetsstrukturen kom under 1990-talet att stärkas ytterligare till följd av de nedskärningar som tidens ekonomiska depression medförde. Nedskärningarna ledde till att frivilliginsatserna ökade både i SLEF och i de lutherska församlingarna. Samtidigt utsattes den lokalbaserade identitetsstrukturen för en regionalt betingad försvagning. Då den lokala missionsfestverksamheten upphörde på vissa håll i Svenskfinland fick den inte någon ersättande verksamhet som skulle ha understött missionsarbetet. På så sätt försvagades hemmafronten framförallt i östra Nyland.

När det gäller den tredje identitetsstrukturen, *den geografiska kring missionsfältet i Kenya*, behöll den sin starka position inom hemmafronten under hela tidsperioden. Utvecklingen kännetecknades överlag av ett ivrigt fasthållande vid Kenya som hemmafrontens missionsfält. SLEF:s nyetablering i Kenya i form av ytterligare en missionsstation stärkte "Kenyas" position inom hemmafronten. Även SLEF:s tidskrifter bidrog till upprätthållandet av koncentrationen på Kenya genom sin utförliga information om landet Kenya och dess folk vid sidan av missionsinriktade artiklar. År 1973 utgav SLEF även en bok som till stora delar beskrev landet Kenya och dess folk, *"en vildmarkens vår"* av nyss hemkomne missionären Gustav Norrback.⁸ I slutet av 1970-talet visade sig "Kenyamissionen" ha blivit ett begrepp i så gott som hela Borgå stift. Den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya var även ett av de bärande elementen i den församlingsavtalsverksamhet som SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkans församlingar upptog i mitten av 1980-talet. Församlingsavtalsverksamheten hade stark koncentration både på missionärer och på missionsfält. Intresset inriktade sig såväl på landet och folket som på det missionsarbete som utfördes där. "Kenyas" starka position inom hemmafronten blev uppenbar i SLEF:s sammanhang då missionsfältet i Kenya i slutet av 1980-talet utmanades av förslag på ett par delvis nya missionsfält, Japan och Estland. Kenya som missionsfält var dock aldrig hotat, även om SLEF inledde sitt Estlandsarbete år 1989.

Angående frågan om hemmafrontens identitetsmässiga påverkan genom att SLEF blev luthersk-kyrklig missionsorganisation kan sammanfattningsvis noteras att församlingsavtalsverksamheten stärkte den lokalbaserade och den geografiska

8 Norrback 1973.

identitetsstrukturen inom hemmafronten. Dessa identitetsstrukturer var kännetecknande både för det förenings- och det församlingsanknutna missionsengagemanget. Den teologiska identitetsstrukturen däremot hade en starkare hemvist inom den SLEF-anknutna hemmafronten. De tre identitetsstrukturerna präglade ändå som helhet hemmafronten, men med olika tyngdpunkt under olika tider och inom olika delar av hemmafronten.

Hemmafrontens struktur

Under 1960-talet hade hemmafronten verkat inom en föreningsstruktur, SLEF:s verksamhet. I analysen av hemmafronten i kapitel 6 noterades för tidsperioden 1970–2000 i huvudsak fyra strukturella förändringar. Den största av dessa var att Kenyamissionen vid sidan av en föreningsstruktur även började betjäna av en församlingsstruktur. Församlingsunderstödet fick sin formella början på 1970-talet efter att SLEF blivit en luthersk-kyrklig missionsorganisation. Det utvecklades från mitten av 1980-talet efter att den så kallade församlingsavtalsverksamheten kommit igång. Missionsarbetet i Kenya kom som en följd av detta att understödjas inom ramen för två skilda strukturer. Den hemmafront som hade etablerats under 1960-talet fortsatte sina åtaganden utgående från sin förefintliga verksamhetsstruktur. Dess yttre ram var som nämnts SLEF:s föreningsstruktur. Parallellt med den utvecklades under tidsperioden en kompletterande verksamhetsstruktur till följd av församlingsavtalsverksamheten. Analysen visade att dessa två strukturer, förenings- och församlingsstrukturen, löpte parallellt inom hemmafronten. Det förekom dock en viss innehållsmässig överlappning. En och samma person kunde vara aktiv både i SLEF:s verksamhet och i församlingens missionsunderstödjande verksamhet. Hemmafrontens gräsrotter uppmanades till exempel i början av 1980-talet från SLEF:s sida att aktivera sig i församlingarnas förtroendeorgan med tanke på beslutsgången kring budgetmedel. Det fanns också exempel på att de två strukturerna förenades. Syförenings- och juniorverksamheten var verksamheter som förenade förening och församling. Samma symöte eller juniorgrupp räknade sig både som en del av SLEF:s och av församlingens verksamhet. Om man jämför den verksamhetsstruktur som betjänade församlingsavtalsverksamheten med den som betjänade SLEF:s missionsunderstödjande verksamhet, framstår den senare som betydligt mer inarbetad. Den församlingsanknutna verksamhetsstrukturen sökte under tidsperioden ännu sina former och utvecklades i olika riktning i olika församlingar. Den församlingsanknutna hemmafronten hade ännu inte heller hun-

nit fördjupas i sin roll. Den befann sig i ett stadium av inhämtande av kunskap och information om missionsarbetet i Kenya. Församlingsavtalsverksamheten utvecklade dock redan under 1990-talet en ny struktur i verksamheten. Den direkta kontakt som etablerades mellan församlingar och missionsfält, mellan församling och missionär, innebar ett strukturellt nytillskott till hemmafronten. Tidigare hade dylika kontakter mellan församlingar och missionsfält löpt enbart via SLEF.

Analysen i kapitel 6 gav en viss uppfattning om förhållandet mellan de två strukturella grupperingarna inom hemmafronten, de SLEF-anknutna och de församlingsanknutna, i slutet av 1990-talet. Uppgifterna om Kenyamissionens inkomstkällor visade att förhållandet var ungefär 60–40. De som aktiverade sig för Kenyamissionen i SLEF:s verksamhet var således något fler än de som aktiverade sig i samma syfte via församlingarna. Beräkningen baserade sig på kollektiva insatser och tog inte i beaktande till exempel budgetmedel. Men även budgetmedlen var av betydelse i det ekonomiska understödet. Församlingarna hade redan under 1960-talet börjat rikta budgetmedel till SLEF:s missionsarbete. I slutet av 1990-talet härstammade ungefär en tredjedel av SLEF:s inkomster till Kenyamissionen från dessa budgetmedel. Även det ekonomiska understöd som kom från församlingarnas kollektiva verksamhetsformer visade en motsvarande ökning från 1960-talet till 1990-talet.

Den andra strukturella förändringen inom hemmafronten under tidsperioden 1970–2000 berörde dess nivåer och relationer. Hierarkiskt fanns det tre nivåer inom hemmafronten: för det första en strategisk ledningsnivå bestående av förtroendevalda och anställda i förening och församling, för det andra ett informellt ledarskikt bestående av frivilliga lokala ansvarsbärare och för det tredje deltagarna i verksamheten. I många fall innehades de ledande positionerna, både lokalt och centralt, av starka drivkrafter som stod för långsiktiga insatser. De lokala junior- och syföreningsledarna höll igång den missionsunderstödjande verksamheten på lokalplanet och fungerade som bärare av den lokalbaserade identitetsstrukturen inom hemmafronten. SLEF:s predikanter hade en liknande betydelse i förhållande till den lokala missionsfestverksamheten. De utgjorde också en förmedlande länk mellan hemmafrontens centrala nivå och gräsrotterna. SLEF:s centralt anställda juniorsekreterare spelade en motsvarande roll i förhållande till juniorerna. Den här vertikala «predikant- och juniorsekreterarstrukturen» fungerade samtidigt som ett av de bärande strukturelementen för den teologiska identitetsstrukturen inom hemmafronten. Den förmedlade andlig förkunnelse i form av predikningar och andakter till hemmafrontens alla åldrar både i förening och församling. »Predikant-

och juniorsekreterarstrukturen” stod sig in på 1990-talet, då såväl SLEF:s anställda predikanter verksamhet som juniorreseverksamheten upphörde. Vid sidan av dessa hierarkiska strukturer utvecklades inom hemmafronten en ”relationsstruktur” i förhållande till missionsfältet. Den fick sin början med 1970-talets besök mellan hemland och missionsfält. Både SLEF:s missionärer och infödda kenyaner vistades då kortare tider i Finland, där de bidrog med impulser från missionsfältet till hemmafronten. Denna typ av besök fortsatte under senare årtionden. Den gruppreseverksamhet som etablerades från 1970-talet framåt stod för en motsvarande impulsförmedling inom hemmafronten. Såväl besöken som gruppresorna mellan hemland och missionsfält underhöll den geografiska identitetsstrukturens närvaro inom hemmafronten. En helt annan typ av kontaktyta skapades från mitten av 1980-talet då Borgå stifts missionskommitté bildades år 1987. Vid sidan av församlingsavtalsverksamheten utgjorde missionskommittén hemmafrontens arena i kyrkliga stiftssammanhang. Inom ramen för denna kommitté samarbetade Borgå stifts två kyrkliga missionsorganisationer, SLEF och Finska Missionsällskapet, med stiftets församlingar.

Den tredje strukturella förändringen under tidsperioden 1970–2000 berörde hemmafrontens verksamhet. Förutom den nämnda predikant- och juniorledarstrukturen, vars upphörande på 1990-talet fick konsekvenser för de lokala missionsfesterna och juniormötena, blev även missionslägret (eller missionsfesten som lägret kallades från år 1996) föremål för en strukturförändring. Missionslägret började på 1980-talet vartannat år arrangeras i någon annan församling i Österbotten än Jeppo församling, där missionslägret fått sin början på 1950-talet. Detta var i sig en strukturförändring – från en enda värdförsamling till ett nätverk av värdförsamlingar. Därtill blev missionslägret/missionsfesten i praktiken det årliga samlande organet för Kenyamissionens hemmafront sedan verksamheten med lokala missionsfester upphörde på 1990-talet. Dessa hade traditionellt förlagts till augusti månad. På så sätt kom SLEF:s missionsläger/missionsfest i augusti att bli en form av uppföljare till den lokala missionsfestverksamheten, men på en högre strukturell nivå. Tidigare hade hemmafronten fördelat sig på olika lokala missionsfester, nu samlades man i stället till en och samma fest. Man kan därför säga att den lokala missionsfestverksamheten flyttade från lokal till regional nivå. Med andra ord, en centralisering av verksamheten.

Den fjärde strukturella förändringen under tidsperioden berörde hemmafrontens åldersstruktur. Utgående från källmaterialet är det svårt att få någon uppfattning om åldersstrukturen annat än för 1960-talet då de flesta var medelålders eller äldre.

Till dessa kom ett rikligt antal juniorer. Det framgick att juniorerna minskade i antal under tidsperioden, men inte i vilken grad. Efter att SLEF:s besöksverksamhet i juniorgrupperna upphörde i mitten av 1990-talet fanns det inga siffror tillgängliga vare sig för antalet juniorgrupper eller juniorer. Analysen visade också att det arbete som bedrevs i syfte att få ungdomar intresserade av missionsarbetet gav ett visst resultat på 1980-talet då många ungdomsgrupper engagerade sig i medelinsamling för missionsarbetet. Under 1990-talet utarbetades en strategi i syfte att nå ungdomarna. Strategin sattes i funktion i slutet av 1990-talet då en ungdomsmissionsresa till missionsfältet genomfördes år 1998. Beträffande den geografiska fördelningen av hemmafronten i Svenskfinland framgick det av källmaterialet att på 1970-talet ungefär en tredjedel hörde hemma i norra Österbotten, ytterligare en tredjedel i resten av Österbotten och den resterande tredjedelen i övriga Svenskfinland. Den påfallande starka koncentrationen till Österbotten illustrerades väl av att tre fjärdedelar av syföreningarna ännu under 1980-talet hörde hemma i Österbotten. Den regionala utvecklingen karaktäriserades av att hemmafronten minskade i de södra delarna av Svenskfinland, där den största åderlåtningen drabbade östra Nyland.

Hemmafrontens verksamhet

Den hemmafront som verkade inom SLEF:s ramar fortsatte åren 1970–2000 med samma verksamhetsupplägg som tidigare. Verksamheten omfattade lokal missionsfestverksamhet, syföreningar och juniorverksamhet samt ett årligt missionsläger i Österbotten. Av dessa visade *den lokala missionsfestverksamheten* en fortsatt nedgång tills den helt upphörde på 1990-talet. I avsnittet om hemmafrontens identitet tolkades detta som en försvagning av den teologiska och lokalbaserade identitetsstrukturen inom hemmafronten, eftersom den lokala missionsfestverksamheten fungerade som uttryck för dessa identitetsstrukturer. Verksamhetens tillbakagång kunde inte hejdas trots att Kenyamissionen gjorde sitt inträde i hemmafronten. Inte heller SLEF:s ställning som missionsorganisation hade någon som helst gynnande effekt på missionsfestverksamheten.

De tre övriga missionsunderstödjande verksamhetsformerna fick under perioden en starkare församlingsanknytning, dock i olika takt. *Syföreningsverksamheten* utgjorde av gammalt en naturlig del av församlingsverksamheten, samtidigt som den räknades som en del av SLEF:s lokala verksamhet. Också de lutherska församlingarna räknade syföreningsverksamheten som sin. Däremot påverkades syföreningsverksamheten inte i någon högre grad av SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig

missionsorganisation. Syföreningsverksamheten var den missionsunderstödjande verksamhet som till sin natur var mest självständig, till stor del för att den fungerade på lokalt initiativ. I SLEF:s verksamhetsberättelser från 1970-talet betecknades syföreningsverksamheten som hemmafrontens mest grundläggande verksamhet. Upp till en fjärdedel av SLEF:s samtliga missionsinkomster härstammade vid denna tid från syföreningar. Deras antal ökade under 1980-talet och ännu under 1990-talet, men sjönk i slutet av 1990-talet till 1960-talets nivå. Identitetsmässigt präglades den hemmafront som samlades till symöten av alla de tre identitetsstrukturerna. Den hade andlig och lokal prägel och höll kontinuerligt kontakt med missionsfältet. Även i *juniorverksamheten* förenades de tre identitetsstrukturerna. Juniorverksamheten kombinerade andakter och medelinsamling, och tack vare lokalt ledarskap hade den överlag lokal förankring. Juniorverksamheten bistods av SLEF:s juniorsekreterare som regelbundet besökte juniorgrupperna och upprätthöll kontakten mellan juniorer och missionärer. Efter att SLEF på 1990-talet dragit in sin juniorsekreterartjänst övergick juniorverksamheten helt i händerna på sina lokala ledare. Samtidigt inleddes verksamheten strukturellt i de lutherska församlingarnas verksamhet. Kontakten till missionsfältet hänvisades därmed också till juniorgruppernas lokala ledare. Formellt hade juniorverksamhetens införlivande i församlingsverksamheten inget samband med SLEF:s position som kyrklig missionsorganisation, även om det förekom att juniorer i avtalsförsamlingarna höll kontakt med sin avtalsmissionär i Kenya. Detta skedde både brevledes och genom missionärsbesök i juniorgrupperna.

Missionsläger-/missionsfestverksamheten hade redan från början en tydlig församlingsförankring, som sedan inte påverkades av att SLEF blev en kyrklig missionsorganisation. Det fanns inget samband mellan till exempel avtalsförsamling och missionsfestort. Vanligen förlades missionslägren/missionsfesterna till de orter där SLEF traditionellt bedrev verksamhet. Missionsläger-/missionsfestverksamheten utgjorde vid sidan av den lokala missionsfestverksamheten det starkaste uttrycket för såväl den teologiska som den lokalbaserade identitetsstrukturen inom hemmafronten. Missionslägren och de lokala missionsfesterna innehöll rikligt med andlig förkunnelse och arrangerades i olika församlingar. På 1970-talet var missionslägret rentav säte för en diskussion om kvinnan och ämbetet. Detta kan tolkas som ett sätt att orientera missionens hemmafront i en aktuell teologisk fråga. Även den geografiska identitetsstrukturen blev alltmer förhärskande i missionsläger-/missionsfestverksamheten. Med början på 1970-talet gästades missionslägren, och senare missionsfesterna, av hemmavarande missionärer och kenyanska gäster. Detta bidrog till att missionsfestverksamheten knöts allt närmare missionsfältet.

Den verksamhet som tillkom under tidsperioden 1970–2000 var *gruppre-severksamheten*. Den hade ett visst samband med SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation. Under 1990-talet visade sig varje gruppresa ha någon deltagare hemmahörande i någon av SLEF:s avtalsförsamlingar. Detta var dock inte resultatet av någon medveten strategi. Ingen av gruppresorna hade till exempel en avtalsförsamling som sitt underlag, även om också denna tanke diskuterades. Gruppre-severksamheten hade sin upprinnelse i 1967 års gruppresa till Kenya, som dock inte uppfattades som inledningen på någon ny verksamhetsform. Den andra gruppresan till missionsfältet genomfördes år 1971. Efter detta blev gruppre-severksamheten ett permanent inslag i hemmafronten. Gruppre-severksamheten utgjorde den geografiska identitetsstrukturens allra tydligaste uttryck, men förenade alla tre identitetsstrukturerna. Gruppresorna kombinerades vanligen med missionsledningens besök på missionsfältet och förde på så sätt samman anställda och gräsrotter, med andra ord hemmafrontens centrala och lokala nivåer. Gruppresorna hade också tack vare gemensamma andakter och gudstjänster en gemenskapsbefrämjande effekt och en andlig betoning. Deras betydelse som informationskanal mellan missionsfält och hemmafront måste även anses ha varit betydande. I regel medverkade gruppresenärerna efter sin hemkomst med information om missionsarbetet vid olika samlingar.

SLEF:s missionsunderstödjande verksamhet och församlingsverksamheten hade, som framgått, flera gemensamma beröringspunkter. Vid sidan av dessa bedrev församlingarna missionsunderstödjande verksamhet helt utan strukturell koppling till SLEF:s verksamhet, men till förmån för SLEF:s missionsarbete i Kenya. Hit hörde traditionell missionsunderstödjande verksamhet som basarer, missionsluncher, missionshelger och missionssamlingar. Sedan SLEF blivit en luthersk-kyrklig missionsorganisation blev det vanligare att församlingarna via dessa verksamhetsformer stödde även SLEF:s Kenyamission. Till dessa verksamhetsformer kom ytterligare avtalsförsamlingarnas egen avtalsverksamhet, till exempel avtalsmissionärens församlingsbesök. Hit hörde också all medelinsamlande verksamhet i syfte att nå upp till den överenskomna årliga summa, med vilken församlingen förbundit sig att understödja avtalsmissionärens arbete på missionsfältet.

Hemmafrontens målsättning

Analysen av hemmafronten i kapitel 6 visade att Kenyamissionens hemmafront under tidsperioden 1970–2000 hade fyra målsättningar, låt vara att de inte alltid uttalades. Som hemmafrontens tydligaste mål under 1970-talet framstod dess strävan

att breddas geografiskt till hela Borgå stift. En förutsättning för målets uppfyllelse hade varit SLEF:s styrelses anhållan om att bli en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer. När detta mål i slutet av 1960-talet var uppfyllt, inriktade hemmafronten sina insatser på nästa mål, att göra *Kenyamissionen känd* i hela stiftet. Denna målsättning följdes upp genom operativa grepp som involverade många olika aktörer. Hemmafronten fick, mer eller mindre oplanerat, draghjälp av kyrkans landsomfattande missionsår 1970, då kenyanska gäster inbjöds att besöka Borgå stift. Gästerna gav Kenyamissionen stor genomslagskraft i Borgå stifts församlingar. Även SLEF:s hemmavarande missionärer bidrog till informationsarbetet under sina hemlandsperioder. Därtill deltog SLEF-anställda och frivilliga i upplysningsverksamheten. I samma syfte spred SLEF ett antal missionsbroschyrer såväl under 1970- som 1980-talet. Under 1980-talet hade missionsinformationen en konkret inriktning på SLEF:s nya missionsstation i Kenya, Rukongo, och dess uppbyggnad.

Hemmafrontens tredje målsättning under tidsperioden 1970–2000 var dess tydliga inriktning på den så kallade *församlingsavtalsverksamheten*. För SLEF:s vidkommande föregicks dock församlingsavtalsverksamheten av en lång intern diskussion. Den kom slutgiltigt igång vid 1980-talets mitt. Inriktningen på församlingsavtalsverksamheten var en målsättning som förenade SLEF och de lutherska församlingarna. SLEF riktade sig medvetet till församlingar i avsikt att knyta avtal kring föreningens utsända missionärer i Kenya. Det förekom också att församlingar kontaktade SLEF i motsvarande syfte. I regel siktade man ömsesidigt på en lång relation, trots att själva avtalen vanligen var tidsbundna. I regel tecknade dock församlingarna avtal kring nya SLEF-missionärer när de föregående avtalsmissionärerna lämnat missionsfältet. Församlingsavtalens roll i avtalsförsamlingarnas missionsverksamhet utvecklades till att bli synnerligen central. Församlingarna fokuserade särskilt tydligt på sina avtalsmissionärer, men överlag påverkade församlingsavtalsverksamheten den missionsunderstödjande verksamheten i avtalsförsamlingarna. De bidrog till en medveten medelinsamling i syfte att nå församlingens uppställda ekonomiska mål inom ramen för avtalet.

Tidsperiodens fjärde målsättning handlade om hemmafrontens åldersmässiga breddning. Denna målsättning har redan berörts i avsnittet om hemmafrontens struktur. Utarbetandet av ett koncept för ungdomreseverksamhet till missionsfältet var ett av 1990-talets mest målmedvetna arbete. Syftet var att väcka ungdomarnas missionsintresse. Inom SLEF hade detta arbete inletts redan tidigare, bland annat genom årliga medelinsamlingar avsedda för barn och unga. Under 1990-talet utarbetade SLEF en uttrycklig strategi i syfte att väcka ungdomarnas intresse för

missionsarbetet. Det målinriktade arbetet gjordes av ungdomar för ungdomar. Det omedelbara syftet var således inte i detta fall att samla medel för missionsarbetet, utan att få nya understödjare och nya missionärer. Under 1990-talet förenades SLEF:s och Borgå stifts strävan på denna punkt, då stiftets missionsaktörer gemensamt ordnade en brett upplagd missionshelg för ungdomar.

De målsättningar under tidsperioden som här har relaterats var dock underställda ett par större, övergripande målsättningar inom hemmafronten: 1) Som första övergripande målsättning inom hemmafronten måste dess otvetydiga inriktning på Kenya betraktas. Tidsperioden igenom var hemmafronten fast besluten att fortsättningsvis bedriva sitt missionsarbete i Kenya. Den strävan efter breddning, inriktning på församlingsavtalsverksamhet och strategi för ungdomar som bevitnats, utgjorde endast operativa delmål på vägen att förverkliga hemmafrontens missionsuppdrag i Kenya. 2) Den andra övergripande målsättningen inom hemmafronten var dess inriktning på att fortsättningsvis verka inom Evangelisk-lutherska kyrkans ramar. Detta tog sig uttryck i en allmänt kyrklig prägel på hemmafronten. För SLEF:s del bekräftades den kyrkliga prägel av årsmötet 1997, som definierade SLEF:s förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan som "kritisk solidaritet". Utifrån denna hållning var SLEF tidsperioden igenom inriktat på ett fortsatt samarbete med kyrkan. För församlingarnas del kan man se undertecknandet av ett trettioårigt församlingsavtal som bekräftelsen på viljan till fortsatt samverkan med SLEF till förmån för Kenyamissionen.

Hemmafrontens relationer

I redogörelsen för avhandlingens teoretiska utgångspunkter definieras tre omvärldar med vilka hemmafronten kommunicerade: (1) den missionsverksamhet som SLEF bedrev utanför hemlandet (Kenya), (2) Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och (3) övriga aktörer som SLEF samarbetade med.

Den första omvärlden och kommunikationspartnern, den som från 1960-talet stod som mottagare av hemmafrontens missionsunderstödjande verksamhet, var missionsfältet i Kenya. Hemmafrontens kommunikation med "Kenya" kan under hela tidsperioden beskrivas som fruktbarande. Under 1970-talet fördjupades samspillet mellan hemmafronten och missionsfältet genom att besöksverksamheten i båda riktningar tilltog. Besöksverksamheten fortsatte under 1980- och 1990-talen. Även kommunikation i skriftlig form pågick oavbrutet under tidsperioden. Under 1990-talet uppstod en viss friktion i kontakterna mellan hemmafront och missions-

fält. SLEF:s styrelse hade noterat brister i den ekonomiska rapporteringen hos sin samarbetspart i Kenya, den lokala lutherska kyrkan ELCK. Styrelsen beslöt att vidta åtgärder och sände en grupp till missionsfältet för att diskutera besvärliga frågor. Detta visade på en beredskap inom hemmafronten att kämpa för sitt missionsfält trots brist på omedelbar förståelse parterna emellan. Också i SLEF:s interna kommunikation sattes troheten till missionsfältet i Kenya på prov. I slutet av 1990-talet utmanades "Kenya" av ett par förslag på andra missionsfält. Även i dessa fall erhöll missionsfältet i Kenya tillräckligt med understöd för att kommunikationen skulle kunna fortgå.

Hemmafrontens andra kommunikationspartner och omvärld var Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Kommunikationsprocessen inleddes på allvar på 1970-talet, hemmafrontens första årtionde som luthersk-kyrklig missionsorganisation. SLEF:s nya ställning som Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisation gjorde att kommunikationen parterna emellan kunde föras inom ramen för en formaliserad relation. Till en början skedde samspelet i huvudsak på ett rikskyrkligt plan där formen utgjordes av gemensamma missionskampanjer och aktioner, arrangerade av kyrkan i samarbete med missionsorganisationerna. Under 1980-talet intensifierades kommunikationen på stiftsnivå, då samarbetet inom Borgå stifts missionskommitté kom igång. Inom ramen för missionskommittén arrangerades regionala rådplägningsdagar för missionsansvariga och missionsintresserade i stiftets församlingar. Rådplägningsdagarna fokuserade på församlingarnas missionsuppgift och samlade representanter för församlingar och missionsorganisationer, såväl anställda som lekmän. Parallellt med detta intensifierades även kommunikationen på församlingsplanet. Det skedde inom ramen för församlingsavtalsverksamheten. Den utvecklades till en trepunktskommunikation som involverade SLEF, församlingarna och missionsfältet i Kenya. Som helhet kan man säga att hemmafrontens kommunikation med Evangelisk-lutherska kyrkan åren 1970–2000 utvecklades mångsidigt, på olika plan och i olika former. Det var en meningsskapande kommunikation som bekräftade parternas förståelse för varandra. Den befäste och förstärkte hemmafrontens relation med Evangelisk-lutherska kyrkan i förhållande till det gemensamma missionsuppdraget. Men även denna kommunikation bjöd på friktion, även om det hörde till undantagen. Redan under 1970-talet stötte hemmafronten på konkurrens i vissa delar av Borgå stift vid sin lansering av missionsarbetet i Kenya. Internt i SLEF ifrågasattes på sina håll under 1990-talet relationen till Evangelisk-lutherska kyrkan. Detta föranledde, som redan nämnts, SLEF:s styrelse att definiera sitt förhållande till kyrkan som "kritisk solidaritet". I slutet av 1990-talet

gav SLEF:s styrelse uttryck för sin kritiska solidaritet genom att ge sin syn på begreppet mission. I sin kommunikation i maj 1999 med Evangelisk-lutherska kyrkan om missionsdokumentet "Hela kyrkans mission" underströk SLEF:s styrelse faran med en alltför vid definition av missionsbegreppet. Då, menade SLEF:s styrelse, skulle begreppet förlora sin mening och kyrkans evangelisationsuppgift hota att grumljas. Påpekandet var ett exempel på ett försök från SLEF:s sida att förhindra att framtida kommunikation skulle bli icke-fruktbärande. Genom att förklara sin ståndpunkt gav SLEF sin kommunikationspart kyrkan möjlighet att i framtiden svara på ett sätt som skulle skapa samförstånd parterna emellan.

Den tredje gruppen av omvärldar med vilka hemmafronten kommunicerade utgjordes av SLEF:s övriga samarbetsparter. Dessa var SLEF:s systerorganisation Sley, rikssvenska Bibeltrogna Vänner och alla som SLEF samarbetade med inom ramen för det gemensamma missionsarbetet i Evangelisk-lutherska kyrkan. Kommunikationen med Sley begränsade sig under tidsperioden till samarbetet kring missionsarbetet i Japan. Detta samarbete ebbade för SLEF:s del gradvis ut under 1970- och 1980-talen. Eftersom Sley upptog missionsarbete i Kenya från år 1970 fortsatte dock samarbetet med Sley i viss utsträckning även efter detta, då i huvudsak på missionsfältet i Kenya. Samarbetet med Bibeltrogna Vänner hade en särställning på så sätt att hemmafronten med denna aktör delade såväl teologi och språk som missionsfält. Med andra ord hade hemmafronten två gemensamma identitetsstrukturer med Bibeltrogna Vänner, den teologiska och den geografiska kring missionsfältet i Kenya. Även om samma aspekter kan appliceras även på Sley, visade det sig att kommunikationen med Bibeltrogna Vänner löpte mer obehindrat. Språkmuren till Sley satte sina hinder. Till sist är det ännu värt att notera att SLEF tidsperioden igenom idkade samarbete med Finska Missionssällskapet (FMS), trots att SLEF:s styrelse i början av 1960-talet hade värt sig för samarbete med FMS i Afrika. Samarbetet på 1980- och 1990-talen skedde i huvudsak inom ramen för Borgå stifts missionskommitté.

Hemmafronten diversifieras till följd av SLEF:s kyrkliga ställning

Intentionen med att bli luthersk-kyrklig missionsorganisation

Hur utvecklades missionens hemmafront till följd av att SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans officiella missionsorganisationer? Frågeställningen ad-

resseras genom att ställa en annan fråga: Varför ville SLEF bli en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer? Denna fråga väcks mot bakgrunden av att SLEF i sitt missionsarbete i Japan upplevde en bundenhet i förhållande till samarbetsparten Sley och en känsla av befrielse när föreningen år 1963 fick ett eget missionsfält. Varför valde SLEF att endast några år senare gå in i ett nytt samarbete, denna gång med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland? Vad var målet med detta och vems var initiativet, SLEF:s eller kyrkans? Detta, menar jag, fick konsekvenser för utvecklingen av den hemmafront som blev delaktig i SLEF:s uppdrag som luthersk-kyrklig missionsorganisation. Av analysen i kapitel 6 framgick det tydligt att initiativet var SLEF:s och att målet var att få erkänsla från kyrkans sida för föreningens missionsarbete sådant det var. SLEF önskade sig i detta avseende jämställdhet i förhållande till två andra missionsorganisationer, Finska Missionssällskapet och Sley, vilka båda vid den här tiden hade kyrklig status. Det är för övrigt något överraskande att SLEF inte i detta skede uttryckte någon förhoppning om en breddning av hemmafronten till de lutherska församlingarna, trots att detta senare blev en av huvudmålsättningarna med föreningens ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation. Det som framför allt väcker förvåning är att SLEF inte i något skede verkar ha hyst betänkligheter mot att gå in i ett reglerat samarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan. Var man medveten om att ett samarbete med kyrkan på sikt kunde leda till inskränkningar i det självständiga missionsarbetet?

Sedan sin upprinnelse hade Lutherska Evangeliföreningens missionsverksamhet haft som sitt syfte att utbreda evangeliet genom att sända ut missionärer och grunda missionsstationer. För den svenska föreningen var utsändandet av missionärer ur de egna leden en särskilt angelägen strävan. På samma sätt som ett eget missionsarbete år 1898 var viktigt för Evangeliföreningen, var SLEF:s första helt egna missionsfält i Kenya en viktig identitetsskapande faktor på 1960-talet. Av källmaterialet framgår att egna missionärer och en egen missionsstation var betydelsefulla ingredienser i detta. Redan under Japanmissionstiden strävade SLEF efter en egen missionsstation. År 1945 hade SLEF förnyat sin målsättning för missionsarbetet i Japan. Det första målet var en arbetare som man ensam kunde underhålla. När detta var uppfyllt kom följande mål, en missionär ur den egna kretsen, och slutligen för det tredje en egen missionsstation. Formuleringarna kretsade kring ord som "ensam", " eget" och "egna" – ord som signalerade självständighet. I det gemensamma arbetet med Sley i Japan hade SLEF sålunda närt en dröm om ett eget missionsarbete som föreningen på egen hand skulle förmå upprätthålla. När SLEF år 1963 påbörjade

ett dylikt, självständigt missionsarbete i Kenya, var såväl egna missionärer som en egen missionsstation något som prioriterades högt. Redan från början gick SLEF i Kenya in för en egen missionsstation i Maragoli, men tvingades ge upp denna plan på grund av oroligheter i trakten. I stället påbörjade SLEF i mitten av 1960-talet uppbyggandet av en egen missionsstation på Atemo.

Behovet att hävda sin självständighet skymtade också fram då SLEF år 1972 gav sina synpunkter på förhållandet mellan kyrka och missionsorganisation till Evangelisk-lutherska kyrkans missionskommitté. SLEF framhöll bland annat att missionsorganisationernas oberoende ställning allt framgent borde tryggas. Som ett sentida eko återkom detta i SLEF:s uttalande till kyrkostyrelsen år 1999 angående missionsdokumentet "Hela kyrkans mission". I sitt uttalande noterade SLEF en försäkran från kyrkans sida om att missionsorganisationerna också i framtiden på lika basis skulle anlitas för att förverkliga kyrkans missionsarbete. SLEF ville alltså fortsättningsvis bedriva sitt missionsarbete inom kyrkliga ramar men med bibehållen självständighet. Om en självständig missionsinsats var av största vikt för föreningen, varför ville SLEF då fortsätta samarbetet med Evangelisk-lutherska kyrkan? Var svaret helt enkelt att SLEF inte hade de resurser som krävdes för det missionsarbete som man hade iscensatt i Kenya årtiondet innan? I Kenya hade SLEF efter några få års insats fått sig ett geografiskt område anvisat och även fått en egen folkstam på sin lott. Det fanns obegränsade möjligheter att utvidga missionsarbetet om blott resurser fanns. Samtidigt hade SLEF hunnit få en viss erfarenhet av vad det kunde innebära att vara mottagare av församlingarnas budgetmedel. Evangelisk-lutherska kyrkans församlingar hade redan under 1960-talet börjat rikta budgetmedel till missionsorganisationerna. SLEF räknade förmodligen med att en status som officiell missionsorganisation skulle säkra tillgången till dessa medel. Som en följd av det skulle SLEF givetvis ha större möjligheter att bedriva missionsarbetet i Kenya med större volym – och samtidigt självständigt kunna bestämma dess inriktning. Om detta, medvetet eller omedvetet, var intentionen då SLEF anhöll om att bli luthersk-kyrklig missionsorganisation, förklarar det varför SLEF så snabbt gick in under ett nytt "ok" i sitt missionsarbete. Uttryckt i teoretiska termer var det ett sätt för SLEF att ta in sin omvärld, Evangelisk-lutherska kyrkan, i sitt missionsarbete och därigenom underlätta sin egen självproduktion.

Var även SLEF:s tveksamhet till församlingsavtalsverksamheten ett tecken på att hemmafronten var rädd att ge upp sin relativa självständighet? Ville man nöja sig med erhållandet av budgetmedel från församlingarna, och inte i övrigt gå in i något kyrkligt samarbete? Församlingsavtalsverksamheten diskuterades inom

SLEF i närmare femton år innan föreningen gick in för den. Den uppfattades bland annat som ett ”avlöningsystem” från församlingarnas sida i förhållande till SLEF:s missionärer. Dessa omständigheter visar att SLEF inför församlingsavtalsverksamheten kan ha upplevt sin självständighet hotad. På den här punkten ger källmaterialet inget klart besked, men analyserna av utvecklingen inom hemmafronten väcker frågor i anslutning till SLEF:s inställning till kyrkligt samarbete. Åtminstone arbetade SLEF inte medvetet på att integrera sitt missionsarbete i kyrkans. Detta talar för att SLEF önskade behålla sin relativt självständiga ställning i förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan. Hemmafronten uppfattade tydligen sin kyrklighet framför allt som ett värnande om den lutherska läran och bekännelsen som man delade med Evangelisk-lutherska kyrkan, och inte som ett samarbete på det operativa planet. På frågan varför SLEF ville bli en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer ger källmaterialet alltså inget konkret svar, men omständigheterna pekar i riktning mot att SLEF gick in i det kyrkliga samarbetet i avsikt att säkra det ekonomiska underlaget men samtidigt behålla sin självständighet. Med en sådan utgångspunkt kan man också förvänta sig att SLEF:s samarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan präglades av en avvaktande hållning.

Hemmafrontens dubbla karaktär

I försöket att återge vad som hände med hemmafronten sedan den iklätt sig rollen som luthersk-kyrklig missionsorganisation, är det svårt att gå förbi det faktum att hemmafronten inte var någon enhetlig, lättavgränsad grupp. Det var den inte under 1960-talet och i ännu lägre grad var den det, sedan den bildat ett nätverk med Evangelisk-lutherska kyrkan i egenskap av officiell missionsorganisation. Som en följd av detta utökades hemmafronten åren 1970–2000 med dem som understödde SLEF:s Kenyamission inom ramen för sina lutherska hemförsamlingar. Det utvecklades därmed en ”församlingsstruktur” inom hemmafronten, en parallellstruktur till den struktur som hyste SLEF:s verksamhet. Källmaterialet visar att de två strukturerna inom hemmafronten löpte parallellt och inte särskilt ofta förenades i gemensam verksamhet. Detta bekräftar resonemanget ovan angående SLEF:s avvaktande inställning till ett förtätat samarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan och dess verksamhet. Den hemmafront som hade etablerats under 1960-talet fortsatte att engagera sig i sina traditionella verksamhetsformer även under de efterföljande årtiondena. Endast en (1) ny verksamhetsform tillkom i detta sammanhang, nämligen gruppreseverksamheten. Med andra ord, hemmafronten höll fast vid sitt

etablerade mönster, vilket i sin tur gång på gång återskapade rådande strukturer, som därigenom befästes ytterligare.

Fanns det då någon vilja till samarbete mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan? Hemmafrontens två strukturer, förenings- och församlingsstrukturen, skilde sig från varandra, som redan konstaterats. ”SLEF:s” hemmafront hade närmare femtio års erfarenhet av missionsunderstödjande verksamhet. Det nya för SLEF var nu att gå in i ett nätverk med Evangelisk-lutherska kyrkan, vars missionsarbete var nytt och ännu sökte sina former. Vid tiden för SLEF:s anhållan om att bli en luthersk-kyrklig missionsorganisation, arbetade Evangelisk-lutherska kyrkan på att förankra missionsarbetet i sina lokalförsamlingar. Både SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan var således inbegripna i varsin förändringsprocess. Det förefaller dock som om ingendera parten var inriktad på att integrera sin verksamhet med den andras. SLEF:s operativa processer fortsatte i enlighet med beprövad vana. Till detta kom SLEF:s uppfattning att ställningen som luthersk-kyrklig missionsorganisation främst skulle ses som ett kyrkans erkännande av SLEF:s befintliga missionsarbete sådant det var, utan krav på anpassning till kyrkliga principer. Viljan till förändring i SLEF:s kretsar var med andra ord svag. Den nya ställningen som Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisation ledde för SLEF:s del inte heller till några nya handlingsplaner. I stort sett förblev upplägget av verksamheten vid det gamla och invanda. Fanns det då någon förändringsvilja från kyrkans sida? Det var tydligt att Evangelisk-lutherska kyrkan å sin sida inte var beredd att låta missionsorganisationerna behålla rätten att vara subjektet i missionsarbetet. I stället såg man de enskilda församlingarna som missionsarbetets subjekt, även om man enligt kyrkans missionsdokument ”Hela kyrkans mission” i slutet av 1990-talet inte ännu hade uppnått detta mål. Kyrkans intention att utveckla missionsarbetet riktade sig således till församlingarna med målsättningen att förankra kyrkans missionsarbete i dem, inte till missionsorganisationerna.

Sålunda fanns det varken hos det ena eller det andra systemet någon egentlig vilja till sådan gemenskap vid systemgränsen som tillika hade inneburit ett avkall på den egna självständigheten. Detta bekräftades av analysen i kapitel 6 som uppvisade påfallande liten påverkan från kyrkligt håll på den hemmafront som fungerade inom SLEF:s ramar. I stort sett bedrevs understödsarbetet för missionsarbetet på församlings- och föreningshåll i två skilda sfärer. Då SLEF:s expedition i Helsingfors tidigare hade distribuerat missionärernas rundbrev endast till SLEF:s syföreningar och lokalavdelningar, började man sända rundbreven också till lutherska församlingar.

I församlingarna började man samla missionsmedel till sin avtalsmissionär, medan man tidigare endast hade samlat medlen allmänt till "missionen".

Kenyamissionens hemmafront hade således till följd av SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation utvecklats till en hemmafront med två parallella strukturer. Dessa två var ändå inte helt åtskilda. De förenades såväl formellt som i praktiken på vissa punkter. Just tack vare SLEF:s ställning som Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisation idkade parterna samarbete i förhållande till sitt gemensamma missionsuppdrag i tre reglerade avseenden: (1) ett beslut i Evangelisk-lutherska kyrkan att uppta SLEF som missionsorganisation år 1969, (2) en missionskommitté i Borgå stift där SLEF hade medlemsstatus från år 1987 och (3) ett antal församlingsavtal mellan SLEF och församlingar om en utsänd missionär i Kenya från och med år 1986. Inom dessa ramar bedrevs ett samarbete som kan karaktäriseras som en "win-win"-verksamhet. Mot ekonomiskt understöd och löfte om förbön "adopterade" församlingarna en eller flera SLEF-missionärer, vilkas verksamhet därmed räknades som församlingarnas egen missionsverksamhet.

Hur ska då denna Kenyamissionens hemmafront uppfattas? Var den splittrad eller enad? Handlade det om ett fullbordat nätverkande eller inte? Ett fullbordat nätverkande hade betytt att den hemmafront som verkade inom SLEF:s ramar och den nya "församlingshemmafronten" hade närmat sig varandra i en gemensam målprocess. Jag hävdar att detta trots allt var fallet. Även om hemmafrontens två delsystem skilde sig till bakgrund, erfarenhet och åsikt om upplägg, förenades de i en gemensam målformulering. Evangelisk-lutherska kyrkans huvudmål med missionsarbetet vid den här tiden var att "församlingen och dess medlemmar skall främja missionsarbetet, vars syfte är att utbreda evangelium bland dem som inte är kristna."⁹ Målsättningen i SLEF:s stadgar talar nästan exakt samma språk: "utbreda och till livgivande bruk allmänna befordra Kristi evangelium".¹⁰ Hemmafrontens uppdrag var således ett och detsamma även om det bedrevs i olika läger. Analyserna av Kenyamissionens hemmafront under den aktuella tidsperioden visade också tydligt att hemmafronten som helhet hade en klar inriktning på samma uppgift, att befämja missionsarbetet i Kenya. Detta framgick till exempel av att den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya genomsyrade hela hemmafronten.

För att belysa hemmafrontens dubbla struktur kan man ta hjälp av begreppet

9 Kyrkoordningen 1994, kap 4, § 4. Källa: www.finlex.fi

10 Lutherska Evangeliföreningens stadgar 1873. Stadgarna antogs av Kejsarliga Senaten den 13.11.1873. Se t.ex. Koskenniemi 1967, 284–286, Bilaga 1.

praktik, även om det då måste ses i mycket vid mening. Begreppet praktik har i avhandlingen definierats som en etablerad, kollektiv och regelbunden aktivitet som i sig uppfyller de mål som ifrågavarande identitetsstrukturer strävar efter. Kollektivets gemensamma målsättning gör att deltagarna som helhet utför samma uppgift. Hemmafronten kan ses som ett sådant kollektiv vars strukturer visserligen var åtskilda och vars medlemmar verkade på olika platser och under olika tider, men ändå för samma mål, missionsarbetet i Kenya. Detta sätt att betrakta hemmafronten rimmar med avhandlingens definition av hemmafronten: de personer och grupperingar i hemlandet som vid det aktuella tillfället genom olika aktiviteter fungerade som resurs för att möjliggöra SLEF:s missionsuppdrag i Kenya.

Hemmafrontens funktionsduglighet och fortbestånd

Vilka effekter hade SLEF:s ställning som kyrklig missionsorganisation på hemmafrontens fortbestånd? Frågan kan besvaras med utgångspunkt i hemmafrontens funktioner och dess omvärldsrelationer. I fokus står hemmafrontens funktionsduglighet och hur denna eventuellt påverkades av SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation. Bidrog denna ställning på något sätt till hemmafrontens funktionsduglighet? För att belysa frågan utgår jag från analysen av hemmafronten och dess tre identitetsstrukturer i kapitel 6. Föreliggande analys har tagit intryck av Niklas Luhmann som i sin bok *Funktion der Religion* från år 1977 identifierade det religiösa systemets tre funktioner.¹¹ Som jag förstätt Luhmanns indelning skilde han på andlig kommunikation, prestation och reflektion. Det första avsåg det som kallas kyrka, det andra avsåg systemets förhållande till andra samhällssystem, till exempel diakoni, och det tredje avsåg teologi eller systemets reflekterande över sin roll i världen. Denna indelning har jag tillämpat på Kenyamissionens hemmafront och identifierar härmed följande tre funktioner hos hemmafronten: utåtriktad tjänst, betjäning i närmiljön och reflektion över dess andliga uppgift.

Hemmafrontens tre funktioner

Sin främsta funktion fyllde Kenyamissionens hemmafront i förhållande till sin omvärld missionsfältet i Kenya. Denna funktion kan beskrivas som hemmafrontens

11 Luhmann 1982; Ejerfeldt 1982; Laermans och Verschraegen 2001.

utåtriktade tjänst. För det andra fyllde hemmafronten en funktion i förhållande till sin närmiljö. Genom sin verksamhet *betjänade den sin näromgivning* med gemenskap, förkovran och möjligheter till frivilligt engagemang. Detta tog sig genom verksamhetsstruktur och resurser uttryck i syföreningar, juniorgrupper, lokala kyrkliga fester och gudstjänster. Hemmafrontens tredje funktion var det kontinuerliga *reflekterandet över sin andliga uppgift*, i detta fall uppdraget att bedriva kristet missionsarbete. För den skull var hemmafronten nödgad att ständigt återvända till sin referenspunkt: Bibeln och den lutherska bekännelsen. Det var här som hemmafronten fann motiveringen till sitt tjänande.

I vilken mån var hemmafrontens tre funktioner sinsemellan lika nödvändiga? Kan de delas upp i primära respektive sekundära funktioner? I normala fall skulle vilken andligt fungerande gruppering som helst anses fullt funktionsduglig utan krav på leverans av utåtriktade tjänster. En bibelstudiegrupp fungerar optimalt även om den inte bedriver diakoni. Men eftersom hemmafrontens uttryckliga åliggande var att stöda SLEF:s missionsarbete i Kenya, måste kontakten med denna omvärld, missionsfältet, anses nödvändig. Hemmafrontens funktion i förhållande till missionsfältet var således en primär funktion. Hur var det då med den lokala dimensionen, hemmafrontens gemenskapsskapande funktion på hemmaplan? Var den i samma utsträckning nödvändig? Som jämförelse kan man föreställa sig ett missionsunderstöd helt utan konkret förankring bland gräsrotter. Understödet begränsar sig då exempelvis till budgetmedel och kollektur utan förankring i lokal missionsbefrämjande verksamhet. Kontakterna mellan hemland och missionsfält sker då på professionell nivå, utan omväg via enskilda understödjare eller ideella gemenskaper. Detta är naturligtvis fullt möjligt. Ändå framstår praktikernas roll inom hemmafronten som mycket central, inte minst ur ett identitetsskapande perspektiv. Utgående från avhandlingens praktikbegrepp spelade praktikerna, eller de kollektiva aktiviteterna, en grundläggande roll för hemmafrontens funktion. De var inte endast identitetsskapande, de bidrog även starkt till hemmafrontens beslutsgång och målformulering. Missionsarbetet utformades till stor del tack vare gräsrotterna och deras aktiviteter i form av fältkontakter, åsikter och förböner. Praktikerna var inte endast gemenskapsskapande, de utbildade också deltagarna för det uppdrag som de stod mitt uppe i. Hemmafrontens sätt att bedriva missionsarbete var beroende av att dessa gemenskaper fungerade. Således kan även hemmafrontens funktion i förhållande till sin egen närmiljö, i form av kollektiva gemenskaper, betraktas som en primär funktion. Hur var det då med hemmafrontens andliga funktion, den teologiska reflektionen? Var även denna funktion nödvändig? Hemmafrontens

aktiviteter hade sitt ursprung i en kontinuerligt pågående andlig reflektion. Det var Bibeln och den lutherska bekännelsen som motiverade hemmafronten till dess missionsinsatser. Den andliga grundvalen skilde hemmafrontens tjänsteberedskap från andra sociala grupper och aktiviteter med andra motiveringar, till exempel religiöst obundna sociala insatser. I den kontext som Kenyamissionens hemmafront fungerade måste andlig förankring med nödvändighet ses som en oundgänglig aspekt. Kontakten till Bibeln och den lutherska bekännelsen var nödvändig för att hemmafronten skulle kunna fullgöra sin uppgift i ett missionsuppdrag med lutherska förtecken. Således måste även hemmafrontens andliga funktion betraktas som en primär funktion. Slutsatsen är således att hemmafrontens samtliga tre funktioner måste anses nödvändiga.

Hemmafrontens funktionsduglighet

Dessa hemmafrontens tre funktioner hade sina motsvarigheter i de tre identitetsstrukturer som identifierats för hemmafronten. Den utåtriktade tjänsten motsvarades av den geografiska identitetsstrukturen kring missionsfältet i Kenya, tjänstefunktionen i närmiljön motsvarades av den lokalbaserade identitetsstrukturen och hemmafrontens teologiskt reflekterande funktion motsvarades av den teologiska identitetsstrukturen. Sambandet medförde i sin tur att hemmafrontens funktionsduglighet hade ett samband med identitetsstrukturernas närvaro inom hemmafronten. I det följande betraktas detta samband tillika med en reflektion över i vilken mån SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation påverkade hemmafrontens funktionsduglighet.

Analysen i kapitel 6 visade att församlingsverksamhetens styrka låg på det lokala planet och dess fokusering på missionärer och missionsfält, det vill säga på den lokalbaserade och den geografiska identitetsstrukturen kring Kenya. Det har också framgått att den teologiska identitetsstrukturen inte var lika starkt framträdande i församlingsinsatserna som den var i föreningsverksamheten. När SLEF blev luthersk-kyrklig missionsorganisation och hemmafronten utökades med församlingsanknutna grupperingar, stärktes således de funktioner som relaterade till lokalplanet och till kontakten med missionsfältet. Hemmafrontens lokala förankring stärktes genom att den fick ännu en kontaktyta på lokalplanet, de lokala lutherska församlingarna. På motsvarande sätt utökades hemmafrontens kontakt till missionsfältet genom att avtalsförsamlingarna upprättade kommunikationskanaler till sina avtalsmissionärer. Man kan därför säga att hemmafrontens funktionsduglighet

på lokalplanet och i förhållande till missionsfältet ökade tack vare SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation. När det gällde hemmafrontens teologiska, reflekterande funktion verkar församlingsanknytningen inte i samma utsträckning ha bidragit till funktionsdugligheten. Reflektion över den egna missionsidentiteten var visserligen något som förekom även i kyrkliga kretsar, vilket exempelvis missionsdokumentet "Hela kyrkans mission" vittnade om. Det förefaller ändå som om den kyrkliga reflektionen inte nådde ner till församlingsplanet och de enskilda församlingsmedlemmarna på samma sätt som den genomsyrade deltagarna i SLEF:s verksamhet. Medvetenheten om missionsuppdragets teologiska grund förefaller i högre grad ha varit närvarande i den del av hemmafronten som var verksam inom SLEF. I SLEF:s missionsunderstödjande verksamhet var sambandet mellan tjänst och teologi tydligt. Deltagarna hade blick för missionsuppdragets andliga dimension.

SLEF:s ställning som luthersk-kyrklig missionsorganisation påverkade således hemmafrontens funktionsduglighet när det gällde dess utåtriktade tjänst i Kenya och dess funktion i näromgivningen i positiv bemärkelse. Hade hemmafronten utan detta kyrkliga nätverkande varit i stånd att bedriva ett självständigt missionsarbete i Kenya? Utifrån analysen av hemmafronten i kapitel 6 kan det konstateras att den hemmafront som verkade *inom SLEF:s verksamhetsramar* utgjorde en fullt funktionsduglig helhet. Dess strukturer var ändamålsenliga och dess manskap måste anses ha varit funktionsdugligt. Denna hemmafront förmådde upprätthålla kontinuerlig kommunikation med missionsfältet, generera ekonomiska medel och identifiera tillräckligt med missionärer. Den hade en teologisk motivering och grund för sin uppgift. Allt detta gjorde att den hemmafront som fungerade inom SLEF var väl skickad att bedriva missionsarbete. Samtidigt framgick det också att den kyrkliga insatsen i detta missionsarbete hade sin betydelse, inte minst ekonomiskt. Detta framgick av analysen av hemmafronten i kapitel 6 som visade att i slutet av tidsperioden härrörde ungefär hälften av inkomsterna till Kenyamissionen från de lutherska församlingarna. En tredjedel av Kenyamissionens inkomster kom från de lutherska församlingarnas budgetmedel och 16 % från församlingarnas missionsunderstödjande aktiviteter. De lutherska församlingarnas ekonomiska betydelse för missionsarbetet i Kenya var således stor.

Utifrån detta kan det konstateras att även om den kyrkliga dimensionen i hemmafronten inte skulle ha varit nödvändig för dess funktion, så var den nödvändig för upprätthållandet av den volym som missionsarbetet i Kenya hade uppnått i slutet av

1990-talet.¹² Därtill gav den kyrkliga dimensionen sitt mervärde till hemmafronten genom sina kontaktytor på såväl rikskyrkligt plan som på stifts- och församlingsnivå. Kontaktnätet öppnade därtill möjligheter till vidgad samverkan. Ett exempel på detta var den missionshelg som arrangerades i Borgå stift på 1990-talet där olika aktörer i stiftet samlade ungdomar för att inspirera dem i deras missionsintresse. Slutsatsen av resonemanget är alltså, att så som missionsarbetet i Kenya hade utvecklats under tidsperioden 1970–2000 och så som dess hemmafront hade utvecklats till följd av relationen förening–kyrka, måste förhållandet mellan hemmafront och Evangelisk-lutherska kyrkan beskrivas i termer av ett ömsesidigt beroendeförhållande. För upprätthållandet av den uppnådda volymen på missionsarbetet var ett fortsatt samarbete mellan hemmafronten och Evangelisk-lutherska kyrkan nödvändigt. Om den kyrkliga insatsen saknats, hade missionsarbetets hemmafront visserligen varit fortsatt funktionsduglig, men arbetet hade haft en mindre volym. Som helhet betraktad var Kenyamissionens hemmafront sålunda en funktionell enhet. Den lokala gemenskapen förhindrade insatserna på missionsfältet från att bli enbart teknisk penningöverföring. Hemmafrontens teologiska profil var en garant för att dess utåtriktade tjänst fick ett andligt innehåll och inte stannade vid sociala insatser. På samma sätt förhindrade den teologiska profilen den lokala gemenskapen på hemmaplan från att bli samvaro utan andligt innehåll.

KENYAMMISSIONENS HEMMAFRONT UR ETT KOMMUNICERANDE PERSPEKTIV, 1963–2000

Till sist undersöks hemmafronten som ett självskapande system under tidsperioden 1963–2000, det vill säga hela den tid som denna avhandling omspänner. Detta görs ur ett omvärldsperspektiv, där kommunikationen mellan hemmafronten och dess omvärld är det centrala. Uifrån avhandlingens teoretiska ram, där hemmafronten betraktas som ett självskapande system, har dess livskraft och fortbestånd samband med dess pågående kommunikation. Utgångspunkten är att ett system består så länge dess kommunikation fortgår. Här utgör hemmafrontens verksamhetsformer

¹² Detta med förbehållet att jag inte analyserat de statliga biståndsmedlens betydelse i sammanhanget.

konkreta yttre tecken på pågående kommunikationsprocesser. Detta innebär att om en verksamhetsform ändras eller upphör, eller en ny tillkommer, säger det samtidigt något om hemmafrontens livskraft och existens. Kommunikationsprocesserna inom hemmafronten bildade såväl vertikala som horisontella kommunikationsmönster, där de tre identitetsstrukturerna utgjorde referensramar. Exempel på vertikal kommunikation var kommunikationen mellan å ena sidan anställda i förening och församling och å andra sidan deltagarna i hemmafrontens verksamhetsformer. Hemmafrontens kommunikation utåt reglerades genom olika avtal, såsom församlingsavtal kring missionärer, men den byggde också på gamla mönster som till exempel SLEF:s kommunikation med Bibeltrogna Vänner på 1960-talet. Dylika externa kommunikationsprocesser har samband med systemets grad av öppenhet. För att överleva måste systemet balansera mellan öppenhet och slutenhet. Det sluter sig för att värna om sin integritet och identitet, och öppnar sig i tillräcklig mån för att anpassa sig till omgivningen och utvecklingen. Kenyamissionens hemmafront både öppnade och slöt sig i förhållande till omvärldens impulser. Som ett resultat av dessa processer utvecklade hemmafronten under tidsperioden ett nära förhållande till missionsfältet i Kenya, men också till Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Härnäst studeras hemmafronten under tidsperioden 1963–2000, årtionde för årtionde, samtidigt som de mest betydande självskapande processerna noteras. Kommunikationsprocesserna vittnar om livskraft och åskådliggör hemmafrontens öppenhet och slutenhet. Den mest betydande kommunikationsprocessen inom hemmafronten under *1960-talet* var dess interna kommunikation som ledde fram till ett nytt missionsfält i Kenya. En annan betydelsefull kommunikationsprocess under samma årtionde var hemmafrontens interna diskussion om skillnaden mellan missionsarbete och utvecklingshjälp. Den förra processen gav hemmafronten ett nytt missionsfält, medan den senare hjälpte till att mejsla ut dess teologiskt inriktade missionsidentitet. Den mest betydelsefulla externa kommunikationsprocessen inom hemmafronten under 1960-talet var den som SLEF förde med missionsällskapet Bibeltrogna Vänner i Sverige, en process som starkt bidrog till att SLEF började bedriva missionsarbete i Kenya år 1963. Däremot tonades två andra kommunikationsprocesser inom hemmafronten ned under 1960-talet, dels den som SLEF förde med systerorganisationen Sley kring samarbetet i Japan och dels den som SLEF förde med missionsfältet i Japan. Däremot öppnade sig alltså hemmafronten i förhållande till Bibeltrogna Vänner, en organisation som teologiskt stod hemmafronten nära, och som också erbjöd ett tilltalande missionsfält.

Under därpå följande årtionde, *1970-talet*, upptogs hemmafrontens kommunikationskapacitet nästan till fullo av extern kommunikation. Hela årtiondet bestod av en enda lång kommunikationsprocess mellan SLEF och Evangelisk-lutherska kyrkan om utbyggnaden av det gemensamma missionsarbetet. På ett riksskyrkligt plan fördes kommunikationen kring gemensamma missionskampanjer och aktioner. På stifts- och församlingsnivå pågick kommunikation i syfte att synliggöra Kenyamissionen i Borgå stift. Till den externa kommunikationen hörde också hemmafrontens kommunikation med missionsfältet i Kenya. Hit hörde resandet mellan Finland och missionsfältet. Hemmafronten mottog under 1970-talet upprepade gånger gäster från Kenya. Samtidigt utvecklades SLEF:s gruppresor till missionsfältet i Kenya till en vedertagen verksamhetsform. Även SLEF:s missionärer vistades tidvis i hemlandet och fungerade då som kommunikationskanaler mellan hemmafronten och missionsfältet. Sammantaget kännetecknades 1970-talets hemmafront av öppenhet i förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan och till missionsfältet i Kenya.

Kommunikationsprocesserna inom hemmafronten under *1980-talet* var omväxlande interna och externa processer. De två mest betydelsefulla kommunikationsprocesserna under 1980-talet gällde etableringen av en ny missionsstation i Kenya och införlivandet av församlingsavtalsverksamheten i hemmafronten. (1) Den interna kommunikationen kring den nya missionsstationen handlade om att förankra saken hos gräsrotterna för att försäkra sig om deras stöd, men också om den formella beslutsgången kring ärendet. Den externa kommunikationen kring den nya missionsstationen fördes dels i förhållande till Borgå stifts församlingar angående deras tilltänkta stöd, dels i förhållande till den lokala lutherska kyrkan i Kenya för att befästa saken på missionsfältet. I den externa kommunikationen deltog SLEF:s missionärer och representanter för den lokala lutherska kyrkan i Kenya. (2) Kommunikationen om församlingsavtalsverksamheten hade för SLEF:s del kommit igång redan under 1970-talet men intensifierades vid 1980-talets mitt, då SLEF slutgiltigt införlivade den i sin verksamhet. Under 1970-talet hade församlingsavtalsverksamheten diskuterats internt i SLEF, som då hade intagit en avvaktande hållning. Detta var ett exempel på slutenhet, där den då aktuella hemmafronten valde att skydda sin integritet och inte öppna sig för den nya verksamheten. Från mitten av 1980-talet gick utvecklingen i motsatt riktning. En viss extern kommunikation under 1980-talet fördes också i förhållande till missionsfältet sedan hemmafrontens ungdomsgrupper börjat samla medel till missionsarbetet i Kenya.

Under *1990-talet* pågick flera interna och externa kommunikationsprocesser parallellt inom hemmafronten. Dels försiggick en intern kommunikation kring

verksamhetsutformning, identitet och teologi. Vid sidan av dessa processer kommunicerade hemmafronten internt om ungdomarnas engagemang för missionen, vilket också föranledde kommunikation med missionsfältet. Externt bedrevs kommunikation även med församlingar i Borgå stift kring värdskapet för SLEF:s missionsläger/missionsfest samt med den lokala lutherska kyrkan i Kenya och med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland kring aktuella ärenden. De två sistnämnda kommunikationsprocesserna föregicks dessutom av intern kommunikation inom hemmafronten. Kommunikationen med den lokala lutherska kyrkan i Kenya präglades på 1990-talet av brist på förståelse, men också av en medveten vilja till fortsatt kommunikation. SLEF:s kommunikation med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland kännetecknades i sin tur av en kritisk inställning till kyrkan, delvis som följd av inre teologiska motsättningar inom hemmafronten. Sålunda var 1990-talets kommunikation med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och även med Kenya, processer där hemmafronten valde att dra ner på sin öppenhet. Kommunikationsprocesserna under 1990-talet var livliga och mångskiftande. Till detta bidrog tidsutvecklingen med sin ekonomiska depression och påföljande nedskärningar. Samtidigt verkar hemmafronten på 1990-talet ha haft ett uppdämt behov att internt få diskutera sitt förhållande till Evangelisk-lutherska kyrkan. Kanske hade de föregående årtiondenas intensiva kontakter till församlingar, stift och kyrka skett på bekostnad av hemmafrontens egen kommunikation. Den hade inte hunnit bearbeta sina förbindelser med stift och församling i den mån som hade behövts. Källmaterialet gav intrycket att väl framme vid 1990-talet hade hemmafronten ett behov av att vända på alla stenar. Varje relation skulle synas och värderas. Därtill tvingade 1990-talets ekonomiska utmaningar hemmafronten till svåra omprövningar av verksamheten, just i en tid när dess bärande struktur kring predikant- och juniorsekreterarverksamheten gav vika. Utvecklingen visade därtill att syföreningarna under 1990-talet inte längre förmådde förnya sig eller locka nya medlemmar. Under 1990-talet gav även kollektiva verksamhetsformer vika för ett individcentrerat arbetssätt med rundbrev, tidskriftsverksamhet och mediaproduktion. Detta ställde stora krav på sammanhållningen för att hemmafronten skulle gå in i det nya milniet med bibehållen vi-känsla.

Till slut vill jag lyfta upp en av de mest långvariga kommunikationsprocesserna inom hemmafronten under tidsperioden 1963–2000. Tidsperioden igenom, visserligen med varierande styrka, pågick inom hemmafronten en kommunikationsprocess som syftade till en förnyring inom hemmafronten. Processen hade två drivfjädrar. Den ena var en andlig omsorg om det uppväxande släktet. Man ville nå nya gene-

rationer med "Guds ords evangelium". Den andra drivfjädern var missionsarbetets praktiska realitet. Det behövdes ständigt nya missionärer och nya understödjare. Arbetet att få unga människor med i missionsarbetet var en kontinuerligt pågående process där olika vägar prövades. Processen kulminerade i en intern kommunikationsprocess inom hemmafronten under 1990-talet som formade den strategi som därefter kom att tillämpas för att väcka de ungas missionsintresse.

Kommunikationsprocesserna under tidsperioden 1963–2000 visade som helhet på en livskraftig hemmafront med hög grad av självproduktion. Såväl tillkomsten av den Kenyamission som kraftigt kom att vitalisera hemmafronten, som den kyrkliga ställning som hemmafronten erhöll, kan ses som företeelser som hemmafronten själv skapade. Kenyamissionen hade ett tydligt ursprung inom hemmafronten och SLEF:s kyrkliga ställning hade en tydlig koppling till Kenyamissionen. Olika kommunikationsprocesser samverkade under tidsperioden till denna utveckling. Hemmafrontens kommunikationsprocesser riktade sig såväl inåt som utåt. Samtidigt som processerna överlag hade sin förankring inom hemmafronten påverkades de av impulser från omvärlden. Kenyamissionens hemmafront förmådde tillgodogöra sig dessa impulser och förädla dem för eget behov och syfte utan att för den skull ge upp sin särart. Vissa kommunikationsprocesser var långvariga, till exempel omspände processen kring församlingsavtalsverksamheten femton år av hemmafrontens historia. Andra processer fördes uteslutande internt, till exempel 1960-talets diskussion om skillnaden mellan u-hjälp och evangelisation. En del av kommunikationsprocesserna karaktäriserades av en tydligt vaksam hållning, där hemmafronten valde att slå vakt om sina gränser. Kommunikationen med Evangelisk-lutherska kyrkan var en sådan.

Avhandlingens två huvudfrågeställningar har handlat om hur hemmafronten utvecklades till följd av att SLEF upptog missionsarbete i Kenya, och av att SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkans missionsorganisationer. När utvecklingen av hemmafronten under åren 1963–2000 sammanfattas, kan det konstateras att den resulterade i en hemmafront som bars upp av en kombinerad förenings- och församlingsstruktur, vars gräsrötter var tongivande, vars vägval styrdes av en stark teologisk medvetenhet och vars missionsuppdrag kläddes i kenyanska färger.

Förkortningar

BV	Bibeltrogna Vänner
DYM	Delegationen för yttremissionen
EFS	Evangeliska Fosterlandsstiftelsen
ELCK	Evangelical Lutheran Church in Kenya
FMS	Finska Missionssällskapet
HT	Hedningarnas Tröst
JT	Jakobstads Tidning
KLT	Kirkon lähetystyön toimikunta
KP	Kyrkpressen
LCK	Lutheran Church in Kenya (senare ELCK)
MK	Missionärskonferensen
MKB	Missionskommittén i Borgå stift
Sb	Sändebudet
Sb-Uv	Sändebudet-Ungdomsvänner
SLEF	Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland
Sley	Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys
TP	Team Polstjärnan
Uv	Ungdomsvänner
VBL	Vasabladet
ÖP	Österbottniska Posten
ÖT	Österbottens Tidning

Käll- och litteraturförteckning

OTRYCKTA KÄLLOR

Svenska Lutherska Evangeliföreningens arkiv, Vasa (SLEFA)

Styrelsens protokoll 1959–2000 (SLEF styr).

Årsberättelser för Evangeliska Ungas avdelningar, 1960–1969.

Programblad för SLEF:s missionsläger/missionsfest, 1956–2000.

Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland r.f. utlåtande 8.5.1999 om betänkandet Koko kirkon missio.

Förteckning över SLEF:s missionärer.

Svenska Lutherska Evangeliföreningens missionsarkiv, Helsingfors (SLEFM)

Missionsutskottet I protokoll 1956–1959, 1963, 1968–1972 (Mu I).

Missionsutskottet II protokoll 1969–1972 (Mu II).

Missionsaftonskola 1972.

Missionskommitté 1972–1974.

Delegationen för yttremissionen 1974–1992 (DYM).

Yttremissionssektorns protokoll 1992–2000 (YM).

Missionskonferensens protokoll 1972–1998 (MK).

Missionärsmötet 1999–2000 (MM).

Missionärsårsrapporter 1969–2000.

Brev till och från fältet mellan SLEF:s anställda och missionärer 1963–2000 (Btff).

Sektionsrapport från årskonferensens grupp kring ”Yttre missionen”, SLEF:s årsfest 1971.

Förteckning över besök från missionsfältet, SLEF.

Förteckning över SLEF:s avtalsmissionärer.

Reserapport över gruppresan 1995, SLEF.

Reserapport över gruppresan 1999, SLEF.

Programblad för gruppresor till Kenya, SLEF.

SLEF:s förteckningar över gruppresenärer.

Förteckning över syföreningar år 2001.

Missionsinfokommittén för ungdomar, SLEF, 25.11.1996.

Vallisaari, Aleks. Brev till stiftens missionskommittéer, missionsteologer och missionssekreterare.

Delegationen för missionsangelägenheter i Finland, Helsingfors, 3.4.1974.

Kyrkans Missionscentralis guide om församlingsmissionärskap: Suositus seurakunnille ja lähetysjärjestöille / Seurakunnan nimikkotoiminta 1992.

Understöds- och verksamhetsstatistik över missionen, Byrån för Kyrkans mission 1997–2000.

Nämnden för kyrkans mission (Kyrkans Missionskommitté)/Kirkon lähetystyön toimikunta (KLT) 29.11.2017, föredragningslista, bilaga 41.

Förteckning över avtalsförsamlingar, Finska Missionssällskapet, 14.1.1987.

Understöds- och verksamhetsstatistik över missionen. Byrån för Kyrkans mission 1997–2000.

Statistik över SLEF:s missionsläger.

Svenska Lutherska Evangeliföreningens ekonomisektors arkiv, Helsingfors (SLEFE)

SLEF:s årliga inkomststatistik.

Borgå stifts domkapitels arkiv, missionskommitténs arkiv (MKB)

Missionskommittén i Borgå stift, protokoll (MKB prot), 1969–1977, 1987–2000.

Missionskommittén i Borgå stift, verksamhetsberättelser (MKB Vb), 1969–1971, 1988–2000.

Missionskommittén i Borgå stift. Programblad för MKB missionskurser och rådplägningsdagar, 1969–2000 (MKB progr.).

Brita Jerns forskningsarkiv, Vasa

Privat brevsamling (PBtff):

Brev till SLEF-missionärer i Kenya 1963–2000.

Odaterat scoutbrev från Korsnäs församling, 1990-talet.

Åtta brev Purmo församling till familjen Linnéa och Sven Klemets, 31.10.988–29.10.1989.

Föredrag:

Smedjebacka, Henrik 2009. Finlandssvensk mission. Föredrag vid Borgå stifts missionskommittés missionshistoriska dag. Åbo 4.5.2009.

Wejryd, Cecilia 2007. Syföreningar och mission. Föredrag vid Borgå stifts missionskommittés missionshistoriska dag. Åbo 11.5.2007.

Intervjuer:

Dahlbacka, Ingvar (2.5.2013, Irene Dahlbäck).

Klemets, Inga-Britt (14.7.2015, Brita Jern).

Förars, Hjärdis (5.11.2015, Brita Jern).

Fredriksson, Stig-Olof (27.11.2015, Brita Jern).

Blom, Bengt (26.9.2016, Brita Jern).

Stenlund, Göran (15.3.2018, Brita Jern).

Wallin, Alf (5.2.2019, Brita Jern).

Muntligt meddelande:

Göran Stenlund (23.6.2015, Brita Jern).

Skriftligt meddelande:

Reijo Arkkila (17.7.2015, Brita Jern).

Internet-källor:

<https://www.svenskakyrkan.se/act/var-historia>. Hämtat 1.9.2018.

<https://evl.fi/maailmalla/lahetyt> Hämtat 1.9.2018.

<https://felm.finskamissionssallskapet.fi/om-oss/historia/> Hämtat 14.12.2018.

Video:

Exploring a Century of Change: Protestant Missions 1910 - 2010 på vimeo.com. Hämtat 18.9.2018.

TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER

Barnavännen 1960–2000.

Hedningarnas Tröst (HT) 1907–1922.

Jakobstads Tidning (JT) 14.8.1964.

Kyrkpressen (KP) 9.8.1979, 8.

Mission Frontiers 11–12/1983.

Missionstidning för Finland 1915, 1917.

Salamu 1979–2000.
Syd-Österbotten 16.8.1988.
Sändebudet (Sb) 1876–1970, 1990–2000.
Sändebudet-Ungdomsvännen (Sb-Uv) 1971–1989.
Ungdomsvännen (Uv) 1897–1970.
Vasabladet (Vbl) 12.8.1990; 9.8.1988; 6.8.1989; 13.8.1991; 14.8.1964.
Vinterblommor 2013.
Österbottens Tidning (ÖT) 18.8.1991.
Österbottniska Posten (ÖP) 2.9.1982.

TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

Tryckta källor

Lutherska Evangeliföreningens verksamhetsberättelser 1899–1921 (LEF Vb).
SLEF:s verksamhetsberättelser 1922–2000 (SLEF Vb).
SLEF:s medlemsförteckningar under den aktuella tidsperioden ingick i SLEF:s verksamhetsberättelser 1962, 1967, 1972–73, 1979, 1983, 1989, 1997 (status 1.6.1998).
SLEF:s stadgar 1964.
Evangeliföreningens Ungdomsförbunds stadgar 1906.
Ordningsregler för Ungdomsförbundets lokala afdelningar, Evangeliföreningen, 1906.
Evangeliskt rundbrev, juni 1995.
Kenyamissionsbroschyrer 1968 och 1970.
Kenyamissionsfoldrar 1975, 1977, 1983, 1985 och 1987.

Litteratur

- Aagedal, Olaf
2003 *Bedehusfolket. Ein studie av bedehuskultur i tre bygder på 1980- og 1990-talet.* Oslo.
- Ahlberg, Gun
1982 *Kenyamissionen 1963–1978. Svenska Lutherska Evangeliföreningens missionsarbete på fältet och på hemmafronten med tonvikt på arbetet i Kenya.* Pro gradu-avhandling i kyrkohistoria. ÅKA. Åbo.
- Ahlberg, Maria
2004 *Småskaliga vattenprojekt i South Nyanza – Redogörelse för en del av SLEF:s missionsverksamhet i Kenya.* Proseminariumuppsats i allmän teologi. Åbo Akademi/Österbottens Högskola.
- Ahonen, Risto A.
2007 *Civitas Dei: Missiologinen keskustelu Jumalan valtakunnan murtautumisesta maailmaan.* Helsinki: Suomen Lähetysseura.

- Ahonen, Risto A.
2019 *Kirkot historian murrosvaiheissa*. Rovaniemi: Väyläkirjat.
- Aldrich, Howard E. & Ruef, Martin
2006 *Organizations Evolving*. London: Andra upplagan. SAGE Publications Ltd.
- Arkkila, Reijo
1975 *Kansankirkko vai tunnustuskirkko? Suomen Evankeliumiyhdistyksen subde Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon 1917–1939*. Joensuu: Diss. Joensuu.
- Arkkila, Reijo
2010 *Menkää maitten ääriin asti. Suomen Evankelisen herätysliikkeen lähetystyo 1940–1980*. Helsinki: Reijo Arkkila/Kustannus Oy.
- Beer, Stafford
1981 *Brain of the Firm*. 2nd Edition. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- Bosch, David J.
1980 *Witness to the World: The Christian mission in theological perspective*. London: Marshall, Morgan & Scott.
- Bosch, David J.
1991 *Transforming Mission*. Paradigm Shifts in Theology of Mission. New York: Orbis.
- Boström, Maria
2015 *Nekrolog över Natanael Löfroth*. Hemåt, evangelisk årsbok 2015, 208–212. Vasa: SLEF-Media.
- Dahlbacka, Ingvar
1987 *Den evangeliska rörelsen i svenska Österbotten 1845–1910*. Åbo: Diss. ÅKA.
- Dahlbacka, Ingvar
2009 *I väckelsens spår*. ÅKA. Meddelanden 41. Åbo.
- Dahlbacka, Ingvar & Erikson, Leif & Jern, Brita (red.)
2011 *I evangeliets tjänst. Festskrift till Göran Stenlund på 60-årsdagen den 19 april 2010*. Vasa: SLEF-Media.
- Ejerfeldt, Lennart
1982 *Till folkkyrkans sociologi*. Signum 2/1982. <http://www.signum.se/archive/search.php> (Hämtad 22.4.2019)
- Erikson, Leif
1975 *Evangelifesterna i de svenska församlingarna i Finland 1896–1922*. Pro gradu-avhandling i kyrkohistoria. ÅKA. Åbo.
- Falkenberg, Topi (red.)
2000 *Markalla Mallorcalla, Kahdella Kanarialle. Suomalaisen chartermatkailun vuosikymmenet*. Vanda: Suomen Ilmailumuseon julkaisuja 2.

- Finska Missionssällskapets verksamhetsberättelse (FMS Vb)
2016 Finska Missionssällskapets styrelse.
- Franzén, Ruth
1987 *Studentekumenik och väckelse*. Finlands Kristliga Studentförbund i internationell brytning 1924–1950. Finlands Kyrkohistoriska samlingar 140. Helsingfors.
- Fredriksson, Stig-Olof & Hildén, Sirkku & Norrback, Gustav (red.)
1979 *Sänd ditt bröd över vattnet ... Evangelisk mission i Kenya*. Helsingfors: SLEF:s förlag.
- Fädernas kyrka – och vår. Vörå församlings historik*. Korsholm: Vörå församling. 2014.
- Hanhikorpi, Ruut
2016 *Läbetysharrastus ja -kannatus Viidin seurakunnassa 1965–1980*. Pro gradu-avhandling i kyrkohistoria. Itä-Suomen yliopisto.
- Hellström, Ivan
1989 *Bland faror och nöd i Kunama*. Uppsala: EFS förlaget.
- Hemåt*, SLEF:s årsbok 1891–1892, 1894 samt 1900–2000.
- Hessler, Gunnel
2003 *Identitet och förändring – en studie av ett universitetsbibliotek och dess självproduktion*. Borås: Publiceringsföreningen VALFRID. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/ Bibliotekshögskolan Högskolan i Borås och Göteborgs universitet.
- Hildén, Helge & Fredriksson, S-O & Runeberg, Fred & Strengell, Bengt (red.)
1973 *Evangeliföreningen 1873–1973*. Vasa: Svenska Lutherska Evangeliföreningens i Finland Förlag.
- Hildén, Sirkku & Klemets, Sven & Norrback, Gustav (red.)
1983 *På ditt ord. Kenyamissionen 1963–1983*. Vasa: SLEF:s förlag.
- Hägg, Inger & Hofgren, Allan & Larspers, Torbjörn & Stolpe, Torbjörn
2006 *I detta tecken. Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen 150 år*. Uppsala: EFS läser.
- Ideström, Jonas
2009 *Lokal kyrklig identitet. En studie av implicit ekleziologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg*. Malmö: Bibliotheca theologiae practicae 85. Diss. Uppsala., 2009.
- Imberg, Rune
2008 *A door opened by the Lord. The history of the Evangelical Lutheran Church in Kenya*. Nairobi.
- Imberg, Rune & Einarsson, Arthur & Gunnarsson, Tord (red.)
2011 *I Jesu spår Evangelisk Luthersk Mission – Bibeltrogna Vänner 1911–2011*. Stockholm.
- Jalagin, Seija
2007 *Japanin kutsu. Suomalaiset naislähetit Japanissa 1900–1941*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Jönhill, J.I.
1995 *Människan som individ i sociala systems omvärld. Om individ och person i Niklas Luhmanns systemteori.* Sociologisk Forskning, 32(3), 61–88. <https://sociologiskforskning.se/sf/article/view/18594> (Hämtad 17.6.2018)
- Karén, Artturi
1951 *Lutherska Evangeliföreningens missionsarbete i Japan.* Helsingfors: Svenska Lutherska Evangeliföreningen.
- Kena, Kirsti
2000 *Eevat apostolien askelissa. Läbettinaiset Suomen lähetysseuran työssä 1870–1945.* Helsinki: Suomen Lähetysseura.
- Kirkon lähetysvuosi Kyrkans missionsår 1970* Vammala, 1970.
- Koko kirkon missio – kirkon lähetystyön kehittämistoimikunnan mietintö Suomen ev.-lut. kirkon keskushallintosarja C 1998:1.* Helsingfors. Kyrkostyrelsen, 1998.
- Koskenniemi, Lauri
1964 *Sanansaattajia: Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys kolportööritoimensa valossa 1873–1900.* Helsinki: Sley.
- Koskenniemi, Lauri
1967 *Suomen evankelinen liike 1870–1895.* Helsinki: Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys.
- Koskenniemi, Lauri
1992 *Evankeliumi Japaniin. Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen lähetystyön kotimainen toiminta 1896–1939.* Helsinki: Sley-kirjat.
- Kroll, Woodrow Michael
1994 *The Home Front Handbook: How to Support Missions Behind the Lines.* Lincoln, Nebraska.
- Krook, Tor m.fl.
1958 *Inför missionsbefallningen.* Finska Missionssällskapet 1859–1959. Helsingfors: Finska Missionssällskapet.
- Kuokkanen, Antti
2009 *When the Money Ran Out. A Study of the Financial Crisis of the Evangelical Lutheran Church in Kenya in the 1990s.* Pro gradu-avhandling i kyrkohistoria. ÅKA. Åbo
- Kyrkolag för den Evangelisk-lutherska Kyrkan i Finland.* Helsingfors 1926.
- Laermans, Rudi & Verschraegen, Gert
2001 *“The Late Niklas Luhmann” on Religion: An Overview.* Social Compass 48/2001, 7–20.
- Lillsjö, Börje
2005 *Med gitarr i vadmalstofdral.* Vasa: SLEF-Media.

- Lounela, Jaakko
2007 *Mission and development. Finnish Pentecostal, Lutheran and Orthodox mission agencies in development work in Kenya 1948–1989*. Diss Åbo. Åbo.
- Luhmann, Niklas
1982 *Funktion der Religion – subkamp taschenbuch wissenschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag.
- Luhmann, Niklas
1995 *Social systems*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Maturana, H.R. & Varela, F.J.
1980 *Autopoiesis and Cognition. The Realization of the Living*. London.
https://monoskop.org/images/3/35/Maturana_Humberto_Varela_Francisco_Autopoiesis_and_Cognition_The_Realization_of_the_Living.pdf (Hämtad 5.5.2019)
- Mission – Identitet eller aktivitet?
2008 Konferensrapport. En konferens på Stiftsgården i Rättvik 8–11 juni 2008. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Mäkelä, Jaakko
2016 *Kirkon lähetystyön keskus 40 vuotta*. Lähetysteologinen Aikakauskirja, 17/ 2016.
- Norrback, Gustav
1973 *En vildmarkens vår. 7 brev från fältet*. Helsingfors: Svenska Lutherska Evangeliföreningens i Finland Förlag.
- Norrback, Gustav
1998 *Kenyamissionen 1963–1973*. Vasa: SLEF.
- Palmén, Camilla M.
2002 *Tidskriften Sändebudets bild av Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finlands Kenya-mission under åren 1960–1970*. Pro gradu-avhandling i allmän kyrkohistoria. HU. Helsingfors.
- Peltola, Matti
1958 *Suomen Lähetysseuran Afrikantyon historia*. Helsinki: Suomen lähetysseura.
- Peltola, Matti
1989 *Lähetystyo ja kansankirkko. Suomen Lähetysseuran toiminta kotimaassa 1939–1966*. Pieksämäki: Suomen Lähetysseuran julkaisu.
- Persson, Jon
2016 *Det stora uppdraget – EFS mission 1866–2016*. Uppsala: EFS.
- Persson, Roland S.
2010 *Kulturförståelse i ett globaliserat samhälle*. Högskolan i Jönköping.
- Piispanen, P. P. & Saloheimo, Mauri (red.)
1964 *Kirkon lakikirja 1, Kirkkolaki 1964*.

- Remes, V.
1976 *Läbetysharrastus Suomessa 1835–1858*. Helsinki: Suomen lähetysseura.
- Santakari, Esa (red.)
1973 *Evankeliumi liikkeellä 1873–1973*. Helsinki: Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys.
- Sarelin, Birgitta & Jern, Brita & Forsblom, David & Erikson, Leif (red.)
2016 *Evangelium – Guds kraft. Missionslägret 60 år • 1956–2016*. Vasa: SLEF-Media.
- Schein, Edgar H.
2010 *Organizational Culture and Leadership*. 4th Edition. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Scherer, James A.
1987 *Gospel, Church & Kingdom*. Comparative Studies in World Mission Theology. Minneapolis: Augsburg Publishing House.
- Schmidt, W.A.
1948 *Fredrik Gabriel Hedberg. Den evangeliska rörelsens i Finland grundare*. Helsingfors: Förbundet för Svenskt Församlingsarbete i Finland.
- Seidl, David
2004 *Lubmann's theory of autopoietic social systems*. Munich Business Research 2004:2. München: Ludwig-Maximilians-Universität. https://www.zfmg.bwl.uni-muenchen.de/files/mitarbeiter/paper2004_2.pdf (Hämtad 5.5.2019)
- Sidenvall, Erik
2007 *Association i bondesambället*. En mikrohistorisk studie av missionsintresset i Tygelsjö, c:a 1835–1855. Historisk tidskrift 127:1, 44. Svenska Historiska Föreningen.
- Sjödén, Daniel
2011 *Tryggare kan ingen vara. Migration, religion och integration i en segregerad omgivning*. Lund: Lunds universitet. <https://portal.research.lu.se/portal/sv/publications/> (Hämtad 14.12.2018)
- Stenlund, Mirjam
2013 *Korttidsinsatser till fängsiktig nytta. Missionspraktikantverksamheten i SLEF*. Kandidatuppsats i kyrkohistoria. ÅKA.
- Suokunnas, Seppo
2011 *Fredrik Gabriel Hedberg 1811–1893. Jublakirja*. Redigerad av Arkkila, Reijo & Kakkuri, Teemu. Julkaisija Sley ry.
- Suomen Evankelis-Luterilainen Kirkon Kirkkolaki vuodelta 1869*. Andra tryckningen. Borgå, 1930.
- Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys 1873–1923*
1923 Borgå: Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys.
- Söderbacka, Christin
2016 *Atemo – en missionsstation i västra Kenya. En undersökning av missionsstationens tillkomst, utveckling och roll i missionsarbetet*. Pro gradu-avhandling i kyrkohistoria. ÅKA. Åbo.

- Takala, Lauri
1929–1948 *Suomen evankelisen liikkeen historia I–III*. Helsingfors: Del 1 Diss. Helsinki.
- Till Fredrik Gabriel Hedbergs minne*
1911 Fests publikation utgifven af Lutherska Evangeliföreningen i Finland. Helsingfors.
- Uppslagsverket Finland* (sökord turism)
<http://www.uppslagsverket.fi/bin/view/Uppslagsverket/Turism> (Hämtad 29.7.2015)
- Utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet 1974*. Betänkande avgivet av kommittén för utvecklandet av kyrkans missionsverksamhet, tillsatt av 1971 års extraordinarie kyrkomöte. Helsingfors 1974.
- Vasko, Timo & Korpiaho, Matti (red.)
2012 *Kristuksen läbettäminä maailmassa*. Suomen lähetysneuvosto 1919–2011. Helsinki.
- Vikström, Erik
2016 *Anden och ämbetet Minnesbilder och dokumentation rörande väckelse och kyrka 1960–2015*. Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi. Meddelanden 48. Åbo.
- Voittosaari, Anna-Liisa
1994 *Neulomayhtiöistä ompeluseuroihin. Ompeluseurat diakonian ja kristillisten järjestöjen työmuotona Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Jyväskylä: Diss. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 26.
- Wejryd, Cecilia
2005 *Svenska kyrkans syföreningar 1844–2003*. Stockholm: Svenska kyrkohistoriska föreningen.
- Welsch, Wolfgang
1999 *Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today*. Spaces of Culture: City, Nation, World, 194–213. London: Sage http://www.westreadseast.info/PDF/Readings/Welsch_Transculturality.pdf (Hämtad 14.12.2018)

Personregister

- Aagedal, Olaf 296
Ahlberg, Gun 34
Aho, Ilma Ruth 48
Aldrich, Howard E. 19, 22, 23, 30, 115, 147, 149
Andersson, Holger 171, 220
Arkkila, Reijo 34
Björkell, Astrid 49
Blom, Bengt 69, 72
Bäck, Håkan (50), 74, 192, 199, 316
Bäck, Johannes 116
Bäck, Y. R. 78, 127, 140
Dahlbacka, Ingvar 94
Dahlbacka, Naima 113
Djupsjöbacka, Bengt 108
Enlund, Lisen (g. Söderbacka) 272
Erikson, Leander 46
Erikson, Leif 245, 246
Eriksson, Michael 79
Finskas, Barbro 189
Forsén, Fredrik 127, 144
Franzén, Ruth 12
Fredriksson, Stig-Olof 69
Fredriksson, Walter 46, 115, 145
Förars, Hjördis 69, 84
Hedberg, Fredrik Gabriel 12, 35
Hegstad, Harald 296
Hildén, Helge 41, 58, 63, 84, 87, 88, 127, 141, 187, 198, 283, 314
Hildén, Sirkku 287
Holmgård, Helena 259
Hägglom, Fride, 201, 249
Hägqvist, Samuel 94, 125
Ideström, Jonas 16, 17, 19, 20, 21, 25, 30, 99, 100, 107, 112, 165
Iiskola, Brita 188, 220
Iiskola, Jorma 188, 220, 259
Imberg, Rune 33
Jansson, Tyra 79
Karén, Artturi 46, 48, 80
Karén, Irene 46, 48, 80
Klemets, Inga-Britt 292
Klemets, Linnéa 84, 126, 193, 221, 297
Klemets, Sven 75, 76, 84, 88, 126, 205, 286, 290, 309
Klemets, Tomas 245
Koskenniemi, Lauri 34
Kronlund, Johannes 314
Kuokkanen, Antti 35
Kururia, John M. 191
Kvist, Gustav 170
Lehtonen, Samuel 214, 215
Lillsjö, Börje 102, 280
Lindberg, Rut (f. Vesterlund) 141
Lindén, Ulla-May 79
Lindgren, Aura 46
Lindgren, Ruben 46
Lounela, Jaakko 33
Luhmann, Niklas 16, 18, 334
Lundström, Gunborg 74
Lundström, Martin 73, 74, 75, 76, 307, 308
Löfroth, Natanael 289
Lönnquist, Alf 138, 271
Maturana, Humberto R. 16
Mäkelä, Jaakko 171
Nchogu, James Otete 185
Norrback, Gustav 34, 42, 52, 54, 57, 58, 60, 75, 76, 86, 87, 103, 113, 126, 141, 145, 146, 150, 197, 201, 208, 212, 220, 291, 309, 318
Norrback, Märta, 126, 150
Nygård, Doris 289
Oenga, Nicolaus 213
Olak, Richard Otieno 185, 203, 204, 206, 210, 292, 316
Oomo, Martin 191
Palmén, Camilla 34
Panelius, Per-Erik 126
Petell, Bertha 113
Rapeli, Toivo 170
Roos, Alfred Brynolf 36
Ruef, Martin 19, 22, 23, 30, 115, 147, 149

Runeberg, Fred 187, 193
Sandberg, Boris 194, 201, 207, 236, 244, 245, 246,
290
Sandberg, Iris 201
Savolainen, Vihtori 45
Shiobara, Hisashi 79, 80, 103, 104, 115
Sigfrids, Elly 197
Simojoki, Martti 132, 170
Smedjebacka, Henrik 218
Stark, Sigurd 74
Stenlund, Göran 201
Stenlund, Mirjam 35
Stjernberg, Anders-Gustaf 30, 52, 58, 75, 76, 77,
80, 82, 83, 87, 104, 113, 114, 127, 141
Stjernberg, Majgret (g. Lillsjö) 115, 126
Strengell, Bengt 280
Söderbacka, Christin 35
Söderbacka, Gottfrid 48
Söderbacka, Gunnel 48
Timgren, Olle 105
Vallisaari, Alekski 175
Vapaavuori, Tuure 170
Varela, Francisco Javier 16
Vikström, Erik 217, 245
Vikström, John 196
Voittosaari, Anna-Liisa 137
Wallin, Alf 203, 250
Watanabe, Daniel 49
Wistbacka, Edna 134
Åbacka, Peter 211
Åkerholm, Ernfrid 188, 201
Ögård, Agda 188

Summary

AIM OF THE THESIS

The aim of the thesis was to study how the support group of the mission work in SLEAF developed and changed during the years 1963–2000 as a result of two developments: (1) in 1963 SLEAF started with mission work in Kenya and (2) in 1969 SLEAF gained a position as an official mission organization within the Evangelical Lutheran Church in Finland. SLEAF stands for the Swedish Lutheran Evangelical Association in Finland (Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland, SLEF) and is a Finnish, Swedish-speaking, Lutheran mission organization founded in the year 1922. The time frame of the study starts in 1963 and ends in 2000. In 1963 SLEAF opened its new mission field in Kenya alongside its former field in Japan. From the year 2000 SLEAF, in addition to the mission field in Kenya, also started mission work in other countries.

Regarding the two above mentioned changes, the study has been divided into two periods, the 1960s and 1970–2000 respectively. The two main questions of the study correspond to the above-mentioned changes.

The thesis's two main questions are:

- How did the home front develop and change as a result of SLEAF taking up mission work in Kenya?
- How did the home front develop and change as a result of SLEAF becoming one of the Evangelical Lutheran Church's official mission organizations?

The study focuses in particular on possible changes in the identity, activities and development of the home front.

The analysis of the 1960s refers to the first main question and the analysis of the period 1970–2000 refers to the second main question.

THE THEORETICAL PERSPECTIVE

The theoretical perspective of the analysis is organizational theory. The theoretical model used is based on Niklas Luhmann's theory of self-producing systems. The concept of self-production, *autopoiesis*, means that a system is capable of reproducing and maintaining itself. The system is related to a world in which the system is communicating. Such a self-producing process consists of meetings between impulses from the outside world and/or impulses within the system. In such a meeting between impulses an exchange of information is taking place, a communication. The communication contains information which is either received or neglected by the system. If the information is received it will result in an understanding or a confirmation. Understanding, in this case, is the meaning created by the receiving part. The information will in this sense have a reinforcing effect on the identity of the system. What determines whether the communication is received or not is the identity of the system. The identity, in turn, is driven or controlled by the search for meaning. Thus, in this way, the meaning has its basis in the identity of the system.

The process of self-production makes the complexity of the outside world accessible to the system. The understandings or affirmations of many such processes together constitute the decision-making within the receiving system. Over time the decisions shape the system's identity and structures. Repeated communication processes confirm in this way the identity of the system. Over time the self-producing process creates a web of structures unique to the system in question.

The support group for the mission work in SLEAF is seen as such a system, or a social body, which communicates with its environment. The self-producing perspective is here implemented on the relationships between the mission supporters and the mission field in Kenya as well as on the relationship between SLEAF and the Lutheran parishes in Finland.

The theoretical concepts of the study are *self-descriptions*, *identity structures* and

practices. A self-description is an organization's overall description of itself. By using self-descriptions mentioned in certain SLEAF-documents, the most important characteristics of the support group are identified. These are identified as the system's identity structures. An identity structure is a combination of identity and structures. Practice, in its turn, is the concrete expression of such an identity structure.

With the help of identity structures, the identity of a system can be studied in a dynamic way. An analysis of identity structures captures the interaction between the system's identity and its structure. It records the relationship between the identity structures and the system's decision-making process, both in the past and in the future. Since the identity of a social system is the result of many unique decision-making situations in the past, the identity has its roots in the history of the social system. Also, the future decision-making processes, or choices, are influenced by the identity of the system. In this way, the identity and the decision-making of the social system interact. In the long run, the interaction results in a unique structure for the system.

Regarding the changes over time, the study focuses specifically on changes in the system's goals, boundaries, and activities.

METHOD

The analytical model is influenced by a thesis written by Jonas Ideström on Local Church identity in Sweden (Ideström 2009). The model used here consists of three parts. (1) The identity structures of the system are identified through self-descriptions. (2) This is followed by an overview of the development of the mission-support group during the 1950s and 1960s. In this overview, the study focuses especially on the decision-making in the group with regards to the identity structures. (3) The third part of the analysis model examines the activities of the mission-support group, the so-called practices. The term practice has been defined as "an established, collective and regular activity which in itself fulfills the goals that the identity structures in question strive for".

BACKGROUND

The Lutheran Evangelical Association was founded as a bilingual association in Finland in the year 1873. The Swedish Lutheran Evangelical Association in Finland (SLEAF; in Swedish Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland, SLEF) was formed in the year 1922 following a division of the bilingual Lutheran Evangelical Association in Finland. The latter had started mission work in Japan in 1900. SLEAF began mission work in Kenya in 1963.

The term "home front"

The support group of the mission work in SLEAF is in this thesis referred to as the "home front". The term home front has been defined as "the persons and groupings in the home country who at the current time, through various activities, served as a resource to enable SLEAF's mission work in Kenya". The concept "home front" is motivated by it frequently being used in SLEAF with reference to its mission work. The home front was seen in relation to an "outer front" meaning the missionaries, including their work, on the mission field.

SOURCE MATERIAL AND PREVIOUS RESEARCH

The material used in this study consists mainly of materials produced by or within SLEAF. It includes official and personal letters between the home front and the missionaries, minutes, reports, brochures, newspaper and magazine articles and some interviews. The source material is plentiful. However, previous research on this specific subject is limited. On the other hand, the revival movement that SLEAF is part of, has been the subject of scientific research mainly in the Finnish language.

EMPIRICS AND ANALYSIS

The three identity structures identified in the thesis as characteristic of the home front are the theological, the local-based and the geographical identity structures, the geographical identity structure connected to the mission field in Kenya. The theological identity structure goes back to the statutes of the Lutheran Evangelical Association in 1873. By using the Bible and the Lutheran doctrine and confession, the association from the very beginning intended to spread and promote "The Gospel's words for life-giving purposes." This required a theological consciousness that was still there in the 1960s and the following decades. The starting of mission work in Kenya in 1963 was an expression of the geographical identity structure. The local-based identity structure meant that the mission support group in SLEAF had a local anchorage among its grassroots. The different forms of activities that were in use to support the mission work were the traditional activities like local mission gatherings, sewing circles, and junior groups, and also newer activities established in the 1950s and 1960s: a mission camp and a group trip to the mission field in Kenya.

The thesis's first main question addressed any possible changes in the home front following the newly opened mission field in Kenya. The study showed that the new mission field led to an upswing in the mission support within SLEAF. For example, during the 1960s, SLEAF built a mission station in Kenya, called Atemo, and during six years managed to send out more missionaries than the total number of missionaries who had been sent out to Japan in the previous four decades. This did not necessarily mean that the home front grew in number, however, it grew in a sense of responsibility and purposefulness. In terms of identity, the home front of the 1960s was characterized by both the theological and the local-based identity structure. The theological identity was, for example, evident in the decision that in the year 1963 led the home front to the new mission field in Kenya. The grassroots' role in that process can be seen as a testimony of the local-based identity structure. The geographical identity structure around the mission work in Kenya had its beginning in the 1960s and was new in comparison with the theological and local-based identity structure.

The new mission field led the home front both to establishing new sewing circles and junior groups while older groups were being stimulated. The mission camp in

the parish of Jeppo in northern Ostrobothnia played an important role as the home front's annual gathering point where the home front was spiritually impoverished and where the Christian fellowship developed.

The second main question in the thesis dealt with the home front's relation to the Evangelical Lutheran Church in Finland and how this relationship possibly affected the home front. The period 1970–2000 focused on SLEAF being an official church mission organization since December 1969. The Evangelical Lutheran Church in Finland's responsibility for global mission work arose after a more mission-minded Church Law in 1964. In the 1960s the SLEAF felt neglected concerning the two mission organizations in Finland that already had a church mandate to serve as the Church's official mission organizations. These two were the Finnish Missionary Society and SLEAF's sister organization Lutheran Evangelical Association in Finland, LEAF (Sley in Finnish). However, SLEAF was accepted as one of the Church's mission organizations in 1969.

The 1970s were characterized by SLEAF's efforts to make its mission work known in the Swedish-speaking diocese in the Evangelical Lutheran Church in Finland, the Diocese of Porvoo (Borgå stift). During the 1980s the relationship between the home front and the mission field developed through letters, visits and travels. During the period 1970–2000, the mission field in Kenya was generally given a stronger position in the home front. At the same time, the relationship with the Lutheran Church in Kenya caused some friction in the 1990s. SLEAF pointed out unclearness in the financial reporting from the Church in Kenya. Despite this, the cooperation between the two partners continued.

The relationship between the home front and the Evangelical Lutheran Church in Finland also developed, especially from the mid-1980s through the so-called congregation-agreement system (församlingsavtalssystem). This meant that congregations signed agreements with mission organizations in Church on missionaries sent out to the mission fields by the organizations. The 1990s was characterized by challenges both on the home front and in reference to its outside partners, partly due to financial difficulties but also in connection to theological issues. On the other hand the difficulties were followed by the establishment of new activities.

The activities of the sewing circles and junior groups continued largely unchanged throughout the period. The local mission gatherings gradually vanished in the 1990s. The local mission camp in the Jeppo congregation, formed in the late 1950s, developed into an ambulatory activity where various Lutheran congregations hosted annual mission meetings. The new group trips to the mission field in Kenya

originated in the 1960s developed into an established activity during the 1970s. The purpose of the trips was to make the mission work in Kenya known.

CONCLUSIONS

Although the study has not primarily focused on the question of who was included in the home front or tried to determine its number, these aspects also were of interest. On these points, however, the home front was difficult to determine. With the instruments given it was not possible to get reliable information about who was included in the home front or to determine its size.

In response to the first main question about the possible development and change in the home front during the 1960s, it can be noted that the new mission field in Kenya brought about a significant upswing in the home front, especially among older people. The new mission task in Kenya had a vitalizing effect on the home front. Expressed in research terms, however, this was a change within the framework of the normal pattern of activity, not a transformation that would have changed the whole purpose of the home front.

The biggest change in the 1960s home front was the transition from supporting its mission work in Japan to supporting the new mission task in Kenya. In terms of identity, the home front of the 1960s showed a strong theological and local identity. Structurally the home front was distinguished by different levels that held together the local and central parts of the home front. Operationally, the home front was involved in local mission meetings, sewing circles, junior activities, a mission camp and a group trip to the mission field in Kenya in 1967.

In response to the second main question of how the home front developed since SLEAF was adopted as one of the Evangelical Lutheran Church's mission organizations, it can be noted that a dual structure was developed in the home front. The mission work in Kenya continued to be supported by SLEAF's traditional groups, and in addition to this, support from the Evangelical Lutheran Church and its parishes was formed. The clearest expression of the cooperation between the SLEAF-groups and the parish groups was the above-mentioned congregation-agreement system. This meant that Lutheran congregations to some extent took responsibility for missionaries sent out by SLEAF. In the case of SLEAF this system was acti-

vated relatively late, in the mid-1980s. The decision to initiate the system required 15 years of internal discussion in SLEAF. It was not easy for SLEAF as a lay movement to cooperate with the church.

To some extent, SLEAF's own traditional mission support activities were integrated into the Lutheran congregations' activities from the 1990s. This included sewing circles and junior groups. As a whole, the relation between the home front and the Evangelical Lutheran Church developed in the years 1970–2000, on different levels and in different forms. The relation was strengthened thanks to the congregation-agreement system. On the other hand, the relationship was met with friction. SLEAF described its relationship with the church as “critical solidarity”. The Church, for its part, wished that the parishes' role as subjects in the Church's mission work had been clearer. When the Lutheran congregations were included in the home front, it gained greater financial strength. The main focus of the home front's mission support moved from having almost exclusively relied on volunteer efforts to include parishes' financial collective support. The ratio of these two structural groupings at the end of the 1990s was about 60-40.

The parishes' mission activities were partly activities taken over from a SLEAF context, such as junior groups, and partly traditional mission activities that now began to serve also SLEAF's mission work. Furthermore, there was a development of mission activities in the parishes related to the congregation-agreement system.

Throughout the entire period, SLEAF strived for a geographical broadening of the home front, but also to ensure its regrowth. When it came to the regional presence of the home front in Finland it was strongest in northern Ostrobothnia, but generally prevalent throughout the whole Swedish-speaking area. At the end of the period, the support in the southern parts of the country decreased. During the 1960s, strong efforts were made to engage children in mission support. In the 1990s, a concept was developed to attract young people's interest in mission work. At that time, a youth travel concept to the mission field was developed. From the year 1998, this activity was carried out on a regular basis every fourth year.

The thesis's final discussion relates to Niklas Luhmann's three functions for the religious system. Luhmann distinguishes between spiritual communication, achievement and reflection in the religious system. The conclusion in the thesis was that SLEAF's position as a church-mission organization increased the functionality of the home front. The connection to the Lutheran congregations strengthened both the local identity structure and the geographical identity structure in the home

front. The theological identity structure also remained strong, but mainly in the part of the home front that was engaged in SLEAF-activities.

The two overall goals of the home front during the whole investigated period, 1963–2000, were to continue with the mission work in Kenya and to continue to collaborate with the Evangelical Lutheran Church.

The answers to the thesis's two main research questions on how the home front developed and changed during the period can be summarized as follows: The development of the home front in the years 1963–2000 resulted in a home front that was supported by a combination of an association and an assembly structure, whose grassroots were influential, whose choices of focus were guided by a strong theological awareness and whose mission work was dressed in Kenyan colors.

Brita Jern är född år 1962 i Vörå och blev pedagogie magister från Åbo Akademi år 1985. Jern tjänstgjorde som SLEF:s missionär i Kenya åren 1989–1998 och fungerar sedan år 2002 som missionsledare i SLEF.

I den här avhandlingen studeras understödjarkåren inom Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF) missionsarbete åren 1963–2000 utifrån två brytningspunkter: när SLEF blev missionsaktör i Kenya år 1963 och när SLEF blev en av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands missionsorganisationer år 1969.

Undersökningen ger en god inblick i hur man på gräsrotsnivå verkade för missionens sak genom syföreningar, barn- och ungdomsverksamhet, missionsfester, missionsläger och gruppresor inom SLEF, men även i samarbete med andra kyrkliga aktörer.

ISBN 978-952-5578-77-5

